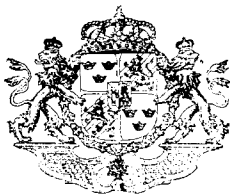

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
BYGGNADSVVERKSAMHET OCH BOSTADSFÖRHÅLLANDEN

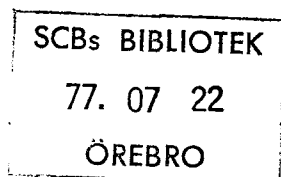

BOSTÄDER OCH HUSHÅLL

*Enligt allmänna bostadsräkningen 1945
och därtill anslutna undersökningar*

AV

KUNGL. SOCIALSTYRELSEN

INLEDNING TILL

Folk- och bostadsräkningarna 1860-1990

Folkräkningar utfördes under perioden 1860-1900 vart tionde år och publicerades i ”Bidrag till Sveriges officiella statistik. A, Befolkningsstatistik (BiSOS A)”. Dessa är digitaliserade och finns på adressen:
<http://www.scb.se/BiSOS>

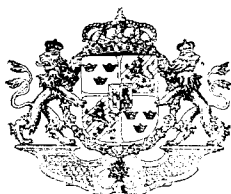
Därefter har resultaten från räkningarna ingått i serien Sveriges officiella statistik (SOS).

1910 till 1930 genomfördes räkningen vart tionde år och därefter vart femte år med undantag för 1955. Publikationerna har t o m 1960 benämnts Folkräkningen.

De allmänna bostadsräkningarna utfördes 1912-1914, 1920, 1933, 1945 och 1960. År 1945 bar titeln ”Bostäder och hushåll”.

1965 till 1990 ägde Folk- och bostadsräkningen rum vart femte år.

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
BYGGNADSVVERKSAMHET OCH BOSTADSFÖRHÅLLANDEN

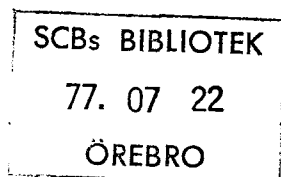

BOSTÄDER OCH HUSHÅLL

*Enligt allmänna bostadsräkningen 1945
och därtill anslutna undersökningar*

AV

KUNGL. SOCIALSTYRELSEN

I föreliggande publikation lämnas en översiktlig redogörelse för bostadsförhållandena i vårt land, grundad på resultaten av 1945 års allmänna bostadsräkning och andra i samband därmed företagna undersökningar.

Enligt den plan för bostadsräkningen m. m., som socialstyrelsen efter samråd med olika myndigheter framlade i april 1945 och som i huvudsak godkändes av riksdagen och Kungl. Maj:t, skulle hyresräkningen ges sådan förtursrätt, att den kunde avslutas i början av år 1947 och ligga till grund för bostadspostens beräkning vid dyrortsundersökningar av olika slag. Så skedde och resultaten offentliggjordes i Soc. Medd. 1947, sid. 371 och 526. Därefter företogs vissa specialbearbetningar av materialet, vilka redovisades i Soc. Medd. 1948, sid. 515 och 693. På grund av svårigheterna att erhålla tillräckliga lokalutrymmen kunde undersökningarna i övrigt icke upptagas i nämnvärd utsträckning förrän hyresräkningen avslutats.

I januari 1947 erhöll socialstyrelsen Kungl. Maj:ts bemyndigande att för dyrortsgrupperingsändamål utföra en representativ undersökning av hyreslägenheternas ytstorlek; resultaten redovisades i juni 1947 (i stencil, se även Soc. Medd. 1947, sid. 953).

I september 1947 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att i samråd med dåvarande egnahemsstyrelsen och statens byggnadslånebyrå utföra en undersökning i ett antal kommuner av olika typ för att klarlägga vissa problem i samband med prövning av frågan om familjebostadsbidrag till barnfamiljer även i befintliga bostäder. Undersökningen grundades på bostadsräkningens uppgifter, 1945 års mantalsförteckningar och 1946 års taxeringslängder (Kungl. Maj:ts proposition 1948, nr 231, sid. 146 och Soc. Medd. 1948, sid. 346). Dessutom företogs en kompletterande lokalundersökning (Soc. Medd. 1949, sid. 178).

Under våren 1947 kunde bearbetningen av den egentliga, allmänna bostadsräkningen upptagas. Arbetet inriktades enligt planen i första hand på det praktiska syftet att tillgodose de enskilda kommunernas behov av uppgifter för deras bostadsplanerande verksamhet. Under 1947 och 1948 sammanställdes därför kommuntabeller, i många fall anpassade efter särskilda önskemål, först därefter kom den allmänna bearbetning som utgjort underlag bl. a. för kap. 2—6 i föreliggande

publikation. En preliminär redogörelse för bostadsförhållandena på landsbygden har lämnats i Soc. Medd. 1948, sid. 167, 255, 528 och 699.

Vid vårriksdagen 1948 beslöts att igångsätta undersökningar av bostadshushållen, grundade på mantalsuppgifterna. De mest omfattande, vilka innebar en total redovisning för större tätorter, avsåg att ge bostadsstyrelsen och kommunerna tabellmaterial för direkt användning i planeringsverksamheten enligt den lag om kommunala åtgärder för bostadsförsörjningens främjande, som trädde i kraft den 1 januari 1948. För vissa städer fördjupades redovisningen bl. a. efter en komplettering med uppgifter ur taxeringslängder och bostadsräkningens hålkort. Ett prov på dessa undersökningar har lämnats i Soc. Medd. 1949, sid. 657. I övrigt har den representativa undersökningen av en tolfedel av landets hushåll (folkräkningens s. k. julifamiljer) i kombination med uppgifter ur bostadsräkningen och folkräkningen bildat underlag för framställningen i kap. 8—10 i föreliggande publikation.

Kring bostadsräkningen grupperar sig sålunda ett antal större och mindre undersökningar, vilka beslutats och igångsatts successivt under ett flertal år (1945—1948). Genom att sammanföra de under hand *tillkommande undersökningarna med bostadsräkningen kunde en viss samordning ske*. Därmed vanns vissa fördelar, framför allt undveks dubbelarbete. Men verksamheten blev å andra sidan komplicerad. Resultaten har framkommit fortlöpande (från början av år 1947) antingen i detaljredovisningar för omedelbar praktisk användning eller, i andra hand, i en sammanfattande analys för publicering.

Enligt tidigare planer skulle undersökningarna och deras resultat redovisas i en serie volymer. I skrivelse den 29 september 1949 uppdrog emellertid Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att i samråd med bostadsstyrelsen utarbeta och i tryck utge en översiktlig redogörelse, omfattande högst 300 sidor, för huvudresultaten av bostadsräkningen och i samband därmed företagna undersökningar. Det är denna redogörelse som härmed överlämnas.

Vid nämnda tid förelåg emellertid två volymer, avseende hyresräkningen (229 sidor) och bostadsförhållandena på landsbygden enligt intensivundersökningen av 100 landskommuner (132 sidor). Dessa är utgivna i stencil.

I föreliggande publikation har kap. 1—7 utarbetats av tf. aktuarien Elisabeth Wiberg och kap. 8—10 av undertecknad Hävermark.

Stockholm i juni 1950.

ERNST BEXELIUS

Gunnar Hävermark

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
Kap. 1. Bostadsundersökningar i Sverige	7
1. Tidigare bostadsundersökningar	7
2. Allmänna bostadsräkningen 1945	11
 AVDELNING I. BOSTADSHUS	14
Kap. 2. Bostadshus	14
1. Befolkning och bebyggelse	14
2. Bostadshusens storlek	16
3. Husens storlek och byggnadsår	23
4. Fristående hus eller hus i kringbyggda kvarter	26
Kap. 3. Mera om bostadshus	31
1. Byggnadsmaterial	31
2. Husens ålder inom olika ortsgrupper	34
3. Ombyggnad	40
4. Statligt och kommunalt stöd till byggnadsverksamheten	43
Kap. 4. Fastigheternas ägare. Brandförsäkringsvärden	50
1. Vem äger bostäderna?	50
2. Upplåtelseformer	57
3. Hur har nuvarande ägaren förvärvat sitt hus?	58
4. De enskilda ägarnas ålder och kön	59
5. Brandförsäkringsvärden	60
 AVDELNING II. BOSTADSLÄGENHETER	63
Kap. 5. Lägenheternas storlek och upplåtelseform	63
1. Lägenheternas storlek inom olika ortsgrupper och landsdelar	63
2. Tillbakablick	67
3. Lägenheternas storlek i nybyggda hus	69
4. Utrymmesstandarden i andra länder	70
5. Hyreslägenheternas ytstorlek	72
6. Lägenheternas upplåtelseform	73
7. Storleken av hyreslägenheter, egnahem etc.	77
Kap. 6. Lägenheternas utrustning och kvalitet	81
1. Utrustningen med olika bekvämligheter	81
2. Utrustningen inom olika ortsgrupper	82
3. Utrustningen inom olika storlekskategorier	89
4. Utrustningen inom olika upplåtelseformer	91
5. Bristlägenheterna	93
6. Bostädernas kvalitet i allmänhet	98
Kap. 7. Hyresförhållanden	104
1. Hyresläget år 1945	104
2. Tillbakablick	110

	Sid
AVDELNING III. BOSTADSHUSHÅLL	113
Kap. 8. Bostadshushåll	113
1. Bostadsfolkmängd	113
2. Egentliga bostadshushåll och kollektivt boende	114
3. Kollektivt boende	115
4. Bostadshushållens storlek	116
5. Hushållsföreståndare, deras ålder, kön och civilstånd	118
6. Hushållskvoter	122
7. Hur påverkas efterfrågan på lägenheter?	126
8. Befolkningsutvecklingen sedan 1930-talet	128
9. Hushållsföreståndarna och hushållets storlek	131
10. De boende efter inbördes ställning i hushållet	135
11. Antal hushåll med barn	140
12. Antal hushåll med anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende	144
13. Den enskildes hushållstillhörighet i olika åldrar	149
14. Inkomstförhållanden	151
AVDELNING IV. DE BOENDE OCH BOSTÄDERNA	156
Kap. 9. De boende och bostadsutrymmet	156
1. Hushållens storlek och lägenheternas rumsantal	156
2. Boendetäthet	160
3. Trångboddhet — en orientering	162
4. Trångboddhet och lägenhetens storlek	164
5. Trångboddhet i olika delar av landet	165
6. Trångboddhet och hushållens storlek	166
7. Trångboddhet och barnantal	168
8. Trångboddhet bland olika typer av hushåll	170
9. Trångboddhet och upplåtelseform	172
10. Trångboddhet och inkomst	175
11. Trångboddhet och bostadens kvalitet	175
12. De boende och bostadsutrymmet — en återblick	177
Kap. 10. De boende och bostadens kvalitet och kostnader	182
1. De boende och bostadens kvalitet	182
2. Hushållen och deras val av lägenhet	186
3. Hushållen och bostadens upplåtelseform	188
4. Hushållens inkomster och bostadskostnader — hyresprocenten	193
TABELLBILAGA	
Tabellerna 143—152	202

Kapitel 1. Bostadsundersökningar i Sverige

1. Tidigare bostadsundersökningar.

Bostadsstatistiken i Sverige är av ganska färskt datum, i synnerhet om man jämför den med befolkningsstatistiken, som uppvisar oavbrutna serier för tvåhundra år tillbaka. I motsats till många andra länder har Sverige inga uppgifter om bostäder i folkräkningarna, vilket sammanhänger med metoden för insamling av primärmaterialet. I övriga länder använder man sig vid folkräkningarna av husbesökare, som noterar alla uppgifter på ort och ställe och som samtidigt kan inhämta viktigare data om bostaden, medan det i Sverige alltid har varit prästerskapet, som genom utdrag ur kyrkböckerna, kompletterade med uppgifter ur mantalsblanketterna meddelat alla nödvändiga personuppgifter. En enda gång har avsteg skett från denna regel, nämligen vid den partiella folkräkningen år 1936, då man även här i landet begagnade husbesökare. Vid detta tillfälle införskaffades också material för bostadsundersökningar.

Men detta var långt fram i tiden. 1700- och 1800-talens folkräkningar ger inga upplysningar om bostäderna. Upptakten till en bostadsstatistik finns i landshövdingarnas femårsberättelser, som från 1880-talets början innehåller särskilda sammanställningar om fast egendom. Man får härigenom kunskap om antalet tomter och hus i städerna och antalet hemman och jordlägenheter på landet samt om taxeringsvärden och senare även om nybyggda hus i städerna. Främst av kulturhistoriskt intresse är de iakttagelser, som lämnas om byggnadsskick och bostadsvanor. Femårsberättelserna upphörde efter år 1905.

Det egentliga ursprunget till den nuvarande bostadsstatistiken finns emellertid på annat håll. Under senare hälften av 1800-talet hade man börjat uppmärksamma bostadsfrågan som socialt problem, och på skilda håll företogs undersökningar om bostadsförhållandena för de mindre bemedlade, fristående eller i samband med undersökningar av en särskild arbetargrups levnadsförhållanden. Bostadsstatistiken kom från början att utvecklas i samband med den allmänna socialstatistiken. Städerna Stockholm och Göteborg samt kommerskolle-

gium, som på den tiden hade hand om socialstatistiken, utförde de mest omfattande undersökningarna.

År 1868 verkställdes den första mycket summariska bostadsräkningen i Stockholm. Steg för steg utvidgades programmet vid följande räkningar. Från början gavs endast uppgifter om husen, deras byggnadsmaterial, våningshöjd, rumsantal m. m., och först så småningom övergick man till att betrakta lägenheterna som enheter vid räkningen. Uppgifter tillkom nu om antalet lägenheter, deras storlek, upplåtelseform, antal boende och annat hithörande samt slutligen vissa uppgifter om utrustningen. År 1910 började man redovisa lägenheter med centralvärme för sig. Det anses att bostadsräkningarna 1893 och 1894 och senare bostadsräkningen 1905 medförde genombrott för nyare principer. Detta senare år beslöts att bostadsräkningar skulle hållas i Stockholm regelbundet vart femte år. Hyresräkningar i mera summarisk form har skett årligen under tiden 1914—1944.

Materialinsamlingen för bostadsräkningarna i Stockholm skedde i samband med mantalsskrivningarna. Dels använde man sig av de egentliga mantalsuppgifterna och dels av de av fastighetsägarna avgivna huvudförteckningarna kompletterade med lägenhetsuppgifter, vilka småningom utvidgats till att avse de viktigaste bostadsförhållandena.

I Stockholm anordnades genom kommunens försorg särskilda bostadsundersökningar för arbetarhushållen (1896 och 1902). Vid undersökningen 1896, vilken omfattade närmare en fjärdedel av arbetarhushållen, inhämtades genom husbesökare uppgifter om lägenhetens storlek, utrustning med vissa bekvämligheter, årshyra och antal boende.

I Göteborg liksom i Stockholm anordnades kommunala bostadsräkningar under 1800-talets senare årtionden. År 1905 började samma planer tillämpas som i Stockholm och först från detta år kan man betrakta dessa räkningar som verklig bostadsstatistik. Redan 1889 hade emellertid på privat initiativ en intressant bostadssocial undersökning företagits i Göteborg. (Hj. Wallquist, Bostadsförhållandena för de mindre bemedlade i Göteborg år 1889. Lorénska stiftelsens skriftserie). Denna omfattade ca 13 % av hela antalet smålägenheter i staden. Uppgifterna insamlades vid personliga besök hos varje familj. Bl. a. redovisades boendeförhållandena, trångboddhet och inneboendesystem, men även hyrorna och förhållandet mellan hyra och inkomst uppmärksammades. Därjämte beskrevs olika försök att på privat väg förbättra arbetarnas bostadsförhållanden.

I början av 1900-talet anordnades också bostadsundersökningar i några landsortsstäder, t. ex. i Karlskrona, Vänersborg, Linköping,

Nyköping, Örebro och Uppsala. Undersökningen i sistnämnda stad blev av betydelse för senare undersökningar på grund av dess utförlighet vid materialinsamlingen och de bostadssocialt intressanta synpunkter, som tillämpades vid bearbetningen. (K. A. Edin, 1907 års bostadsundersökning i Uppsala. Uppsala läkarförenings förhandlingar N. F. XVI:3.)

Så småningom började behovet av en mera allmän kartläggning av bostadssituationen i landet göra sig gällande. När 1912 års bostadskommission tillsattes för att utreda de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden, aktualiserades frågan på allvar. Det blev den nyinrättade socialstyrelsen som fick uppdraget att genomföra den första allmänna bostadsräkningen. Avsikten var att ge en så fullständig bild som möjligt av bostadsförhållandena i hela landet och för alla samhällsklasser. Så tillkom 1912—14 års bostadsräkning. Den omfattade inalles 230 kommuner eller orter, nämligen 51 städer (varibland samtliga städer med minst 10 000 invånare), 19 köpingar, 51 municipalsamhällen och 109 landskommuner. Landskommunerna utgjorde till hälften jordbrukskommuner och till hälften industrialiserade eller urbaniserade områden. Varken Stockholm eller Göteborg ingick, eftersom de kommunala räkningarna där ansågs tillräckliga.

Undersökningarna omfattade samtliga fastigheter i de utvalda orterna. Fastighetsägarna ålades skyldighet att lämna de begärda uppgifterna, och mantalsskrivningsförrättarna svarade för att fullständiga uppgifter blev avgivna. En förberedande granskning och kontroll skedde genom ortsmyndigheterna. Den organisationsplan för insamlingen, som då utarbetades, har sedan till stora delar oförändrad kommit till användning vid de senare bostadsräkningarna. Blanketten och bearbetningsmetoderna har däremot ändrats avsevärt.

Undersökningen gav en ingående skildring av bostadsbeståndet före första världskriget, dess sammansättning med avseende på upplåtelseformer, lägenhetskategorier och utrustning, de boendes fördelning efter bostads-, hushålls- och yrkeskategorier, trångboddheten samt för stads- och landsamhällena förhållandet mellan hyra och inkomst för olika grupper av befolkningen. Bostädernas allmänna kvalitet kunde dock icke beläggas genom de tillämpade undersökningsmetoderna och ej heller utrustningsstandarden på landsbygden.

För ett antal typiska orter utarbetades lokalmonografier, och i tre av dessa orter (Norrköping, Jönköping och Sundsvall) företogs särskilda intensivundersökningar rörande de mindre bemedlades bostadsförhållanden.

Redogörelsen (del I) innehåller också en utförlig historik över äldre bostadsundersökningar i Sverige och utlandet.

De närmast följande allmänna bostadsräkningarna blev av mindre omfattning. Räkningen år 1920 inskränktes huvudsakligen till orter med minst 5 000 invånare. I stort sett samma uppgifter insamlades som vid den tidigare räkningen, men bearbetningen begränsades något; främst intresserade de förändringar, som inträffat under och efter kriget 1914—18. De undersökningar, som företogs 1924, 1926 och 1928, var endast hyresräkningar och skulle tjäna som grundval för dyrortsgrupperingarna eller belysa hyresnivåns utveckling, även om vissa bearbetningar verkställdes för att belysa bostadsförhållandena i allmänhet. Endast orter av intresse ur hyressynpunkt medtogs.

Först 1933 års bostadsräkning fick karaktären av en verklig bostadssocial undersökning. Även denna gång avsåg man från början endast en hyresräkning, ehuru blanketten hade utvidgats något. Endast städer och andra tätorter ingick. Bostadssociala utredningen, tillsatt hösten 1933, framförde emellertid kravet på bättre kunskap om bostadsförhållandena såsom underlag för en planmässig bostadspolitik, och vid bearbetningen av hyresräkningsmaterialet tog man sikte på en allmän redogörelse för bostadsförhållandena. Materialet kompletterades med uppgifter från taxeringslängderna om de boendes inkomster. En del av uppgifterna, omfattande 45 orter, underkastades därjämte en intensivbearbetning, och slutligen utvaldes ett antal smålägenheter på vissa orter för en specialundersökning angående trångboddheten och dess sociala och hygieniska skadeverkningar. För denna insamlades i samarbete med hälsovårdsnämnderna och bostadsinspektionen uppgifter om ventilation och uppvärmning, de boendes fördelning på sovrum etc. I redogörelsen för 1933 års bostadsräkning intogs också en översikt över bostadsförhållandenas utveckling sedan åren 1912—15.

För städer och andra tätorter företogs redan 1939 en ny bostadsräkning. Liksom föregångaren 1933 bestod den av tre huvuddelar, en hyresräkning för en planerad dyrortsgruppering, en allmän bostadsräkning av mera summarisk natur samt en bostadssocial intensivundersökning på ett stickprov ur materialet. Endast tätorter och agglomererade landskommuner medtogs. Resultaten av denna undersökning har bl. a. använts av bostadssociala utredningen (se SOU 1945: 63 och 1947: 26).

Den allmänna bostadsräkningen gav en redovisning av bostadshusen, bostadslägenheternas storlek och utrustning m. m.; den partiella undersökningen innehöll dessutom uppgifter om familjeinkomsten och redovisade bostadsförhållandena inom olika kategorier av hushåll, sambandet mellan bostadsstandard och familjeekonomi, hyra och familjeinkomst m. m. En viktig nyhet vid hyresräkningen var den

noggranna indelning av lägenheterna i olika kvalitetsgrupper, som då genomfördes och som senare i stort sett oförändrad tillämpades vid hyresräkningen 1945. I Stockholm inställdes bostadsräkningen 1940, men i stället företogs en mindre stickprovsundersökning 1942.

Tätorternas bostadsförhållanden hade genom dessa undersökningar blivit väl klarlagda. För den egentliga landsbygden hade sedan 1912—14 endast en större undersökning verkställt, nämligen av prof. Alfred Pettersson och dr G. Stéenhoff åren 1926—27. Denna hade omfattat 6 000 bostäder i 19 olika landskommuner och grundade sig på genom särskilda husbesökare verkställda inspektioner och uppmätningar. I samband med den särskilda folkräkningen 1936 gjordes landsbygdens bostadsförhållanden till föremål för en ingående undersökning närmast på befolkningskommissionens initiativ. Av största betydelse blev härvid den intensivundersökning för 100 landskommuner, som anordnades därvid. En liknande för samma kommuner verkställdes sedan inom 1945 års allmänna bostadsräkning, så att man numera kan följa utvecklingen under den mellanliggande perioden.

Slutligen bör nämnas, att en partiell hyresräkning företogs 1941 för att följa hyresutvecklingen under kristiden.

De här nämnda statistiska undersökningarna återfinns till större delen i serierna Sveriges officiella statistik (Socialstatistik), Stockholms stads statistik (V Byggnader och bostäder) samt Göteborgs statistik. Se även Hyresräkningen 1939 (Soc. Medd. 1941, nr 2 och 3) och Partiella hyresräkningen 1941 (Soc. Medd. 1942, nr 2). Allmänna bostadsräkningen 1939 är utgiven i stencil; en särskild tabellbilaga till denna finns i tryck.

2. Allmänna bostadsräkningen 1945.

I samband med förslag om folkräkning 1945 påvisade befolkningsutredningen behovet av en allmän bostadsräkning i riket vid samma tid. Utredningen ansåg, att viss samordning av dessa räkningar borde ske närmast för att möjliggöra kombination av bostads- och hushållsdata.

Behovet av en dylik bostadsräkning underströks i yttranden av bostadssociala utredningen, statens byggnadslånebyrå (nuvarande bostadsstyrelsen) m. fl. Det framhölls, att bostadspolitikern efter kriget krävde för sin rationella utformning och sitt praktiska förverkligande ett detaljerat erfarenhetsunderlag omfattande hela riket, såväl tätorter som landsbygd. Både den statliga bostadspolitikens utformning och den lokala planeringen av bostadsbyggnadsverksamheten förutsatte en bedömning av befolkningens bostadsbehov och hyresbetalningsförmåga, konsekvenserna av olika metoder för standardhöjning

beträffande bostadsutrymme, utrustning m. m., bostadsbeståndets behov av sanering och därmed det framtida bostadsbyggnadsbehovet. Härför krävdes aktuella uppgifter om hushållsfrekvensen, bostadshushållens storlek och sammansättning, familjernas inkomstförhållanden, bostadslägenheternas storlek, utrustning, kvalitativa tillstånd m. m., de olika hushållstypernas bostadsförhållanden etc. Den lokala planeringsverksamheten krävde en ingående redovisning av varje regional enhet, även den minsta. Det förutsattes, att undersökningarna skulle omsluta hela landets bestånd av bostäder och hushåll.

Den kommande dyrortsgrupperingen (löne- och skattegrupperingen) krävde dessutom en hyresräkning vid samma tid. Direktiven för denna gruppering förutsatte utförliga uppgifter för samtliga bostadslägenheter i alla tätorter med över 1 000 inv. Uppgiftsinsamlingen för detta ändamål kunde ej begränsas enbart till hyreslägenheter, enär dessa icke kunde tillförlitligt avgränsas av de uppgiftsskyldiga själva. Hyresräkningen skulle även ligga till grund för fastställande av bostadsgrupp enligt folkpensioneringslagen och för en hyresgruppering avseende tjänstebostäder för folkskolans lärare.

I april 1945 framlade socialstyrelsen förslag angående allmän bostadsräkning m. m. år 1945. Den 31 augusti 1945 utfärdades i överensstämmelse med styrelsens förslag en kungl. kungörelse (SFS 621/45) angående allmän bostadsräkning i sammanhang med mantalskrivningen för år 1946.

Denna bostadsräkning är den första, som omfattar hela riket. För första gången ingår även Stockholms stad i en statlig bostads- och hyresräkning; stadens statistiska kontor har emellertid helt svarat för bearbetningen.

Olika blanketter har använts för jordbruksfastighet och för annan fastighet. Uppgifter skulle lämnas för varje boningshus och för varje bostadslägenhet. »Husuppgiften» hade formen av ett kuvert, avsett att innesluta uppgifterna rörande lägenheterna i huset. Undantag gavs för enfamiljshus på jordbruksfastighet, vilka kunde redovisas på en enda blankett. Blanketterna var i huvudsak uppbyggda på samma sätt som vid föregående bostadsräkning.

Materialet insamlades i samband med mantalsskrivningarna hösten 1945. Enligt kungörelsens föreskrifter skulle materialet sedan granskas och kompletteras genom vederbörande kommuners försorg. Detta arbete skulle anförtros särskilda granskningskommittéer med representation för såväl fastighetsägare och hyresgäster som för arbetsgivare och löntagare, i varje fall i orter där bostadsräkningen kunde få betydelse ur dyrortsgrupperingssynpunkt. Till ledning för detta lokala granskningsarbete utfärdade socialstyrelsen särskild instruktion.

Huvudparten av materialet kom socialstyrelsen tillhanda successivt under förra hälften av år 1946. Dessförinnan hade hälsovårdsnämnderna i ett stort antal kommuner tagit del av materialet och genom avskrifter upprättat eller kompletterat det bostadsregister de är skyldiga att föra.

Bostadsräkningen består av ett flertal olika undersökningar. En grupp bygger uteslutande på bostadsuppgifterna. Dit hör en total allmän bostadsräkning med vissa utuppgifter för samtliga bostäder i riket, en total hyresräkning med en utförlig bearbetning av uppgifterna för tätorter över 1 000 inv. och en summarisk redogörelse för mindre tätorter och den egentliga landsbygden, en intensivundersökning av bostadsförhållandena i de 100 landskommuner, som undersöktes vid särskilda folkräkningen 1936, samt en representativ, mera ingående bostadsundersökning grundad på uppgifterna för en tolfte-del av bostäderna, närmare bestämt de bostäder som disponerades av folkräkningens s. k. julifamiljer (familjeföreståndaren född i juli månad). För dyrortsgrupperingsändamål har dessutom företagits en specialundersökning av ytstorleken hos ett representativt urval av tätorternas hyreslägenheter. En annan grupp bygger på de mantalsuppgifter, som avlämnades samtidigt med bostadsuppgifterna och sedan utnyttjades för folkräkningen. En redovisning av samtliga bostadshushåll har på så sätt lämnats för sådana orter, som enligt lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande (SFS 1947: 523) är skyldiga att upprätta bostadsförsörjningsplaner (tätorter över 10 000 inv. jämte vissa mindre tätorter); på ett mindre antal av dessa orter har komplettering skett med inkomstuppgifter ur taxeringslängderna. Vid sidan härav har mantalsuppgifterna för de ovan nämnda julifamiljerna utnyttjats för en mera ingående, representativ undersökning av bostadshushållen och deras samman-sättning. En komplettering av uppgifterna har skett genom överföring av vissa uppgifter angående familjeinkomsten m. m. från folkräkningens hålkort över julifamiljerna. Slutligen har tillvaratagits möjligheterna att kombinera bostads- och hushållsdata genom att sammanföra tolfte-delssamplens hålkort avseende bostäderna och motsvarande hålkort avseende hushållen.

Resultaten av dessa undersökningar har utnyttjats i följande översiktliga redogörelse för bostadsförhållandena i landet.

AVDELNING I

BOSTADSHUS

Kapitel 2. Bostadshus

1. Befolkning och bebyggelse.

Det huvudsakliga syftet med detta kapitel är att redovisa sådana uppgifter, som kan bidra till en karakteristik av bebyggelsens struktur med hänsyn till hustyper och husstorlekar.

Bebyggelsens struktur i olika områden sammanhänger nära med folkmängden och befolkningstätheten. En översikt över befolkningens fördelning på olika ortstyper är därför på sin plats i detta sammanhang.

I den följande redogörelsen redovisas uppgifter om hus och lägenheter tämligen genomgående för var och en av de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö, för grupper av tätorter av olika storlek samt för den egentliga landsbygden. Man bör observera att indelningen tätorter — landsbygd icke motsvarar den administrativa indelningen av landet i städer och landskommuner. Det finns tätorter administrativt tillhörande landsbygden, vilka är avsevärt större och mera stadlika än åtskilliga gamla städer, och städernas tätbebyggda förortsområden tillhör ibland landsbygden administrativt. De förhållandevis fåtaliga större och medelstora tätorterna är i allmänhet städer, men bland tätorter med mindre än 5 000 invånare är köpingar, municipalsamhällen och framför allt icke-administrativa tätorter mycket talrika. I folkräkningarna redovisas numera tätorter med 200 eller flera invånare, medan mindre tätorter inräknas i den egentliga landsbygden.

Det förtjänar påpekas, att de icke administrativa tätorterna är annorlunda avgränsade än övriga tätorter. Vid avgränsningen av de förra följer man tätbebyggelsens utbredning, medan gränserna för övriga tätorter sammanfaller med de administrativa gränslinjerna. Även om avgränsningen av icke-administrativa tätorter sålunda är svårare, eftersom gränsen mellan landsbygd och tätort kan vara flytande, har man anledning förmoda, att dessa tätorter bättre motsvarar tätortsbegreppet i strängare bemärkelse än städer, köpingar och municipalsamhällen, vilka ofta inom sina administrativa gränser kan inrymma en ganska stor landsbygd. Det kan även ibland förekomma,

Tabell 1. Översikt över befolknings- och bebyggelseförhållandena år 1945.

Ortsgrupp	Antal orter	Antal invånare		Antal hus		Antal lägenheter		Antal invånare per läg.
		1 000-tal	%	1 000-tal	%	1 000-tal	%	
Stockholm.....	1	671	10,1	29	2,6	233	11,1	2,88
Göteborg.....	1	316	4,7	16	1,4	105	5,0	3,00
Malmö.....	1	171	2,6	10	0,9	61	2,9	2,80
Orter med								
30 000—100 000 inv....	15	688	10,3	56	5,0	233	11,1	2,95
10 000—30 000 »	43	672	10,1	83	7,3	217	10,3	3,09
5 000—10 000 »	45	319	4,8	48	4,2	105	5,0	3,03
1 000—5 000 »	353	692	10,3	126	11,2	226	10,8	3,07
200—1 000 »	1 187	541	8,1	115	10,2	176	8,4	3,07
Egentlig landsbygd.....	·	2 604	39,0	645	57,2	745	35,4	3,50
Hela riket.....	·	6 674	100,0	1 128	100,0	2 161	100,0	3,18
Därav orter med minst 1 000 inv.	459	3 529	52,9	368	32,6	1 180	56,2	2,99

att städers och andra större administrativa tätorters förortsområden räknas som särskilda tätorter eller — i fråga om förorter med mindre än 200 invånare — som delar av den egentliga landsbygden. Detta innebär att både huvudorten och förorten vid redovisningen kommer att hänföras till en lägre storlekssklass än som skulle ske om man räknade med hela agglomerationens storlek.

Folkräkningen år 1945 redovisade 1 646 tätorter med minst 200 invånare, varav 125 var städer, 64 köpingar, 235 municipalsamhällen och 1 222 icke administrativa tätorter. Utom Stockholm, Göteborg och Malmö hade år 1945 endast 15 orter, samtliga städer, mera än 30 000 invånare. Bland de 43 orterna med 10 000—30 000 invånare är fortfarande de flesta städer, men där återfinns också 2 köpingar, nämligen Sollentuna och Finspång, 1 municipalsamhälle, Kiruna, samt 1 icke-administrativ tätort, Motala verkstad med Charlottenberg och Holm. De båda sistnämnda har numera (1950) försvunnit, Kiruna m:re bildar kärnan i Kiruna stad, och Motala verkstad m. m. har införlivats med Motala stad. Uppgifter om folkmängden i olika grupper av tätorter och på den egentliga landsbygden återfinnes i tabell 1.

Hela folkmängden uppgick år 1945 till 6,7 miljoner, och därav bodde 61 % i tätorter och 39 % på den egentliga landsbygden. Nästan lika många eller 38 % bodde i orter med minst 10 000 invånare, vad man skulle kunna kalla större och medelstora tätorter. Stockholm ensamt svarar för 10 %, vilket är lika mycket som folkmängden i var och en av grupperna orter med 30 000—100 000 invånare och orter med 10 000—30 000 invånare. Göteborg och Malmö representerar tillsammans drygt 7 %.

Orter med 5 000—10 000 invånare omfattar 5 % av folkmängden och motsvarar tillsammans en stad av Göteborgs storlek. Nästa grupp, orter med 1 000—5 000 invånare, omfattar med sina 10 % en lika stor befolkning som Stockholm, och de minsta orterna slutligen motsvarar med 8 % ungefär Göteborg och Malmö tillsammans. De mindre orterna omfattar således tack vare sin talrikhet en icke ringa del av befolkningen.

Till stor del har tätorterna i Sverige uppkommit eller i varje fall hastigt utvecklats under senare decennier. Man har beräknat, att en knapp tredjedel av invånarna bodde i tätorter år 1900, vilket innebär att tätortsfolkmängden ökat med bortåt 2,5 miljoner invånare eller 150 % under 45 år. En stor del av orterna saknar således äldre traditioner i fråga om bebyggelsens utformning.

Den egentliga landsbygdens relativa andel av rikets folkmängd har tydligen avtagit hastigt under samma tid. Däremot har landsbygdens folkmängd i absoluta tal icke minskat mera avsevärt förrän under ganska sen tid. Från år 1900 till 1945 var minskningen omkring 900 000 personer eller drygt en fjärdedel. (Se W. William-Olsson, Stockholms framtida utveckling. Nordstedt & Söner 1941.)

2. Bostadshusens storlek.

Småhusen — enfamiljshus och tvåfamiljshus — är den dominerande bostadstypen i Sverige. Enfamiljshusen utgör 73 % av alla hus, och 39 % av alla lägenheter ligger i sådana hus.¹ Enfamiljshusen och tvåfamiljshusen utgör tillsammans 90 % av alla hus och innehåller 57 % av alla lägenheter. I hus med 3—9 lägenheter återfinns inalles 19 % av lägenheterna och i större hus 24 %. Se tab. 2 och 3.

Förhållandena är emellertid mycket olika inom olika ortsgrupper. På landsbygden dominerar enfamiljshusen helt. Där är 76 % av alla lägenheter belägna i enfamiljshus, medan 18,5 % ligger i tvåfamiljshus och 5,5 % i hus med 3—9 lägenheter. Lägenheter i större hus är praktiskt taget obefintliga. Den grupp på 0,1 % som redovisas torde utgöra arbetarbostäder.

Fördelningen av antalet lägenheter efter husens storlek varierar inte mycket mellan olika riksområden på landsbygden. Det kan möjligen framhållas, att enfamiljshusen har något större utbredning i

¹ En anmärkning bör här förutsättas om sättet att siffermässigt beskriva husen. Man kan antingen återge husens eller lägenheternas fördelning efter ifrågakommande egenskaper. Man kan i anslutning till tab. 2 säga, att 73 % av alla hus är egentliga enfamiljshus eller i anslutning till tab. 3, att 39 % av alla lägenheter ligger i egentliga enfamiljshus. Kommentarer kommer i fortsättningen oftast att följa den senare metoden. Därigenom tar man sikte på bostadsvolymen och får i allmänhet en mera verklighetstrogen uppfattning om förhållandena än fördelningen av antalet hus kan ge. Tabeller för båda fördelningarna kommer i allmänhet att återges jämsides med varandra.

LÄGENHETER INOM OLIKA ORTSGRUPPER FÖRDELADE
EFTER HUSETS STORLEK

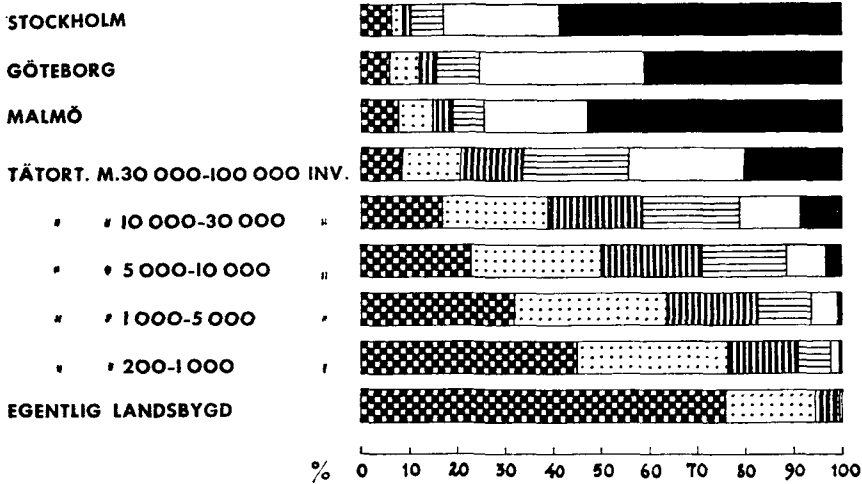
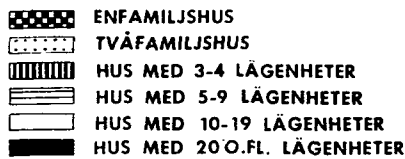

Diagram 1.

Skåne, Halland, Blekinge och Vänerlandskapen än i landet i övrigt. Däremot framkommer vissa anmärkningsvärda skillnader mellan lägenheter i hus på jordbruksfastighet och lägenheter i hus på annan fastighet. Av samtliga lägenheter på jordbruksfastighet ligger 80 % i enfamiljshus, medan motsvarande siffra för annan fastighet är 70 %. Andelen lägenheter i enfamiljshus på jordbruksfastighet varierar också med brukningsdelarnas storlek. På de allra minsta brukningsdelarna, som har högst 0,25 ha åker, finns det bara enfamiljshus. På bondejordbruken är enfamiljshusen om inte allena rådande så dock mycket starkt dominerande, medan på de större gårdarna tvåfamiljs- och större hus blir vanligare. Det är väl främst lantarbetrarbostäderna, som redovisas med dessa siffror. På fastigheter med 100 ha åkerjord eller däröver ligger sålunda endast 43 % av lägenheterna i enfamiljshus, 26 % i tvåfamiljshus och 31 % i större hus. Se vidare tab. 4.

Tabell 2. Antalet hus inom olika ortsgrupper fördelade efter antalet lägenheter i huset.

Ortsgrupp	Samtliga hus	Därav (i %) med nedanstående antal lägenheter									Antal lägenheter per hus
		1		2		3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	S:a	
		a	b	a	b						
Stockholm.....	28 507	48,7	2,7	7,5	1,2	4,2	7,7	14,3	13,7	100,0	8,2
Göteborg.....	16 024	36,2	2,8	18,3	1,3	7,1	8,5	16,3	9,5	100,0	6,6
Malmö.....	10 076	43,4	3,2	20,4	1,3	6,7	6,2	8,9	9,9	100,0	6,1
Orter med:											
30 000—100 000 inv..	55 976	31,3	3,0	24,6	1,3	15,6	13,8	7,6	2,8	100,0	4,2
10 000—30 000 *	82 903	41,4	3,1	27,7	1,4	14,7	8,4	2,5	0,8	100,0	2,6
5 000—10 000 *	48 474	46,2	3,4	27,9	1,5	13,4	5,9	1,4	0,3	100,0	2,2
1 000—5 000 *	125 544	52,7	4,8	26,8	1,7	9,9	3,3	0,7	0,1	100,0	1,8
200—1 000 *	115 249	59,4	8,5	20,8	2,9	6,5	1,6	0,3	0,0	100,0	1,5
Egentlig landsbygd....	645 481	82,7	4,9	9,9	0,8	1,5	0,2	0,0	0,0	100,0	1,2
Hela riket.....	1 128 234	67,8	4,9	15,8	1,3	5,4	2,6	1,4	0,8	100,0	1,9
Därav orter med minst 1 000 inv.....	367 504	44,7	3,7	24,7	1,5	11,7	7,1	4,2	2,4	100,0	3,2

a = innehåller endast bostäder; b = innehåller även andra lokaler.

Småhusen dominerar också på de mindre tätorterna, fastän inte i samma grad som på landsbygden. På tätorter med 200—1 000 invånare finns det flera lägenheter i enfamiljshus (45 % av samtliga lägenheter) än i någon annan hustyp, och på orter med 1 000—5 000 invånare är andelen lägenheter i enfamiljshus ungefär lika stor som andelen lägenheter i tvåfamiljshus (32 %). Hus av mellanstorlek börjar också få betydelse. Det är förhållandena i våra talrika stations-samhällen, mindre industriorter och åtskilliga småstäder som avspeglas i dessa siffror.

På orter med 5 000—10 000 invånare är andelen lägenheter i tvåfamiljshus (27 %) större än andelen lägenheter i någon annan hustyp. Dessa orters bebyggelse är emellertid med hänsyn till fördelningen på hustyper mindre enhetlig än bebyggelse på de mindre tätorterna.

Storstadshusen — om denna benämning tillåts för hus med 10 eller flera lägenheter — blir inte av någon betydelse förrän i gruppen orter med 10 000—30 000 invånare. Andelen lägenheter i sådana hus är där 21 %, varav två tredjedelar kommer på hus med 10—19 lägenheter och resten på hus med 20 och flera lägenheter. Ingen hustyp har här någon dominerande ställning, men andelen lägenheter i mindre hus överväger fortfarande. På orter med 30 000—100 000 invånare är inslaget av lägenheter i hus med 10 eller flera lägenheter väsentligt större (45 %), men alla hustyper är väl representerade.

Tabell 3. Antalet lägenheter inom olika ortsgrupper fördelade efter antalet lägenheter i huset.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus med nedanstående antal lägenheter								
		1		2		3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	S:a
		a	b	a	b					
Stockholm.....	233 353	6,0	0,3	1,8	0,3	1,8	6,7	24,3	58,8	100,0
Göteborg.....	105 272	5,5	0,4	5,6	0,4	3,7	8,8	34,5	41,1	100,0
Malmö.....	61 067	7,2	0,5	6,7	0,4	3,8	6,9	21,4	53,1	100,0
Orter med:										
30 000—100 000 inv..	233 039	7,5	0,7	11,9	0,6	13,1	21,7	24,4	20,1	100,0
10 000— 30 000 » .	217 244	15,8	1,2	21,1	1,1	19,4	20,0	12,8	8,6	100,0
5 000— 10 000 » .	105 325	21,2	1,6	25,7	1,4	21,2	17,1	8,4	3,4	100,0
1 000— 5 000 » .	225 508	29,3	2,7	29,8	1,9	18,7	11,4	5,3	0,9	100,0
200— 1 000 » .	176 300	39,4	5,6	27,5	3,9	14,5	6,8	2,1	0,2	100,0
Egentlig landsbygd....	744 682	71,6	4,3	17,1	1,4	4,4	1,1	0,1	0,0	100,0
Hela riket.....	2 101 790	36,5	2,6	17,0	1,4	9,8	8,9	10,3	13,5	100,0
Därav orter med minst 1 000 inv.....	1 180 808	13,9	1,2	15,4	0,9	12,5	14,1	17,9	24,1	100,0

a = innehåller endast bostäder; b = innehåller även andra lokaler.

I de tre storstäderna dominerar de större hus typerna. I Stockholm ligger sålunda 24 % av lägenheterna i hus med 10—19 lägenheter och 59 % i hus med 20 eller flera lägenheter. I Göteborg är motsvarande siffror 35 % och 41 %, vilket innebär att de allra största husen spelar en väsentligt mindre roll än i Stockholm. I Malmö är fördelningen 21 % och 53 % och mera påminnande om Stockholms. Den starka övervikten för lägenheter i större hus innebär inte att småhusen är utan betydelse. I Stockholm, där andelen lägenheter i enfamiljs- och tvåfamiljshus är lägst, utgör den dock 8 %. Andelen lägenheter i hus av mellanstorlek (3—9 lägenheter) är i Stockholm och Göteborg ungefär lika stor som andelen lägenheter i småhus och i Malmö något mindre.

För att ytterligare belysa bebyggelsens struktur i olika ortsgrupper har i nedanstående tablå medelantalet lägenheter per hus redovisats för grupperna hus med 10—19 resp. 20 el. fl. lägenheter.

	Hus med nedanstående antal lägenheter	
	10—19	20 o. fl.
Stockholm	13·8	35·3
Göteborg.....	13·9	28·3
Malmö.....	14·6	32·6
Tätorter med		
30 000—100 000 inv.....	13·4	29·9
10 000— 30 000 »	13·4	27·9
5 000— 10 000 »	12·8	27·0
1 000— 5 000 »	12·9	25·6

Tabell 4. Antalet lägenheter på jordbruksfastighet med olika åkerareal fördelade efter husets storlek.

Egentlig landsbygd.

Åkerareal ha	Samtliga lägen- heter	Därav (i %) i hus med nedanstående antal lägenheter				
		1	2	3—4	5 o. fl.	S:a
— 0,25 ha.....	3 678	100,0	—	—	—	100,0
0,26— 0,99 *	13 579	87,2	11,8	0,8	0,2	100,0
1,00— 4,99 *	160 253	85,6	13,1	1,2	0,1	100,0
5,00—29,99 *	213 142	81,9	16,3	1,7	0,1	100,0
30,00—99,99 *	40 103	66,2	23,7	8,7	1,4	100,0
100,00— *	26 455	43,0	25,9	23,8	7,3	100,0
Areal okänd.....	10 892	69,7	20,4	7,8	2,1	100,0
Hela egentliga landsbygden	468 102	79,6	16,2	3,5	0,7	100,0

Som ett mått på den genomsnittliga husstorleken inom olika ortsgrupper har slutligen i tab. 2 medelantalet lägenheter per hus angivits. Detta utgör för landsbygden 1,2 och för de minsta tätorterna 1,5 för att sedan stiga med stigande ortsstorlek, så att det för Stockholm utgör 8,2.

De medeltal, som återges för ortsgrupperna, döljer stora variationer mellan enskilda orter (tab. 143). I åtskilliga medelstora städer dominerar de större husen lika starkt som i storstäderna. Detta gäller framför allt Stockholms förorter. I Sundbyberg ligger 20 % av lägenheterna i hus med 10—19 lägenheter och inte mindre 61 % i hus med 20 och flera lägenheter. Solna har också en i detta avseende avgjort storstadsmässig karaktär (24 % resp. 40 %). Bland övriga orter med en betydande andel lägenheter i stora hus kommer Uppsala i första rummet (19 % resp. 39 %), och därefter följer Norrköping och ett fåtal andra större orter. Även vissa mindre städer såsom Köping och Kristianstad kan nämnas i detta sammanhang.

Bland de orter med minst 10 000 invånare, för vilka uppgifter om husens storlek redovisas i tab. 143, har städer som Karlskoga, Lidingö, Visby, Trelleborg och — för att nämna även ett par städer i gruppen 30 000—100 000 invånare — Halmstad och Karlstad en utpräglad småhusbebyggelse. Karlskoga med sina 29 000 invånare år 1945 står i särklass, i det 31 % av lägenheterna finns i enfamiljshus och 32 % i tvåfamiljshus. Orsakerna är väl att söka i stadens utvecklingshistoria; staden har i sen tid framvuxit genom sammanslagning av flera mindre industrisamhällen och har fortfarande en vidsträckt landsbygd, 10 % av lägenheterna finns sålunda på jordbruksfastighet. Lidingö är en typisk trädgårdsstad, även om den på senare år fått inslag av storstadsbebyggelse. Samma karaktär har Trelleborg efter

Tabell 5. Bostadshus på annan fastighet (än jordbruksfastighet) fördelade efter husets användning till bostäder eller övriga lokaler.

	Hus med nedanstående antal lägenheter						Samtliga hus
	1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	
<i>Samtliga hus</i>	422 216	149 036	54 140	28 457	15 875	8 885	678 609
Därav i % inrymmande:							
endast bostäder.....	88,8	87,5	80,2	69,6	50,8	32,3	85,4
—25 % övriga lokaler...	1,2	4,1	8,0	19,5	43,5	65,1	5,0
26—75 % » » » ...	3,6	3,7	7,7	9,4	5,4	2,6	4,2
76— % » » » ...	0,7	0,6	0,6	0,4	0,2	0,0	0,6
övriga lokaler i okänd omfattning.....	5,7	4,1	3,5	1,1	0,1	0,0	4,8
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

vad som framgår av bostadsräkningsmaterialet. En- och tvåfamiljs-husen omfattar 56 % av lägenheterna, 72 % ligger i fristående hus. I Visby ligger 55 % i en- och tvåfamiljshus med endast 54 % i fristående hus. Den traditionella småstadsbebyggelsen med mindre hus i slutna kvarter har här en viss betydelse.

Som bostadshus har i det föregående räknats alla hus med minst en bostadslägenhet. När det gäller ett hus, som också har annan användning än till bostad, en fabrik, en skola med enstaka bostadslägenheter eller ett vanligt hus vid en stadsgata med butiker på nedre botten och bostäder eller kontor för övrigt, ger alltså antalet lägenheter ingen god uppfattning om husets storlek. I tab. 2 och 3 har emellertid hustyperna redovisats på ett sådant sätt, att egentliga enfamiljs- och tvåfamiljshus kunna särskiljas från övriga hus med 1—2 lägenheter.

Förekomsten i husen av andra lokaler än bostadslägenheter belyses även i tabell 5. Av samtliga hus på annan fastighet än jordbruksfastighet innehåller 85 % endast bostäder, medan ca 5 % dessutom innehåller andra lokaler omfattande upp till en fjärdedel av husets volym. De sistnämnda husen innehåller oftast flera lägenheter.

Ett annat mått på husstorleken är våningsantalet. Tab. 6 och 7 ger en översikt. Hus med 1½ våning, d. v. s. med en övervåning där de inredda bostädernas golvyta sammanlagt motsvarar ungefär halva den undre våningens, har räknats som en särskild grupp. Ett mindre antal hus med 2½ och 3½ våningar har däremot räknats till två- resp. trevåningshusen. Fördelningen av antalet lägenheter efter husens våningsantal sammanhänger nära med fördelningen efter antalet lägenheter i huset. Envåningshusen omfattar en ringa del av de större orternas bostadsbestånd, medan de dominerar på landsbygden o. s. v.

I Stockholm är andelen lägenheter i höga hus större än på någon

Tabell 6. Antalet hus inom olika ortsgupper fördelade efter antalet våningar i huset.

Ortsgrupp	Samtliga hus	Därav (i %) med nedanstående antal våningar					
		1	1 ½	2	3	4 o. fl.	S:a
Stockholm.....	28 507	19,7	1,0	41,5	9,6	28,2	100,0
Göteborg.....	16 024	15,4	2,6	50,0	21,5	10,5	100,0
Malmö.....	10 076	29,4	5,6	42,6	7,3	15,1	100,0
Orter med 30 000—100 000 inv.	55 976	22,8	5,2	57,1	10,7	4,2	100,0
„ „ 10 000— 30 000 „	82 903	29,4	9,8	55,0	4,7	1,1	100,0
„ „ 5 000— 10 000 „	48 474	32,1	11,5	52,4	3,6	0,4	100,0
„ „ 1 000— 5 000 „	125 544	36,6	13,7	48,0	1,6	0,1	100,0
„ „ 200— 1 000 „	115 249	52,0	7,6	39,8	0,6	0,0	100,0
Egentlig landsbygd.....	645 481	67,7	7,9	24,3	0,1	0,0	100,0
Hela riket.....	1 128 234	53,7	8,4	34,6	2,0	1,3	100,0
Därav orter med minst 1 000 inv.	367 504	29,9	9,5	51,0	5,6	4,0	100,0

Tabell 7. Antalet lägenheter inom olika ortsgupper fördelade efter antalet våningar i huset.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus med nedanstående antal våningar					
		1	1 ½	2	3	4 o. fl.	S:a
Stockholm.....	233 353	2,6	0,2	8,8	15,5	72,9	100,0
Göteborg.....	105 272	2,8	0,7	19,2	47,6	29,7	100,0
Malmö.....	61 067	6,5	1,5	17,9	14,8	59,3	100,0
Orter med 30 000—100 000 inv.	233 039	7,3	2,5	45,2	27,8	17,2	100,0
„ „ 10 000— 30 000 „	217 244	14,0	6,7	57,5	15,7	6,1	100,0
„ „ 5 000— 10 000 „	105 325	18,1	9,7	58,8	11,9	1,5	100,0
„ „ 1 000— 5 000 „	225 508	24,7	12,9	57,2	5,0	0,2	100,0
„ „ 200— 1 000 „	176 300	42,7	6,2	49,3	1,8	0,0	100,0
Egentlig landsbygd.....	744 682	63,5	7,5	28,8	0,2	0,0	100,0
Hela riket.....	2 101 790	32,5	6,1	36,8	10,6	14,0	100,0
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 180 808	11,4	5,2	40,1	18,5	24,8	100,0

annan ort; 73 % av lägenheterna ligger i hus med 4 och flera våningar. Utmärkande för Göteborg är den stora förekomsten av två- och framför allt trevåningshus. 48 % av bostäderna finns i trevåningshus, till stor del i de bekanta landshövdingehusen. I Malmö återigen överväger hus med 4 och flera våningar, i det dessa hus inrymmer 59 % av lägenheterna. Därjämte finner man ganska många lägenheter i låga hus. 8 % av lägenheterna ligger i envåningshus och hus med 1½ våning samt 18 % i tvåvåningshus.

Låghusen har emellertid långt större utbredning inom de övriga

Tabell 8. Antalet lägenheter i hus med olika byggnadsår fördelade efter antalet lägenheter i huset.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Byggnadsår	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus med nedanst. antal lägenheter						
		1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	Σ:a
1880 el. tidigare.....	118 357	19,7	15,2	21,5	26,1	13,6	3,9	100,0
1881—1890.....	55 328	8,4	8,4	12,8	21,1	29,0	20,3	100,0
1891—1900.....	87 451	11,0	12,1	17,0	22,3	24,1	13,5	100,0
1901—1910.....	132 074	10,6	15,0	14,8	17,7	20,5	21,4	100,0
1911—1920.....	107 536	14,5	20,5	15,8	13,7	15,6	19,9	100,0
1921—1930.....	169 146	17,4	26,7	10,3	7,7	10,9	27,0	100,0
1931—1935.....	107 527	16,0	18,4	7,3	7,5	13,9	36,9	100,0
1936—1940.....	164 962	14,4	13,4	6,9	8,6	20,0	36,7	100,0
1941—1945.....	136 458	14,0	6,6	5,0	8,5	25,9	40,0	100,0
Okänt år.....	101 969	20,9	21,3	19,6	19,4	12,5	6,3	100,0
Samtliga.....	1 180 808	15,1	16,3	12,5	14,1	17,9	24,1	100,0

tätortsgrupperna. Tvåvåningshusen utgör den största klassen inom alla återstående ortsgrupper utom den egentliga landsbygden, där envåningshusen tar vid på allvar. Endast i gruppen orter med 30 000—100 000 invånare har lägenheter i hus med 4 eller flera våningar någon avsevärd betydelse och representerar där 17 %, medan envåningshusen endast inrymmer 10 % av lägenheterna. Med avtagande ortsstorlek får sedan envåningshusen och hus med 1½ våningar allt större utbredning. På landsbygden utgör de det dominerande inslaget med inalles 71 % av lägenheterna. Resten utgöres så gott som uteslutande av tvåvåningshus.

Bland enskilda orter med ovanligt många lägenheter i höga hus bör man främst nämna Sundbyberg, Solna, Kristianstad, Hälsingborg och Lund, samtliga med över 30 % av lägenheterna i hus med 4 våningar och högre. För Sundbyberg är andelen 66 %, alltså högre än för både Malmö och Göteborg. Såväl Solna som Sundbyberg hör till de orter inom Storstockholms region, som har en avgjort storstadsmässig bebyggelse.

3. Husens storlek och byggnadsår.

Ehuru redogörelsen för husens ålder i huvudsak sparas till nästa kapitel, skall dock några uppgifter om sambandet mellan byggnadsår och husstorlek lämnas redan nu. (Se tab. 8 för tätorter med minst 1 000 invånare.) Dessa siffror ger naturligtvis först och främst belägg för det icke okända förhållandet att man med åren har byggt allt större hus i detta land, men en närmare granskning är dock av

intresse. Lägenheterna i de hus byggda före år 1880, som ännu 1945 finns kvar, inryms till 20 % i enfamiljshus och till 15 % i tvåfamiljshus. Det bör observeras, att ingen skillnad har gjorts här mellan egentliga en- och tvåfamiljshus och hus med en resp. två bostadslägenheter och därjämte andra lokaler. Andelen lägenheter i hus med 3—9 lägenheter uppgår till 48 % och lägenheterna i hus med 10 och flera lägenheter till 17 %.

Bland lägenheterna i hus byggda åren 1881—90 har lägenheter i enfamiljshus minskat till 8 % och andelen lägenheter i hus med 10 och flera lägenheter stigit till 49 %.

Hus av mellanstorlek har byggts i relativt mindre omfattning än tidigare från och med 1900-talets början. Andelen lägenheter i enfamiljs- och tvåfamiljshus är större bland hus byggda under senare decennier och har sitt maximum för lägenheter i hus byggda 1921—30. Under 1880-talet byggdes lägenheter i hus med 10 eller flera lägenheter i större relativ omfattning än under någon av de efterföljande tidsperioderna fram till femårsperioden 1931—35. Därefter ökar andelen sådana lägenheter hastigt, så att den under den sista femårsperioden har uppnått 66 %. Utvecklingen går inte jämsides för de båda grupper, som räknas till storstadshusen, utan de största (hus med 20 och flera lägenheter) ökar sin andel från och med 1900-talets ingång på bekostnad av den andra gruppen.

I de i tab. 8 återgivna siffrorna ingår uppgifter från Stockholm och andra större städer med stor vikt. Samma tendenser återkommer dock, om man betraktar olika ortsgrupper var för sig, som också har skett i tab. 9. Andelen lägenheter i stora hus har ökat med åren inom samtliga återgivna ortsgrupper, dock minst i Stockholm och Göteborg, eftersom de var talrikt företrädade där redan bland de hus, som byggdes på 1880-talet. För Malmö kan man iakttaga en mycket kraftig ökning av storstadshusen under åren 1901—10, d. v. s. just under den period då byggnadsverksamheten var ovanligt hög i Malmö.

Inom tätorter med 30 000—100 000 invånare har andelen lägenheter i storstadshus ökat mycket kraftigt eller från 31 % för hus byggda under 1880-talet till 81 % för hus byggda 1941—45. En liknande utveckling finner man även för tätorter med 10 000—30 000 invånare, churu storstadshusen där överhuvud har mindre betydelse. Bland lägenheter i hus från 1941—45 utgör de dock 56 %. Man kan mistänka, att tendensen mot större hus i själva verket är ännu starkare än som framgår av de återgivna siffrorna på grund av att en förändring har skett även inom husgrupperna. Hus med 20 och flera lägenheter från senare år torde vara något större än de äldre husen inom samma grupp.

Tabell 9. Procentuella antalet lägenheter i hus av olika storlek och med olika byggnadsår.

Ortsgrupp Husets storlek	Byggnadsår										Samt- liga lägenh.
	1880 el. tid.	1881— 1890	1891— 1900	1901— 1910	1911— 1920	1921— 1930	1931— 1935	1936— 1940	1941— 1945	okänt år	
<i>Stockholm</i>											
1—2 lägenheter.....	7,9	1,1	3,0	5,0	7,3	14,1	12,1	8,7	7,2	8,6	8,4
3—9 ".....	39,0	15,0	18,5	11,6	8,2	4,1	3,0	3,0	1,8	33,9	8,5
10 o. fl. ".....	53,1	83,9	78,5	83,4	84,5	81,8	84,9	88,3	91,0	57,5	83,1
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Göteborg</i>											
1—2 lägenheter.....	10,4	2,3	3,2	4,9	11,2	22,9	11,0	14,0	14,8	17,0	11,9
3—9 ".....	46,5	25,4	16,7	12,2	10,8	7,8	3,6	3,8	4,2	19,9	12,5
10 o. fl. ".....	43,1	72,3	80,1	82,9	78,0	69,3	85,4	82,2	81,0	63,1	75,6
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Malmö</i>											
1—2 lägenheter.....	24,2	11,0	12,3	5,6	23,7	38,7	11,0	5,5	5,7	27,6	14,8
3—9 ".....	44,1	25,9	26,0	9,2	10,2	5,2	2,1	0,3	1,2	29,2	10,7
10 o. fl. ".....	31,7	63,1	61,7	85,2	66,1	56,1	86,9	94,2	93,1	43,2	74,5
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Orter med 30 000— 100 000 inv.</i>											
1—2 lägenheter.....	24,3	14,2	13,0	17,5	29,8	42,4	21,5	13,2	8,6	21,5	20,7
3—9 ".....	57,6	55,3	49,2	42,0	31,8	30,4	27,5	21,6	10,8	45,3	34,8
10 o. fl. ".....	18,1	30,5	37,8	40,5	38,4	27,2	51,0	65,2	80,6	33,2	44,5
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Orter med 10 000— 30 000 inv.</i>											
1—2 lägenheter.....	41,4	30,2	31,0	34,6	40,3	58,5	51,4	39,9	21,4	42,1	39,2
3—9 ".....	50,3	58,9	55,0	49,2	40,8	32,0	31,5	31,7	22,8	44,2	39,4
10 o. fl. ".....	8,3	10,9	14,0	16,2	18,9	9,5	17,1	28,4	55,8	13,7	21,4
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

För alla ortsgrupper kan man iaktta en minskning av storstads-
husens andel under 1920-talet, då i stället en- och tvåfamiljshusen till-
fälligtvis ökar mycket kraftigt. Under 1920-talet tillkom i stor ut-
sträckning egna hem i utkanterna av större och medelstora orter.

De statistiska serier, som här har beskrivits, avspeglar naturligtvis
inte byggnadsverksamheten med någon större noggrannhet. Särskilt
bland det äldre beståndet måste avgången ha varit stor, och man
måste också anta att rivningarna oftare har gällt småhus än större
hus. Trots dessa reservationer måste man emellertid anse, att den
bild som givits i stort sett motsvarar verkligheten.

Under åren efter 1945 har i flertalet stadssamhällen många nya
lägenheter tillkommit, och detta har i dessa orter medfört en tyd-
lig förändring av stadsbilden. Uppgifterna är tyvärr ganska knappa
på dessa områden. Enligt socialstyrelsens statistik över byggnads-

verksamheten tillkom under åren 1946—48 på orter¹, som i mycket grova drag motsvarar samtliga tätorter i bostadsräkningens framställning, ca 137 000 lägenheter. Deras fördelning efter husens storlek är endast ofullständigt känd, men så mycket kan sägas som att den allmänna utvecklingen tenderar mot allt större hus. Framför allt är mellanstorlekarna på avskrivning. En- och tvåfamiljshus har tillkommit i ganska stor utsträckning, men de kan inte hävda sin gamla plats. På samtliga tätorter med minst 200 invånare omfattade de (= egentliga en- och tvåfamiljshus) år 1945 tillsammans 34 % av lägenheterna. Inom nytillskottet på samtliga »planlagda» orter åren 1946—48 omfattade de endast 25 %.

Förändringarna betyder mera på enstaka orter än som framgår av medeltalssiffrorna. Som exempel skall i nedanstående tablå tas ut några större och medelstora orter. Byggnadsverksamheten har i genomsnitt varit livligare på mindre orter än på de större.

	Antal lägenheter 1945		Tillkomna lägenheter 1946—48		
	Samtliga	Därav i % i en- och två- familjshus	S a m t l i g a		Därav i % i en- och två- familjshus
			absolut	% av samtliga år 1945	
Lidingö	4 205	58,2	1 320	31,4	20,8
Uppsala	16 590	13,0	2 323	14,0	11,4
Linköping	15 463	15,1	1 598	10,3	11,6
Jönköping	12 947	25,0	1 152	8,9	21,5
Halmstad	9 871	33,0	1 409	14,3	18,5
Västerås	15 913	20,9	2 744	17,2	4,0
Gävle	14 607	24,7	1 832	12,5	11,6

Ett mycket stort tillskott har exempelvis Lidingö stad. Tillväxten har till största delen gällt större hus, som tidigare fanns i ganska ringa antal på Lidingö. Även Västerås har haft en mycket stor ökning, som i huvudsak har gällt storstadshusen. Det kan nämnas, att endast 9 % av *samtliga hus* i denna stad år 1945 tillhörde gruppen med 10 o. fl. lägenheter, medan av tillskottet 44 % hörde dit.

Uppgifter för hela landet om husens ålder och storlek återfinnes i tabell 22.

4. Fristående hus eller hus i kringbyggda kvarter.

Nära samband med husens storlek har deras karaktär av fristående hus eller hus i kringbyggda kvarter. Se tab. 10 och 11. Med kringbyggda kvarter avses i denna redogörelse även sådana, som ännu inte är färdigbyggda men som enligt gällande stadsplan skall bli kring-

¹ Socialstyrelsens statistik har i huvudsak omfattat områden med stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser.

Tabell 10. Antalet hus inom olika ortsgupper fördelade efter deras placering som fristående eller i kringbyggda kvarter.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Ortsgrupp	Samtliga hus	Därav i %			
		gatuhus i kringbyggd kvarter	gårdshus i kringbyggd kvarter	fristående hus	S:a
Stockholm.....	28 507	22,5	5,8	71,7	100,0
Göteborg.....	16 024	27,1	3,5	69,4	100,0
Malmö.....	10 076	35,3	2,9	61,8	100,0
Orter med 30 000—100 000 inv. .	55 976	27,0	5,8	67,2	100,0
» » 10 000— 30 000 » .	82 903	18,7	4,4	76,9	100,0
» » 5 000— 10 000 » .	48 474	14,6	4,1	81,3	100,0
» » 1 000— 5 000 » .	125 544	9,0	2,7	88,3	100,0
Samtliga orter.....	367 504	17,2	4,0	78,8	100,0

Samtliga hus på jordbruksfastighet har räknats som fristående hus.

Tabell 11. Antalet lägenheter inom olika ortsgupper fördelade efter husets placering som fristående eller i kringbyggda kvarter.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) belägna i			
		gatuhus i kringbyggd kvarter	gårdshus i kringbyggd kvarter	fristående hus	S:a
Stockholm.....	233 353	54,7	7,8	37,5	100,0
Göteborg.....	105 272	60,5	4,1	35,4	100,0
Malmö.....	61 067	67,2	2,7	30,1	100,0
Orter med 30 000—100 000 inv. .	233 039	46,2	4,6	49,2	100,0
» » 10 000— 30 000 » .	217 244	28,8	3,7	67,5	100,0
» » 5 000— 10 000 » .	105 325	21,8	3,6	74,6	100,0
» » 1 000— 5 000 » .	225 508	11,6	2,5	85,9	100,0
Samtliga orter.....	1 180 808	38,3	4,5	57,2	100,0

Samtliga hus på jordbruksfastighet har räknats som fristående hus.

byggda. Det är tydligt att sådana uppgifter har intresse huvudsakligen för större och medelstora tätorter. Vid bearbetningen i detta avseende har för den skull landsbygden och tätorter med mindre än 1 000 invånare uteslutits.

På samtliga orter med minst 1 000 invånare finns omkring 500 000 lägenheter eller 43 % av bostadsbeståndet i kringbyggda kvarter, till övervägande del i gatuhus. Gårdshusen omfattar knappa 5 %. Det torde emellertid vara flera lägenheter än så som helt och hållet vetter mot en sluten gård, bl. a. beroende på att många gatuhus har gårdsflyglar (T-hus), som ej räknas som särskilda hus och som därför icke redovisats så vid uppgiftslämnandet.

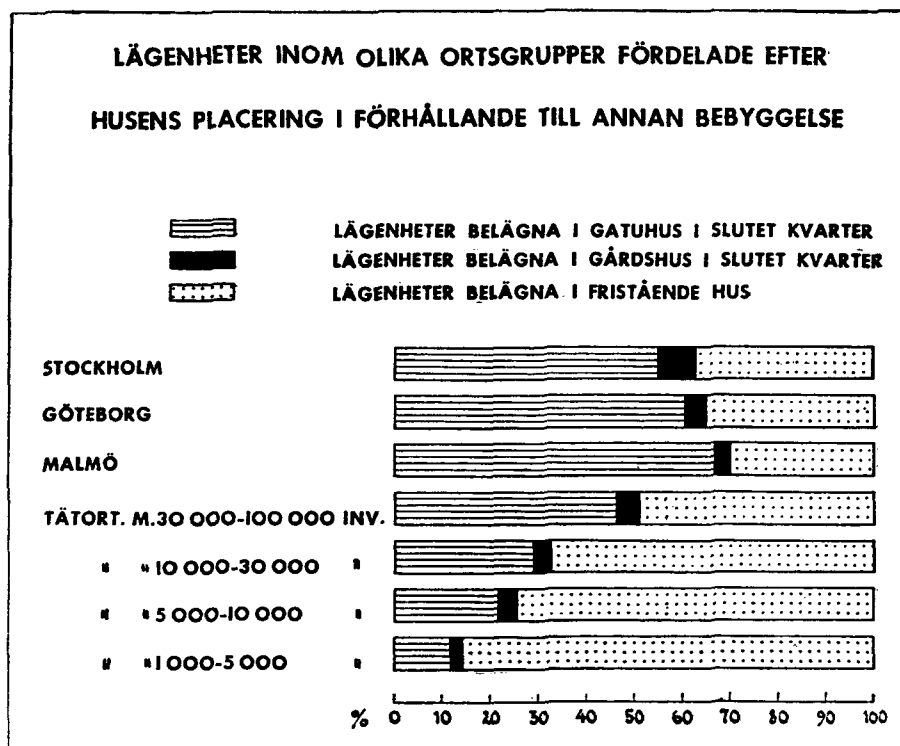

Diagram 2.

De kringbyggda kvarteren har i nu nämnd ordning sin största utbredning i Malmö, Göteborg och Stockholm och omfattar där mellan 60 och 70 % av lägenheterna. Därefter sjunker andelen i kringbyggda kvarter med sjunkande ortsstorlek och uppgår på tätorter med 1 000—5 000 invånare till 14 %.

Det är kanske onödigt att återigen diskutera varje ortsgrupp för sig. Det är väntat att de fristående husen intar allt större andel ju mindre orter det blir fråga om. På orter med 1 000—5 000 invånare ligger 86 % av lägenheterna i fristående hus. På många tätorter har det alltsedan slutet av 1800-talet i ganska betydande omfattning byggts fristående hus av mellanstorlek, medan man först på senare år har börjat bygga större fristående hus i avsevärd omfattning. Se härom vidare det sista avsnittet av detta kapitel.

I tab. 12 redovisas uppgifter som ger ett mått på husens storlek inom berörda grupper. Gatuhusen i kringbyggda kvarter är överallt genomsnittligen större än övriga hus. De fristående husen är som regel de minsta. Skillnaderna mellan ortsgrupperna är dock mycket mera markanta. Gatuhusen i Stockholm omfattar i medeltal 20 lägenheter. Därefter avtar värdena mycket hastigt med avtagande Orts-

Tabell 12. Genomsnittliga antalet lägenheter per gatuhus, gårdshus och fristående hus inom olika ortsgrupper.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Ortsgrupp	Genomsnittliga antalet lägenheter per hus			
	gatuhus i kringbyggt kvarter	gårdshus i kringbyggt kvarter	fristående hus	samtliga hus
Stockholm.....	20,0	10,9	4,3	8,2
Göteborg.....	14,6	7,6	3,3	6,6
Malmö.....	11,6	5,5	2,9	6,1
Orter med 30 000—100 000 inv.	7,1	3,3	3,0	4,2
” ” 10 000— 30 000 ”	4,0	2,2	2,3	2,6
” ” 5 000— 10 000 ”	3,2	1,9	2,1	2,2
” ” 1 000— 5 000 ”	2,3	1,7	1,8	1,8
Samtliga orter.....	7,2	3,6	2,3	3,2

Tabell 13. Antalet lägenheter i hus med olika byggnadsår fördelade efter husets placering som fristående eller i kringbyggda kvarter.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Byggnadsår	Samtliga lägenheter	Därav (i %) belägna i				
		gatuhus i kring- byggt kvarter	gårdshus i kring- byggt kvarter	fristående hus	hus med okänd placering	S:a
1880 el. tidigare.....	118 357	45,8	7,0	46,4	0,8	100,0
1881—1890.....	55 328	59,4	10,5	29,4	0,7	100,0
1891—1900.....	87 451	44,5	8,8	46,0	0,7	100,0
1901—1910.....	132 074	44,7	7,9	46,7	0,7	100,0
1911—1920.....	107 536	34,9	4,7	59,4	1,0	100,0
1921—1930.....	169 146	39,6	2,5	57,1	0,8	100,0
1931—1935.....	107 527	38,8	1,9	58,5	0,8	100,0
1936—1940.....	164 962	33,2	0,9	64,8	1,1	100,0
1941—1945.....	136 458	18,4	0,6	79,5	1,5	100,0
Okänt år.....	101 969	33,8	5,9	56,9	3,4	100,0
Samtliga.....	1 180 808	37,9	4,4	56,6	1,1	100,0

storlek, så att siffran för orter med 1 000—5 000 invånare endast utgör 2,3 lägenheter per hus. Gårdshusen visar på liknande sätt en fallande serie.

Drygt en fjärdedel eller knappt 130 000 av antalet lägenheter i slutna kvarter har byggts efter år 1930. Endast 5 % — 26 000 lägenheter — har tillkommit efter 1940. Det decennium, som har byggt det relativt största antalet bostäder i slutna kvarter, är emellertid 1880-talet. De bostäder, som byggdes under detta årtionde och som fanns kvar år 1945, var till 59 % belägna i gatuhus och till 11 % i gårdshus i slutna kvarter. Även om proportionerna har ändrats under årens lopp på grund av att de mindre husen åldrats snabbare och rivits, så är övervikten ganska betydande (tab. 13). Stockholmssiffrorna väger

emellertid mycket tungt i dessa medeltal, eftersom byggnadsverksamheten var särskilt hög i huvudstaden just under första hälften av 1880-talet.

Bland enskilda orter med storstadskaraktär nämndes tidigare bl. a. Sundbyberg, Uppsala, Norrköping och Kristianstad. Man väntar, att dessa orter skall ha ett stort antal lägenheter i kringbyggda kvarter. Så är också fallet beträffande Uppsala, Norrköping och Kristianstad. I de båda förstnämnda städerna ligger över 55 % av lägenheterna i slutna kvarter, i Kristianstad 44 %. Sundbyberg däremot är en ort av helt annan karaktär, i det de fristående höghusen av modern typ dominerar bebyggelsen. Ingen annan stad har i samma grad renodlat denna typ. Västerås kan möjligen nämnas i sammanhanget. Däremot finns åtskilliga orter med fristående hus av mellanstorlek som förhärskande typ. Borås, Huskvarna, Sandviken, Sundsvall, Boden och Kiruna kan särskilt framhållas.

De orter, som har många fristående hus, är annars som regel samma orter, som har många småhus, såsom Motala verkstad, Fagersta, Karlskoga, Borlänge, Halmstad och Karlstad. (Se vidare tab. 145.)

Kapitel 3. Mera om bostadshus.

1. Byggnadsmaterial.

Man har vid bearbetningen delat in husen i fyra grupper efter byggnadsmaterial. Trähusen utgör den största gruppen och dit räknas även reveterade hus, alltså trähus med puts. Som stenhushus räknas hus av tegel, råsten, betong och lättbetong m. fl. hårda material. Undantagsvis förekommande stenhushus med brädbeklädnad räknas till gruppen hus av båda materialen sten och trä. Till denna grupp hör annars i främsta rummet de särskilt i Göteborg talrika landshövdingehusen, där nedre våningen är byggd av sten och de två följande våningarna av trä. Andra material, som någon gång förekommer, är lera och korsvirke.

Bostadsbeståndet i Sverige inryms, som framgår av tab. 14, till två tredjedelar i trähus. På landsbygden och i småorterna utom i Skåne och på Gotland är trä det fullständigt dominerande byggnadsmaterialet. Även på större och medelstora orter är trä vanligare än sten.

Stenhusen finns huvudsakligen i Stockholm och några få andra större städer samt i Skåne och på Gotland. I Stockholm ligger 89 % av lägenheterna i stenhushus och 10 % i trähus, medan knappt 1 % är inrymda i hus byggda av annat material. I Göteborg omfattar landshövdingehusen 42 % av lägenheterna, 35 % finns i stenhushus och 23 % i trähus. Summan av andelarna för stenhushus och landshövdingehus är alltså avsevärt lägre än andelen för stenhushus i Stockholm.

I Malmö ligger 93 % av lägenheterna i stenhushus och 4 % i hus, där båda materialen trä och sten ingår. Liknande proportioner finner man i de flesta andra städer och tätorter i Malmöhus län. Inom samtliga tätorter med minst 10 000 invånare i detta län tillhör 98 % av lägenheterna de båda ovannämnda grupperna.

Inom samtliga orter i hela landet med 30 000—100 000 invånare ligger nära hälften av lägenheterna i stenhushus och nära hälften i trähus, medan 4 à 5 % ligger i hus av blandat material. Från och med gruppen orter med 10 000—30 000 invånare tar trähusen överhand och ökar sedan sin andel med fallande ortsstorlek.

För enskilda orter med minst 10 000 invånare finns särskilda uppgifter i tab. 146. Utom i skånestäderna finns en stor andel stenhushus

Tabell 14. Antalet lägenheter inom olika ortsggrupper fördelade efter husets byggnadsmaterial.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus byggda av				
		trä	sten	trä och sten	annat material	S:a
Stockholm.....	233 353	10,0	88,9	0,5	0,6	100,0
Göteborg.....	105 272	22,9	35,2	41,8	0,1	100,0
Malmö.....	61 067	2,3	93,2	4,3	0,2	100,0
Orter med 30 000—100 000 inv.	233 039	46,7	48,5	4,4	0,4	100,0
» » 10 000— 30 000 »	217 244	67,9	28,1	3,5	0,5	100,0
» » 5 000— 10 000 »	105 325	76,8	19,9	3,0	0,3	100,0
» » 1 000— 5 000 »	225 508	84,8	11,7	2,9	0,6	100,0
» » 200— 1 000 »	176 300	83,3	12,7	3,5	0,5	100,0
Egentlig landsbygd.....	744 682	89,8	7,0	2,8	0,4	100,0
Hela riket.....	2 101 790	66,3	28,5	4,8	0,4	100,0
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 180 808	49,3	44,2	6,2	0,3	100,0

Tabell 15. Antalet lägenheter inom olika riksområden på egentliga landsbygden fördelade efter husets byggnadsmaterial.

Riksområden	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus byggda av				
		trä	sten	trä och sten	annat material	S:a
Mälarlandskapen.....	119 883	95,8	3,1	1,0	0,1	100,0
Östra Götaland.....	143 039	94,9	3,6	1,5	0,0	100,0
därav Gotlands län.....	9 628	54,2	39,8	5,8	0,2	100,0
Området i övrigt.....	133 411	97,8	1,0	1,2	0,0	100,0
Skåne, Halland, Blekinge.....	122 235	54,6	32,0	11,5	1,9	100,0
därav Blekinge län.....	18 462	97,0	1,7	1,3	0,0	100,0
Kristianstads län.....	38 326	59,8	25,9	12,6	1,7	100,0
Malmöhus län.....	42 741	11,6	65,7	19,3	3,4	100,0
Hallands län.....	22 706	91,7	3,7	3,8	0,8	100,0
Vänerlandskapen.....	154 747	97,7	1,3	0,9	0,1	100,0
Dalarna och Norrland.....	204 778	98,8	0,7	0,5	0,0	100,0
Hela egentliga landsbygden.....	744 682	90,1	6,9	2,7	0,3	100,0

bl. a. i Solna, Sundbyberg, Uppsala och Norrköping. Trähusen dominerar dock i de flesta orter. Bland större städer skall nämnas Borås och Gävle och bland medelstora orter främst de norrländska Kiruna, Luleå, Umeå och Härnösand, där andelen lägenheter i trähus varierar mellan 88 % och 96 %. Åtskilliga orter i Svea- och Götaland kommer emellertid också upp till siffror på 85 % och däröver, bland annat Nässjö, Västervik, Arvika och Borlänge.

På egentliga landsbygden ligger som regel minst 95 % av lägenheterna i trähus (tab. 15). Siffran för Dalarna och Norrland är högst, den utgör 99 %. För södra Sverige är genomsnittssiffran 55 %,

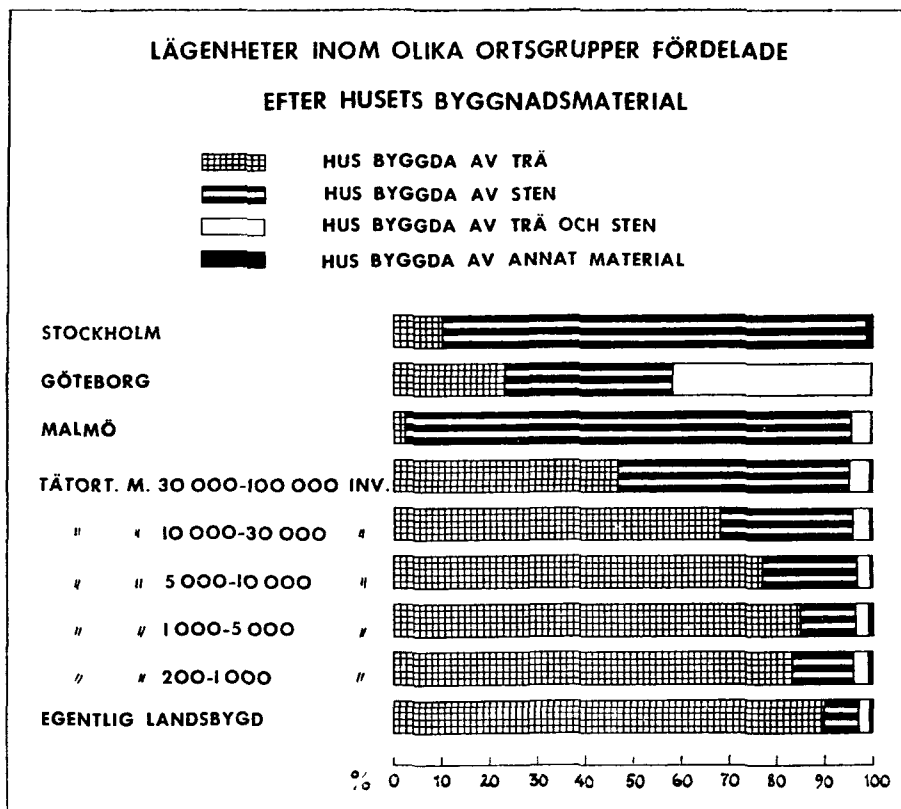

Diagram 3.

men det är främst Malmöhus län, som drar ner siffran. Kristianstads län, som har en vidsträckt skogsbygd, har dock i genomsnitt 60 % av lägenheterna i trähus mot endast 12 % i Malmöhus län. Kombinationen trä och sten förekommer i nämnvärd omfattning endast i Skåne, i Malmöhus län med 19 % av lägenheterna i hus av sådant material. Även på Gotland är stenhusen ganska talrika och representerar 40 % av lägenheterna, medan siffran för lägenheter i trähus stannar vid 54 %.

Det kan vara av intresse att för landsbygden i Malmöhus län undersöka fördelningen på byggnadsmaterial av antalet lägenheter i olika åldersgrupper. Tab. 16 visar, att trähusen blivit vanligare på senare år. Av lägenheterna i de från 1880-talet eller tidigare decennier kvarstående husen ligger endast 9 % i trähus. Andelen lägenheter i trähus ökar bland nyare hus, så att den för hus byggda efter 1940 utgör 35 %. Denna tendens i sifferserien kan inte i högre grad bero på att träet är ett förgängligare material utan måste framför allt innebära en förändring i byggnadsskicket.

Tabell 16. Antalet lägenheter i hus med olika byggnadsår fördelade efter byggnadsmaterial.

Egentlig landsbygd i Malmöhus län.

	Lägenheter i hus byggda år							Samtliga lägenheter
	1880 el. tidigare	1881—1900	1901—1920	1921—1930	1931—1940	1941—1945	okänt år	
<i>Samtliga lägenheter</i>	16 651	5 052	5 251	2 505	2 933	992	9 349	42 733
Därav i % i hus av								
trä	9,3	10,1	10,1	13,3	22,1	34,9	11,0	11,6
sten	61,6	66,9	75,5	73,4	70,5	59,3	64,5	65,7
trä och sten	23,3	21,3	13,4	12,0	7,1	5,2	21,3	19,3
annat material	5,8	1,7	1,0	1,3	0,3	0,6	3,2	3,4
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 17. Antalet lägenheter i hus med olika byggnadsår fördelade efter byggnadsmaterial.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Byggnadsår	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus byggda av				
		trä	sten	trä och sten	annat material	S:a
1880 el. tidigare	118 357	65,2	27,5	6,6	0,7	100,0
1881—1890	55 328	36,6	54,6	8,6	0,2	100,0
1891—1900	87 451	52,0	38,9	8,9	0,2	100,0
1901—1910	132 074	48,2	45,1	6,4	0,3	100,0
1911—1920	107 536	57,8	35,0	7,0	0,2	100,0
1921—1930	169 146	53,8	39,6	6,4	0,2	100,0
1931—1935	107 527	44,1	46,6	9,0	0,3	100,0
1936—1940	164 962	37,0	57,6	5,3	0,1	100,0
1941—1945	136 458	31,0	66,8	1,6	0,6	100,0
okänt år	101 969	70,2	23,5	6,0	0,3	100,0
Samtliga	1 180 808	49,3	44,2	6,2	0,3	100,0

Även för tätorter med minst 1 000 invånare har en undersökning gjorts av sambandet mellan byggnadsår och byggnadsmaterial (tab. 17). Något utpräglat samband kan inte konstateras, vilket kan bero på att så många orter med olika snabb utveckling under olika perioder ingår. Man lägger t. ex. märke till den stora andel, 55 %, som lägenheter i stenhus utgör bland bostäderna från 1880-talet, och kan hänvisa till den stora mängden stockholmshus från detta decennium. Inte förrän under perioden 1936—40 utgör lägenheter i stenhus en större andel, vilken sedan ökar ytterligare eller till 67 % under åren 1941—45.

2. Husens ålder inom olika ortsgrupper.

Av bostäderna i landet år 1945 kan man beteckna ungefär 20 % som nya, d. v. s. högst 10 år gamla, bortåt 45 % var byggda under åren 1901—35, knappt 15 % härstammade från 1800-talets två sista decen-

Tabell 18. Antalet hus inom olika ortsgrupper fördelade efter byggnadsår.

Ortsgrupp	Samtliga hus	Därav (i %) byggda år										Ombyggda 1921-1945
		1880 el. tid.	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1935	1936-1940	1941-1945	ökant år ¹	
Stockholm.....	28 507	6,0	5,3	4,7	9,2	7,4	24,1	14,1	16,5	10,9	1,8	18,7
Göteborg.....	16 024	10,5	4,2	6,0	7,2	7,9	20,7	11,1	17,6	9,8	5,0	18,7
Malmö.....	10 076	12,3	4,3	9,4	9,1	6,8	27,4	8,1	9,2	4,8	8,6	25,3
Orter med												
30 000—100 000 inv.	55 976	15,2	3,5	6,8	9,8	8,2	17,7	8,0	10,9	6,9	13,0	24,3
10 000—30 000 »	82 903	15,4	3,3	6,5	10,2	10,7	14,8	8,0	12,0	9,3	9,8	25,5
5 000—10 000 »	48 474	13,4	3,0	7,8	10,8	10,5	14,3	7,7	10,7	9,0	12,8	25,4
1 000—5 000 »	125 544	11,0	2,9	6,5	9,9	10,5	15,6	9,1	11,6	8,1	14,8	27,8
200—1 000 »	115 249	15,5	3,6	6,9	9,4	10,2	13,9	8,4	10,3	6,3	15,5	26,5
Egentlig landsbygd..	645 481	31,9	4,6	6,7	7,3	7,7	8,6	5,0	6,5	3,6	18,1	27,0
Hela riket.....	1 128 234	23,9	4,1	6,7	8,3	8,6	11,8	6,7	8,7	5,5	15,7	26,4
Därav orter med minst 1 000 inv.	367 504	12,5	3,4	6,6	9,9	9,7	16,8	9,0	12,1	8,5	11,5	25,3

¹ Gruppen »ökant år» har i de i texten angivna siffrorna utproportionerats på övriga grupper.

Tabell 19. Antalet lägenheter inom olika ortsgrupper fördelade efter husets byggnadsår.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus byggda år										Ombyggda 1921-1945
		1880 el. tid.	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1935	1936-1940	1941-1945	ökant år ¹	
Stockholm.....	233 353	4,4	8,6	5,8	11,4	8,4	19,6	12,1	16,4	11,9	1,4	19,2
Göteborg.....	105 272	8,3	6,1	9,5	10,7	7,9	14,7	12,7	17,2	9,0	3,9	19,4
Malmö.....	61 067	6,7	4,0	8,7	15,4	4,7	14,2	11,2	19,7	10,6	4,8	18,4
Orter med												
30 000—100 000 inv.	233 039	11,7	3,6	7,6	10,4	6,8	12,0	8,4	14,9	13,0	11,6	20,5
10 000—30 000 »	217 244	13,1	3,5	7,0	10,8	10,6	12,0	7,1	12,6	14,4	8,9	25,1
5 000—10 000 »	105 325	12,7	2,9	8,4	11,7	10,9	12,0	6,3	10,4	12,5	12,2	26,5
1 000—5 000 »	225 508	11,6	3,3	7,5	11,0	11,6	14,5	7,7	10,4	8,0	14,4	30,3
200—1 000 »	176 300	15,4	3,7	7,5	10,2	11,3	13,7	7,8	9,4	5,9	15,1	27,7
Egentlig landsbygd..	744 682	31,0	4,5	6,7	7,5	8,1	8,9	5,1	6,6	3,6	18,0	28,2
Hela riket.....	2 101 790	17,9	4,5	7,2	9,8	8,9	12,3	7,6	11,0	8,3	12,5	25,4
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 180 808	10,0	4,7	7,4	11,2	9,1	14,3	9,1	14,0	11,6	8,6	23,3

¹ Gruppen »ökant år» har i de i texten angivna siffrorna utproportionerats på övriga grupper.

nier och drygt 20 % slutligen var ännu äldre. Siffrorna avser andelen lägenheter i hus av angiven ålder i procent av samtliga lägenheter.

I absoluta tal betyder detta, att ungefär 450 000 lägenheter var nya och 920 000 var medelålders. Av de återstående 730 000 lägenheterna härstammade över 280 000 från 1880- och 90-talen medan ca 450 000 var byggda 1880 eller tidigare. På grund av det relativt stora antalet lägenheter, för vilka uppgift om ålder saknas, bör man dock räkna med en ganska stor felmarginal. Se vidare tab. 18 och 19.

Bostadsbeståndet är på den egentliga landsbygden genomsnittligen betydligt äldre än i tätorterna, en naturlig konsekvens av det förhållandet, att tätorterna till stor del är nybildningar i det svenska samhället och har fått mottaga folkökningen under de senaste hundra åren. Den stora gruppen lägenheter med okänt byggnadsår gör det vanskligt att ange bestämda siffror särskilt för landsbygden, men tendensen framgår tillräckligt tydligt. Minst 40 % av bostäderna härstammar från tiden före 1881, inemot 15 % från 1800-talets båda sista årtionden, 35 % från tiden 1901—35 och endast drygt 10 % från de sista 10 åren.

Vad tätorterna beträffar märker man en viss skillnad mellan de tre storstäderna å ena sidan och övriga orter å den andra. Andelen lägenheter i hus med tidigare byggnadsår än 1881 är relativt något mindre i Stockholm, Göteborg och Malmö än i genomsnitt i övriga städer och andra tätorter. Under 1880-talet däremot var byggnadsverksamheten särskilt livlig i Stockholm; den uppdrivna byggnadskonjunkturen i början av detta decennium är välbekant, och den avspeglar sig även i de aktuella siffrorna.

Om man sedan betraktar hela serien fram till år 1945, finner man en liknande utveckling inom ortsgrupperna ned till 10 000 invånare. 1900-talets första årtionde medför en kulmen för bostadsbyggandet i förhållande till tiden närmast före och efter, från och med 1920 stiger kurvan brant igen. Avvikelse förekommer givetvis, för Malmö är exempelvis höjdpunkten 1901—10 mera accentuerad än för övriga ortsgrupper.

Tab. 147 ger en översikt över bostädernas ålder på enskilda orter med minst 10 000 invånare. Andelen lägenheter i äldre hus är i allmänhet proportionsvis hög i de mindre städerna. I Karlshamn ligger sålunda närmare en tredjedel av lägenheterna i hus byggda före 1881, i Visby bortåt 30 % och i Ystad en dryg fjärdedel. (Siffrorna är osäkra på grund av den stora andelen med okänt byggnadsår.) Även för städer i norra Sverige finner man höga procenttal, t. ex. för Härnösand, Falun och Gävle, där en fjärdedel eller något mera av lägenheterna härstammar från tiden före 1880.

Städer som, när det gäller bostadsbebyggelsen, måste betecknas som nya är exempelvis Sundbyberg, Uppsala, Karlskoga, Västerås, Köping och Boden. Man kan räkna med att närmare hälften av lägenheterna i Sundbyberg, Karlskoga och Köping har byggts under åren 1936—45, medan motsvarande siffra för Uppsala, Västerås och Boden uppgår till ca 40 %. Köping intar en särställning, i det minst 37 % av lägenheterna har byggts under första delen av 1940-talet, då som regel byggnadsverksamheten var lägre än i slutet av 1930-talet.

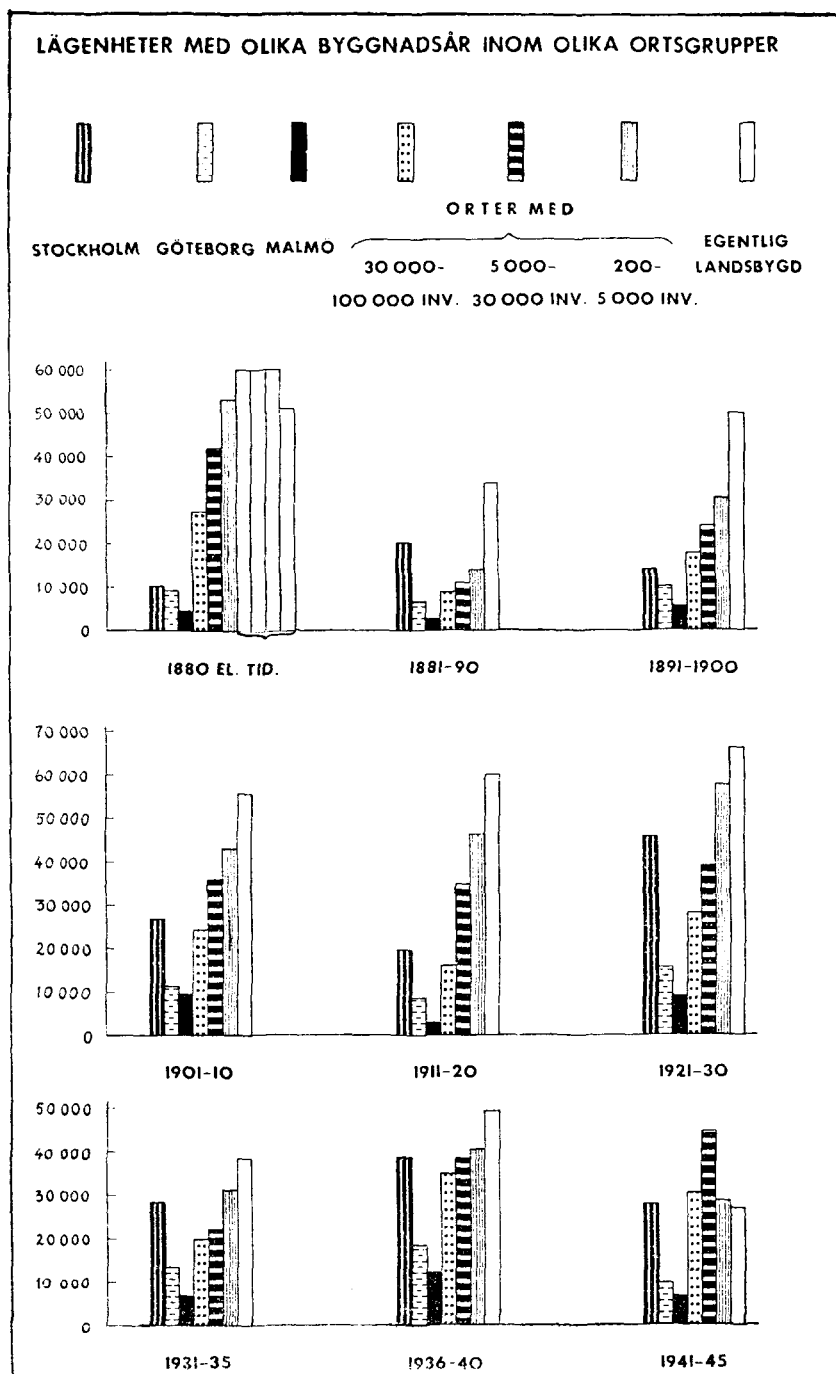

Diagram 4.

Tabell 20. Antalet lägenheter inom olika riksområden på den egentliga landsbygden fördelade efter byggnadsår.

Byggnadsår	Mälar- landskapen	Östra Götaland	Skåne, Halland, Blekinge	Väner- landskapen	Dalarna och Norrland	Hela egentliga lands- bygden
<i>Samtliga lägenheter . . .</i>	119 883	143 039	122 235	154 747	204 778	744 682
Därav i % byggda						
1880 el. tidigare . . .	35,4	39,1	34,8	29,5	21,8	31,0
1881—1890	4,2	4,3	4,4	4,8	4,8	4,5
1891—1900	6,6	5,9	6,9	6,9	7,1	6,7
1901—1910	6,9	6,7	7,1	7,9	8,2	7,5
1911—1920	7,9	7,0	6,5	8,6	9,4	8,1
1921—1930	7,0	7,6	7,4	9,6	11,2	8,9
1931—1935	3,3	4,1	4,7	5,1	7,2	5,1
1936—1940	5,1	5,1	5,5	6,6	9,2	6,6
1941—1945	3,2	2,7	3,2	3,6	4,7	3,6
okänt år	20,4	17,5	19,5	17,4	16,4	18,0
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Därav ombyggda 1921—1945	32,4	23,7	27,4	25,3	31,4	30,1

Mälarlandskapen: Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län. Östra Götaland: Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län. Skåne Halland, Blekinge: Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län. Vänerlandskapen: Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län. Dalarna och Norrland: Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Mycket höga siffror från denna tid har också Boden, Sundbyberg, Nyköping och Skövde m. fl.

Slutligen skall några orter anges, som har en relativt hög andel medelålders hus, varmed här menas hus byggda åren 1901—35. Hit får man bl. a. räkna Stockholm, Sollentuna och Lidingö, medan andra orter inom Storstockholm närmast bör hänföras till de nybyggda orterna. I övrigt kan nämnas Huskvarna, Nässjö, Hälsingborg, Borås, Skellefteå och Kiruna. I samtliga fall ligger mer än hälften av lägenheterna i medelålders hus. Kiruna intar i denna grupp en särställning, i det orten nästan helt har byggts upp under 1900-talets tre första decennier; över tre fjärdedelar av lägenheterna härstammar från tiden 1901—30. Under hela 1930-talet var däremot byggnadsverksamheten mycket låg på denna ort.

Mera detaljerade uppgifter för egentliga landsbygden ges i tab. 20. Ganska stora regionala skillnader kan iakttagas. Bostäderna i Dalarna och Norrland är sålunda i genomsnitt avsevärt yngre än i andra landsdelar. Från och med 1920-talet har tydligen byggnadsverksamheten varit livligare där än i genomsnitt på andra håll. Siffrorna för Vänerlandskapen ansluter sig nära till medeltalen för hela landsbygden. Mälarlandskapen samt Skåne, Halland, Blekinge kommer därefter i ordningen, och det genomsnittligen äldsta bostadsbeståndet

Tabell 21. Antalet lägenheter på jordbruksfastighet med olika areal på den egentliga landsbygden fördelade efter byggnadsår.

Byggnadsår	Åkerareal (ha)						Samtliga lägenheter
	— 0,25	0,26— 4,99	5,00— 29,99	30,00— 99,99	100,00—	okänt	
<i>Samtliga lägenheter</i> . . .	3 678	173 832	213 142	40 103	26 455	10 892	468 102
Därav i % byggda							
1880 el. tidigare . . .	26,9	29,5	41,1	44,4	47,3	36,0	37,2
1881—1890	4,4	5,2	5,5	4,3	4,1	3,1	5,2
1891—1900	6,6	7,6	7,2	6,3	6,9	5,7	7,2
1901—1910	6,1	8,3	7,6	6,3	6,6	5,9	7,6
1911—1920	6,7	8,9	7,9	7,6	7,1	6,1	8,2
1921—1930	8,4	9,1	7,2	5,0	2,6	6,2	7,5
1931—1935	5,8	5,4	2,7	1,6	1,1	3,4	3,5
1936—1940	8,3	6,5	3,2	4,0	2,9	4,6	4,5
1941—1945	6,7	2,5	1,7	2,3	2,3	3,1	2,2
okänt år	20,1	17,0	15,9	18,2	19,1	25,9	16,9
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Därav ombyggda 1921—1945	22,8	27,8	29,0	38,0	48,2	27,4	30,2

Tabell 22. Antalet lägenheter i hus av olika storlek fördelade efter husets byggnadsår.

Hela riket.

Byggnadsår	Hus med nedanstående antal lägenheter						Samtliga
	1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	
<i>Samtliga lägenheter</i> . . .	821 246	385 300	205 484	187 672	216 522	285 566	2 101 790
Därav i % byggda							
1880 el. tidigare . . .	27,2	14,5	18,6	19,7	8,1	1,7	17,9
1881—1890	4,2	2,9	4,7	6,8	7,6	4,0	4,5
1891—1900	6,5	5,8	9,6	11,7	10,1	4,2	7,2
1901—1910	7,4	9,6	12,7	13,6	12,8	9,9	9,8
1911—1920	7,8	11,0	12,2	9,1	8,0	7,5	8,9
1921—1930	10,4	18,8	11,2	7,6	8,6	16,1	12,3
1931—1935	6,2	9,1	4,9	4,5	6,9	13,9	7,6
1936—1940	8,2	10,5	6,9	7,9	15,3	21,2	11,0
1941—1945	5,5	4,3	4,3	6,7	16,5	19,2	8,3
okänt år ¹	16,6	13,5	14,9	12,4	6,1	2,3	12,5
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Gruppen »okänt år» har i de i texten angivna siffrorna utproportionerats på övriga grupper.

finns i Östra Götaland, där närmare hälften av bostadsbeståndet torde härstamma från tiden före 1880.

Bostäderna på jordbruksfastighet är genomgående av äldre datum än på annan fastighet, dock med undantag för de minsta gårdarna (tab 21), vilkas boningshus till något större del har tillkommit under senare decennier. Minst en tredjedel härrör sig dock från tiden före

1881. Tendensen är i övrigt den, att ju större gårdarna är, dess äldre är deras bostadsbestånd. På gårdar med minst 100 ha åker kan man räkna med att 55—60 % härstammar från tiden före 1881. Detta sammanhänger med att många mindre jordbruk har uppstått genom nyodling och hemmansklyvning såväl i slutet av 1800-talet som under 1900-talets första årtionden. Den statliga egnahemsverksamheten har bl. a. medverkat härtill.

3. Ombyggnad.

Åldern på ett hus ger en ganska god uppfattning om dess standard. Man kan utgå från att de flesta hus, som byggts i större och medelstora tätorter efter år 1920, är utrustade med centralvärme och ofta med badrum. Förekomsten av badrum sammanhänger dock med lägenheternas storlek och varierar dessutom mera med ortsgrupperna än förekomsten av centralvärme. Detsamma gäller i kanske ännu högre grad andra bekvämligheter, såsom wc och diverse köksutrustning.

Den omständigheten, att äldre lägenheter i ganska stor utsträckning ombyggs bidrar givetvis till att försvaga sambandet mellan lägenheternas ålder och standard. Uppgifterna om byggnadsår har därför kompletterats med uppgifter om ombyggnad.

Man räknar endast med de ombyggnader, som skett efter år 1920, eftersom tidigare förbättringar inte i högre grad kan ha påverkat bostädernas moderna standard. Vidare har man gjort en uppdelning på större och mindre ombyggnad, varvid den förra omfattar installation av centralvärme eller — i ett fåtal fall — tillbyggnad av ett eller flera rum. Med liten ombyggnad avses inredning av badrum, wc, vatten och avlopp eller annan viktigare köksutrustning o. d. Om båda slagen har förekommit, hänföres fallet till större ombyggnad. Därjämte förekommer en mindre grupp »ombyggnad obesvarad», dit lägenheter, som att döma av husets ålder och utrustning sannolikt blivit ombyggda, har förts. Ombyggnad har alltid hänförs till ett helt hus och ej till enskilda lägenheter. För att egenskapen över huvud skulle registreras fordrades, att den skulle avse minst halva antalet lägenheter. I regel torde hela huset avses. Antalet i följande tabeller som ombyggda redovisade *lägenheter* blir dock något i överkant.

Det relativa antalet lägenheter i ombyggda hus är högre på landsbygden och mindre orter än i större städer. Förhållandena är emellertid olika för de båda grupperna större och mindre ombyggnad. I genomsnitt för hela landet intar den senare en något mindre andel än den förra. På landsbygden och de minsta orterna har emellertid installation av vatten och avlopp och andra mindre förbättringar

haft den största betydelsen, medan i större städer installationen av centralvärme stått i förgrunden. Vatten och avlopp har i allmänhet funnits där redan före 1920. De äldre husen har i stor utsträckning försetts med moderna bekvämligheter. En mellanställning intar här som ofta annars de medelstora tätorterna. Sammanfattningsvis kan man konstatera, att trots att hela antalet ombyggda lägenheter har varit större på landsbygden än i tätorterna så torde ombyggnadsverksamheten i förhållande till bostadsbeståndets ålder och kvalitet ändå ha haft lika stor eller större betydelse i tätorterna än på landsbygden. Tätorterna har behållit sitt försprång i fråga om utrustningsstandard.

Sifferuppgifterna lämnas i tab. 23 och 24. Som exempel skall här nämnas, att 18 % av lägenheterna på landsbygden undergått mindre ombyggnad och 9 % större sådan, medan motsvarande tal för Stockholm är 5 % och 14 % samt för tätorter med 10 000—30 000 invånare 11 % och 13 %. På de större orterna kom ombyggnadsverksamheten i gång redan på 1920-talet och har därefter fortgått i stegrad takt. Det har gällt för husägaren att tillfredsställa en växande efterfrågan på moderna bostäder. På småorterna och på landsbygden har den fått större omfattning först efter 1935 och är i ganska hög grad koncentrerad till tiden 1941—45. Landsbygdens bostadsfråga har varit föremål för statsmakternas intresse under en lång följd av år, men först under senare tid, när jordbrukets ekonomiska bärkraft har stärkts, har förbättringsverksamheten tagit fart på allvar. Medvetna åtgärder även från andra än staten har också spelat in. I lantarbetarnas avtal har det t. ex. intagits bestämmelser om bostadens beskaffenhet.

Förekomsten av ombyggnad visar liksom bostädernas åldersfördelning avsevärda regionala variationer på landsbygden. Mälarlandskapet har den högsta ombyggnadsfrekvensen och som god tvåa kommer Dalarna och Norrland, den landsdel alltså som har det genomsnittligen yngsta bostadsbeståndet. Östra Götaland har såväl det äldsta bostadsbeståndet som den lägsta ombyggnadsfrekvensen.

De ombyggda lägenheterna är till närmare 90 % byggda före år 1921. Det är emellertid vanligare än man kanske tror, att relativt nybyggda bostäder undergått ombyggnad. Som exempel kan nämnas, att av lägenheter, som ombyggts under åren 1936—40, ca 12 % var byggda efter år 1920. Större och mindre hus har i tätorter med minst 1 000 invånare, där spørgsmålet kan ha något intresse, ombyggts i ungefär samma utsträckning.

En jämförelse mellan ombyggnadsfrekvensen för trähus och stenhus inom tätorter med minst 1 000 invånare visar inga nämnvärda skillnader.

Tabell 23. Antalet ombyggda hus inom olika ortsgupper fördelade efter ombyggnadens art samt ombyggnadsår.

Ortsgrupp	Samtliga hus	Därav (i %) hus, som undergått				Därav (i %) hus ombyggda år					
		större ombygg-nad	min-dre ombygg-nad	ombygg-nad obe-sva-rad	S:a	1921—30	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år efter 1920	S:a
Stockholm.....	28 507	12,0	6,4	0,3	18,7	22,2	22,8	32,1	17,0	5,9	100,0
Göteborg.....	16 024	10,7	7,7	0,3	18,7	15,4	22,4	36,9	19,2	6,1	100,0
Malmö.....	10 076	13,7	9,5	2,1	25,3	16,6	18,5	32,3	16,7	15,9	100,0
Orter med											
30 000—100 000 inv.	55 976	13,0	9,5	1,8	24,3	17,2	19,9	28,2	21,4	13,3	100,0
10 000— 30 000 *	82 903	12,8	11,3	1,4	25,5	15,2	18,1	29,4	26,6	10,7	100,0
5 000— 10 000 *	48 474	11,5	12,4	1,5	25,4	14,9	18,8	28,6	26,5	11,2	100,0
1 000— 5 000 *	125 544	11,8	14,5	1,5	27,8	12,0	16,9	27,4	32,5	11,2	100,0
200— 1 000 *	115 249	9,8	15,1	1,6	26,5	9,5	14,8	26,6	37,8	11,3	100,0
Egentlig landsbygd.	645 481	8,3	17,4	1,3	27,0	9,3	15,7	27,9	37,7	9,4	100,0
Hela riket.....	1 128 234	9,7	15,3	1,4	26,4	11,0	16,4	28,1	34,4	10,1	100,0
Därav orter med minst 1000 inv.	367 504	12,2	11,7	1,4	25,3	14,7	18,4	28,8	27,0	11,1	100,0

Tabell 24. Antalet lägenheter i ombyggda hus inom olika ortsgupper fördelade efter ombyggnadens art samt ombyggnadsår.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus, som undergått				Därav (i %) i hus ombyggda år					
		större ombygg-nad	min-dre ombygg-nad	ombygg-nad obe-sva-rad	S:a	1921—30	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år efter 1920	S:a
Stockholm.....	233 353	14,1	4,8	0,3	19,2	25,6	25,9	36,5	8,7	3,3	100,0
Göteborg.....	105 272	10,7	8,5	0,2	19,4	15,5	24,2	43,6	11,0	5,7	100,0
Malmö.....	61 067	8,2	9,1	1,1	18,4	16,7	20,5	39,4	12,0	11,4	100,0
Orter med											
30 000—100 000 inv.	233 039	11,2	7,6	1,7	20,5	18,0	21,1	29,7	17,0	14,2	100,0
10 000— 30 000 *	217 244	12,5	11,2	1,4	25,1	16,1	18,4	30,7	24,4	10,4	100,0
5 000— 10 000 *	105 325	11,7	13,3	1,5	26,5	14,9	20,2	28,5	25,6	10,8	100,0
1 000— 5 000 *	225 508	11,5	17,3	1,5	30,3	11,6	16,3	27,2	34,2	10,7	100,0
200— 1 000 *	176 300	9,6	16,6	1,5	27,7	9,0	13,3	26,0	40,6	11,1	100,0
Egentlig landsbygd.	744 682	8,9	17,9	1,4	28,2	9,0	15,0	27,7	38,8	9,5	100,0
Hela riket.....	2 101 790	10,6	13,6	1,2	25,4	13,0	17,6	29,6	30,1	9,7	100,0
Därav orter med minst 1000 inv.	1 180 808	11,9	10,2	1,2	23,3	16,7	20,3	31,7	21,6	9,7	100,0

4. Statligt och kommunalt stöd till byggnadsverksamheten.

Byggnadsverksamheten i Sverige åtnjuter för närvarande offentligt stöd i mycket stor utsträckning. Den aktiva bostadspolitiken är dock tämligen ny. Om man undantar egnahemslånen och åtgärder i syfte att stödja de mindre jordbruken, så är det först under 1930-talet som stödåtgärderna har kommit i gång. År 1933 lagstiftades om förbättringsbidrag och nybyggnadslån för bostäderna på landsbygden samt om tertiärlån för nybyggnader i städerna. Senare på 1930-talet följde bl. a. bidrag till barnrikehus och pensionärshem, och på grund av byggnadskrisen 1940 fick den statliga utlåningen till nybyggnader inom städer och stadsliknande samhällen en starkt vidgad omfattning. De viktigaste av de stödformer, som har förekommit under tiden 1931—45, har förtecknats i nedanstående tablå.

Tertiärlån: ny- eller ombyggnad av flerfamiljshus samt enfamiljs- och tvåfamiljshus.

Tilläggsloan: nybyggnad av flerfamiljshus.

Bostadsanskaffningslån jämte tilläggsloan: ny- eller ombyggnad av hyresbostäder eller egnahem, avsedda för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Statsbidrag till pensionärshem: anordnande av hyresbostäder åt mindre bemedlade åldringar och invalider.

Bostadsegnahemslån jämte tilläggsloan: nybyggnad av egnahem på landsbygden.

Förbättringsbidrag, nybyggnadslån och förbättringsloan: förbättring eller nybyggnad av bostadslägenhet företrädesvis på landsbygden.

Lantarbetarbostadslån och -bidrag: ny- eller ombyggnad av bostäder för lantarbetare.

Genom bostadsräkningsmaterialet kan man på vissa punkter få kännedom om åtgärdernas verkan under perioden 1931—45. Man kan räkna med att stödverksamheten till ungefär två tredjedelar har gällt nybyggnader. Det råder emellertid en stor skillnad i detta avseende mellan större och medelstora tätorter å ena sidan och egentlig landsbygd samt de minsta tätorterna å den andra. Hela antalet hus, som under åren 1931—45 ny-, om- eller tillbyggs med offentligt stöd, utgör på tätorter med minst 1 000 invånare ca 30 000 inrymmande 132 000 lägenheter. Av dessa lägenheter är 66 % sådana som byggs under åren 1941—45, 25 % kommer på nybyggnader under 1930-talet och inalles 9 % på om- och tillbyggnader. För landsbygden och mindre tätorter utgör motsvarande siffror i runda tal 10, 30 och 60 %. (Enligt Bostadsförhållandena i 100 landskommuner.) Här ligger alltså ton-

vikten på ombyggnader, medan förhållandet är det rakt motsatta för tätorter i allmänhet.

Det bör betonas att alla uppgifter, som lämnas här, avser antalet hus (eller lägenheter i dessa), för vilka offentligt stöd i någon form utgått vid ny-, om- eller tillbyggnad. Några uppgifter om subventionens värde i pengar räknat finns däremot inte. Detta har, som framgår av andra källor, växlat från fall till fall.

Hur står nu dessa siffror i relation till ny- och ombyggnadsverksamheten över huvud inom olika ortsgrupper och under olika år? Tab. 25 och 26 lämnar uppgifter om stödfrekvensen, d. v. s. antalet med stöd ny-, om- och tillbyggda hus eller lägenheter i procent av samtliga ny-, om- och tillbyggda. För hus finns uppgifter endast för orter med ned till 1 000 invånare. I fråga om lägenheter är uppgifterna för landsbygden och de minsta tätorterna hämtade från redogörelsen för bostadsförhållandena i 100 landskommuner. De minsta tätorterna representerar icke exakt orter med 200—1 000 invånare. Representerativiteten torde för denna grupp vara mindre säker.

Skillnaderna mellan procenttalen är mycket stora vid jämförelse såväl mellan ortsgrupper, som mellan femårsperioder eller mellan nybyggnad och ombyggnad. Vi såg nyss, att åtgärderna absolut sett har spelat den största rollen för nybyggnader i tätorterna under åren 1941—45. Samma grupper visar den högsta stödfrekvensen. I Stockholm uppgår denna till 77 %, och för tätorter med minst 5 000 invånare (med undantag av Malmö) håller den sig vid omkring 70 %. För Malmö är siffran icke obetydligt lägre eller 57 %, för de minsta tätorterna 46 % och för landsbygden endast 27 %.

I grova drag gäller alltså regeln, ju större byggnadsverksamhet inom en ortsgrupp desto högre stödfrekvens.

En annan bild ger uppgifterna om nybyggnader på 1930-talet. Stödfrekvensen är i sin helhet mycket lägre än på 1940-talet, den främsta platsen innehas i början av 1930-talet av Stockholm (39 %) och därefter av landsbygden (33 %). För övriga ortsgrupper uppvisas i allmänhet helt låga värden. Det är av allt att döma egnahemslånen på landsbygden och de kommunala åtgärderna i Stockholm, som har spelat en roll. Bland de senare märks småstugeverksamheten samt »billig bostadsbebyggelse» enligt stadsfullmäktiges beslut 1929 och senare.

När det gäller ombyggnadsverksamheten, har stöd huvudsakligen erhållits på landsbygden. Stödfrekvensen var högst under perioden 1931—35 och uppgick då till 44 %, den sjönk för nästa femårsperiod ned till 29 % och uppnådde under första hälften av 1940-talet endast 23 % eller hälften av värdet tio år tidigare. Däremot var absoluta antalet bidragsfall ungefär lika högt under alla tre perioderna. Att

Tabell 25. Antalet hus, som under åren 1931—45 ny-, om- eller tillbyggs med stöd av stat eller kommun, i % av hela antalet under samma tid ny-, om- eller tillbyggda hus. Fördelning efter ortsgrupp.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Ortsgrupp	Hus byggda år 1930 el. tidigare samt ombyggda år					Hus byggda år ¹				Hus tillbyggda 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	Summa 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45	
Stockholm.....	10,2	15,8	16,2	13,2	14,0	44,5	43,7	79,6	53,4	—
Göteborg.....	0,9	3,2	3,3	2,4	2,5	9,7	21,3	56,7	27,1	9,9
Malmö.....	2,7	4,2	3,4	2,2	3,5	7,6	8,2	40,8	15,7	3,5
Orter med										
30 000—100 000 inv....	2,5	3,6	6,7	4,1	4,2	5,2	9,2	65,8	24,2	10,3
10 000—30 000 * ...	3,5	3,3	5,4	3,4	4,1	5,7	8,6	60,5	25,1	10,7
5 000—10 000 * ...	3,7	3,9	6,4	3,9	4,7	5,6	8,6	64,4	26,4	7,7
1 000—5 000 * ...	7,0	6,7	10,7	6,4	8,3	8,7	9,6	48,4	20,6	13,8
Samtliga orter.....	5,0	5,5	8,4	5,1	6,3	12,5	14,2	59,4	27,1	11,1

¹ En mindre del av dessa hus — 2,4 % — har såväl nybyggs som ombyggs under perioden 1931—45.

Tabell 26. Antalet lägenheter i hus, som under åren 1931—45 ny-, om- eller tillbyggs med stöd av stat eller kommun, i % av antalet lägenheter i samtliga under samma tid ny-, om- eller tillbyggda hus. Fördelning efter ortsgrupp.

Hela riket.

Ortsgrupp	Lägenheter i hus byggda år 1930 eller tidigare samt ombyggda år					Lägenheter i hus byggda år ²				Lägenh. i hus tillbyggda 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	Summa 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45	
Stockholm.....	8,7	15,6	15,6	4,5	12,9	38,5	23,9	76,6	43,8	—
Göteborg.....	0,5	3,8	3,1	2,2	2,6	5,7	18,3	69,0	26,2	7,9
Malmö.....	1,5	6,0	2,0	1,5	3,9	11,9	5,4	57,4	21,5	14,3
Orter med										
30 000—100 000 inv....	1,5	3,9	5,5	3,6	3,5	4,5	6,3	70,3	30,0	17,1
10 000—30 000 * ...	3,0	3,7	5,2	2,7	3,9	6,4	6,9	71,0	35,9	14,5
5 000—10 000 * ...	1,9	2,3	4,5	2,3	2,9	4,4	5,7	70,4	21,8	8,5
1 000—5 000 * ...	5,1	4,8	7,5	4,3	5,9	7,6	8,1	51,9	34,2	11,9
Samtliga	3,9	6,3	6,7	3,3	5,6	15,9	12,6	68,8	32,7	13,2
Orter m. 200—1 000 ¹ inv.	17,5	17,3	13,9	—	15,4	19,2	18,7	45,5	26,3	29,2
Egentlig landsbygd ¹	44,3	29,0	22,6	29,4	29,5	28,3	33,1	27,3	30,2	26,2

¹ Ur undersökningen rörande bostadsförhållanden i 100 landskommuner. Tätorterna är inte strängt begränsade till den angivna gruppen.

² En mindre del av dessa lägenheter ligger i hus, som har såväl nybyggs som ombyggs under perioden 1931—45.

Tabell 27. Antalet hus, som under åren 1931—45 ny-, om- eller tillbyggs med stöd av stat eller kommun, i % av hela antalet under samma tid ny-, om- eller tillbyggda hus. Fördelning efter husets storlek.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Husets storlek	Hus byggda år 1930 eller tidigare samt ombyggda år					Hus byggda år ¹				Hus tillbyggda 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	Summa 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45	
Hus med 1 lägenh.	8,1	7,8	10,8	7,1	8,9	17,9	20,3	59,5	32,4	13,1
” ” 2 ”	3,6	4,1	8,2	5,3	5,4	6,2	5,2	43,9	12,8	8,9
” ” 3—4 ”	2,3	2,6	3,5	1,7	2,7	2,8	3,9	51,1	16,0	6,1
” ” 5—9 ”	1,1	2,1	2,9	1,6	2,0	2,6	5,3	64,0	24,8	9,0
” ” 10—19 ”	1,5	6,2	3,1	2,1	3,9	3,2	13,5	78,9	39,6	12,0
” ” 20 o. fl. ”	6,2	11,7	12,5	—	9,7	18,3	12,8	72,8	36,0	32,5
Samtliga	5,0	5,5	8,4	5,1	6,3	12,5	14,2	59,4	27,1	11,1

¹ En mindre del av dessa hus — 2,4 % — har såväl nybyggs som ombyggs under åren 1931—45.

Tabell 28. Antalet lägenheter i hus, som under åren 1931—45 ny-, om- eller tillbyggs med stöd av stat eller kommun, i % av antalet lägenheter i samtliga under samma tid ny-, om- eller tillbyggda hus. Fördelning efter husets storlek.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Husets storlek	Lägenheter i hus byggda år 1930 eller tidigare samt ombyggda år					Lägenheter i hus byggda år ¹				Lägenheter i hus tillbyggda 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	Summa 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45	
Hus med 1 lägenh.	8,1	7,8	10,8	7,1	8,9	17,9	20,3	59,5	32,4	13,1
” ” 2 ”	3,6	4,1	8,2	5,3	5,4	6,2	5,2	43,9	12,8	8,9
” ” 3—4 ”	2,2	2,6	3,5	1,8	2,7	2,8	3,9	52,3	16,9	6,2
” ” 5—9 ”	1,2	2,2	3,0	1,6	2,1	2,4	5,8	66,1	26,6	9,1
” ” 10—19 ”	1,5	6,5	3,3	2,2	4,1	3,3	13,1	78,9	40,0	13,8
” ” 20 o. fl. ”	8,2	13,1	13,2	—	11,2	28,1	14,7	71,6	38,5	36,6
Samtliga	3,9	6,3	6,7	3,3	5,6	15,9	12,6	68,8	32,7	13,2

¹ En mindre del av dessa lägenheter — 0,9 % — ligger i hus, som har såväl nybyggs som ombyggs under perioden 1931—45.

stödfrekvensen sjunker sammanhänger med att ombyggnadsverksamheten i sin helhet får en kraftigt ökad omfattning.

En viss betydelse vid ombyggnader hade stödåtgärderna även på de minsta tätorterna samt i Stockholm, medan frekvenserna i övrigt är mycket låga. Vad Stockholm angår torde det här liksom beträff-

Tabell 29. Antalet hus, som under åren 1931—45 ny-, om- eller tillbyggs med stöd av stat eller kommun, i % av hela antalet under samma tid ny-, om- eller tillbyggda hus. Fördelning efter olika ägare.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Husets ägare	Hus byggda år 1930 eller tidigare samt ombyggda år					Hus byggda år ¹				Hus tillbyggda 1931—45	Samtliga hus ny-, om- eller tillb. 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	Summa 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45		
Enskild person....	5,2	5,8	9,8	5,7	6,9	12,4	13,4	57,8	25,1	11,0	17,8
Fastighetsbolag....	0,8	7,6	14,2	2,0	6,5	9,4	1,8	74,1	39,6	17,6	29,9
Industri- o. handelsföretag.....	0,2	0,3	0,2	0,6	0,2	1,5	4,7	22,3	11,4	2,8	3,0
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte.....	2,4	2,2	11,8	1,9	4,9	10,8	7,5	21,0	4,0	4,2	7,0
Bostadsrättsfören... Staten, landsting el. kommun.....	13,6	11,5	42,9	28,6	13,6	36,7	28,7	90,3	73,7	57,1	66,3
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte.....	8,5	9,8	8,3	3,1	8,5	11,5	11,1	19,2	14,9	19,8	11,0
Övriga ägare.....	20,0	42,9	41,2	33,3	37,4	59,2	85,9	91,3	87,1	85,7	83,1
Samtliga.....	5,0	5,5	8,4	5,1	6,3	12,5	14,2	59,4	27,1	11,1	18,4

¹ En mindre del av dessa hus — 2,4 % — har såväl nybyggs som ombyggs under perioden 1931—45.

fande nybyggnaderna under 1930-talet till stor del vara fråga om kommunalt stöd.

Tab. 27 och 28 visar förekomsten av stöd för hus av olika storlek i samtliga tätorter med minst 1 000 invånare. De större husen kommer främst, men även för enfamiljshusen redovisas höga tal. Andelen med stöd vid nybyggnader är för hus med 10—19 lägenheter 40 %, för hus med 20 o. fl. lägenheter 36 % och för enfamiljshus 32 %. Mellanstorlekarna ligger avsevärt lägre. Procenttalen för ombyggnad är för samma husstorlekar 4, 10 och 9 %. (Siffrorna avser jämförelse mellan hus, ej mellan lägenheter. I detta fall ger lägenhets-siffrorna ungefär samma resultat.) Man kan åter konstatera de viktiga förändringarna omkring år 1940. Under 1930-talet, då stöd förekom jämförelsevis sällan, kom enfamiljshusen vid nybyggnad främst. Det är först efter den stora utvidgningen av lånegivningen, som det motsatta förhållandet inträtt.

De husägarekategorier, som fått åtnjuta subventioner i största omfattningen, är stiftelser och kommuner, som byggt hus i bostadssocialt syfte. Tab. 29 och 30 lämnar sifferuppgifterna. 87 % av de under

Tabell 30. Antalet lägenheter i hus, som under åren 1931—45 ny-, om- eller tillbyggs med stöd av stat eller kommun, i % av antalet lägenheter i samtliga under samma tid ny-, om- eller tillbyggda hus. Fördelning efter olika ägare.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Husets ägare	Lägenheter i hus byggda år 1930 eller tidigare samt ombyggda år					Lägenheter i hus byggda år ¹				Lägenh. i hus byggda 1931—45	Lägenh. i samtl. hus ny-, om- el. tillb. 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	Summa 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45		
Enskild person.....	3,0	5,5	8,1	3,7	5,3	8,1	6,3	57,0	19,0	9,7	13,7
Fastighetsbolag....	1,3	11,4	10,8	0,4	7,5	13,1	2,0	69,3	34,1	29,8	29,7
Industri- o. handelsföretag.....	0,1	0,5	0,1	0,5	0,2	3,7	10,5	41,9	23,4	2,1	7,4
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte.....	0,8	0,6	6,0	1,0	1,7	9,2	5,7	20,4	9,0	2,5	5,9
Bostadsrättsfören...	23,3	13,5	39,8	30,9	18,0	50,3	30,7	88,5	69,4	58,6	63,3
Staten, landsting el. kommun.....	5,7	9,2	9,3	2,2	7,9	3,8	7,7	39,8	22,9	16,5	14,1
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte.....	29,9	41,2	37,0	14,3	37,4	84,1	85,9	90,5	87,5	94,1	83,5
Övriga ägare.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga.....	3,9	6,3	6,7	3,3	5,6	15,9	12,6	68,8	32,7	13,2	23,2

¹ En mindre del av dessa lägenheter — 0,9 % — ligger i hus, som har såväl nybyggs med ombyggs under perioden 1931—45.

tiden 1931—45 byggda lägenheterna i bostadssociala hus har haft statligt eller kommunalt stöd, medan de övriga torde ha bekostats med enskilda donationer. Som andra grupp kommer bostadsrättsföreningarna med en stödfrekvens av 69 %. Fastighetsbolagen redovisar 34 %, industri- och handelsföretag (arbetsgivarhusen) samt stat, kommun och landsting 23 %, medan siffran för enskilda ägare stannar vid 19 %.

De bostadssociala husen visar en hög stödfrekvens under alla tre femårsperioderna och såväl för om- och tillbyggnad som för nybyggnad. I lägre grad gäller detta även bostadsrättsföreningarna, men för övriga fastighetsägare är stödfrekvenserna genomgående låga under 1930-talet både för ombyggnad och för nybyggnad.

Offentligt stöd har, som nämndes tidigare i detta avsnitt, utgått till ny-, om- eller tillbyggnad av inalles 30 000 hus. Enligt tab. 31, som omfattar orter med minst 1 000 invånare, har i 46 % av fallen staten ensam bidragit, i 22 % kommunen ensam och i 32 % slutligen staten och kommunen gemensamt. Motsvarande fördelning efter antalet lägenheter i husen ger siffrorna 36, 20 och 44 % (tab. 32). Det rent stat-

Tabell 31. Antalet hus, som ombyggs med stöd av stat eller kommun, fördelade efter bidragslämnare.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Bidrag	Hus byggda år 1930 eller tidigare samt ombyggda år					Hus byggda år ¹				Hus tillbyggda 1931—45	Samtl. hus ny-, om- el. tillb. 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	S:a 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45		
<i>Samtliga hus med bidrag</i>	784	1 320	1 730	220	4 054	3 511	5 454	16 754	25 719	580	30 353
Därav i % med:											
statligt stöd.....	65,7	60,2	70,3	63,6	65,7	36,2	34,1	47,6	43,2	65,4	46,6
kommunalt stöd...	15,0	19,3	13,5	13,7	15,7	59,3	50,5	6,0	22,7	17,4	21,7
statl.o.kommun.stöd	19,3	20,5	16,2	22,7	18,6	4,5	15,4	46,4	34,1	17,2	31,7
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ En mindre del av dessa hus — 2,4 % — har såväl nybyggs som ombyggs under perioden 1931—45.

Tabell 32. Antalet lägenheter i hus, som ombyggs med stöd av stat eller kommun, fördelade efter bidragslämnare.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Bidrag	Lägenheter i hus byggda år 1930 eller tidigare samt ombyggda år					Lägenheter i hus byggda år ¹				Lägenheter i hus tillbyggda 1931—45	Lägenheter i samtl. hus ny-, om- el. tillb. 1931—45
	1931—35	1936—40	1941—45	okänt år under 1931—45	Summa 1931—45	1931—35	1936—40	1941—45	Summa 1931—45		
<i>Samtl. lägenh. med bidrag</i> ..	2 050	4 987	3 279	382	10 698	15 073	18 280	86 289	119 642	1 555	131 895
Därav i %m.:											
statligt stöd	40,6	61,9	68,2	60,7	59,7	24,6	22,5	37,4	33,5	52,2	35,8
komm. stöd.	33,3	28,2	15,9	14,2	24,9	66,7	41,2	7,5	20,1	20,0	20,5
statl. och komm.stöd.	26,1	9,9	15,9	25,1	15,4	8,7	36,3	55,1	46,4	27,8	43,7
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ En mindre del av dessa lägenheter — 0,9 % — har såväl nybyggs som ombyggs under perioden 1931—45.

liga stödet har övervikt vid om- och tillbyggnad och intar även en hög andel inom den viktiga gruppen nybyggnad 1941—45. På landsbygden är det enligt uppgifter från redogörelsen för bostadsförhållandena i 100 landskommuner nästan enbart staten, som har bidragit. Den svarar ensam för nära 90 % och tillsammans med kommunen för 7 % av samtliga fall.

Kapitel 4. Fastigheternas ägare. Brandförsäkringsvärden

1. Vem äger bostäderna?

Förutom enskilda personer, som utgör den dominerande gruppen bland fastighetsägarna, har i bostadsräkningen särredovisats sex olika ägarkategorier, nämligen fastighetsbolag, industri- och handelsföretag, föreningar och sammanslutningar av skilda slag utan bostadssocialt syfte, bostadsrättsföreningar, företag och stiftelser med bostadssocialt syfte samt det allmänna, d. v. s. staten, svenska kyrkan, landsting och kommuner. I den mån de senare äger hus med bostadssocialt syfte, har de räknats till den näst sista gruppen. Enskilda personer äger tillsammans i det närmaste 1 miljon hus med 1,6 miljon lägenheter, vilket motsvarar 88 % av hela antalet hus resp. 77 % av hela antalet lägenheter. (Se tab. 33, 34, 35 och 36.) Av de lägenheter som äges av enskilda personer ingår ca två tredjedelar i enfamiljs- och tvåfamiljshus, vilka i allmänhet bebos av ägaren. (Se tab. 37.)

Fastighetsbolagen, av vilka de flesta återfinns i Stockholm, kan närmast jämföras med de större enskilda fastighetsägarna. De kan vara antingen mindre bolag med endast ett par kompanjoner eller större företag med flera aktieägare. De senare är relativt nya företeelser. Fastighetsbolagen äger 6 000 hus med 91 000 lägenheter, d. v. s. 4 % av samtliga lägenheter.

Även bostadsrättsföreningarna har framvuxit och nått sin nuvarande betydelse först under senare år. De äger 4 500 hus med 90 000 lägenheter (4 %).

Den näst största husägarkategorien är industri- och handelsföretag, som inte har bostadsupplåtelse som egentlig verksamhet utan huvudsakligen upplåter lägenheterna åt sina anställda. Det är i första hand fråga om de stora bruken och andra industrier på mindre tätorter. Dessa arbetsgivare äger 59 000 hus med 150 000 lägenheter eller 7 % av samtliga lägenheter.

Många arbetsgivarehus finns också bland de 53 000 husen med 97 000 lägenheter, som ägs av det allmänna, och bland hus ägda av föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte. I den förra gruppen ingår diverse tjänstebostäder, såsom prästgårdar, lärarbostäder och bo-

Tabell 33. Antalet hus inom olika ortsgupper fördelade efter ägarekategori.

Husets ägare	Stock- holm	Göte- borg	Malmö	Tätorter med invånare					Egentlig lands- bygd	Hela riket
				30 000— 100 000	100 000— 30 000	5 000— 10 000	1 000— 5 000	200— 1 000		
<i>Samtliga hus</i>	28 507	16 024	10 076	55 976	82 903	48 474	125 544	115 249	645 481	1 128 231
Därav i % tillh.:										
Enskild person....	73,9	86,2	87,7	83,9	86,4	87,5	85,7	84,9	90,7	88,1
Fastighetsbolag...	8,2	3,1	2,0	2,2	1,1	0,8	0,2	0,1	0,0	0,5
Industri- o. handels- företag.....	3,1	2,3	3,3	4,4	5,8	6,0	9,6	9,6	3,7	5,2
Föreningar m. m. u. bostadssoc. syfte	1,8	0,6	0,5	1,1	0,8	0,9	1,0	1,0	0,6	0,8
Bostadsrättsfören..	4,4	1,8	2,8	2,0	1,1	0,7	0,2	0,0	0,0	0,4
Staten, landsting el. kommun.....	6,8	4,6	3,0	5,6	4,3	3,8	3,2	4,4	4,9	4,7
Företag el. stiftelse med bostadssoc. cialt syfte.....	1,8	1,4	0,7	0,8	0,5	0,3	0,1	0,0	0,0	0,2
Övriga ägare.....	—	—	—	—	—	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
<i>Samtliga</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 34. Antalet lägenheter inom olika ortsgupper fördelade efter ägarekategori.

Husets ägare	Stock- holm	Göte- borg	Malmö	Tätorter med invånare					Egent- lig lands- bygd	Hela riket
				30 000— 100 000	10 000— 30 000	5 000— 10 000	1 000— 5 000	200— 1 000		
<i>Samtliga lägenheter</i> ..	233 353	105 272	61 067	233 039	217 244	105 325	225 508	176 300	744 682	¹⁾
Därav i % tillhöriga:										
Enskild person	46,1	75,6	69,7	72,2	75,2	78,7	77,3	77,9	89,2	77,1
Fastighetsbolag	22,0	7,0	5,2	6,5	4,6	2,7	0,6	0,2	0,0	4,4
Industri- o. handels- företag.....	3,7	1,6	3,3	5,0	7,8	9,2	16,4	16,1	4,6	7,1
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte	2,7	0,5	0,5	1,2	0,8	0,9	0,8	0,8	0,6	1,0
Bostadsrättsför- eningar	13,8	5,9	18,0	9,3	5,8	3,8	1,0	0,1	0,0	4,3
Staten, landsting el. kommun	5,0	4,5	2,3	3,9	4,0	3,8	3,6	4,8	5,5	4,6
Företag el. stiftelse m. bostadssocialt syfte	6,7	4,9	1,0	1,9	1,8	0,9	0,3	0,1	0,0	1,5
Övriga ägare	0,0	—	—	—	—	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
<i>Samtliga</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ 2 101 790

städer åt järnvägstjänstemän. I den senare gruppen är det väl oftast fråga om vaktmästar- och funktionärsbostäder stundom i anslutning till samlingslokaler av olika slag. Endast ett fåtal av dessa lägenheter uthyrs i fria marknaden. Inga hus, som upplåts i bostadssocialt syfte, räknas till denna grupp, utan dessa senare har sammanförts med av enskilda stiftelser ägda hus av samma slag.

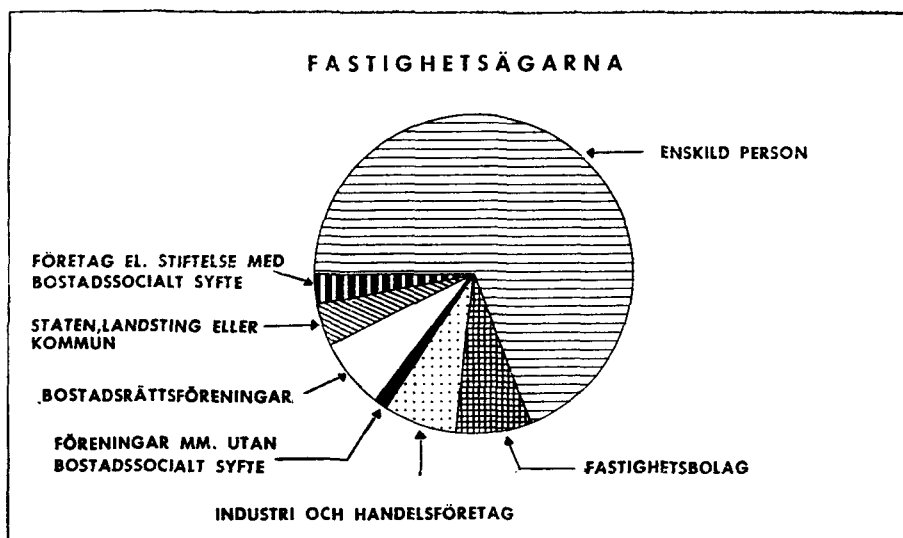

Diagram 5.

De bostadssociala husen utgör tillsammans nära 2 000 och inrymmer 32 000 lägenheter. Flera olika ägare har här i själva verket sammanförts under en rubrik, det för gruppen sammanhållande är det sociala syftet. Här återfinns exempelvis många större kommuner, som under senare år i egen regi eller med en stiftelse som mellanhand har byggt barnrikehus och pensionärshem. Här finns också äldre och nyare stiftelser, som äger hus för åldringar, hus för ensamstående mödrar eller för självförsörjande kvinnor i allmänhet.

Många av de bostadssociala stiftelserna är mer eller mindre kommunstyrda, i vissa fall sköts deras angelägenheter direkt av drätselkammare eller annan kommunal myndighet, i andra fall är kommunen representerad i styrelsen. Men det förekommer också sådana som står fria gentemot kommunen, t. ex. stiftelser som ägs av en religiös sammanslutning.

Inom alla redovisade ortsgrupper utom Stockholm ägs flertalet lägenheter av enskilda personer. Stockholm skiljer sig från landet i övrigt genom den relativt låga andelen bostäder i enskild ägo (46 % av lägenheterna). Se tab. 34. Här ägs i stället en relativt stor del av lägenheterna (22 %) av fastighetsbolag, men också bostadsrättsföreningar (14 %) och i någon mån de bostadssociala företagen (7 %) har betydelse.

I Göteborg ägs 76 % och i Malmö 70 % av lägenheterna av enskilda personer. I Malmö spelar bostadsrättsföreningarna en framträdande roll, i det de svarar för 18 % av lägenheterna. Bostadssociala företag

Tabell 35. Antalet hus med olika ägare fördelade efter ortsgrupp.

Husets ägare	Samtliga hus	Därav (i %) i följande ortsgupper									
		Stock- holm	Göte- borg	Mal- mö	Tätorter med invånare					Egent- lig lands- bygd	Hela riket
					30 000— 100 000	10 000— 30 000	5 000— 10 000	1 000— 5 000	200— 1 000		
Enskild person....	994 939	2,1	1,4	0,9	4,7	7,2	4,3	10,8	9,8	58,8	100,0
Fastighetsbolag...	6 141	38,0	8,1	3,3	20,5	15,2	6,4	5,0	1,7	1,8	100,0
Industri-o. handels- företag.....	58 640	1,5	0,6	0,6	4,2	8,2	5,0	20,4	18,9	40,6	100,0
Föreningar m. m. u. bostadssoc. syfte	8 627	6,0	1,2	0,6	7,0	8,1	5,2	14,5	13,1	44,3	100,0
Bostadsrättsfören..	4 468	28,4	6,3	6,4	24,8	21,0	7,4	4,8	0,6	0,3	100,0
Staten, landsting el. kommun.....	52 528	3,7	1,4	0,6	5,9	6,8	3,5	7,7	9,7	60,7	100,0
Företag el. stiftelse med bostadsso- cialt syfte.....	1 930	26,3	11,2	3,5	23,4	21,5	5,3	5,7	1,2	1,9	100,0
Övriga ägare.....	961	0,2	—	—	—	—	0,6	0,4	5,2	93,6	100,0
Samtliga.....	1 128 234	2,5	1,4	0,9	5,0	7,4	4,3	11,1	10,2	57,2	100,0

Tabell 36. Antalet lägenheter i hus med olika ägare fördelade efter ortsgrupp.

Husets ägare	Samtliga lägen- heter	Därav (i %) i följande ortsgupper									
		Stock- holm	Göte- borg	Mal- mö	Tätorter med invånare					Egent- lig lands- bygd	Hela riket
					30 000— 100 000	10 000— 30 000	5 000— 10 000	1 000— 5 000	200— 1 000		
Enskild person ...	1 620 200	6,6	4,9	2,6	10,4	10,1	5,1	10,8	8,5	41,0	100,0
Fastighetsbolag...	91 458	56,0	8,0	3,5	16,6	10,8	3,1	1,5	0,3	0,2	100,0
Industri-o. handels- företag.....	149 873	5,8	1,1	1,4	7,8	11,3	6,5	24,6	18,9	22,6	100,0
Föreningar m. m. u. bostadssoc. syfte	20 283	31,2	2,4	1,6	13,3	8,4	4,8	9,4	7,1	21,8	100,0
Bostadsrättsfören..	90 344	35,8	6,9	12,2	23,9	14,0	4,5	2,5	0,2	0,0	100,0
Staten, landstingel. kommun.....	96 822	12,0	4,9	1,5	9,4	9,0	4,1	8,4	8,7	42,0	100,0
Företag el. stiftelse med bostadsso- cialt syfte.....	31 763	49,1	16,1	1,9	13,8	12,4	3,0	2,7	0,5	0,5	100,0
Övriga ägare.....	1 047	0,2	—	—	—	—	1,0	0,5	7,5	90,8	100,0
Samtliga.....	2 101 790	11,1	5,0	2,9	11,1	10,4	5,0	10,7	8,4	35,4	100,0

har däremot en mycket ringa betydelse. I Göteborg är fördelningen på andra ägare än enskilda mer jämn än i Stockholm och Malmö.

Förhållandena inom övriga ortsgupper är givetvis inte helt likartade sinsemellan men kan dock behandlas i ett sammanhang. Andelen lägenheter tillhöriga enskilda ägare varierar mellan 70 % och 80 %. Fastighetsbolagen stannar vid 7 % och därunder, bostads-

rättsföreningarna vid 9 % och därunder. Andelen lägenheter i bostadssociala hus når aldrig över siffran 2 %. Samtliga dessa ägarkategorier spelar mindre roll i mindre orter än i större. Motsatsen gäller kategorin industri- och handelsföretag, vilka i tätorter med under 5 000 invånare äger 16 % av lägenheterna.

De enskilda ägarna dominerar mera på den egentliga landsbygden än i tätorterna. I det närmaste 90 % av lägenheterna på landsbygden är i enskild ägo, och de övriga 10 % fördelar sig i huvudsak på två kategorier, nämligen industri- och handelsföretag samt stat, landsting och kommun.

Tab. 37 och 38 visar fördelningen efter ägarkategori och husets storlek. Bostadsrättsföreningar, bostadssociala företag samt fastighetsbolag har i nu nämnd ordning i genomsnitt de största husen. Detta sammanhänger med ägarnas verksamhet och med de kapitalresurser, som de har till sitt förfogande. Alla dessa ägarkategorier har som syfte att tillhandahålla bostäder i stor skala, fastän det sker under olika former. Flertalet av deras hus är därjämte belägna i större tätorter och är till stor del byggda under senare årtionden. Även ägarnas kapitalresurser har givetvis haft sin betydelse vid byggnadernas planläggning.

Industri- och handelsföretagens bostadsbestånd inryms till väsentlig del i hus av mellanstorlek (44 % av lägenheterna) men därjämte mycket ofta i enfamiljs- och tvåfamiljshus (35 %). Detta sammanhänger dels med dessa bostäders lokalisering till mindre tätorter och dels med deras tämligen höga genomsnittsålder. Ungefär detsamma torde gälla bostäder ägda av det allmänna och av föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte.

Lägenheter ägda av enskilda personer är i större relativ omfattning än andra belägna i enfamiljs- eller tvåfamiljshus i det 46 % ligger i enfamiljshus och 21 % i tvåfamiljshus.

I tab. 39 och 40 redovisas hus och lägenheter fördelade efter ägarkategori och ålder för tätorter med minst 1 000 invånare. Andelen gamla lägenheter är störst bland arbetsgivarelägenheter och lägenheter ägda av staten, landsting eller kommun. Bostadsrättsföreningarna, de bostadssociala sammanslutningarna och fastighetsbolagen äger de genomsnittligen yngsta husen, vilket är ganska självklart, eftersom dessa ägarkategorier i sig själva utgör nybildningar inom samhället.

Under åren efter 1945 har ägandeförhållandena på bostadsmarknaden ändrats i viss grad genom att bostadsrättsföreningar, kommuner och bostadssociala stiftelser har byggt för egen räkning i stor omfattning. Av de under åren 1946—48 (på stadsplanelagda områden)

Tabell 37. Antalet lägenheter i hus med olika ägare fördelade efter husets storlek.

Hela riket.

Husets ägare	Samtl. lägenheter	Därav (i %) i hus med nedanstående antal lägenheter						
		1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	S:a
Enskild person.....	1 620 200	45,9	21,2	9,5	7,7	8,1	7,6	100,0
Fastighetsbolag.....	91 458	0,7	0,9	2,6	8,0	25,5	62,3	100,0
Industri- o. handelsföretag.....	149 873	22,0	13,0	20,5	23,1	14,2	7,2	100,0
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte...	20 283	30,3	11,9	9,6	11,1	12,7	21,1	100,0
Bostadsrättsföreningar. Staten, landsting eller kommun.....	90 344	0,1	0,1	1,3	6,2	25,1	67,2	100,0
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte	96 822	37,9	18,3	15,6	10,9	8,4	8,9	100,0
Övriga ägare.....	31 763	1,3	0,4	1,8	6,8	23,5	66,2	100,0
	1 047	86,1	5,0	5,0	3,9	—	—	100,0
Samtliga.....	2 101 790	39,1	18,3	9,8	8,9	10,3	13,6	100,0

Tabell 38. Antalet lägenheter i hus av olika storlek fördelade efter ägarekategori.

Hela riket.

Husets ägare	Lägenheter i hus med nedanstående antal lägenheter						Samtliga lägenheter
	1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	
<i>Samtliga lägenheter</i>	821 246	385 300	205 484	187 672	216 522	285 566	2 101 790
Därav i % tillhöriga:							
Enskild person.....	90,5	89,5	74,7	66,6	60,6	42,9	77,1
Fastighetsbolag.....	0,1	0,2	1,2	3,9	10,8	20,0	4,4
Industri- o. handelsföretag.....	4,0	5,1	14,9	18,5	9,8	3,8	7,1
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte	0,8	0,6	0,9	1,2	1,2	1,7	1,0
Bostadsrättsfören. . . Staten, landsting el. kommun.....	0,0	0,0	0,6	3,0	10,5	21,2	4,3
Företag el. stiftelse m. bostadssocialt syfte	4,5	4,6	7,4	5,7	3,7	3,0	4,6
Övriga ägare.....	0,0	0,0	0,3	1,1	3,4	7,4	1,5
	0,1	0,0	0,0	0,0	—	—	0,0
Samtliga.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

tillkomna lägenheterna redovisas sålunda 18 % som byggda av kooperativa bostadsföreningar, 8 % som byggda av stat eller kommun, varvid en helt betydelslös andel kommer på staten, samt 5 % som byggda av stiftelser o. d. För hela lägenhetsbeståndet i tätorterna vid slutet av år 1945 är motsvarande siffror 7 %, resp. 4 % och 2 %. Under åren 1949 och 1950 har kommunerna ytterligare ökat sin andel av de nybyggda bostäderna.

Tabell 39. Antalet lägenheter i hus med olika ägare fördelade efter husets byggnadsår.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Husets ägare	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus byggda år										
		1880 el. tid.	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1935	1936-1940	1941-1945	okänt år	S:a
Enskild person.....	818 464	10,1	4,9	8,0	12,4	8,6	14,9	9,6	14,3	7,1	10,1	100,0
Fastighetsbolag.....	91 042	4,2	4,7	4,4	6,3	8,3	16,2	10,6	18,6	23,0	3,7	100,0
Industri- o. handelsföretag.....	87 595	20,1	5,6	12,4	12,6	17,7	7,7	3,3	5,0	6,9	8,7	100,0
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte.	14 420	14,5	8,8	9,2	12,0	8,6	13,2	7,1	15,0	4,3	7,3	100,0
Bostadsrättsföreningar	90 134	0,5	2,5	1,8	5,6	4,0	15,8	10,6	16,4	42,1	0,7	100,0
Staten, landsting eller kommun.....	47 684	22,8	4,9	7,0	11,7	16,0	13,1	3,6	2,8	6,3	11,8	100,0
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte.	31 452	2,4	1,0	2,0	5,7	6,3	9,4	13,7	27,2	30,6	1,7	100,0
Övriga ägare.....	17	23,5	—	17,6	5,9	5,9	41,2	—	—	5,9	—	100,0
Samtliga.....	1 180 808	10,0	4,7	7,4	11,2	9,1	14,3	9,1	14,0	11,6	8,6	100,0

Tabell 40. Antalet lägenheter i hus med olika ägare fördelade efter husets byggnadsår.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Husets ägare	Lägenheter i hus byggda år										Samtliga lägenheter
	1880 el. tid.	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1935	1936-1940	1941-1945	okänt år	
<i>Antal lägenheter ¹⁾ (i %) tillhöriga:</i>											
Enskild person.....	70,0	72,1	75,2	76,6	65,2	72,3	72,9	70,8	42,6	81,4	69,3
Fastighetsbolag.....	3,2	7,8	4,6	4,3	7,0	8,8	9,0	10,3	15,4	3,3	7,7
Industri- o. handelsföretag..	14,9	8,9	12,4	8,4	14,4	4,0	2,7	2,6	4,4	7,5	7,4
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte.....	1,8	2,3	1,5	1,3	1,1	1,1	0,9	1,3	0,5	1,0	1,2
Bostadsrättsföreningar.....	0,3	4,1	1,8	3,8	3,3	8,4	8,9	9,0	27,8	0,7	7,6
Staten, landsting el. kommun	9,2	4,2	3,8	4,2	7,1	3,7	1,6	0,8	2,2	5,5	4,1
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte.....	0,6	0,6	0,7	1,4	1,9	1,7	4,0	5,2	7,1	0,6	2,7
Övriga ägare.....	0,0	—	0,0	0,0	0,0	0,0	—	—	0,0	—	0,0
Samtliga.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Beträffande absoluta antalet lägenheter se tab. 17

Ombyggnadsfrekvensen för hus och lägenheter med olika ägare framgår av tab. 41. Det bör kanske påpekas här, att uppgifterna om ägaren avser år 1945 och ej ombyggnadsåret. Man finner, att andelen ombyggda lägenheter är förhållandevis störst bland lägenheter ägda av arbetsgivare. Att 38 % av dessa lägenheter har blivit ombyggda måste ha inneburit en icke oväsentlig förbättring av bostadsförhållandena i mindre industrisamhällen och troligen även för lantarbetare.

Tabell 41. Antalet ombyggda hus och lägenheter i % av samtliga inom olika ägarekategorier.

Hela riket.

Husets ägare	Samtliga hus	Därav (i %) ombyggda				Samtliga lägenheter	Därav (i %) i ombyggda hus			
		större omb.	mindre omb.	omb. obesv.	S:a		större omb.	mindre omb.	omb. obesv.	S:a
Enskild person....	994 939	8,7	16,4	0,4	25,5	1 620 200	9,8	15,3	0,5	25,6
Fastighetsbolag...	6 141	13,9	6,6	1,4	21,0	91 458	9,9	4,2	0,7	14,8
Industri- o. handelsföretag.....	58 640	18,9	10,8	7,6	37,3	149 873	17,0	16,2	4,9	38,1
Föreningar m. m. u. bostadssoc. syfte	8 627	16,3	6,2	5,4	27,9	20 283	17,4	6,1	3,3	26,8
Bostadsrättsfören..	4 468	9,9	1,7	0,5	12,1	90 344	8,9	1,6	0,2	10,7
Staten, landsting el. kommun.....	52 528	16,9	4,8	12,2	33,9	96 822	16,0	5,3	9,3	30,6
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte.....	1 930	6,2	2,9	0,9	10,0	31 763	5,0	2,9	0,4	8,3
Övriga ägare.....	961	16,1	2,7	8,0	26,8	1 047	5,1	2,1	2,6	9,8
Samtliga.....	1 128 234	9,7	15,3	1,4	26,4	2 101 790	10,6	13,6	1,2	25,4

2. Upplåtelseformer.

Fördelningen av antalet lägenheter efter upplåtelseform sammanhänger i viss mån med fördelningen efter ägarekategori. Bostadsrättsföreningarna och de bostadssociala stiftelserna är bildade för att upplåta lägenheter under bestämda former. Enskilda ägare hebor själva sina lägenheter eller hyr ut dem på öppna marknaden, fastighetsbolagen hyr ut på öppna marknaden, industriföretagen till sina anställda o. s. v. Därjämte förekommer det naturligtvis att alla ägarekategorier hyr ut lägenheter till anställda, särskilt till portvakter och gårdskarlar.

Antalet lägenheter begagnade av ägaren utgör 800 000 eller 38 % av samtliga. 740 000 lägenheter eller 35 % är uthyrda i öppna marknaden, och 10 % är upplåtna av arbetsgivare. Bostadsrättslägenheterna stannar vid 4 %, och de i bostadssocialt syfte upplåtna lägenheterna uppnår endast siffran 1,5 % (tab. 53). Av bostadsrättslägenheterna är ett fåtal uthyrda, men huvudparten lägenheter, 87 %, utnyttjas givetvis av bostadsrättsinnehavaren. Tillsammans med ägarlägenheterna utgör de närmare 900 000.

Lägenheternas fördelning efter upplåtelseform är helt olika för olika ortsgrupper. På större tätorter dominerar lägenheter i öppna marknaden, på landsbygden och i de mindre tätorterna lägenheter begagnade av ägaren. Arbetsgivarlägenheter förekommer mest på mindre tätorter och på landsbygden, bostadsrättslägenheter finns

Tabell 42. Antalet lägenheter i hus med olika ägare fördelade efter förvärvsform.

Tätorter med minst 1 000 invånare. Endast annan fastighet.

Husets ägare	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus förvärvade genom					
		köp	arv, gåva	bygge för egen räkning	annan förvärvsform	okänd förvärvsform	S:a
Enskild person.....	800 308	61,8	9,8	24,6	2,1	1,7	100,0
Fastighetsbolag.....	90 945	61,7	0,9	32,7	1,4	3,3	100,0
Industri- o. handelsföretag.....	85 782	43,7	0,5	52,1	0,5	3,2	100,0
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte..	14 336	55,4	10,4	30,1	0,9	3,2	100,0
Bostadsrättsföreningar. Staten, landsting eller kommun.....	90 134	27,7	0,0	67,2	0,6	4,5	100,0
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte..	45 921	38,2	1,9	48,2	3,3	8,4	100,0
Övriga ägare.....	31 450	5,6	4,9	84,5	1,4	3,6	100,0
	17	23,5	—	47,1	5,9	23,5	100,0
Samtliga.....	1 158 893	55,3	7,2	33,2	1,8	2,5	100,0

huvudsakligen i större och medelstora tätorter. Lägenheter upplåtna i bostadssocialt syfte är av betydelse huvudsakligen i Stockholm och Göteborg. Vi skall i kap. 5 och 6 återkomma till upplåtelseformerna och till lägenheternas beskaffenhet inom olika grupper.

3. Hur har nuvarande ägaren förvärvat sitt hus?

Vid bostadsräkningen har man också försökt klarlägga, hur och när den nuvarande ägaren har förvärvat sin egendom. Denna undersökning har begränsats till tätorter med minst 1 000 invånare och till bostäder på annan fastighet än jordbruksfastighet. Sålunda ingår 1 159 000 lägenheter i undersökningen. Se tab. 42.

Över hälften eller 55 % av lägenheterna har förvärvats genom köp, 33 % genom bygge för egen räkning, 7 % genom arv eller gåva samt 2 % på annat sätt t. ex. delvis genom arv och delvis genom köp.

Förvärv genom köp har spelat störst roll för fastighetsbolag och enskilda ägare, som på detta sätt förvärvat 62 % av sina lägenheter. Övriga ägare har i större utsträckning själva låtit bygga sina hus. För de bostadssociala företagen är siffran för bygge 85 % och för bostadsrättsföreningarna 67 %.

Dessa uppgifter om förvärvsformen kompletteras genom uppgifterna om förvärvsår i tab. 43. Det visar sig, att inte mindre än 31 % av lägenheterna har förvärvats av sina nuvarande ägare under de senaste fem åren före 1945. Över 23 % av lägenheterna har varit i samma ägo sedan 1925 eller tidigare, medan 41 % har förvärvats under år 1926—40. Ungefär 5 % har okänt förvärvsår.

Tabell 43. Antalet lägenheter i hus med olika ägare fördelade efter förvärvsår.

Tätorter med minst 1 000 invånare. Endast annan fastighet.

Husets ägare	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus förvärvade år						
		1925 el. tidigare	1926—1930	1931—1935	1936—1940	1941—1945	okänt år	S:a
Enskild person.....	800 308	20,2	9,5	12,7	21,9	31,1	4,6	100,0
Fastighetsbolag.....	90 945	13,7	7,3	11,9	24,1	37,5	5,5	100,0
Industri- o. handelsföretag.....	85 782	55,2	6,2	5,7	10,3	16,9	5,7	100,0
Föreningar m. m. utan bostadssocialt syfte..	14 336	30,4	7,2	11,5	20,7	22,9	7,3	100,0
Bostadsrättsföreningar.	90 134	16,4	11,7	11,8	15,2	41,5	3,4	100,0
Staten, landsting eller kommun.....	45 921	49,8	6,4	5,9	9,5	18,0	10,4	100,0
Företag el. stiftelse med bostadssocialt syfte..	31 450	17,9	6,1	12,7	27,5	31,0	4,8	100,0
Övriga ägare.....	17	64,7	5,9	—	—	—	29,4	100,0
Samtliga.....	1 158 893	23,2	9,0	11,8	20,4	30,7	4,9	100,0

Största andelen hus med tidigt förvärvsår finns bland arbetsgivarhusen, hus ägda av det allmänna och av föreningar utan bostadssocialt syfte.

Det stora antal lägenheter, som bostadsrättsföreningar, bostadssociala sammanslutningar och fastighetsbolag har förvärvat så sent som på 1940-talet, torde till övervägande del vara nybyggnader.

4. De enskilda ägarnas ålder och kön.

I tabell 44 redovisas antalet hus ägda av enskilda i tätorter med minst 1 000 invånare fördelade efter ägarens kön och ålder. Redovisningen avser endast hus på annan fastighet än jordbruksfastighet.

Män står som ägare till 82 % av husen. Deras övervikt är större när det gäller småhusen, som till övervägande del består av egnahem, än när det gäller större hus. Av enfamiljshusen har 84 % manliga ägare, av tvåfamiljshusen 82 % och av hus med 20 o. fl. lägenheter 71 %. Det finns ingen uppdelning efter civilstånd, men man kan kanske antaga, att större delen av en- och tvåfamiljshusen ägs av gifta män och att det nyss angivna förhållandet står i samband med att egnahemmen i allmänhet representerar familjens egendom, som mannen vanligen är skriven för, medan större hus utgör förmögenhetsobjekt, som oftast tillhör endera av makarna. Skillnaden skulle alltså delvis vara av formell natur.

Husägarna är, som framgår av tab. 44, ofta äldre personer. 13 % av husen tillhör personer, som är 70 år eller äldre. Inalles 57 % tillhör personer, som uppnått 50-årsåldern. De kvinnliga ägarna är i genomsnitt äldre än männen. 21 % av dem är 70 år och däröver mot

Tabell 44. Antalet hus med enskild ägare fördelade efter ägarens ålder.

Tätorter med minst 1 000 invånare. Endast annan fastighet.

Ägarens kön samt husets storlek	Samtliga hus	Därav (i %) tillhöriga personer i åldern							
		70 år och däröver	60—69 år	50—59 år	40—49 år	21—30 år	under 21 år	okänd ålder	S:a
<i>Män</i>									
Hus med:									
1 lägenh.	127 673	9,3	17,1	23,9	26,7	21,9	0,1	1,0	100,0
2 »	67 580	12,0	20,5	24,0	23,8	18,7	0,0	1,0	100,0
3—4 »	23 950	15,1	21,7	22,3	22,0	17,1	0,1	1,7	100,0
5—9 »	12 276	15,4	23,3	24,5	19,5	13,4	0,1	3,8	100,0
10—19 »	5 542	14,3	26,0	24,2	17,8	10,2	0,1	7,4	100,0
20 o. fl. »	2 250	12,1	24,8	25,1	16,5	10,4	0,4	10,7	100,0
Summa	239 271	11,1	19,2	23,8	24,7	19,7	0,1	1,4	100,0
<i>Kvinnor</i>									
Hus med:									
1 lägenh.	23 833	19,5	23,0	23,5	19,6	12,5	0,2	1,7	100,0
2 »	15 026	22,2	26,1	24,0	16,2	9,3	0,2	2,0	100,0
3—4 »	7 019	23,1	26,3	24,0	15,4	8,6	0,2	2,4	100,0
5—9 »	4 093	22,5	27,1	24,1	13,9	7,7	0,2	4,5	100,0
10—19 »	2 102	19,7	24,5	23,0	13,7	8,3	0,2	10,6	100,0
20 o. fl. »	940	16,4	25,5	20,0	14,6	8,3	0,3	14,9	100,0
Summa	53 013	20,9	24,7	23,7	17,3	10,5	0,2	2,7	100,0
Total summa	292 284	12,9	20,1	23,8	23,4	18,0	0,1	1,7	100,0

endast 11 % av männen. Klassen 50—70 år utgör för kvinnor 48 % och för män 43 %. I de yngre åldrarna är männen alltså relativt mera talrika.

5. Brandförsäkringsvärden.

En uppskattning av bostadshusens marknadsvärde har gjorts med ledning av brandförsäkringsbeloppen, vilka avsevärt bättre än taxeringsvärdena överensstämmer med husens byggnadsvärde. Resultatet kan inte överlämnas utan åtskilliga reservationer. Brandförsäkringsbeloppen är ofta ojämna i förhållande till marknadsvärdena. Fastigheterna har ökat i pris under senare år, och husägaren har väl inte alltid höjt sina försäkringar i förhållande till värdestegringen. Särskilt på landsbygden torde försäkringarna ofta släpa efter. Brandförsäkringsbeloppen torde dock ge den bästa uppskattning av byggnadsvärdena, som för närvarande kan erhållas. Värdet av beräkningarna förringas emellertid avsevärt av att uppgifter för Stockholm saknas helt.

Uppgifter om brandförsäkringen har för landet i övrigt, som framgår av tab. 45, erhållits för 93 % av samtliga hus. Av de hus, för vilka uppgift saknas, är naturligtvis åtskilliga oförsäkrade. Sämsta resultatet noteras för småhusen på landsbygden, och dessa drar på

Tabell 45. Antalet hus med uppgift om brandförsäkringsbelopp i % av hela antalet hus av olika storlek och inom olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Hus med nedanstående antal lägenheter						Samtliga hus
	1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	
Göteborg.....	99,8	99,3	97,6	97,6	99,2	99,1	99,2
Malmö.....	98,4	98,8	97,0	96,8	97,9	98,8	98,3
Orter med							
30 000—100 000 inv.....	94,1	96,6	93,8	96,1	96,8	98,0	95,6
10 000— 30 000 *	95,6	97,4	96,5	96,9	96,8	97,6	96,4
5 000— 10 000 *	96,5	97,7	96,6	97,9	97,1	95,5	97,0
1 000— 5 000 *	95,2	97,7	95,5	94,0	96,6	96,2	96,0
200— 1 000 *	93,5	95,7	93,2	93,8	97,1	100,0	94,0
Egentlig landsbygd.....	91,2	93,9	91,5	89,4	89,1	100,0	91,5
Hela riket utom Stockholm	92,3	96,0	95,0	95,8	97,8	98,4	93,2

Tabell 46. Brandförsäkringsvärde per hus av olika storlek och inom olika ortsgrupper.

1 000-tal kronor.

Ortsgrupp	Hus med nedanstående antal lägenheter						Samtliga hus
	1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	
Göteborg.....	53	65	85	114	212	425	124
Malmö.....	35	36	63	127	220	433	99
Orter med							
30 000—100 000 inv.....	34	32	54	87	194	455	68
10 000— 30 000 *	24	27	45	86	207	430	41
5 000— 10 000 *	23	26	41	84	203	437	34
1 000— 5 000 *	18	21	33	66	112	291	23
200— 1 000 *	14	17	27	42	68	226	16
Egentlig landsbygd.....	9	14	22	31	53	79	10
Hela riket utom Stockholm	13	20	37	73	143	244	20

grund av sitt stora antal ner procentsiffran med 2 å 3 enheter. Då deras byggnadsvärden är förhållandevis låga, påverkas emellertid inte slutresultatet så mycket som den angivna procentsiffran.

Med ledning av föreliggande uppgifter har det genomsnittliga försäkringsbeloppet per hus inom olika ortsgrupper och för hus av olika storlek beräknats (tab. 46), och därefter har totalbeloppen framräknats genom multiplicering med hela antalet hus (tab. 47). Det på detta sätt beräknade totala brandförsäkringsvärdet för samtliga bostadshus i landet utom i Stockholm utgör närmare 23 miljarder kronor, alltså även medräknat ett uppskattat värde av oförsäkrade och andra bostadshus, för vilka uppgifter saknas. Värdet av alla hus i Göteborg uppgår till 2 miljarder. Med ledning av denna siffra och

Tabell 47. Totala brandförsäkringsvärden för hus av olika storlek och inom olika ortsgrupper.

Milj. kronor.

Ortsgrupp	Hus med nedanstående antal lägenheter						Samtliga hus
	1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	
Göteborg.....	331,1	203,8	96,8	155,4	553,7	649,4	1 990
Malmö.....	164,5	78,7	42,6	79,5	196,7	430,4	992
Orter med							
30 000—100 000 inv.....	652,0	464,3	473,2	672,6	821,0	713,0	3 796
10 000—30 000 *	885,9	650,6	548,1	598,6	429,7	290,3	3 403
5 000—10 000 *	552,4	371,0	267,2	239,4	140,1	57,7	1 628
1 000—5 000 *	1 299,8	750,6	409,5	275,9	103,4	22,7	2 862
200—1 000 *	1 095,3	464,3	202,5	79,1	20,9	2,5	1 865
Egentlig landsbygd.....	5 085,8	964,9	220,3	43,0	3,4	0,3	6 318
Hela riket utom Stockholm	10 067	3 948	2 260	2 144	2 269	2 166	22 854

av en jämförelse mellan antalet lägenheter och hyresnivåerna i de båda städerna skulle man kunna uppskatta stockholmssiffran till 5,7 miljarder. Vissa uppgifter om relationerna mellan hyresbelopp och brandförsäkringsvärde tyder emellertid på att denna summa är för hög och borde reduceras till drygt 5 miljarder. Beloppet för hela landet skulle därmed uppgå till ca 28 miljarder kronor. I de beräknade beloppen ingår samtliga bostadshus, alltså även de som delvis används exempelvis till butiker eller kontor, och uppgifterna avser därmed icke enbart bostäder. Enligt en mycket osäker uppskattning skulle värdet av andra lokaler än bostäder i de »blandade» husen uppgå till minst 3 miljarder. Det totala värdet av bostäderna i Sverige år 1945 skulle alltså enligt denna beräkning uppgå till ca 25 miljarder kronor. 25 miljarder utgör en anseelig del av nationalförmögenheten, men det är svårt att ange hur stor del, eftersom alla beräkningar rörande nationalförmögenheten är ganska osäkra.

AVDELNING II

BOSTADSLÄGENHETER

Kapitel 5 Lägenheternas storlek och upplåtelseform.

1. Lägenheternas storlek inom olika ortsgrupper och landsdelar.

Lägenheternas storlek anges med antalet rum och kök eller kokvrå. I rumsantalet medräknas alla rum om minst 6 m² men ej mindre rum, hallar, serveringsrum eller andra utrymmen. Gränsen mellan kök och kokvrå går vid en rumsyta av 6 m². Uppgifter om lägenhetsytorna finns för vissa delar av bostadsbeståndet och kommer att återges längre fram i detta kapitel. Under benämningen smålägenheter sammanfattas i det följande lägenheter om högst 1 rum och kök eller högst 2 rum och kokvrå.

Tab. 48 ger de grundläggande uppgifterna. Smålägenheterna omfattar 38 % av samtliga lägenheter i hela riket, och därav intar 1 rum och kök givetvis den största andelen eller 26 % av samtliga. 2 rum och kök, som är den vanligaste storlekskategorien, omfattar 31 %, 3 rum och kök utgör 16 %, medan större lägenheter sammanlagt stannar vid 15 %.

Ganska stora skillnader i lägenheternas storlek råder mellan olika ortsgrupper inom Sverige. Smålägenheterna är visserligen talrika överallt, men deras övervikt är starkare på de större tätorterna än på de mindre och i tätorterna över huvud än på egentliga landsbygden. Vissa skillnader finns också mellan olika landsdelar, främst mellan södra Sverige och landet i övrigt. Södra Sverige har i genomsnitt de största lägenheterna. Man bör dock lägga märke till att även kallrum räknas med. Dessa är talrikare på landsbygden än i tätorterna och likaså talrikare i södra Sverige än längre norrut.

Andelen smålägenheter är störst i Göteborg, där den uppgår till 53 %; i Stockholm når den upp till 50 %, och samma siffra redovisas för orter med 30 000—100 000 invånare, medan andelen för Malmö stannar vid 45 %. För övriga tätortsgrupper varierar andelen smålägenheter mellan 41 % (10 000—30 000 invånare) och 33 % (200—1 000 invånare). På egentliga landsbygden slutligen uppgår den endast till 27 %.

Bland smålägenheterna är kategorien 1 rum och kök överallt den mest omfattande. Av samtliga lägenheter i hela riket utgör den som

Tabell 48. Antalet lägenheter inom olika ortsgrupper fördelade efter storlekskategori.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) tillhörande följande storlekskategori										
		1 r 1 k	2 r m. m.	1 rk v	2 rk v	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk	6 o. fl. rk	S:a
Stockholm.....	233 353	3,3	1,2	11,8	3,7	30,4	27,5	11,9	4,9	2,7	2,6	100,0
Göteborg.....	105 272	3,7	0,6	5,5	1,7	41,5	27,2	10,7	5,0	2,2	1,9	100,0
Malmö.....	61 067	2,4	0,9	6,4	3,2	32,0	33,0	11,9	5,7	2,4	2,1	100,0
Orter med												
30 000—100 000 inv.	233 039	5,8	1,6	7,7	4,2	31,1	29,0	11,7	4,5	2,2	2,2	100,0
10 000— 30 000 »	217 244	5,1	1,8	4,9	3,9	25,5	32,8	14,5	6,3	2,7	2,5	100,0
5 000— 10 000 »	105 325	5,6	1,8	3,4	3,2	23,6	31,8	16,0	8,6	3,2	3,4	100,0
1 000— 5 000 »	225 508	6,3	1,8	2,2	2,1	25,2	30,9	16,9	7,9	3,4	3,3	100,0
200— 1 000 »	176 300	4,8	1,6	1,6	1,9	23,0	31,2	18,6	9,2	4,1	4,0	100,0
Egentlig landsbygd...	744 682	2,6	1,2	1,2	1,6	20,3	31,9	20,1	10,7	5,1	5,3	100,0
Hela riket.....	2 101 790	4,1	1,4	4,1	2,6	25,5	30,8	16,2	7,9	3,7	3,7	100,0
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 180 808	4,9	1,5	6,3	3,3	29,1	30,1	13,5	6,0	2,7	2,6	100,0

nyss nämndes 26 %, den högsta andelen finner man även här i Göteborg (42 %) och den lägsta på egentliga landsbygden (20 %). Kategorien 1 rum och kök, som i genomsnitt utgör 4 %, uppvisar i Stockholm en speciellt hög siffra eller 12 %. Det kan också nämnas, att en tredjedel (32 %) av alla lägenheter av denna kategori finns i rikets största stad.

Kategorien 2 rum och kök är betydligt jämnare representerad inom olika ortsgrupper. Malmö visar den högsta andelen med 33 % och Göteborg den lägsta med 27 %. Siffran för landsbygden är 32 %. Av intresse är också att kategorien 1 rum och kök omfattar en större andel än 2 rum och kök i Stockholm, Göteborg och inom gruppen tätorter med 30 000—100 000 invånare. Inom övriga ortsgrupper är förhållandet det motsatta.

För de större lägenhetstyperna finner man en påtaglig övervikt på egentliga landsbygden och i de mindre tätorterna. På landsbygden utgör lägenheter om 3 rum och kök 20 % och på de minsta tätorterna 19 %, medan siffran för storstäderna och för gruppen orter med 30 000—100 000 invånare stannar vid 11—12 %. Liknande förhållanden råder för lägenheter med 4 o. fl. rum och kök. Den sammanlagda andelen för dessa större lägenheter är 21 % på egentliga landsbygden mot endast hälften därav eller 10 % i Stockholm.

Variationerna mellan olika orter är inte obetydliga. Se tab. 148. Lägsta antalet smålägenheter (23 %) och ett mycket stort antal lägenheter om 3 o. fl. rum och kök (52 %) visar sålunda Sollentuna köping utanför Stockholm. Orten är en typisk villastad. Liknande förhållanden finner man i Lidingö, där smålägenheterna utgör 27 % och lägen-

LÄGENHETER INOM OLIKA ORTSGRUPPER FÖRDELADE
EFTER STORLEKSKATEGORI

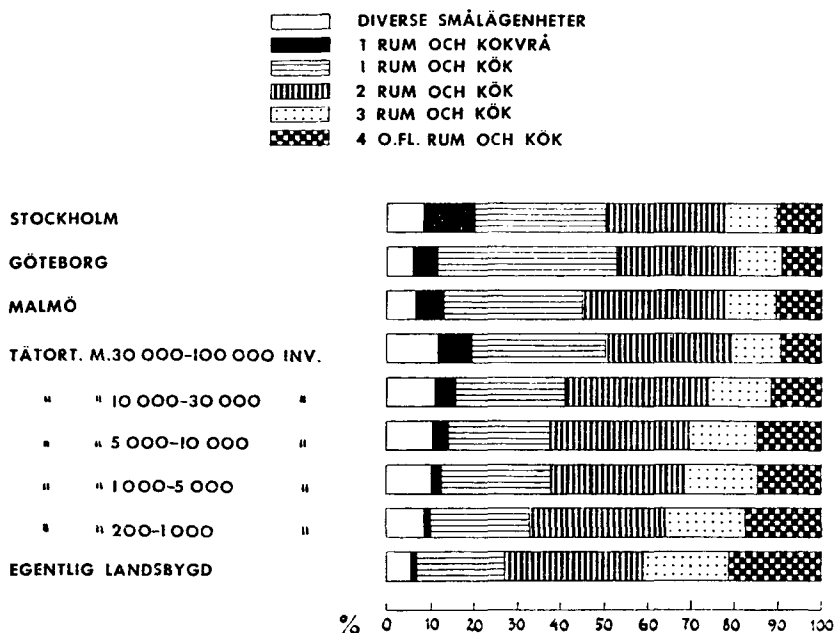

Diagram 6.

heter om 3 och flera rum och kök 51 %. Tvårumslägenheterna är i båda fallen färre än i genomsnitt för orter av samma storlek, och det är 3 rums- och större lägenheter som ersätter smålägenheterna.

Rakt motsatta förhållanden råder däremot i grannstäderna Solna och Sundbyberg, där de stora hyreshusen utgör det dominerande inslaget i bebyggelsen. Smålägenheterna utgör 62 % och 64 % och lägenheter om 3 o. fl. rum 14 % och 10 %. Om man vill, kan man betrakta Stockholm med dess förortsområden som en större enhet och de olika städerna och andra orterna som särskilda stadsdelar, vilka var och en karakteriseras av sin särskilda bebyggelse. På samma sätt kan man ju dela upp det egentliga Stockholm och de flesta större och medelstora städer i stadsdelar, som var och en har sin särskilda prägel såväl i avseende på husens som lägenheternas beskaffenhet.

För övrigt är det i södra Sverige — dock inte främst i Skåne — som man finner de flesta orterna med förhållandevis stora lägenheter. Ett litet antal smålägenheter medför emellertid här en ökning både för

Tabell 49. Antalet lägenheter inom olika riksområden på den egentliga landsbygden fördelade efter storlekskategori.

Storlekskategori	Mälar- landskapen	Östra Götaland	Skåne, Halland, Blekinge	Väner- landskapen	Dalarna och Norrland	Hela egentliga landsbygden
<i>Samtliga lägenheter.</i>	119 883	143 039	122 235	154 747	204 778	744 682
Därav i %						
1 r, 1 k.....	3,4	1,3	0,9	1,7	4,8	2,6
2 r m. fl.	0,8	1,1	2,7	0,8	0,8	1,2
1 rk.....	1,3	1,8	1,1	1,4	0,7	1,2
2 rk.....	0,9	2,4	3,4	1,3	0,6	1,6
1 rk.....	29,1	13,9	5,5	19,2	29,2	20,3
2 rk.....	31,1	31,8	31,4	31,2	33,4	31,9
3 rk.....	15,7	21,1	26,2	22,8	16,2	20,1
4 rk.....	8,3	12,6	14,5	11,1	8,2	10,7
5 rk.....	4,2	6,5	6,8	5,4	3,3	5,1
6 o. fl. rk.....	5,2	7,5	7,5	5,1	2,8	5,3
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

tvårumslägenheterna och för större lägenheter. Så utgör t. ex. i Karlshamn andelen smålägenheter 25 %, tvårumslägenheter 38 % och större lägenheter 36 %. Bland övriga städer med relativt få smålägenheter kan nämnas Nässjö, Växjö, Kalmar, Visby, Kristianstad, Trelleborg och Varberg. Av dessa utmärks Nässjö, Kalmar, Trelleborg och Varberg för mycket stora andelar tvårumslägenheter.

Orter med stort antal smålägenheter finner man mest i norra Sverige och i mindre utsträckning i de mellersta delarna av landet. Som exempel kan nämnas Sandviken, Sundsvall och framför allt Kiruna och bland orter med över 30 000 invånare Gävle och Örebro. Som vi längre fram skall se, kompenseras den höga andelen smålägenheter i de sistnämnda städerna av det förhållandet, att rummen i stället är ovanligt stora.

För den egentliga landsbygden finns siffror, som överskådligt visar skillnaderna mellan olika landsdelar. Smålägenheterna har, som framgår av tab. 49, den största utbredningen i Mälarlandskapen och norra Sverige, där de omfattar 36 % av samtliga lägenheter. De lägsta andelarna finns i östra Götaland (21 %) och i Skåne, Halland, Blekinge (14 %), under det att Vänerlandskapen intar en mellanställning med 24 %. Kategorien 2 rum och kök är inom alla ortsgrupper den vanligaste typen. I genomsnitt för hela landsbygden utgör den 32 %, och för riksområdena kan avvikelser från medeltalet åt båda hållen noteras med högst 1 %. Större lägenheter är bäst företrädade i de sydligaste landskapen och därefter i östra Götaland och Vänerlandskapen.

För landsbygden är därjämte en uppdelning efter fastighetstyp av intresse. Uppgifterna rörande dessa förhållanden hämtas ur redogörelsen för bostadsförhållandena inom 100 landskommuner. Jordbruksfastigheternas bostäder är — om man undantar de minsta jordbruken — icke oväsentligt större än bostäderna på annan fastighet. Andelen smålägenheter på jordbruksfastighet är sålunda ca 23 % mot ca 35 % på annan fastighet.

Det minsta antalet smålägenheter finner man på gårdar av mellanstorlek, de egentliga bondebruken alltså, där de traditionella och ekonomiska förutsättningarna för rymliga bostäder finns och där lantarbetarbostäder inte förekommer i så stor utsträckning, att de påverkar medeltalen i högre grad. På de mindre jordbruken med deras begränsade resurser finner man däremot ett synnerligen stort antal smålägenheter. Där åkerarealen understiger 1 ha är andelen 44 %. Även på de största gårdarna är smålägenheterna talrika, mest framträdande är dock 2-rumslägenheterna inom denna grupp. Som vi skall se i fortsättningen, är just 2-rumslägenheterna mycket talrika bland lantarbetarbostäderna.

2. Tillbakablick.

Den stora andelen smålägenheter bland bostäderna i Sverige är en gammal historia. Detta framgår bl. a. av en jämförelse med tidigare bostadsräkningar alltifrån år 1912. Då dessa undersökningar har haft en mycket skiftande omfattning, skall jämförelsen begränsas till 49 orter, huvudsakligen större och medelstora städer men därjämte ett antal köpingar och municipalsamhällen, för vilka uppgifter finns från samtliga allmänna bostadsräkningar. Göteborg och Malmö ingår bland de 49 orterna, men Stockholm redovisas särskilt. De större orterna är tydligt överrepresenterade. Eftersom många av orterna har fått ökat område genom inkorporeringar eller i samband med ändringar i den administrativa karaktären, blir jämförbarheten mellan olika år inte fullgod men torde dock kunna anses försvarlig. Man får alltså en bild av utvecklingen i grova drag för större orter. Med dessa uppgifter fortsattes en serie, som påbörjades i redogörelsen för bostadsräkningen 1920.

Det framgår av tab. 50 att andelen smålägenheter tidigare har varit ännu något större. Från 1912/15 till 1945 har den sjunkit från 56 % till 49 %. Förändringen gick mycket långsamt under en lång tid, ännu 1939 var siffran 52 %. Ett rum och kök har minskat snabbare än summan av smålägenheterna och istället har dubletter med eller utan

Tabell 50. Lägenheternas fördelning efter storlekskategori enligt bostadsräkningarna 1912/15, 1920, 1924, 1939 och 1945. 49 gemensamma orter.

	1 r, 1 k 1 rk v	2 r 2 rk v m. m.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk	6 o. fl. rk	S:a
Antal									
1912/15.....	24 370	3 914	86 470	46 345	19 338	9 184	6 101	8 197	203 919
1920.....	27 159	4 093	101 272	56 776	22 907	10 599	6 936	8 765	238 507
1924.....	27 510	4 302	104 984	62 407	25 816	12 338	7 758	9 882	254 997
1933.....	37 474	13 485	124 379	85 236	33 884	16 576	9 068	9 654	329 756
1939.....	49 657	21 530	146 923	115 370	44 364	19 380	9 626	9 242	416 092
1945.....	57 818	24 554	164 199	149 342	59 900	25 190	11 490	10 532	503 025
Procent									
1912/15.....	12,0	1,9	42,4	22,7	9,5	4,5	3,0	4,0	100,0
1920.....	11,4	1,7	42,5	23,8	9,6	4,4	2,9	3,7	100,0
1924.....	10,8	1,7	41,2	24,5	10,1	4,8	3,0	3,9	100,0
1933.....	11,4	4,1	37,7	25,9	10,3	5,0	2,7	2,9	100,0
1939.....	11,9	5,2	35,3	27,7	10,7	4,7	2,3	2,2	100,0
1945.....	11,5	4,9	32,6	29,7	11,9	5,0	2,3	2,1	100,0

kokvrå ökat i andel. I tab. 50 har 1 rum och kokvrå inte kunnat särskiljas från gruppen enkelrum eller enkelkök. Av annat material vet man emellertid, att kokvrålägenheterna har ökat tämligen kraftigt, medan de övriga har avtagit. Av övriga storlekskategorier är det två- och trerumslägenheterna som har ökat sin andel, de förra från 23 % till 30 % och de senare mera blygsamt från 10 % till 12 %. Större lägenheter intar en praktiskt taget oförändrad andel med undantag av de allra största med 6 o. fl. rum och kök, vilka har minskat.

Siffror för Stockholm återges i tab. 51. Tendensen är här icke alldeles likartad. Smålägenheternas andel har vuxit från 1915 till 1945, dock endast från 49 % till 51 %. Under mellantiden har ännu högre siffror kunnat registreras, t. ex. 55 % år 1935. Ett rum och kök intog en nästan oförändrad andel (32—33 %) fram till år 1940. Därefter har den sjunkit något. Enkelrummen med kokvrå har ökat i andel. Av större lägenheter är det huvudsakligen 2 rum och kök som har ökat, nämligen från 24 % till 27 %, 3 rum och kök har stigit ganska obetydligt, medan större lägenheter i stället har minskat relativt sett.

Vad de större och kanske även de medelstora tätorterna beträffar kan man alltså konstatera, att ändringarna sedan tiden omedelbart före första världskriget varit av tämligen ringa betydelse. Först på 1940-talet har en verklig tendens till ökning av det relativa antalet lägenheter om 2 rum och kök och större kunnat iakttagas. Som vi skall se härnedan, har denna utveckling fortsatt efter år 1945.

På landsbygden tycks en mera betydande förbättring av utrymmesstandarden ha ägt rum. Enligt bostadsräkningen 1912/14, där ett

Tabell 51. Lägenheternas fördelning efter storlekskategori i Stockholm enligt bostadsräkningarna 1915—48.

	1 r, 1 k 1 rk v	2 r 2 rk v m. m.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk	6 o. fl. rk	S:a
Antal									
1915.....	13 322	3 009	31 278	23 123	10 267	5 424	4 338	6 141	96 902
1920.....	13 874	2 912	33 040	24 303	10 751	5 599	4 544	6 315	101 338
1925.....	15 286	3 767	35 592	28 199	12 494	7 118	5 324	6 559	114 339
1930.....	23 446	5 735	46 631	34 938	14 315	8 188	5 932	6 455	145 640
1935.....	29 272	8 800	56 633	41 352	16 353	9 058	6 095	6 235	173 798
1940.....	33 645	9 179	67 698	52 769	21 441	10 215	6 350	6 483	207 780
1945.....	36 978	11 491	69 836	63 125	27 035	10 847	6 133	5 951	231 396
1948.....	39 463	11 584	71 211	71 464	33 040	12 236	6 338	5 982	251 318
Procent									
1915.....	13,7	3,1	32,3	23,9	10,6	5,6	4,5	6,3	100,0
1920.....	13,7	2,9	32,6	24,0	10,6	5,5	4,5	6,2	100,0
1925.....	13,4	3,3	31,1	24,7	10,9	6,2	4,7	5,7	100,0
1930.....	16,1	3,9	32,0	24,0	9,8	5,6	4,1	4,5	100,0
1935.....	16,8	5,1	32,6	23,8	9,4	5,2	3,5	3,6	100,0
1940.....	16,2	4,4	32,6	25,4	10,3	4,9	3,1	3,1	100,0
1945.....	16,0	5,0	30,2	27,3	11,7	4,7	2,6	2,5	100,0
1948.....	15,7	4,6	28,3	28,4	13,2	4,9	2,5	2,4	100,0

mindre antal landskommuner ingick, utgjorde smålägenheterna ca hälften av samtliga lägenheter. Enligt undersökningen för 100 landskommuner 1936 utgjorde andelen jämnt en tredjedel och år 1945 hade den inom samma kommuner sjunkit till 27 %. Det är huvudsakligen tvårumslägenheterna som har ökat sin andel. Även om det är helt olika områden, som ingick i bostadsräkningen 1912/14 och i de båda andra undersökningarna, tyder den stora skillnaden på att en avsevärd förändring måste ha ägt rum. För perioden 1936—45 är jämförbarheten mellan olika uppgifter mycket god, och en betydande ökning av utrymmesstandarden har registrerats även för denna tid. Den statliga bostadspolitiken har troligen haft ett betydelsefullt inflytande härvid, nämligen under hela perioden 1912—45 genom egna hemsbyggena och från mitten av 1930-talet även genom stöd för anskaffande av lantarbetarbstäder m. m.

3. Lägenheternas storlek i nybyggda hus.

För närvarande är en förbättring av utrymmesstandarden på väg, därför att man vid nybyggnader i stor utsträckning frångått smålägenheter och i stället inriktat sig på lägenheter om 2—4 rum och kök, framför allt sådana om 3 rum och kök. Förändringarna måste dock gå mycket långsamt. Med en byggnadsverksamhet av 40 000 lägenheter per år i tätorterna blir tillväxten knappa 3 % och inverkan på

bostadsbeståndet i dess helhet kan därför inte bli stor. Tabblån härnadan ger en översikt. De i byggnadsstatistiken redovisade områdena med fastställda stads- eller byggnadsplaner har liksom i föregående kapitel jämförts med samtliga tätorter i bostadsräkningen 1945. Någon fullgod jämförbarhet föreligger ej mellan de olika sifferserierna. Nettotillskottet avser antalet ny- och ombyggda lägenheter minskat med antalet genom rivning eller ombyggnad avgångna lägenheter.

	Samtliga lägenheter	Därav (i %) av följande storlek							
		1 r, 1 k, 1 rk	2 r 2 rk m. m.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o. fl. rk	S:a
Samtliga tätorter 1945.....	1 358 000	10.6	4.6	28.3	30.2	14.2	6.4	5.7	100.0
Nettotillskott 1946—49 för stadsplanelagda områden....	168 000	10.8	0.7	8.8	35.4	30.2	9.4	4.7	100.0
Summa	1 526 000	10.6	4.2	26.1	30.8	16.0	6.7	5.6	100.0

Mycket stora skillnader i fördelningen kan iakttagas mellan bostadsbeståndet år 1945 och nettotillskottet 1946—49. Enrumslägenheterna har sålunda fått sin andel minskad från 28 % till 9 %, medan 2 rum och kök har ökat relativt från 30 % till 35 % och 3 rum och kök från 14 % till 30 %. Totalsiffrorna har givetvis icke ändrats i så hög grad från 1945 till 1949. Med hänsyn till den korta tiden (4 år) har dock förändringarna varit nog så stora. Sålunda har en påtaglig minskning skett av andelen lägenheter om 1 rum och kök, från 28 till 26 %, och en icke obetydlig ökning av andelen lägenheter om 3 rum och kök, från 14 till 16 %. Fördelningen har i övrigt varit ganska stabil.

4. Utrymmesstandarder i andra länder.

I tab. 52 presenteras en jämförelse mellan bostädernas storlek i Sverige och vissa andra länder. Uppgifterna för Danmark och Norge har hämtats direkt ur vederbörande undersökningsberättelser och uppgifterna för övriga främmande länder ur Statistical Yearbook 1949—50, utgiven av Förenta nationerna.

I överensstämmelse med kutymen i internationell statistik redovisas här antalet rumsenheter i stället för rum och kök. Exempelvis 1 rum och kök är sålunda lika med 2 rumsenheter. Kokvrå räknas ej som rumsenhet.

Internationella jämförelser är synnerligen vanskliga på detta likaså på många andra områden. Byggnadssätt och byggnadsskick skil-

Tabell 52. Antalet lägenheter i olika länder fördelade efter storlekskategori.

Enligt bl. a. Statistical Yearbook 1949—50.

Länder och år som uppgifterna avser	Samtliga lägenheter, 1 000-tal	Därav (i %) med följande antal rumsenheter				
		1—2	3—4	5—6	7 o. fl.	S:a
Danmark 1945						
Tätorter.....	753	6,5	67,0	21,2	5,3	100,0
Frankrike 1946						
Tätorter.....	6 959	52,1	39,4	6,9	1,6	100,0
Landsbygd.....	5 612	49,7	38,8	9,0	2,5	100,0
Totalt.....	12 671	51,0	39,2	7,8	2,0	100,0
Förenta staterna 1947						
Tätorter.....	24 430	9,8	33,6	41,9	14,7	100,0
Landsbygd.....	17 195	9,5	34,8	36,0	19,7	100,0
Totalt.....	41 625	9,7	34,1	39,5	16,7	100,0
Nederländerna 1947						
Tätorter.....	1 831	9,5	27,7	45,7	17,1	100,0
Landsbygd.....	219	17,3	42,5	30,9	9,3	100,0
Totalt.....	2 050	10,4	29,2	44,1	16,3	100,0
Norge 1946						
Tätorter.....	244	22,9	61,4	13,1	2,4	100,0
Landsbygd.....	543	28,7	47,4	17,6	6,3	100,0
Totalt.....	787	26,9	51,7	16,3	5,1	100,0
Schweiz 1941						
Totalt.....	285	24,3	59,5	7,7	8,5	100,0
Storbritannien 1931						
Tätorter.....	7 814	8,7	35,4	42,5	13,4	100,0
Landsbygd.....	2 456	10,7	39,1	35,7	14,5	100,0
Totalt.....	10 270	9,1	36,3	40,9	13,7	100,0
Sverige 1945						
Tätorter.....	1 181	45,1	43,6	8,7	2,6	100,0
Landsbygd.....	921	28,0	51,6	15,3	5,1	100,0
Totalt.....	2 102	37,7	47,0	11,6	3,7	100,0

jer sig från land till land. Begreppet rumsenhet är icke detsamma överallt. Olika metoder för materialinsamling och bearbetning kan minska jämförbarheten. Uppgifterna i tab. 52 lämnas därför med all reservation. De bör tolkas med stor försiktighet.

Vad först de nordiska länderna angår, finner man att Danmark¹ har betydligt större lägenheter än Sverige, och även Norge ligger något före vårt land i fråga om lägenheternas rumsantal. Det kan tilläggas, att Finland däremot av tillgängliga uppgifter att döma har en betydligt lägre utrymmesstandard än Sverige.

Bland övriga redovisade länder har uppenbarligen Förenta staterna, Nederländerna och Storbritannien de största lägenheterna. Även Danmark överträffas därvidlag. Den viktigaste gruppen utgör i dessa

¹ I Danmarks statistik redovisas icke köket. I Statistical Yearbook har köket icke medräknats i antalet rumsenheter, varför den där redovisade fördelningen av lägenheterna på storleksgrupper ger en missvisande bild av de faktiska förhållandena. En bättre anslutning till verkligheten borde vinnas, om man antager att varje lägenhet har kök och räknar med detta. Så har skett i tab. 52.

länder lägenheter med 5—6 rumsenheter, alltså 4 eller 5 rum och kök. Lägenheter om 5—6 rumsenheter eller större omfattade år 1931 i Storbritannien 55 % samt år 1947 i Nederländerna 60 % och i Förenta staterna 56 % av bostadsbeståndet, medan motsvarande siffror år 1945 i Sverige stannade vid 15 %. Smålägenheterna utgjorde i respektive länder 9 %, 10 %, 10 % och 38 %.

Förhållandena i Frankrike är helt annorlunda. Där är smålägenheternas övervikt t. o. m. större än i Sverige. De omfattade 51 % år 1946, medan lägenheter om 5 o. fl. rumsenheter endast uppgick till 10 %.

5. Hyreslägenheternas ytstorlek.

I det föregående har lägenheternas storlek blivit mätt endast efter antalet rum. Det är emellertid tydligt att storleken inte enbart kan anges därmed. Rummen kan vara olika stora och det kan i lägenheten finnas utrymmen, som inte räknas med, t. ex. hallar och serveringsrum.

Någon fullständig undersökning om lägenheternas ytstorlek finns inte, men vissa slutsatser kan dragas av en specialundersökning för hyreslägenheter om 1, 2 och 3 rum och kök på en representativ andel av dessa inom tätorter med minst 1 000 invånare. I Stockholm undersöktes samtliga hyreslägenheter.

Ett huvuddrag, som gällde för samtliga ortsgrupper och landsdelar, var att lägenheter med moderna bekvämligheter i genomsnitt var större än omoderna lägenheter. Sålunda redovisas för lägenheter om 2 rum och kök med centralvärme och badrum i medeltal en lägenhetsyta av 59 m² och för lägenheter utan centralvärme 53 m². Samtliga dessa medeltal avsåg lägenheter utan brist. Bristlägenheterna var i genomsnitt ännu mindre eller endast 48 m². Detta förklaras delvis genom förekomsten av badrum och andra utrymmen i moderna lägenheter, men den möjligheten är i varje fall inte utesluten, att också själva rummen är större.

I övrigt visar undersökningen, att någon nämnvärd skillnad i ytstorlek inte kan spåras mellan större och mindre orter. För de tre största städerna och för tätorter med 1 000—5 000 invånare redovisas ungefär samma ytstorlek inom samma storlekskategori och kvalitetsgrupp. Däremot råder det tydligen vissa skillnader mellan olika delar av landet, som förefaller vara någorlunda väl statistiskt säkerställda. Lägst kommer södra och västra Sverige, närmast följda av östra Sverige, medan norra Sverige har de största ytorna. Denna fördelning är i stort sett motsatt den, som framträder i fråga om antalet rum per lägenhet. De geografiska olikheterna har tidigare troligen varit större, men är nu på väg att utjämnas. I varje fall förefaller skill-

naderna mellan olika landsdelar nästan helt kunna hänföras till de omoderna lägenheterna, för vilka de är mycket markanta, men tycks å andra sidan vara nästan obefintliga bland moderna lägenheter.

Talen för de enskilda orterna varierar rätt avsevärt. Det kan nämnas, att bland större orter uppvisar Örebro och Gävle betydligt större lägenhetsytor än övriga städer, medan Lund och Hälsingborg ligger lågt på skalan. Örebro och Gävle har å andra sidan jämförelsevis många smålägenheter.

Undersökningen för Stockholm gav även uppgifter om lägenhetsytorna i kombination med husets byggnadsår. Vi skall här inskränka oss till lägenheter med centralvärme och badrum. Det framgår, att lägenheter byggda 1935 eller tidigare har större lägenhetsyta än de nyare lägenheterna. Från mitten av 1930-talet började man bygga allt mindre rum, och botten nås i början av 1940-talet, för 1 rum och kök år 1941 och för 2 och 3 rum och kök år 1942. Därefter ökar ytorna per lägenhet så småningom, men ännu 1945 har man inte uppnått medeltalet för åren 1931—35. För 2 och 3 rum och kök har man inte ens uppnått medeltalet för 1936—40. Siffrorna för 1945 kan närmast jämföras med siffrorna för 1941.

Det måste här lämnas därhän, i vilken utsträckning hyreslägenheterna i fråga om ytstorlek är representativa för samtliga lägenheter. Det har dock ansetts lämpligt, att med några ord redogöra för den undersökning som finns.

6. *Lägenheternas upplåtelseform.*

En kortfattad översikt över upplåtelseformerna gavs i föregående kapitel, när de olika kategorierna av husägare redovisades. Där angavs, att lägenheter begagnade av ägaren bildar den största gruppen med 38 % av samtliga och uthyrda i öppna marknaden den näst största med 35 %. Arbetsgivarlägenheterna omfattar 10 % och bostadsrättslägenheterna 4 %.

Sådana medeltal för hela riket ger en föga konkret bild, såsom framgår av tab. 53. I verkligheten är ägarlägenheterna till stor del koncentrerade till landsbygden och hyreslägenheterna samlade i tätorterna. Hyreslägenheterna får som regel en större andel av samtliga bostäder ju större ort det blir fråga om. Men undantag förekommer. På vissa orter är bostadsrättsföreningarna särskilt framträdande, och i andra, även större orter har egnahemmen en ovanligt stor utbredning.

Bland orter med minst 10 000 invånare är det ett par av Stockholms förorter, nämligen Solna och Sundbyberg, som har den högsta andelen hyreslägenheter, i båda fallen överstigande 80 %. Se tab. 150. Siffran

Tabell 53. Antalet lägenheter inom olika ortsgrupper fördelade efter upplåtelseform.

Upplåtelseform	Stock- holm	Göte- borg	Malmö	Tätorter med invånare					Egent- lig lands- bygd	Hela riket
				30 000– 100 000	10 000– 30 000	5 000– 10 000	1 000– 5 000	200– 1 000		
<i>Samtliga lägenheter</i>	233 353	105 272	61 067	233 039	217 244	105 325	225 508	176 300	744 682	¹⁾
Därav i %										
Uthyrd i öppna marknaden	64,4	72,0	64,0	62,8	49,6	44,0	31,4	21,6	8,4	35,1
Upplåten i bostads- socialt syfte ...	6,5	4,7	1,0	1,9	1,8	0,9	0,4	0,1	0,0	1,5
Upplåten av ar- betsgivare till lantarbetare	—	—	0,1	0,4	0,4	0,4	0,3	0,8	4,1	1,7
annan anställd..	4,2	3,1	2,0	5,5	9,3	10,9	18,6	18,5	7,1	8,7
Upplåten av stat el. kommun, ej till anställd	4,0	3,9	1,6	2,1	1,7	1,6	1,0	0,7	0,8	1,6
Upplåten i bostads- rättsföreningshus	13,6	5,9	18,0	9,3	5,8	3,7	1,0	0,1	0,0	4,3
Begagnad av ägaren	6,8	9,7	11,5	15,0	26,5	32,8	40,1	48,5	62,4	38,1
Övriga beg. läg. ...	0,5	0,5	1,6	2,5	4,1	4,7	5,9	9,4	15,7	8,1
Obegagnad el. out- hyrd	0,0	0,2	0,2	0,5	0,8	1,0	1,3	0,3	1,5	0,9
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ 2 101 790

för Stockholm med dess något mera differentierade karaktär stannar vid 64 %. Andelen hyreslägenheter är för övrigt hög i flertalet städer med över 30 000 invånare. Linköping, Norrköping, Hålsingborg och Örebro kommer främst. Bland något mindre orter bör nämnas Nässjö, Kalmar, Landskrona och Östersund.

Bland orter med låg andel hyreslägenheter återfinns man åtskilliga trädgårdsstäder och nyare industriorter. Sollentuna i Stockholms närhet är ett gott exempel, likaså Finspång, Motala verkstad, Huskvarna, Karlskoga, Fagersta och Sandviken, samtliga industrisamhällen. I Sollentuna är det givetvis ägarlägenheterna som dominerar. I industrisamhällena kan man vänta sig, att arbetsgivarbostäder och egna hem »ersätter» hyreslägenheterna. Egnahemmen dominerar oftast, men exempelvis i de stora bruksorterna Finspång, Fagersta och Sandviken är också arbetsgivarlägenheterna mycket talrika. I Karlskoga utgör ägarlägenheterna 40 %, hyreslägenheterna 24 % och arbetsgivarlägenheterna 16 % av samtliga. Ägarlägenheterna får i regel större betydelse ju mindre orten är. I Stockholm bor 7 % av hushållen i eget hus, och siffran växer sedan successivt, så att den för tätorter med 200—1 000 invånare utgör 49 % och för egentliga landsbygden 62 %.

LÄGENHETER INOM OLIKA ORTSGRUPPER FÖRDELADE

EFTER UPPLÅTELSEFORM

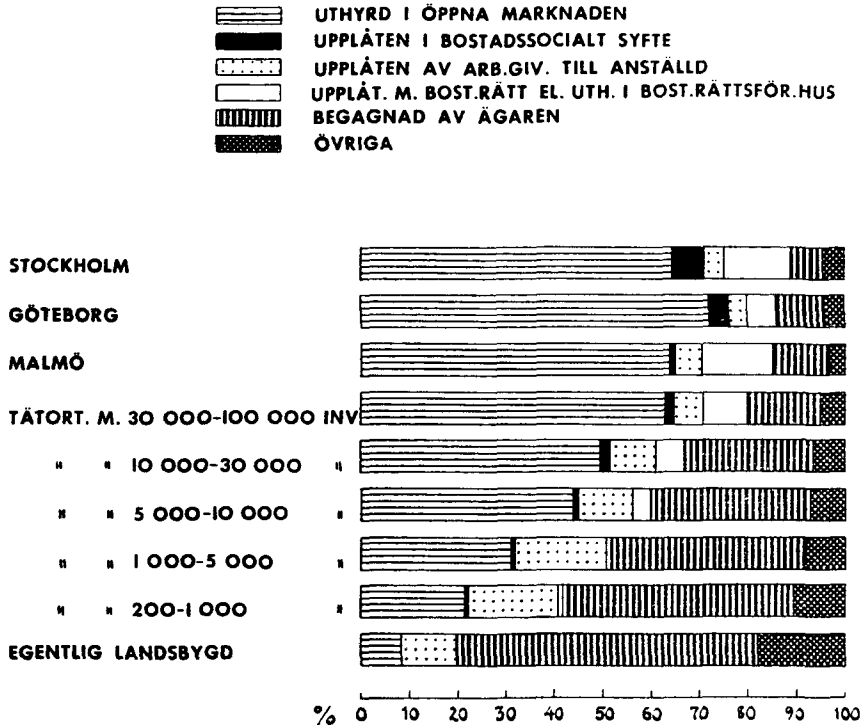

Diagram 7.

Arbetsgivarlägenheterna intar sin största andel, ca 19 %, i tätorter med under 5 000 invånare. Hit hör bl. a. de flesta äldre brukssamhällena. Även i något större tätorter och på landsbygden är dessa bostäder av vikt.

Utom dessa tre grupper är det huvudsakligen bostadsrättslägenheterna som har betydelse. De förekommer främst på större och medelstora orter. I en klass för sig på grund av den talrika förekomsten av sådana bostäder kommer Uppsala, där procentsiffran för bostadsrättslägenheter är 38 % och för hyreslägenheter 43 %. Som nummer två kommer Malmö, men dess siffra stannar vid 18 %. Minst 10 % bostadsrättslägenheter har dessutom följande 10 orter, nämligen Stockholm, Nyköping, Eskilstuna, Norrköping, Huskvarna, Lund, Trollhättan, Skövde, Västerås och Östersund.

Tabell 54. Antalet lägenheter inom olika riksområden på den egentliga landsbygden fördelade efter upplåtelseform.

Upplåtelseform	Mälarlandskapen	Östra Götaland	Skåne, Halland, Blekinge	Vänerlandskapen	Dalarna och Norrland	Hela egentliga landsbygden
<i>Samtliga lägenheter</i>	119 883	143 039	122 235	154 747	204 778	744 682
Därav i %						
Uth. i öppna marknaden	11,0	8,5	6,8	7,0	9,0	8,4
Upplåten av arbetsgivare till lantarbetare	9,5	5,1	5,1	2,8	0,6	4,1
till annan anställd	11,4	6,5	5,6	6,0	6,0	7,0
Upplåten av stat el. kommun, ej till anställd . .	1,3	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8
Begagnad av ägaren	45,0	59,3	68,9	67,2	67,5	62,5
Obegagnad el. outhyrd	2,3	1,8	1,0	1,7	1,1	1,5
Övriga begagnade läg.	19,5	18,0	11,9	14,6	15,1	15,7
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Gruppen lägenheter upplåtna i bostadssocialt syfte har ringa omfattning. Den har någon siffermässig betydelse endast i Stockholm och Göteborg samt i vissa andra enskilda orter såsom Ystad, Vänersborg, Lidköping och Kiruna.

Lägenheter, som är upplåtna av stat eller kommun till andra än anställda och ej i bostadssocialt syfte, återfinns till stor del i kommunala gaturegleringsfastigheter o. d. Gruppen övriga lägenheter, som totalt omfattar hela 8 % och på landsbygden 16 %, består främst av lägenheter, som är fritt upplåtna eller billigt uthyrda på grund av släktskap eller annat skyldskap mellan fastighetsägaren och hyresgästen.

Det finns slutligen en grupp av obegagnade och outhyrda lägenheter omfattande 1 % av samtliga lägenheter i landet. År 1945 var sådana lägenheter en sällsynt företeelse i storstäderna men nådde i mindre tätorter upp till 1 % av samtliga lägenheter. På den egentliga landsbygden var 1,5 % av lägenheterna obegagnade. Dessa uppgifter är säkerligen ett uttryck för att bostadsbristen icke var så stor i vissa mindre tätorter och på landsbygden som i Stockholm, Göteborg och Malmö. Det bör påpekas, att enstaka lägenheter kan stå obegagnade en given tidpunkt även när bostadsbrist råder. En del lägenheter kan vara friställda i samband med lägenhetsbyte och för reparation. Det förekommer även att lägenheter i nybyggda hus icke hunnit tagas i besittning vid räknetillfället. Sådana nyligen färdigställda lägenheter räknas som obegagnade men behöver därför icke vara lediga.

I tab. 54 återges fördelningen efter upplåtelseform inom olika riksområden på egentliga landsbygden. Att fördelningen är rätt olika i olika delar av landet framgår tydligast, om man följer serierna för

ägarlägenheter och arbetsgivarlägenheter. I Skåne, Halland, Blekinge, Vänerlandskapen samt Dalarna och Norrland intar ägarlägenheterna en andel av bortåt 70 %, medan siffran för Östra Götaland stannar vid 59 % och för Mälارlandskapen vid 45 %. Till en del hänger skillnaden samman med bondebrukens och storgodsens utbredning. Det relativt största antalet lantarbetarbostäder finns i Mälарlandskapen, men de är tämligen talrika även i Östra Götaland och Skåne, Halland, Blekinge. I Dalarna och Norrland utgör de en försvinnande del.

7. Storleken av hyreslägenheter, egnahem etc.

Tab. 55 visar översiktligt fördelningen på storlekskategorier för hyreslägenheter, egnahem etc. Det framgår omedelbart, att de upplåtelseformer, som har sin största utbredning på landsbygden och de mindre tätorterna, även omfattar de genomsnittligen största lägenheterna. Omvänt har de upplåtelseformer, som i huvudsak är bundna till större tätorter, de flesta smålägenheterna.

Av lägenheter uthyrda i öppna marknaden tillhör hela 54 % gruppen smålägenheter, d. v. s. lägenheter om högst 1 rum och kök eller 2 rum och kokvrå. Ett rum och kök intar den största andelen med 36 %. Smålägenheterna är ännu talrikare bland lägenheter upplåtna i bostadssocialt syfte, hela 66 %. Här är det inte 1 rum och kök utan 1 rum och kokvrå som intar främsta platsen. Det är tydligen fråga om lägenheter i pensionärshem och i hus för ensamstående kvinnor. Även 1 rum och kök tillhör väl till största delen pensionärshem, medan två rum och kök och större lägenheter främst hör hemma i barnrikehusen. Många smålägenheter finner man också bland bostäder upplåtna av stat eller kommun till andra än anställda. Bland dem finns relativt fler enkelrum (enkelkök) än i någon annan upplåtelseform (10 %).

I motsats till dessa lägenheter kan man ställa sådana begagnade av ägaren, av vilka endast 16 % är smålägenheter, 32 % lägenheter om 2 rum och kök, 25 % lägenheter om 3 rum och kök och 27 % större lägenheter.

Lägenheter inom övriga upplåtelseformer intar en mellanställning. Det gäller den stora gruppen arbetsgivarbostäder, av vilka 47 % är smålägenheter, 33 % lägenheter om två rum och kök och 20 % större lägenheter. Bland smålägenheterna dominerar 1 rum och kök. Undantag inom denna grupp utgör lantarbetarbostäderna, som till mycket stor del (54 %) består av 2 rum och kök. Även här är dock lägenheter om 1 rum och kök tillräckligt många för att påverka storleksfördelningen av bostäderna på de större jordbruken.

Ungefär lika många smålägenheter (46 %) finns bland bostads-

Tabell 55. Antalet lägenheter inom olika upplåtelseformer fördelade efter storlekskategori.

Hela riket.

Upplåtelseform	Samtliga lägenheter	Därav (i %) tillhörande följande storlekskategori										
		1 r 1 k	2 r m. fl.	1 rk v	2 rk v	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk	6 o. fl. rk	S:a
Uthyrd i öppnamarknaden	737 203	6,3	1,3	7,2	3,3	35,8	29,2	10,0	3,8	1,8	1,3	100,0
Upplåten i bostadssocialt syfte.....	31 266	2,7	1,5	35,5	3,0	23,4	25,0	8,0	0,8	0,1	0,0	100,0
Upplåten av arbetsgivare till anställd.....	219 458	7,4	1,3	1,9	1,8	34,3	33,2	10,9	4,0	1,9	3,3	100,0
Därav till lantarbetare..	34 842	3,0	0,9	0,9	1,4	26,7	54,3	9,6	1,9	0,7	0,6	100,0
Upplåten av stat el. kommun, ej till anställd...	34 083	9,7	1,3	4,7	2,5	44,4	24,4	7,4	2,5	1,4	1,7	100,0
Upplåten i bostadsrättsföreningshus.....	89 726	1,3	2,0	6,9	8,6	27,2	38,0	11,4	2,9	1,2	0,5	100,0
Begagnad av ägaren....	801 319	0,8	1,3	0,8	1,6	11,9	31,5	25,0	14,1	6,5	6,5	100,0
Övriga begagnade läg. ...	169 368	6,0	1,6	2,1	2,0	28,9	30,2	14,8	7,1	3,4	3,9	100,0
Obegagnad el. outhyrd..	19 367	8,0	2,1	2,7	2,3	27,4	29,1	14,4	6,2	3,1	4,7	100,0
Samtliga lägenheter.....	2 101 790	4,1	1,4	4,1	2,6	25,4	30,8	16,3	7,9	3,7	3,7	100,0

rättslägenheterna. Utom 1 rum och kök finns här ett flertal kokvrå-lägenheter, både om 1 och 2 rum och kokvrå. Andelen lägenheter om 2 rum och kök utgör 38 % och större lägenheter 16 %.

De obegagnade och outhyrda lägenheternas fördelning avviker knappast i nämnvärd grad från genomsnittet. Möjligen kan man framhålla, att de till 8 % utgörs av enkelrum eller enkelkök (mot medeltalet 4 %).

Eftersom såväl upplåtelseformerna som storlekskategorierna har mycket olika utbredning inom olika ortsgrupper, finns det anledning att åtminstone undersöka landsbygd och tätorter för sig. Liksom i åtskilliga andra sammanhang i denna bok har det därvid ansetts lämpligt att med landsbygden sammanföra orter med mindre än 1 000 invånare. (Tab. 56—57.)

Det visar sig, att samma tendenser är rådande i båda fallen, och överensstämmelsen är ibland förvånande stor. Andelen smålägenheter bland hyreslägenheterna är sålunda 54 % både på landsbygden och i tätorterna. Hyreslägenheter om 2 rum och kök är vanligare på landet, medan 3 och 4 rum och kök och större tvärtom är mera sällsynta på landet än i städerna.

Lägenheter uthyrda i bostadssocialt syfte förekommer nästan uteslutande i tätorterna och har därför särredovisats endast där. Arbetsgivarlägenheterna är i genomsnitt avsevärt större på landsbygden. Medan 2 rum och kök där är den största gruppen (37 %), så är detta fallet med 1 rum och kök i tätorterna (40 %). Detta sammanhänger

Tabell 56. Antalet lägenheter inom olika upplåtelseformer fördelade efter storlekskategori.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Upplåtelseform	Samtliga lägenheter	Därav (i %) tillhörande följande storlekskategori										
		1 r 1 k	2 r m. fl.	1 rk v	2 rk v	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk	6 o. fl. rk	S:a
Uthyrd i öppna marknaden	636 306	6,1	1,3	7,9	3,4	35,2	28,6	10,2	4,0	1,9	1,4	100,0
Upplåten i bostadssocialt syfte.....	30 965	2,6	1,5	35,6	3,0	23,2	25,1	8,1	0,8	0,1	0,0	100,0
Upplåten av arbetsgivare till anställd.....	103 424	9,4	1,6	3,0	2,4	39,7	27,5	8,5	3,3	1,7	2,9	100,0
Därav till lantarbetare..	2 811	4,2	1,0	1,0	0,7	37,4	46,8	6,7	1,4	0,5	0,3	100,0
Upplåten av stat el. kommun, ej till anställd...	26 816	9,4	1,3	5,0	2,5	45,5	23,8	7,0	2,5	1,4	1,6	100,0
Upplåten i bostadsrättsföreningshus.....	89 518	1,3	2,0	6,9	8,6	27,2	37,9	11,5	2,9	1,2	0,5	100,0
Därav uthyrda.....	11 839	5,4	1,6	13,6	6,6	28,2	28,7	10,0	3,2	2,0	0,7	100,0
Begagnad av ägaren.....	250 532	0,7	1,5	0,6	1,6	9,0	32,8	26,5	14,4	6,3	6,6	100,0
Övriga begagnade läg. ...	35 815	6,6	2,0	3,1	2,8	32,5	31,5	11,6	4,8	2,4	2,7	100,0
Obegagnad el. outhyrd..	7 432	13,4	2,7	4,7	3,1	30,3	24,8	10,5	4,3	2,3	3,9	100,0
Samtliga lägenheter.....	1 180 808	4,9	1,5	6,3	3,3	29,1	30,1	13,5	6,0	2,7	2,6	100,0

Tabell 57. Antalet lägenheter inom olika upplåtelseformer fördelade efter storlekskategori.

Tätorter med mindre än 1 000 invånare samt egentlig landsbygd.

Upplåtelseform	Samtliga lägenheter	Därav (i %) tillhörande följande storlekskategori										
		1 r 1 k	2 r m. fl.	1 rk v	2 rk v	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk	6 o. fl. rk	S:a
Uthyrd i öppna marknaden	100 897	7,7	1,5	2,8	2,5	39,5	32,8	9,1	2,5	0,9	0,7	100,0
Upplåten av arbetsgivare till anställd.....	116 034	5,5	1,0	1,3	1,4	30,9	37,4	12,8	4,5	1,9	3,3	100,0
Därav till lantarbetare..	32 031	2,9	0,8	0,9	1,5	25,7	55,0	9,8	2,0	0,8	0,6	100,0
Upplåten av stat el. kommun, ej till anställd...	7 267	10,9	1,4	3,6	2,3	40,1	27,0	9,0	2,5	1,2	2,0	100,0
Begagnad av ägaren.....	550 787	0,8	1,2	0,8	1,6	13,2	31,0	24,4	13,9	6,6	6,5	100,0
Övriga begagnade läg. ...	134 062	5,9	1,5	1,9	1,7	27,9	29,9	15,6	7,7	3,7	4,2	100,0
Obegagnad el. outhyrd..	11 935	4,7	1,7	1,6	1,8	25,7	31,7	16,8	7,3	3,6	5,1	100,0
Samtliga lägenheter.....	920 982	3,0	1,2	1,3	1,7	20,8	31,8	19,8	10,4	4,9	5,1	100,0

bl. a. med att lantarbetarbostäderna är större än de flesta andra arbetsgivarlägenheter. En bestämmelse om bostadens storlek ingår numera i lantarbetaravtalet.

De bostäder som innehås av ägaren är i genomsnitt något större i tätorterna; endast 13 % är smålägenheter mot 18 % på landsbygden. Troligen är det de många äldre småstugorna på landet, som kommer fram i siffrorna. De som på landet äger sina egna bostäder är inte som i städerna begränsade till vissa inkomstskikt.

Landsbygdens företrädare framför tätorterna i fråga om lägenhetsutrymme kan sålunda nästan helt hänföras till den omständigheten, att ägarlägenheterna omfattar så mycket större del av landsbygdens bostäder än av städernas. Varken bland hyres- eller ägarlägenheter är rumsantalet större på landsbygden utan snarare tvärtom. Endast i fråga om arbetsgivarlägenheter kan man iakttaga en väsentlig skillnad och då till landsbygdens förmån. Lantarbetarnas bostäder är genomgående större än övriga arbetsgivarbostäder.

Kapitel 6. Lägenheternas utrustning och kvalitet

1. Utrustningen med olika bekvämligheter.

Tab. 58 visar bostädernas utrustning med de viktigaste bekvämligheterna inom olika ortsgrupper. Om man först betraktar siffrorna för hela riket och börjar med den vanligast förekommande av de i egentlig mening moderna bekvämligheterna, så finner man att *centralvärme* finns i 46 % av lägenheterna, vilket i absoluta tal blir 956 000. Av dessa ligger 185 000 i Stockholm, 386 000 på övriga tätorter med minst 10 000 invånare, 224 000 på mindre orter och 161 000 slutligen på egentliga landsbygden.

Enskilt badrum är knappast hälften så vanligt som centralvärme. Endast 21 % eller 447 000 lägenheter är utrustade därmed. Härtill kommer dock 6 % eller 132 000 lägenheter, som har duschrum eller delat badrum, vilket senare då oftast torde vara placerat i källaren. Wc inom lägenheten har 36 % eller ca 748 000.

Vatten- och avloppsledning inom lägenheten har två tredjedelar eller närmare 66 % av lägenheterna. I absoluta tal blir det 1 380 000. Härtill kommer 3 % eller 64 000 med enbart vattenledning eller med vatten utom lägenheten men inom huset (oftast i förstugan). Av de 1 380 000 lägenheterna med vatten och avlopp finns 1 130 000 i tätorterna och 250 000 på egentliga landsbygden.

En ännu viktigare detalj i köket är givetvis *spisen*. En spis eller undantagsvis annan kokanordning förekommer praktiskt taget i alla lägenheter. Av intresse är härvid vad för slags spis som finns, om det är en vanlig kokspis, gas- eller elektrisk spis.

De siffror för gas- och elspisar, som återges i tab. 58, bygger i någon mån på mindre tillfredsställande uppgifter. Som gasspisar eller elspisar har ibland gaskök resp. elplattor redovisats, även när vanlig kokspis finns, men största delen av gasköken och elplattorna torde inte alls ha kommit med i uppgifterna. I föreliggande fall, då det gäller att belysa köksutrustningens standard, är spisarna av huvudsakligt intresse och borde helst ha särredovisats. De återgivna procenttalen bör alltså anses som maximisiffror. 33 % av lägenheterna har enligt tab. 58 gas- eller elektrisk spis (gaskök eller elplatta),

Tabell 58. Lägenheternas utrustning med vissa bekvämligheter inom olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) med									
		centralvärme	en-skilt badrum	duschrum delat bad	wc inom lägenheten	elektriskt ljus	minst en garderob inom lght	vatten o. avl. inom lght.	skafferi el. mat-skåp	kyl-skåp el. issskåp	gas- eller el. spis
Stockholm.....	233 353	79,1	55,2	9,4	90,0	99,9	98,2	97,8	96,7	30,4	84,5
Göteborg.....	105 272	66,9	37,0	14,0	66,4	99,9	81,1	96,7	96,7	14,7	80,5
Malmö.....	61 067	66,3	38,0	6,8	64,4	99,8	96,1	97,0	97,4	18,8	78,5
Orter med											
30 000—100 000 inv.	233 039	62,6	33,7	13,2	57,2	99,8	89,4	92,5	94,9	17,9	62,7
10 000—30 000 „	217 244	59,7	28,9	10,4	51,8	99,4	87,8	87,8	93,8	12,8	38,7
5 000—10 000 „	105 325	54,0	26,2	7,5	45,6	99,5	73,8	82,9	93,0	11,6	31,8
1 000—5 000 „	225 508	46,3	16,1	6,7	29,1	99,3	80,5	70,1	91,2	7,2	18,0
200—1 000 „	176 300	35,9 ²	10,1	3,6	(16,7) ³	97,8	74,0	51,9 ²	(91,5) ³	(3,9) ³	9,4
Egentlig landsbygd.	744 682	21,6 ²	4,6	1,1	5,4 ¹	83,4	62,2	33,4 ²	86,8 ¹	3,1 ¹	2,8
Hela riket.....	2 101 790	45,5	21,3	6,3	35,6	93,7	77,9	65,7	91,5	10,7	33,0
Därav orter med minst 1 000 inv. . .	1 180 808	62,0	33,5	10,0	57,4	99,6	88,4	88,2	94,4	16,5	55,6

¹ Enligt bostadsförhållandena i 100 landskommuner. ² Enligt toltfedeissamplingen.

³ Enligt bostadsförhållandena i 100 landskommuner. Motsvarar ungefär orter m. 200—1 000 inv.

vilket i absoluta tal betyder att 700 000 lägenheter är utrustade härmed. Gasspisarna utgör 22 % av samtliga och elspisarna 11 %. Några uppgifter om andra slag av spisar utom vanlig kokspis, t. ex. agaspis, har man inte kunnat erhålla.

Om man — som det förekommer i vissa andra sammanhang — vill veta hur stor del av hushållen, som vid matlagningen använder gas eller elektricitet som bränsle, så bör man också ha uppgifter om samtliga fall, där gaskök eller elplattor används vid matlagningen, enbart eller tillsammans med vanlig kokspis. I detta sammanhang är de angivna siffrorna att betrakta som minimisiffror. I större städer, där veden är dyr, torde det ofta förekomma, att all matlagning året om sker på gasköket, även om vanlig kokspis finns. Det är tydligt, att de återgivna siffrorna inte utan vidare bör användas för detta ändamål.

Skafferi eller matskåp har de flesta lägenheter eller ca 92 % av samtliga, medan *kylskåp och issskåp* är mera sällsynta. Deras sammanlagda andel uppgår till ca 11 %. *Elektriskt ljus* redovisas i 94 % av lägenheterna.

Som en särskild utrustningsdetalj har till slut även *garderoberna* redovisats. Minst en garderob har 78 % av lägenheterna.

2. Utrustningen inom olika ortsgrupper.

För de flesta utrustningsdetaljerna finner man, som framgår av tab. 58, en nästan oavbrutet sjunkande serie från Stockholm till den egentliga landsbygden. Skillnaderna är i vissa fall mycket stora. För

LÄGENHETERNAS UTRUSTNING MED VISSA BEKVÄMLIGHETER INOM OLIKA ORTSGRUPPER

1	STOCKHOLM	6	TÄTORT. M. 5 000-10 000 INV.
2	GÖTEBORG	7	" " 1 000-5 000 "
3	MALMÖ	8	" " 200-1 000 "
4	TÄTORT. M. 30 000-100 000 INV.	9	EGENTLIG LANDSBYGD
5	" " 10 000-30 000 "		

CENTRAL-
VÄRME

ENSKILT
BADRUM

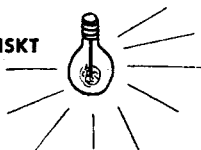
DUSCHRUM,
DELAT BAD

WC INOM
LÄGENHETEN

ELEKTRISKT
LJUS

MINST EN
GARDEROB
INOM LÄGT

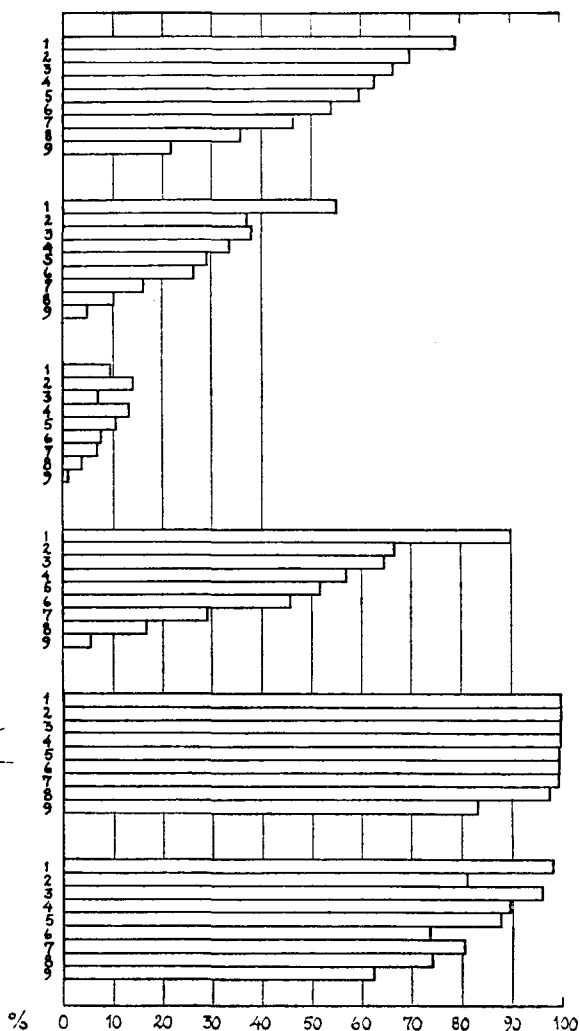

Diagram 8.

centralvärme är variationen 79 till 22 %, för enskilt badrum 55 till 5 % och för wc inom lägenheten 90 till 5 %. Stockholm ligger i dessa fall ett gott stycke före de övriga större städerna, vilka sedan kommer ganska tätt efter varandra. Avståndet mellan övriga ortsgrupper är återigen större, och man finner en utpräglad skillnad inte minst mellan de minsta tätorterna och den egentliga landsbygden.

Delvis liknande tendenser finner man i fråga om köksutrustningen. Vatten och avlopp inom lägenheterna är det normala i Stockholm (98 %). Andelen sjunker till en början långsamt med avtagande ortstorlek. Inom ortsgruppen 10 000—30 000 invånare är den exempelvis 88 %. I de minsta tätorterna (200—1 000 invånare) har endast 52 % och på egentliga landsbygden endast 33 % vatten och avlopp inom lägenheten. Differensen mellan landsbygden och Stockholm, som är den bäst utrustade orten, är lika stor i fråga om denna elementära bekvämlighet som ifråga om centralvärme och badrum. Vattenledningsfrågan på landsbygden förtjänar för övrigt en närmare belysning och skall tas upp längre fram i detta kapitel.

När vattenledning saknas i större orter, torde det i allmänhet röra sig om äldre avsides belägna hus eller om smålägenheter, oftast enkelrum eller enkekök. Dessa senare har ibland vattenledning inom huset t. ex. i förstuga.

Även i fråga om skafferi eller matskåp är tätorterna bättre tillgodosedda än landsbygden, ehuru skillnaderna är tämligen små. Från 97 % i Stockholm sjunker andelen till 87 % på egentliga landsbygden. Större skillnader observeras emellertid för utrustning med kylskåp eller isskåp, i vilket fall siffran är 30 % för Stockholm och 3 % för landsbygden. Isskåpen är mycket sällsynta inom alla ortsgrupper.

När det gäller förekomsten av gas- eller elektriska spisar var för sig inom olika ortsgrupper, kan man inte vänta samma regelbundenhet. Förekomsten av gasspis är ju, fränsett den sällsynta s. k. tubgasen, beroende av om orten har gasverk eller ej, och elektriska spisar, som har kommit i bruk senare, har främst installerats inom orter utan gasverk. Först på senare år har de blivit vanliga även på vissa gasverksorter. Eftersom de båda slagen av spisar kan anses likvärdiga ur standardsynpunkt, har de i tab. 58 sammanförts till en grupp, och därmed uppträder som väntat en fallande serie från Stockholm till egentliga landsbygden. Variationen är större än i fråga om de flesta övriga utrustningsdetaljer. I Stockholm har nämligen 85 % av lägenheterna antingen gasspis eller elspis men på landsbygden endast 3 %. Siffrorna för Göteborg och Malmö ansluter sig nära till Stockholm (81 % och 79 %), men därefter avtar andelen hastigt med avtagande

LÄGENHETERNAS KÖKSUTRUSTNING INOM OLIKA ORTSGRUPPER

1	STOCKHOLM	6	TÄTORT. M. 5 000-10 000 INV.
2	GÖTEBORG	7	" " 1 000-5 000 "
3	MALMÖ	8	" " 200-1 000 "
4	TÄTORT. M. 30 000-100 000 INV.	9	EGENTLIG LANDSBYGD
5	" " 10 000-30 000 "		

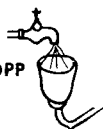
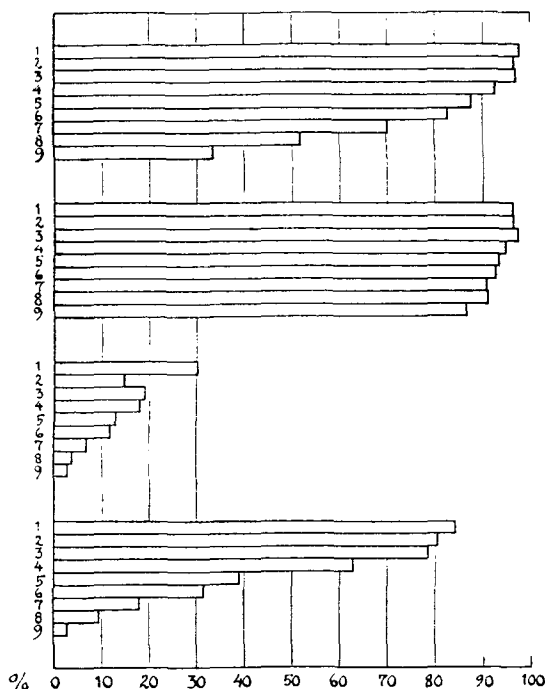
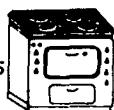
VATTEN O. AVLOPP
INOM LGHTSKAFFERI EL.
MATSKÅPKYLSKÅP EL.
ISSKÅPGAS-EL.
ELEKTRISK SPIS

Diagram 9.

ortsstorlek. För orter med 30 000—100 000 invånare redovisas 63 % och för gruppen med 10 000—30 000 invånare endast 39 %. Denna utveckling av serien beror på att andelen gasspisar sjunker mycket hastigt, därför att gasverk huvudsakligen finns på större orter.

Av de 85 % i Stockholm utgörs 79 % av gasspisar och 6 % av elspisar (Stockholms stads statistiska kontor har beräknat att hela 93 % av samtliga hushåll år 1945 använde gas till matlagningen, varvid även de s. k. slangköken eller gasköken inräknats). För Göte-

borg är siffran för gasspisar 74 % och för elspisar 7 %, för Malmö 75 % och 4 %. Andelen elspisar växer därefter inom de närmast lägre ortsgrupperna för att sedan återigen sjunka. Följande tablå ger en översikt.

	Lägenheter med elspisar %
Tätorter med 30 000—100 000 inv.	17
" " 10 000— 30 000 "	28
" " 5 000— 10 000 "	27
" " 1 000— 5 000 "	18
" " 200— 1 000 "	9
Egentlig landsbygd.....	3

Av andra källor att döma har elektrifieringen i köken ökat mycket kraftigt efter 1945.

I tab. 58 redovisas också förekomsten av elektriskt ljus, en utrustning som numera 94 % av lägenheterna har. På tätorterna utom de allra minsta är praktiskt taget 100 % av lägenheterna utrustade härmed. Inom ortsgruppen 200—1 000 invånare uppnås talet 98 %, men för den egentliga landsbygden stannar det vid 83 %. Här finns alltså eller fanns år 1945 ett behov av ytterligare elektrifiering.

Det förekommer ganska stora skillnader mellan olika riksområden och olika län på landsbygden. På Gotland är endast omkring hälften av lägenheterna elektrifierade och i Blekinge och Malmöhus län ungefär två tredjedelar. Dalarna och Norrland är i genomsnitt bättre utrustade än landet i övrigt. Det relativt största antalet lägenheter med elektriskt ljus finner man i Kopparbergs län. (Bostadsförhållandena i 100 landskommuner.)

Elektrifieringen på landsbygden har fortskridit i snabb takt efter 1945, så att numera (1950) enligt uppgift från Elkraftutredningen av år 1943 ca 93 % av lägenheterna på egentliga landsbygden har elektriskt ljus. För Gotland har siffran enligt samma källa stigit från ca 50 % till ca 70 %.

Slutligen finns också uppgifter om garderober inom lägenheterna. I Stockholm hade 98 % av lägenheterna minst en garderob men på landsbygden endast 62 %. Variationerna mellan ortsgrupperna är dock i detta fall föga regelbundna. Sannolikt har byggnadsskicket på enskilda orter och inom särskilda landsdelar stor betydelse. Undersökningen för 100 landskommuner visar de lägsta siffrorna för Dalarna och Norrland och de högsta för Målarlandskapen och Östra Götaland.

Tab. 149 lämnar uppgifter om bostadsstandarden på enskilda orter. De flesta moderna lägenheterna finns inom Storstockholm. I detta fall går ingen markerad skiljelinje mellan förorter av storstadstyp och trädgårdsstäder. Sundbyberg och Lidingö ligger båda högt på

skalan och har i runt tal lika hög andel lägenheter med cv och badrum som Stockholm. Bristlägenheter finns dock betydligt flera på Lidingö än i Stockholm och Sundbyberg.

Bland övriga orter med hög standard märks Uppsala, Linköping, Lund, Nyköping, Skövde, Köping, Östersund och Umeå.

Orsaken till att landsbygdens bostäder är så mycket sämre utrustade än städernas bör sökas efter två linjer. De tekniska nyheterna har kommit först till städerna och endast så småningom slagit igenom i mindre orter och på landsbygden. Minst lika viktigt är att byggnadsverksamheten, som bl. a. påvisats i kap. 3, har varit av långt mindre omfattning på landet och de mindre tätorterna än i större städer. Det vore en intressant uppgift att undersöka när de viktigaste moderna bekvämligheterna har införts på olika orter. Här får vi nöja oss med några korta notiser.

Centralvärme hade med 1900-talets första årtionde börjat få någon utbredning i större städer. I Stockholm var år 1915 andelen centralvärmelägenheter 11 %. Ganska få smålägenheter fanns däribland, och frekvensen steg kraftigt med lägenhetens rumsantal. År 1925 hade procenttalet ökat till 22 och år 1930 till 46. Det var alltså under 1920-talet som centralvärme började bli mera allmänt i Stockholm. Nu hade också många smålägenheter blivit utrustade därmed; procenttalet var 41 för 1 rum och kök år 1930.

Bostadsräkningen 1912—14 konstaterade, att centralvärme — utom i Stockholm — hade vunnit insteg bl. a. i Göteborg, Lidingö, Lund och Sundsvall. Endast vissa orter hade dock undersökts på denna punkt. Lidingö kom främst och behöll länge denna plats. Malmö, Lund, Hälsingborg, Borås, Östersund, Sundsvall, Umeå och Luleå hörde också till de städer, där centralvärme fått en betydande utbredning redan under 1920- och början av 1930-talen. Tab. 59 ger utförligare upplysningar härom.

Badrum i större lägenheter började förekomma något tidigare än centralvärme. Ännu 1920 var det inte ovanligt med orter där det fanns flera lägenheter med bad eller duschrum än sådana med cv; men denna utrustning var ännu sällsynt. I genomsnitt för de 39 orter, som ingår i tab. 59, var centralvärmefrekvensen år 1920 5,7 % och badrumsfrekvensen 5,9 % eller praktiskt taget densamma. Under 1920-talet installerades emellertid badrum i mindre utsträckning än cv, det är först fram på 1930-talet och därefter som smålägenheterna mera allmänt fick badrum.

På den egentliga landsbygden har centralvärme blivit mera vanligt först under allra senaste tid. Enligt bostadsundersökningen för 100 landskommuner år 1936 hade endast 7 % av lägenheterna cv, bad-

Tab. 59. Procentuella antalet lägenheter med centralvärme och badrum på vissa orter enligt bostadsräkningarna 1920, 1933, 1939 och 1945.

	Centralvärme				Bad- cl. duschrum		Enskilt badrum	
	1920	1933	1939	1945	1920	1933	1939	1945
Stockholm.....	12,7	¹ 61,2	² 75,7	79,1	10,4	¹ 47,4	² 357,9	55,2
Södertälje.....	4,0	18,6	41,9	57,7	3,9	9,1	21,3	37,1
Lidingö.....	25,5	64,1	77,1	82,0	24,1	33,2	42,8	53,1
Uppsala.....	4,0	31,4	59,0	69,1	5,1	19,2	40,6	51,1
Nyköping.....	2,0	20,5	43,6	58,7	4,3	11,6	23,7	37,2
Eskilstuna.....	2,9	26,9	52,6	61,5	2,7	8,9	19,8	24,4
Linköping.....	6,2	25,6	49,3	62,6	6,1	17,2	32,3	44,5
Norrköping.....	2,3	19,4	41,1	50,8	2,7	9,6	20,2	26,6
Jönköping.....	3,8	22,2	46,0	53,4	3,3	12,2	25,7	32,1
Kalmar.....	2,2	17,5	37,3	47,8	3,4	12,9	22,4	33,2
Västervik.....	1,7	14,6	29,9	40,7	1,4	7,7	13,6	20,8
Visby.....	2,0	24,0	44,9	55,4	2,8	8,7	22,1	29,7
Karlskrona.....	2,4	12,4	31,8	47,6	2,4	5,8	19,7	32,3
Kristianstad.....	3,3	26,4	56,4	60,6	5,5	18,1	29,6	31,0
Malmö.....	7,7	35,2	59,8	66,3	7,4	24,7	31,4	38,0
Lund.....	10,1	40,8	67,1	75,4	9,2	22,7	37,0	40,2
Landskrona.....	2,8	22,3	45,1	55,5	4,6	10,5	14,9	17,2
Hälsingborg.....	6,0	43,7	66,4	72,1	6,5	16,7	23,6	28,5
Ystad.....	6,5	21,6	42,4	53,3	7,6	13,9	24,4	32,0
Trelleborg.....	3,4	22,0	46,1	57,1	2,9	10,4	20,2	27,7
Halmstad.....	4,2	28,3	56,1	64,6	4,4	12,4	22,3	27,8
Göteborg.....	8,5	35,5	61,7	66,9	9,2	21,5	34,4	37,0
Mölndal.....	3,0	23,1	46,4	56,2	1,2	4,4	11,8	13,2
Uddevalla.....	6,7	33,7	55,1	64,0	3,5	7,9	21,7	30,4
Trollhättan.....	5,2	16,2	45,3	60,9	2,8	5,0	18,6	28,6
Borås.....	7,1	47,8	72,6	77,0	4,1	14,7	27,3	32,2
Skövde.....	7,2	33,7	58,5	69,8	5,5	13,1	23,9	38,2
Karlstad.....	4,8	30,8	54,6	61,9	4,2	15,9	32,9	40,4
Kristinehamn.....	3,5	17,2	39,8	51,1	4,6	6,6	18,5	26,7
Örebro.....	5,0	31,3	54,4	59,2	5,2	18,7	30,8	34,0
Västerås.....	4,0	28,0	53,8	65,7	7,2	14,8	26,6	36,5
Falun.....	2,5	29,4	51,6	61,0	4,8	11,9	25,8	32,8
Gävle.....	3,0	23,2	43,4	51,1	3,6	8,2	16,0	21,5
Härnösand.....	4,4	22,3	44,5	52,5	5,1	8,7	15,7	23,6
Sundsvall.....	4,5	39,8	56,8	65,1	4,7	13,3	24,3	32,3
Östersund.....	9,5	33,2	58,5	70,9	9,8	17,7	30,8	43,2
Umeå.....	10,0	38,8	65,6	75,2	11,5	19,0	31,6	39,7
Luleå.....	5,9	39,9	60,8	73,6	3,7	8,9	15,5	24,0

¹ Avser år 1935.
² Avser år 1940.
³ Avser bad- cl. duschrum.

rum hade endast 2 %. Ökningen till 25 % resp. 7 % år 1945 visar att förändringarna under mellantiden hade börjat ta fart. Det kan också nämnas att 69 % av de lägenheter, som byggdes 1941—45, utrustades med cv och 26 % med bad- eller duschrum.

År 1936 hade endast ca 20 % av landsbygdens bostäder vattenledning men närmare 40 % år 1945. Bland lägenheter byggda år 1941—45 hade 64 % vattenledning. (Dessa siffror är något högre än de tidigare angivna, som avser vatten och avlopp inom lägenheten.)

3. Utrustningen inom olika storlekskategorier.

Vid ett studium av bostädernas utrustning inom olika storlekskategorier kan man vänta sig olika tendenser på landsbygden och i varje fall i de större tätorterna. Därför har här som i andra sammanhang landsbygden och tätorter med mindre än 1 000 invånare behandlats för sig och övriga tätorter för sig. Tab. 60 ger uppgifter för tätorterna. Det är väntat att större lägenheter i allmänhet skall vara bättre utrustade än mindre, och denna regel har också giltighet för de flesta utrustningsdetaljer. Den är utpräglad i fråga om badrum, wc och kylskåp och mycket tydlig även i fråga om centralvärme, vatten och avlopp, skafferi eller matskåp. När det gäller elektriskt ljus, som praktiskt taget alla lägenheter inom tätorterna har, är ett liknande resonemang givetvis meningslöst.

För lägenheter om 1 och 2 rum och kokvrå kan man överallt iaktta en avvikelse från nämnda regel, i det dessa lägenheter genomgående är bättre utrustade än övriga smålägenheter och ibland bättre än 2 och 3 rum och kök. Detta beror naturligtvis på att kokvrålägenheterna har tillkommit i större antal först under senare decennier och i genomsnitt är betydligt yngre än andra bostäder. Vidare förekommer kokvrålägenheterna framför allt i storstäderna.

Om några enstaka siffror skall anges i texten, bör det väl vara för de vanligaste kategorierna 1 och 2 rum och kök. Det råder ganska stora skillnader mellan dessa båda. Två-rumslägenheten har i genomsnitt en avsevärt bättre utrustning än ett rum och kök. För centralvärme är siffrorna 64 % och 47 %, för enskilt badrum 33 % och 19 %, för wc inom lägenheten 59 % och 48 % samt för kylskåp 15 % och 9 %. För vatten och avlopp är skillnaden ringa, för 1 rum och kök redovisas 86 % och för 2 rum och kök 90 %.

Enkelrum eller enkelkök har ofta avsevärt sämre utrustning än någon annan kategori. Mycket framträdande skillnader finner man i fråga om centralvärme, badrum samt vatten och avlopp. Det kan konstateras att de lägenheter, som saknar en så elementär utrustning som vatten och avlopp, i stor utsträckning tillhör denna storleks-

Tabell 60. Lägenheternas utrustning med vissa bekvämligheter inom olika storlekskategorier.

Tätorter med minst 1 000 invånare. För Stockholm enligt tolfte delssamplingen.

Storleks- kategori	Samtliga lägen- heter	Därav (i %) med									
		cen- tral- värme	en- skilt bad- rum	dusch- rum, delat bad	wc inom lägen- heten	elek- triskt ljus	minst en gar- derob inom läg.	vatten o. avlopp inom läg.	skaf- feri el. mat- skåp	kyl- skåp el. isskåp	gas- eller elispis
1 r, 1 k....	57 942	35,7	3,8	8,6	17,4	99,4	63,9	57,1	53,2	2,4	21,0
2 r m. fl.	17 434	66,7	35,3	7,7	55,1	99,6	85,8	83,8	74,9	15,3	53,2
1 rk v.	74 125	80,3	30,3	24,7	65,3	99,7	90,8	93,1	91,0	15,7	83,6
2 rk v.	38 917	70,0	44,1	7,2	64,1	99,6	90,9	91,8	92,4	20,1	72,6
1 rk.	343 556	47,4	18,6	12,5	47,7	99,6	85,6	86,1	96,5	8,5	48,2
2 rk.	354 937	63,8	33,4	10,2	58,7	99,6	90,8	90,4	98,0	15,0	54,6
3 rk.	159 996	71,9	46,9	5,3	67,3	99,6	91,8	91,4	98,1	21,2	59,7
4 rk.	70 476	78,0	58,5	2,6	73,3	99,7	93,1	92,7	97,9	30,3	63,1
5 rk.	32 421	83,2	71,8	1,3	81,3	99,8	94,7	95,1	98,4	44,1	69,2
6 o. fl. rk.	31 004	88,1	83,1	0,8	88,0	99,9	95,6	97,3	98,6	61,8	71,1
Samtliga läg.	1 180 808	62,0	33,5	10,0	57,4	99,6	88,4	88,2	94,4	16,5	55,6

Tabell 61. Lägenheternas utrustning med vissa bekvämligheter inom olika storlekskategorier.

Tätorter med mindre än 1 000 inv. samt egentlig landsbygd. Enligt tolfte delssamplingen.

Storleks- kategori	Samtliga lägen- heter	Därav (i %) med							
		central- värme	enskilt badrum	dusch- rum, delat bad	elek- triskt ljus	garde- rob	vatten och avlopp	elek- trisk spis	endast vanlig kokspis
1 r, 1 k....	27 952	12,9	0,3	3,2	85,2	42,9	13,9	2,1	97,9
2 r m. fl.	11 623	20,3	3,2	3,0	78,5	53,2	26,0	5,8	94,1
1 rk v.	11 816	14,2	0,6	2,9	72,6	45,3	18,3	6,9	93,0
2 rk v.	15 307	16,0	1,9	2,1	77,9	51,0	22,9	5,3	94,6
1 rk.	191 804	10,4	0,4	1,3	83,1	49,0	19,6	1,3	98,6
2 rk.	292 909	23,4	2,0	2,1	85,3	60,4	33,5	2,4	97,5
3 rk.	182 133	28,0	6,4	1,4	87,4	67,1	41,9	4,5	95,4
4 rk.	95 764	34,2	11,8	1,0	91,1	76,0	51,1	6,3	93,6
5 rk.	44 962	39,0	17,2	0,7	94,2	80,9	61,8	8,0	92,0
6 o. fl. rk.	46 712	46,7	31,9	0,8	94,4	87,8	74,4	13,9	86,0
Samtliga läg.	920 982	24,3	5,8	1,6	86,4	62,6	36,8	4,0	95,9

kategori. I städerna torde det ofta finnas vattenledning gemensamt för två eller flera sådana lägenheter.

I stort sett samma tendenser kan iakttagas för landsbygden och de minsta tätorterna. (Tab. 61.) Utrustningen är dock i stort sett lika vanlig i samtliga kategorier av smålägenheter. Från 2 rum och kök och uppåt blir utrustningen däremot i snabb takt allt bättre.

Av lägenheter om 6 o. fl. rum och kök är det bara en fjärdedel, som saknar vatten och avlopp, av 4 rum och kök ungefär hälften, av 2 rum och kök två tredjedelar och av 1 rum och kök fyra femtedelar. Betyddligt mindre variationer gäller för centralvärme, i vilket fall 1 rum och kök visar den lägsta andelen med endast 10 %, medan 6 o. fl. rum och kök som vanligt kommer högt, här med 47 %. Enskilt badrum förekommer inte i nämnvärd grad i smålägenheterna. Endast lägenheter om 4 rum och kök och större uppvisar högre siffror än 10 %. För 4 rum och kök är siffran 12 %, för 5 rum och kök 17 % och för 6 o. fl. rum och kök 32 %.

4. Utrustningen inom olika upplåtelseformer.

När det gäller lägenheternas utrustning inom olika upplåtelseformer, är det nödvändigt att studera varje ortsgrupp för sig. De enskilda upplåtelseformerna är nämligen så starkt koncentrerade till särskilda ortsgrupper — hyreslägenheterna till större orter, egna hemmen till mindre orter och landsbygd etc., att i en sammandrags-tabell exempelvis uppgifterna för hyreslägenheter till alltför stor del skulle gälla Stockholm och andra större orter, medan å andra sidan lägenheter begagnade av ägaren skulle representera mindre orter. Tab. 62 redovisar därför utrustningen med de viktigaste bekvämligheterna inom olika upplåtelseformer för varje ortsgrupp särskilt.

Vid en jämförelse mellan de båda vanligaste upplåtelseformerna visar det sig, att olika tendenser råder för olika utrustningsdetaljer. Ägarlägenheterna är alltid bäst tillgodosedda i fråga om centralvärme, och i fråga om enskilt badrum är detta i allmänhet fallet. Undantag utgör Stockholm och Malmö, som har relativt flera badrum bland hyreslägenheterna än bland ägarlägenheterna. När det gäller utrustningen med wc, kommer däremot hyreslägenheterna främst inom samtliga ortsgrupper med mera än 10 000 invånare, medan ägarlägenheterna är bättre försedda inom övriga ortsgrupper. I fråga om vatten och avlopp återigen är hyreslägenheterna bättre utrustade ned t. o. m. ortsgruppen med 5 000—10 000 invånare. För de minsta tätorterna är siffran praktiskt taget densamma inom båda upplåtelseformerna, och på egentliga landsbygden slutligen kommer lägenheter begagnade av ägaren i främsta rummet.

Bland samtliga upplåtelseformer är bostadsrättslägenheterna de bäst utrustade, helt naturligt eftersom de till stor del har byggts under senare tid. Även lägenheter upplåtna i bostadssocialt syfte kommer högt på skalan, medan arbetsgivarlägenheterna ligger betydligt sämre till. I all synnerhet gäller detta lantarbetarbostäderna.

Tabell 62. Lägenheternas utrustning med vatten och avlopp (inom lägenheten), centralvärme, enskilt badrum samt wc (inom lägenheten) i olika ortsgrupper samt inom olika upplåtelseformer.

Utrustning Ortsgrupp	Uthyrd i öppna markn.	Upp- låten i bo- stads- socialt syfte	Upp- låten av arb- giv. till an- ställd	Därav till lant- arb.	Upp- låten av stat el. kom- mun	Upp- låten i bo- stads- rätts- för-hus	Begag- nad av ägaren	Övriga begag- nade lägenh.	Obe- gagn. el. out- hyrd	Samt- liga lägenh.
<i>Vatten o. avlopp (%)</i>										
Stockholm.....	98,7	98,2	97,4	—	81,0	99,8	96,4	88,8	82,2	97,9
Göteborg.....	97,5	99,8	96,4	—	94,4	99,8	89,3	85,9	82,9	96,7
Malmö.....	98,3	99,7	96,0	82,7	97,4	99,9	86,3	88,0	84,0	97,0
Orter med										
30 000—100 000 inv.	93,6	99,1	89,1	50,2	81,9	99,8	87,8	80,6	72,8	92,5
10 000— 30 000 *	90,6	99,2	87,2	44,1	77,7	99,8	83,0	73,9	69,2	87,9
5 000— 10 000 *	86,1	96,2	83,7	41,3	70,0	99,4	79,2	70,2	63,9	82,9
1 000— 5 000 *	73,2	87,9	67,2	53,9	69,6	98,1	70,2	60,7	53,0	70,1
200— 1 000 *	51,4	100,0	55,8	42,7	42,9	100,0	51,5	46,6	30,8	51,9
Egentlig landsbygd	27,8	55,6	50,7	43,7	18,4	—	32,2	29,5	21,1	33,4
<i>Centralvärme (%)</i>										
Stockholm.....	77,7	88,2	75,2	—	37,1	89,9	88,5	62,8	59,3	79,0
Göteborg.....	63,4	80,7	71,2	—	40,5	95,2	78,3	66,4	52,4	66,9
Malmö.....	59,8	96,9	69,8	34,7	11,5	94,6	64,2	59,1	42,0	66,3
Orter med										
30 000—100 000 inv.	58,8	94,8	50,6	25,6	29,8	96,3	65,1	52,0	44,7	62,6
10 000— 30 000 *	57,4	91,4	46,1	18,7	26,9	98,2	62,7	48,4	43,7	59,7
5 000— 10 000 *	51,3	94,2	41,7	25,0	23,3	99,0	58,9	44,0	39,9	54,0
1 000— 5 000 *	44,1	85,1	32,3	20,3	39,8	97,2	54,6	39,7	30,4	46,3
200— 1 000 *	33,3	100,0	32,6	21,9	31,9	100,0	39,3	28,6	7,7	35,9
Egentlig landsbygd	19,6	55,6	30,7	23,5	10,3	—	21,5	16,8	16,9	21,6
<i>Enskilt badrum (%)</i>										
Stockholm.....	59,1	38,6	40,7	—	7,8	61,5	59,3	31,0	28,0	55,2
Göteborg.....	32,3	42,3	32,7	—	29,7	75,0	51,6	20,0	35,3	37,0
Malmö.....	32,7	36,5	29,4	1,3	7,3	68,1	30,1	18,0	27,3	38,0
Orter med										
30 000—100 000 inv.	29,9	38,4	18,3	0,5	8,3	81,5	32,6	15,0	23,5	33,7
10 000— 30 000 *	25,8	19,2	16,7	0,7	10,1	91,1	30,5	11,1	24,1	28,9
5 000— 10 000 *	22,9	16,5	13,7	1,8	8,4	94,5	30,6	10,9	20,6	26,2
1 000— 5 000 *	11,6	5,3	11,6	1,9	10,9	86,5	21,6	7,1	10,7	16,1
200— 1 000 *	4,3	—	11,1	—	17,6	57,1	13,4	4,3	—	10,3
Egentlig landsbygd	1,9	—	7,1	0,6	1,6	—	5,2	3,1	5,6	4,8
<i>Wc (%)</i>										
Stockholm.....	93,3	67,4	83,7	—	55,6	99,5	89,8	69,4	60,2	90,2
Göteborg.....	69,3	57,4	53,9	—	37,7	89,5	52,8	28,7	39,6	66,4
Malmö.....	62,1	72,4	59,6	24,0	21,0	97,0	36,0	28,6	36,7	64,1
Orter med										
30 000—100 000 inv.	55,7	69,5	42,2	4,9	34,1	97,4	49,6	31,9	36,4	57,0
10 000— 30 000 *	52,2	62,5	46,6	2,5	28,2	98,6	47,6	28,4	39,1	51,8
5 000— 10 000 *	44,3	66,4	38,2	0,3	28,0	98,8	46,1	25,8	32,2	45,2
1 000— 5 000 *	27,5	49,1	27,3	—	25,1	98,4	31,5	16,8	20,4	29,1

5. Bristlägenheterna.

Bristlägenheterna, som de har definierats här, utgör 40 % av bostäderna i Sverige eller i absoluta tal omkring 830 000. Därav ligger två tredjedelar på egentliga landsbygden och över 10 % på tätorterna med 200—1 000 invånare. På samtliga övriga tätorter finns alltså endast drygt 20 %. På landsbygden har 75 % av lägenheterna angivna brister av något slag och på de minsta tätorterna 54 %. Andelen avtar sedan som väntat med växande ortsstorlek och utgör exempelvis för ortsgruppen 30 000—100 000 invånare 11 % och för Stockholm 3 % av samtliga lägenheter. Den faktiska skillnaden i standard mellan ortsgrupperna måste dock anses vara mindre, eftersom bristerna, som de har definierats här, får olika innehåll i olika sammanhang. Trots detta måste man konstatera, att bristlägenheterna utgör ett allvarligt problem för landsbygden och mindre tätorter.

Som brist räknas följande:

- a) golvets nivå i minst ett rum lägre än 30 cm över angränsande mark,
- b) rumshöjden i minst ett rum lägre än 210 cm,
- c) förekomsten av kallrum,
- d) vatten- eller avloppsledning saknas inom lägenheten,
- e) lägenheten är utdömd av hälsovårdsnämnd eller har varit föremål för visst ingripande av annat slag.

Den mest framträdande bristen är avsaknaden av vatten- eller avloppsledning. 34 % av samtliga lägenheter och bortåt 90 % av bristlägenheterna tillhör den gruppen. Därjämte förekommer ofta andra brister i samma lägenhet. Andelen lägenheter med avsaknad av vatten eller avlopp som enda brist utgör ca 20 % av samtliga och nära hälften av bristlägenheterna. Se vidare tab. 63.

Bland övriga brister är kallrummet det siffermässigt mest framträdande. Gruppen omfattar 9,3 % av samtliga lägenheter i landet; för Stockholm redovisas 0,3 % och för egentliga landsbygden 20,6 %. Bristerna i fråga om golvets nivå över marken och rumshöjden är i allmänhet av ungefär samma omfattning inom alla tätortsgrupper. För hela landet anges 6 %, och variationen sträcker sig från 0,4 och 0,3 % för Stockholm och till 12,9 och 12,3 % för egentliga landsbygden.

Lägenheter som varit föremål för ingripande av hälsovårdsnämnd har inte bearbetats särskilt. De flesta av dem torde ingå i en eller flera av ovanstående grupper.

Tab. 64 visar sambandet mellan lägenheternas storlek och förekomsten av olika brister för orter med minst 1 000 invånare. Smålägenheterna är de sämsta såtillvida, att enkelrum eller enkelkök

Tabell 63. Antalet lägenheter inom olika ortsgrupper med brister av skilda slag.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav bristlägenheter		Lägenheter (i %) med brist i fråga om				Bristlägenh. i % av samtl.	
		absolut	i % av samtliga	golvet's nivå	rumshöjd	kallrum	vatten eller avlopp	med cv	utan cv
Stockholm.....	233 353	6 547	2,8	0,4	0,3	0,3	2,2	0,5	2,3
Göteborg.....	105 272	5 901	5,6	0,7	0,7	0,5	3,3	1,4	4,2
Malmö.....	61 067	3 075	5,0	0,9	0,8	1,0	3,0	1,5	3,5
Orter med									
30 000—100 000 inv.	233 039	26 137	11,2	1,9	2,2	1,3	7,5	2,1	9,1
10 000—30 000 *	217 244	37 769	17,4	3,1	3,4	2,2	12,2	3,8	13,6
5 000—10 000 *	105 325	23 679	22,5	3,6	3,7	3,0	17,1	4,2	18,3
1 000—5 000 *	225 508	80 480	35,7	4,6	4,2	5,1	29,9	6,5	29,2
200—1 000 *	176 300	194 921	53,8	15,8	5,8	10,1	148,1	17,4	46,4
Egentlig landsbygd	744 682	1554 589	74,5	112,9	12,3	20,6	166,6	17,8	66,6
Hela riket.....	2 101 790	833 098	39,6	6,4	6,2	9,3	34,4	5,1	34,5
Därav orter med minst 1 000 inv....	1 180 808	183 588	15,5	2,3	2,3	2,1	11,8	3,0	12,5

¹ Enligt toltedelssamplingen.

uppvisar en tredubbel större bristprocent (47 %) än den genomsnittliga (16 %). Dubletter m. fl. kommer också ganska högt (22 %) och närmast 1 rum och kök med 17 %. Lägst kommer 1 rum och kokvrå samt de allra största lägenheterna. Man känner igen bilden från redogörelsen för utrustning med olika bekvämligheter. 1 rum och kokvrå är den bästa gruppen, vilket sammanhänger dels med att denna lägenhetstyp till stor del har byggts under senare år och dels med att den främst förekommer i Stockholm. De största lägenheterna har däremot i alla ortsgrupper bättre utrustning än de mindre.

Skillnaden mellan låt oss säga 1 rum och kök och 6 o. fl. rum och kök är — mätt i differensen mellan procenttalen — inte så stor som i fråga om de flesta utrustningsdetaljerna. Detta sammanhänger till stor del med att vissa av de angivna bristerna, särskilt kallrum, oftare kan förekomma i stora lägenheter än i små. Ett kallrum i en sex-rumslägenhet betyder dock inte alls en lika allvarlig brist som ett kallrum i en enrumslägenhet, fastän dessa båda fall likställs här på grund av bearbetningssvårigheter. Samma sak gäller rumshöjden och — ehuru i mindre grad — golvet's nivå över marken. Man kan alltså konstatera, att dessa brister siffermässigt har överskattats för större lägenheter.

Det motsatta gäller vatten och avloppsledning. Det måste betecknas som en allvarligare brist, när en stor lägenhet saknar sådan

Tabell 64. Antalet lägenheter inom olika storlekskategorier med brister av skilda slag.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Storlekskategori	Samtliga lägenheter	Därav bristlägenheter		Lägenheter (i %) med brist i fråga om				Bristlägenh. i % av samtl.	
		absolut	i % av samtliga	golvet's nivå	rumshöjd	kallrum	vatten eller avlopp	med cv	utan cv
1 r, 1 k.....	57 942	26 923	46,5	3,0	5,6	0,2	42,9	10,3	36,1
2 r m. fl.....	17 434	3 911	22,4	3,3	4,6	3,6	16,2	6,6	15,8
1 rk.....	74 125	7 145	9,6	1,7	2,5	0,3	6,9	2,0	7,6
2 rk.....	38 917	5 410	13,9	3,5	3,9	2,3	8,2	2,6	11,3
1 rk.....	343 556	57 287	16,7	2,5	2,0	0,7	13,9	1,5	15,2
2 rk.....	354 937	46 237	13,0	2,2	1,8	2,3	9,6	2,6	10,5
3 rk.....	159 996	20 927	13,1	2,2	2,1	3,7	8,6	3,5	9,5
4 rk.....	70 476	9 115	12,9	2,3	2,6	4,6	7,3	4,5	8,4
5 rk.....	32 421	3 503	10,8	2,2	2,4	4,4	4,9	4,4	6,4
6 o. fl. rk.....	31 004	3 130	10,1	2,3	2,3	5,0	2,7	5,6	4,5
Samtliga.....	1 180 808	183 588	15,5	2,3	2,3	2,1	11,8	3,0	12,5

ustrustning, än när en smålägenhet gör det, i all synnerhet enligt den definition som har följts här och som säger att brist föreligger, då vatten eller avlopp saknas *inom* lägenheten. Det är inte ovanligt, att smålägenheterna har tillgång till sådana bekvämligheter i förstugan eller på annat håll inom huset, närmare bestämt 43 % av enkelrum eller enkelkök och 14 % av 1 rum och kök mot endast 5 % av femrumslägenheterna och 3 % av de ännu större lägenheterna.

Delvis liknande tendenser finner man, som framgår av tab. 65, för landsbygden och tätorter med mindre än 1 000 invånare, ehuru bristprocenten här överallt är mycket större. Alla smålägenheter har här en mycket hög bristprocent. För enkelrum eller enkelkök utgör den 87 % och för 1 rum och kök 82 %. Därefter sjunker den så småningom med ökat rumsantal, för 2 rum och kök utgör den 71 % och för 6 o. fl. rum 50 %.

Avsaknad av vatten- och avloppsledning är den förhärskande bristen. Nästan alla smålägenheter med en eller flera brister saknar vatten eller avlopp. Bland något större lägenheter blir också kallrummen av betydelse. Av samtliga lägenheter med 6 o. fl. rum och kök har sålunda 26 % brist i fråga om vatten eller avlopp och 33 % kallrum.

Brist i fråga om golvet's nivå över marken och rumshöjden har högre frekvens bland mindre lägenheter än bland större. Smågrupperna 1 eller 2 rum och kokvrå, dubbletter med flera visar högsta siffrorna, i allmänhet över 20 %. Av lägenheter om 1 rum och kök har 13 resp. 12 % ifrågavarande brister, medan de allra största lägen-

Tabell 65. Antalet lägenheter inom olika storlekskategorier med brister av skilda slag.

Tätorter med mindre än 1 000 invånare samt egentlig landsbygd.

Storlekskategori	Samtliga lägenheter	Därav bristlägenheter		Lägenheter (i %) med brist i fråga om				Bristlägenh. i % av samtl.	
		absolut	i % av samtliga	golvets nivå	rumshöjd	kallrum	vatten eller avlopp	med ev	utan ev
1 r, 1 k.....	27 952	24 269	86,8	10,1	11,7	0,7	86,1	7,0	79,8
2 r m. fl.	11 623	9 139	78,7	17,2	19,1	26,3	74,0	6,7	72,0
1 rk.	11 816	9 876	83,6	21,6	21,1	3,4	81,7	3,7	79,9
2 rk.	15 307	12 473	81,5	24,2	27,5	24,0	77,1	5,5	76,0
1 rk.	191 804	157 367	82,0	13,4	12,3	6,1	80,4	3,9	78,1
2 rk.	292 909	207 989	71,0	11,7	11,0	15,7	66,5	7,9	63,1
3 rk.	182 133	122 679	67,4	11,6	10,5	25,5	58,1	8,6	58,8
4 rk.	95 764	59 389	62,0	9,9	8,3	29,8	48,9	10,4	51,6
5 rk.	44 962	25 994	57,8	9,6	8,1	33,1	38,2	11,1	46,7
6 o. fl. rk.	46 712	23 159	49,6	7,1	5,1	32,6	25,6	11,9	37,7
Samtliga.....	920 982	652 334	70,7	11,8	10,9	18,6	63,2	7,8	62,9

heterna 6 o. fl. rum och kök endast uppvisar ungefär hälften så stora andelar. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt, som brister av detta slag innebär en allvarligare olägenhet i smålägenheterna än i de större.

När man vill studera förekomsten av bristlägenheter inom olika upplåtelseformer, måste man liksom i fråga om utrustningen i allmänhet betrakta varje ortsgrupp för sig. Se tab. 66. En jämförelse mellan hyreslägenheter och ägarlägenheter visar, att de senare genomgående har flera bristlägenheter än de förra. På mindre tätorter — från 5 000 invånare och därunder — och ännu mer på landsbygden är emellertid skillnaderna mycket små. Även i Stockholm är skillnaden tämligen liten, men där är också hela antalet bristlägenheter ringa, varför frågan är av mindre betydelse.

Bland övriga upplåtelseformer innehåller gruppen obegagnade som regel de sämsta lägenheterna — ett under rådande bostadsbrist tämligen givet resultat. Den lägsta bristprocenten har bostadsrättslägenheterna och därefter de i bostadssocialt syfte upplåtna. Tendenserna är alltså desamma som i fråga om utrustningen i allmänhet.

I berättelsen om bostadsförhållandena i 100 landskommuner redovisas lägenheternas beskaffenhet inom olika riksområden. Ganska stora skillnader kan iakttagas i fråga om förekomsten av olika brister. I fråga om vatten och avlopp är sålunda de sydliga landskapen bäst utrustade, medan Östra Götaland har de flesta bristlägenheterna av

Tabell 66. Procentuella antalet bristlägenheter inom olika upplåtelseformer och ortsgrupper.

Upplåtelseform	Stock- holm	Göte- borg	Malmö	Tätorter med invånare					Egent- lig lands- bygd ¹
				30 000— 100 000	10 000— 30 000	5 000— 10 000	1 000— 5 000	200— 1 000 ¹	
Uth. i öppna marknaden	1,8	4,9	3,3	10,1	14,7	19,6	32,5	52,2	75,3
Upplåten i bostadsso- cialt syfte.....	1,9	0,4	0,8	1,2	1,4	4,1	12,6	—	44,4
Upplåten av arbetsgi- vare till anställd....	6,5	7,7	10,6	16,6	18,8	20,5	37,1	47,9	54,9
Därav till lantarbetare.	—	—	—	59,4	64,0	64,2	52,3	60,4	61,3
Upplåten av stat eller kommun, ejt. anställd	22,1	7,2	5,9	26,7	30,9	38,3	36,8	59,3	83,1
Upplåten i bostadsrätts- föreningshus.....	0,3	0,4	0,1	0,3	0,2	0,7	2,0	—	.
Begagnad av ägaren..	3,9	13,9	19,8	17,1	23,5	27,1	36,7	59,9	76,9
Övriga begagnade läg. .	12,0	17,9	18,2	25,8	33,3	35,4	45,3	58,4	77,3
Obegagnad el. outhyrd.	22,0	23,0	20,0	32,8	33,1	39,9	49,0	69,2	81,7
Samtliga lägenheter...	2,8	5,6	5,0	11,3	17,5	22,5	35,7	55,8	74,4

¹ Enligt tolfte delssamplingen.

detta slag. Där återfinner man också de flesta lägenheterna med låg rumshöjd. Kallrum och låg golvnivå är däremot vanligare i Skåne, Halland och Blekinge. Det är dock tydligt, att dessa senare brister inte har så allvarlig karaktär här som i nordligare trakter.

Sättet för vattenförsörjningen på landsbygden skall också beröras med några ord. De uppgifter, som återges i tab. 67 och som även i detta fall har hämtats ur berättelsen om bostadsförhållandena i 100 landskommuner, avser endast jordbruksfastigheter. 36 % av lägenheterna har vattenledning (inom eller utom lägenheten), men endast 1,5 % har anslutning till allmänt vattenledningsnät. De övriga måste alltså hålla sig med egen anläggning, vilken inte alltid står på samma nivå som den allmänna. Ledningsvattnet erhålles i många fall inte automatiskt utan måste pumpas för hand. I 58 % av samtliga fall med vattenledning fick man vattnet automatiskt och i 42 % genom pumpning.

Närmare två tredjedelar (63 %) av bostäderna på jordbruksfastighet saknade vattenledning. Omkring en tredjedel av de hushåll, som måste hämta vatten utomhus, hade mindre än 25 m att gå till brunn eller källa, ungefär lika många hade mellan 25 och 50 m och återstående tredjedelen således över 50 m. Drygt 3 % av hushållen hade längre väg än 200 m. Ett fåtal lägenheter saknade egen brunn eller källa.

Tabell 67. Lägenheter på jordbruksfastighet områdesvis fördelade efter vattenledningens art och avstånd till brunn eller källa.

Ur Bostadsförhållandena i 100 landskommuner.

	Egentlig landsbygd						Tät- orter	Samt- liga
	Mälar- land- skapen	Östra Göta- land	Skåne, Hall., Blek.	Väner- land- skapen	Dalar- na o. Norrl.	Summa lands- bygd		
<i>Antal lägenheter (på jordbruksfastighet).....</i>	2 661	3 785	2 684	3 977	6 510	19 617	906	20 523
<i>Därav (i %)</i>								
<i>med vattenledning.....</i>	44,3	30,6	51,5	30,9	32,0	35,9	34,2	35,8
<i>allm. anlägg., automat. egen * * *</i>	0,9	0,6	0,4	0,9	3,0	1,5	2,0	1,5
<i>* * * pumpn..</i>	25,7	15,3	18,1	13,4	17,9	17,6	14,6	17,4
<i>* * * 50—99 *</i>	14,4	11,5	27,9	12,9	7,0	12,9	13,9	13,0
<i>övriga.....</i>	3,3	3,2	5,1	3,7	4,1	3,9	3,7	3,9
<i>med brunn eller källa...</i>	54,8	68,4	47,9	68,2	65,2	62,6	64,7	62,7
<i>avstånd mindre än 25 m</i>	14,3	23,5	30,9	21,4	18,7	21,3	30,0	21,6
<i>* 25—49 m.....</i>	15,8	20,4	9,2	21,5	27,4	20,8	18,3	20,7
<i>* 50—99 *</i>	13,8	13,8	4,3	15,4	11,1	11,9	10,8	11,9
<i>* 100—199 *</i>	6,5	6,2	1,5	6,4	4,1	4,9	2,9	4,8
<i>* minst 200 m....</i>	2,9	3,1	0,2	2,2	2,0	2,1	1,4	2,1
<i>utan uppg. om avstånd.</i>	1,5	1,4	1,8	1,3	1,9	1,6	1,3	1,6
<i>övriga lägenheter.....</i>	0,9	1,0	0,6	0,9	2,8	1,5	1,1	1,5
<i>Summa</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

	Mälar- land- skapen	Östra Götaland	Skåne, Halland, Blekinge	Väner- land- skapen	Dalarna o. Norrl.	Samtliga
<i>Proc. antal läg. på jordbruksfastighet med vattenledn., där vatten erh.:</i>						
<i>a) från allmän anlägg. .</i>	2,4	1,9	1,0	3,5	10,9	4,7
<i>* egen *</i>	97,6	98,1	99,0	96,5	89,1	95,3
<i>b) automatiskt.....</i>	64,0	55,0	38,9	51,5	73,3	58,0
<i>genom pumpn. f. hand</i>	36,0	45,0	61,1	48,5	26,7	42,0

6. Bostädernas kvalitet i allmänhet.

Det medför inga större svårigheter för uppgiftslämnaren att avgöra, om han har vattenledning och centralvärme eller ej. Dessa och övriga redovisade uppgifter är också mycket viktiga för att bedöma lägenhetens allmänna standard. Man kan också få otvetydiga uppgifter om vissa påtagliga brister i lägenheten såsom låg takhöjd eller låg golvnivå över marken. Betydligt svårare är det att få objektiva uppgifter exempelvis om isolering mot kyla och ljud och om mer eller mindre hälsosamt läge. Härtill behövs specialundersökningar och sådana har inte för detta ändamål företagits i samband med bostads-

räkningen. Ännu mindre kan man givetvis av uppgiftslämnarna begära ett allmänt omdöme om bostadens kvalitet.

För att få en mera överskådlig bild av bostadsstandarden och framför allt för att underlätta redovisningen av medelhyror har emellertid en indelning i 6 kvalitetsgrupper företagits med ledning av uppgifterna om centralvärme, enskilt badrum, vatten och avlopp inom lägenheten samt vissa angivna brister.

Följande schema ger en översikt över kvalitetsgrupperna.

Lägenheter utan brist.

- Kvalitetsgrupp 1. Lägenheter med centralvärme och enskilt badrum.
 » 2. Lägenheter med centralvärme utan enskilt badrum.
 » 3. Lägenheter utan centralvärme.

Lägenheter med brist.

- Kvalitetsgrupp 4.¹ Lägenheter med centralvärme.
 » 5. Lägenheter utan centralvärme med brist endast i fråga om vatten och avlopp.
 » 6.¹ Övriga bristlägenheter.

Frågan gäller nu om dessa grupper verkligen motsvarar en viss allmän standard, d. v. s. om utrustningen med andra bekvämligheter än de här nämnda ävensom den svårbestämbara »allmänna kvaliteten» är i stort sett densamma för alla lägenheter inom samma kvalitetsgrupp. Svaret kan inte bli obetingat ja. Kvalitetsgrupperna avspeglar endast i stora drag lägenheternas allmänna standard. De motsättningar, som otvivelaktigt finns, ansluter sig väl huvudsakligen dels till lägenheternas olika ålder och dels till deras belägenhet inom olika ortsgrupper eller landsdelar.

Vad först byggnadsåret beträffar, kan man utgå från, att de nyare lägenheterna som regel är något bättre än de äldre i samma kvalitetsgrupp, varvid man särskilt tänker på lägenheter med centralvärme och badrum. Standardutrustningen — inte minst i köken — anses ha förbättrats både genom mera påkostad inredning och genom klokare planering. Vidare har man i större utsträckning börjat bygga badrum med bättre utrustning än i äldre hus. Det kan också vara motiverat att i detta sammanhang nämna lägenheternas ytinnehåll. Som nämndes i föregående kapitel finns uppgifter om lägenhetsytorna i kombination med byggnadsår endast för hyreslägenheter i Stockholm. Från 1930-talets mitt började man vid nybyggen alltmer minska lägenhetsytorna för olika storlekskategorier. 1941—42 hade

¹ Kvalitetsgrupperna 4 och 6 har i grundtabellerna delats upp ytterligare.

Tabell 68. Antalet lägenheter inom olika ortsgrupper fördelade efter kvalitetsgrupp.

Ortsgrupp	Samtliga lägenheter	Därav (i %) lägenheter							S:a
		utan brist			med brist				
		med cv och bad	med cv utan bad	utan cv	med cv	utan cv			
						utan vat. el. avl.	andra brister		
Stockholm.....	233 353	54,5	24,1	18,6	0,5	11,7	10,6	100,0	
Göteborg.....	105 272	36,1	29,3	29,0	1,4	2,0	2,2	100,0	
Malmö.....	61 067	37,2	27,6	30,2	1,5	1,6	1,9	100,0	
Orter med									
30 000—100 000 inv..	233 039	33,2	27,3	28,3	2,1	5,0	4,1	100,0	
10 000—30 000 »	217 244	28,2	27,7	26,7	3,8	7,2	6,4	100,0	
5 000—10 000 »	105 325	25,2	24,6	27,7	4,2	10,9	7,4	100,0	
1 000—5 000 »	225 508	14,9	24,9	24,5	6,5	19,3	9,9	100,0	
200—1 000 ¹ »	176 300	9,2	19,3	17,6	7,4	31,5	15,0	100,0	
Egentlig landsbygd ¹ ...	744 682	3,8	10,0	11,8	7,8	34,0	32,6	100,0	
Hela riket.....	2 101 790	20,5	19,9	20,0	5,1	18,9	15,6	100,0	
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 180 808	32,7	26,2	25,5	3,1	7,6	4,9	100,0	

¹ Uppgifterna är hämtade ur tolftedelssamplingen.

¹ Uppgifterna är hämtade ur tolfte delssamplingen.

Tabell 69. Antalet lägenheter inom olika storlekskategorier fördelade efter kvalitetsgrupp.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Storlekskategori	Samtliga lägenheter	Därav (i %) lägenheter							S:a
		utan brist			med brist				
		med cv och bad	med cv utan bad	utan cv	med cv	utan cv			
utan vat. el. avl.	andra brister								
1 r, 1 k.....	57 942	3,6	21,7	28,2	10,3	27,5	8,7	100,0	
2 r m. fl.....	17 434	34,0	26,2	17,4	6,6	7,8	8,0	100,0	
1 rkv.....	74 125	30,1	48,2	12,1	2,0	4,1	3,5	100,0	
2 rkv.....	38 917	43,3	24,1	18,7	2,6	4,4	6,9	100,0	
1 rk.....	343 556	18,5	27,4	37,5	1,5	10,6	4,5	100,0	
2 rk.....	354 937	33,3	27,9	25,8	2,5	5,9	4,6	100,0	
3 rk.....	159 996	45,8	22,5	18,6	3,6	4,2	5,3	100,0	
4 rk.....	70 476	55,6	17,9	13,6	4,5	3,0	5,4	100,0	
5 rk.....	32 421	67,1	11,7	10,4	4,4	2,1	4,3	100,0	
6 o. fl. rk.....	31 004	76,0	6,5	7,4	5,6	1,1	3,4	100,0	
Samtliga.....	1 180 808	32,7	26,2	25,5	3,1	7,6	4,9	100,0	

man nått botten och därefter har lägenhetsytorna ökat. Ännu år 1945 hade de för två och tre rum och kök inte uppnått samma nivå som år 1940. Att räkna med att de lägenheter, som byggdes exempelvis under åren 1942—45, i allmänhet skulle ha större yttinnehåll än de äldre lägenheterna av högsta kvalitetsgruppen torde vara alltför djärvt. Däremot bör man otvivelaktigt räkna med något högre standard i övriga avseenden för lägenheter byggda under åren närmast före 1945 än för äldre lägenheter.

Vad beträffar olikheterna mellan ortsgrupperna, kan man följa tre linjer. Den ena är analog med ovanstående och innebär, att en och samma utrustning t. ex. med vatten och avlopp eller med centralvärme inte behöver medföra samma allmänna standard på orter av olika storlek och struktur. På en ort där vattenförsörjningen sker genom kommunalt vattenverk blir endast de allra sämsta lägenheterna utan denna bekvämlighet. På mindre orter eller på landsbygden, där i många fall inte bara installationen utan även yttre ledningar och pumpverk skall bekostas av den enskilde fastighetsägaren, kan bristen på vattenledning inte på samma sätt indicera en allmänt låg standard. Förekomsten av badrum och centralvärme kan å andra sidan i större städer länkas medföra en mera luxuös utrustning i övrigt än på mindre orter och på landsbygden.

En viktig detalj är wc, som — oberoende av om lägenheterna har centralvärme eller ej — är betydligt vanligare i de större och medelstora tätorterna än på landsbygden och mindre orter.

Den andra omständigheten att ta fasta på är den, att bekvämligheterna i och för sig har olika betydelse på olika orter. Det vore obekvämare att bo utan vatten och avlopp i ett femvåningshus än i en stuga, förutsatt att båda hade vatten på tomten. Goda värmeanordningar är av större betydelse i Norrland än i Sydsverige.

För det tredje bör man inte glömma bort kvaliteten på den utrustning som finns. Badrum och wc *kan* på landsbygden vara av mindre värde än i städerna på grund av dåliga avloppsförhållanden.

Indelningen i kvalitetsgrupper får alltså tas med reservation. Olikheterna kan säkerligen vara ganska stora inom en och samma grupp, och det kan naturligtvis förekomma exempelvis att en lägenhet av en viss kvalitetsgrupp i Stockholm är bättre än en lägenhet av närmast högre grupp på en liten ort eller vice versa. I stort sett bör dock indelningen ge en acceptabel bild av förhållandena.

Tab. 68—72 visar lägenheternas indelning i kvalitetsgrupper i kombination med ortsgrupper, storlekskategorier och upplåtelseformer. De presenteras utan vidare kommentarer, eftersom dessa i stort sett endast skulle innebära en upprepning av det föregående.

Tabell 70. Antalet lägenheter inom olika storlekskategorier fördelade efter kvalitetsgrupp.

Tätorter med mindre än 1 000 inv. samt egentlig landsbygd. Ur tolfteledssamplingen.

Storlekskategori	Samtliga lägenheter	Därav (i %) lägenheter						
		utan brist			med brist			S:a
		med cv och bad	med cv utan bad	utan cv	med cv	utan cv		
						utan vat. el. avl.	andra brister	
1 r, 1 k.....	27 952	0,4	5,5	7,2	7,0	61,5	18,4	100,0
2 r m. fl.	11 623	2,8	10,8	7,7	6,7	32,2	39,8	100,0
1 rkv.....	11 816	0,7	9,8	5,9	3,7	40,2	39,7	100,0
2 rkv.....	15 307	1,5	9,1	7,9	5,5	28,8	47,2	100,0
1 rk.....	191 804	0,3	6,1	11,5	3,9	54,4	23,8	100,0
2 rk.....	292 909	1,7	13,7	13,5	7,9	35,4	27,8	100,0
3 rk.....	182 133	5,6	13,8	13,2	8,6	25,4	33,4	100,0
4 rk.....	95 764	9,9	13,9	14,2	10,4	18,5	33,1	100,0
5 rk.....	44 962	14,3	13,7	14,2	11,1	13,1	33,6	100,0
6 o. fl. rk.....	46 712	23,9	10,8	15,7	11,9	8,6	29,1	100,0
Samtliga.....	920 982	4,8	11,7	12,8	7,8	33,5	29,4	100,0

Tabell 71. Antalet lägenheter inom olika upplåtelseformer fördelade efter kvalitetsgrupp.

Tätorter med minst 1 000 invånare.

Upplåtelseform	Samtliga lägenheter	Därav (i %) lägenheter						
		utan brist			med brist			S:a
		med cv och bad	med cv utan bad	utan cv	med cv	utan cv		
						utan vat. el. avl.	andra brister	
Uth. i öppna marknaden	636 306	33,3	26,1	29,5	2,0	5,2	3,9	100,0
Upplåten i bostadsso- cialt syfte.....	30 965	34,3	53,4	10,5	0,3	1,4	0,1	100,0
Upplåten av arbetsgi- vare till anställd. ...	103 424	16,4	24,2	34,8	3,7	15,3	5,6	100,0
Därav till lantarbetare	2 811	2,5	15,1	23,3	4,9	39,3	14,9	100,0
Upplåten av stat eller kommun, ej till anst.	26 816	11,1	20,8	44,6	1,4	13,0	9,1	100,0
Upplåten i bostadsrätts- föreningshus.	89 518	73,7	20,2	5,8	0,2	0,1	0,0	100,0
Begagnad av ägaren ..	250 532	29,0	26,6	18,4	6,5	11,2	8,3	100,0
Övriga begagnade läg.	35 815	11,0	29,5	24,5	6,0	19,2	9,8	100,0
Obegagnad el. outhyrd	7 432	18,1	16,4	24,3	3,9	25,2	12,1	100,0
Samtliga lägenheter...	1 180 808	32,7	26,2	25,5	3,1	7,6	4,9	100,0

Tabell 72. Antalet lägenheter inom olika upplåtelseformer fördelade efter kvalitetsgrupp.

Tätorter med mindre än 1 000 inv. samt egentlig landsbygd. Ur tolfte delssamplingen.

Upplåtelseform	Samtliga lägenheter	Därav (i %) lägenheter						
		utan brist			med brist			S:a
		med cv o. bad	med cv utan bad	utan cv	med cv	utan cv		
						utan vat. o. avl.	andra brister	
Uth. i öppna marknaden	100 897	2,6	16,1	14,6	6,0	42,3	18,4	100,0
Upplåten i bostadssocialt syfte.....	301	—	69,2	—	—	15,4	15,4	100,0
Upplåten av arbetsgivare till anställd....	116 034	6,9	18,5	21,6	5,8	33,8	13,4	100,0
Därav till lantarbetare	32 031	0,5	17,5	20,7	5,4	37,8	18,1	100,0
Upplåten av stat eller kommun, ej till anst.	7 267	3,7	6,9	10,3	3,4	47,2	28,5	100,0
Upplåten i bostadsrättsföreningshus.....	208	40,0	30,0	—	—	20,0	10,0	100,0
Begagnad av ägaren ..	550 787	5,3	10,2	10,7	8,7	30,9	34,2	100,0
Övriga begagn. lägenh.	133 553	2,5	8,9	13,4	6,7	37,8	30,7	100,0
Obegagnad el. outhyrd	11 935	3,6	4,8	10,7	7,1	36,9	36,9	100,0
Samtliga lägenheter....	920 982	4,8	11,7	12,8	7,8	33,5	29,4	100,0

Kapitel 7. Hyresförhållanden

1. Hyresläget år 1945.

För lägenheter hyrda i öppna marknaden finns särskilda uppgifter om hyran under hyresåret 1945/46. Liksom vid tidigare hyresräkningar har vid bearbetningen uteslutits en mindre grupp s. k. blandade lägenheter, d. v. s. lägenheter som icke uteslutande använts som bostad utan även som lokal för annat ändamål (yrkesutövning av något slag) eller som hyrts tillsammans med annan lokal. Sådana lägenheter har ej tagits med därför att hyressättningen kan ha påverkats av de speciella omständigheterna. Hyresräkningen omfattar alltså egentliga bostadslägenheter, hyrda i öppna marknaden.

Hösten 1945 fanns det 710 000 dylika hyreslägenheter, vilket motsvarar en tredjedel av alla bostäder i landet. Hyreslägenheterna var mycket ojämnt företrädde i olika orter och ortsgrupper. Medan andelen hyreslägenheter stannade vid 8 % på rena landsbygden, steg den till 60—70 % i många orter, i några fall t. o. m. över 80 %. Solna kom av alla orter högst på skalan med 83 % hyreslägenheter. Göteborg hade 71 %, Stockholm 63 %. Som exempel på större orter, som ligger lågt på skalan, kan nämnas Uppsala med siffran 41 % och Karlskoga med 23 %. I Uppsala finns det i stället gott om bostadsrättslägenheter och i Karlskoga egnahem.

Icke ens där hyresmarknaden är den dominerande, såsom i en del större städer, är det givet att hyresuppgifterna är helt representativa för bostadskostnaderna i allmänhet. Även där finns bostäder upplåtna i andra former (lägenheter upplåtna av arbetsgivare, bostadssocial stiftelse eller bostadsförening, egnahem etc.) till kostnader, som bestäms efter andra omständigheter. Så mycket mindre är då uppgifterna representativa i småorter och på den egentliga landsbygden, där hyresmarknaden har en ringa vikt. Hyresräkningen har givetvis sin giltighet begränsad till den speciella hyresmarknaden, alltså endast till en viss del av bostadsmarknaden.

Vid redovisningen av medelhyror tillämpas en något utförligare uppdelning i ortsgrupper än i övriga kapitel. Som framgår av tab. 73, har tre särskilda förortsgrupper tillkommit och storleksgrupperna

av tätorter har utökats med tre. Indelningen i storlekskategorier är densamma som i det föregående, men redovisningen av medelhyror inskränks till de viktigaste, nämligen 1, 2 och 3 rum och kök. Vid indelningen efter kvalitet slutligen följes den indelning,¹ som har beskrivits i kap. 6, med den utvidgningen att grupperna 2 och 3 (på tätorter med minst 1 000 invånare) uppdelas i vardera två undergrupper, a) lägenheter med wc och b) lägenheter utan wc. Lägenheterna på landsbygden och orter med mindre än 1 000 invånare förutsättes som regel tillhöra grupp b.

Det kan vara skäl att här i korthet erinra om det resonemang angående kvalitetsgrupperna, som har förts i kap. 6. Indelningen har verkställts efter förekomsten av vissa viktiga utrustningsdetaljer. Vissa kvalitetskillnader förekommer säkerligen inom grupperna. Särskilt kan förmodas att nyare lägenheter inom kvalitetsgrupp 1 är något bättre planerade och utrustade än de äldre, och vidare kan de högre kvalitetsgrupperna antagas vara något bättre utrustade i större städer än på landsbygden och i mindre orter, medan det möjligen förhåller sig tvärtom med de lägre grupperna. Den här tillämpade, av praktiska omständigheter betingade indelningen i kvalitetsgrupper kan givetvis icke göra anspråk på fullkomlighet utan måste åtföljas av vissa reservationer.

Medelhyror för hela riket har inte redovisats. Vanliga medeltal skulle bli mycket missvisande, enär kvalitetsfördelningen är synnerligen ojämn. De bästa lägenheterna skulle få oproportionerligt höga medelhyror, bl. a. beroende på att en mycket stor del av dem är att finna i Stockholm och andra större orter. Bristlägenheterna skulle få låga medelhyror, delvis emedan de främst förekommer på landsbygden. Problemet skulle givetvis kunna lösas genom vägda medeltal. Varje ortsgrupp skulle därvid tilldelas en vikt, som finge gälla inom alla kvalitetsgrupper. Men dylika konstruerade tal bleve rent abstrakta och finge inte i detta sammanhang någon reell uppgift att fylla.

Tab. 73 ger medelhyrorna per år inom olika ortsgrupper för stor-

¹ *Lägenheter utan brist.*

Kvalitetsgrupp 1. Lägenheter med centralvärme och enskilt badrum.

»	2 a.	»	»	»	utan	»	»	med wc.
»	2 b.	»	»	»	»	»	»	utan »
»	3 a.	»	utan	»	med wc.			
»	3 b.	»	»	»	utan	»		

Lägenheter med brist.

Kvalitetsgrupp 4. Lägenheter med centralvärme.

»	5.	»	utan	»	med brist endast betr. vatten el. avlopp.
»	6.	Övriga bristlägenheter.			

Grupperna 4 och 6 har i grundtabellerna delats upp ytterligare.

Tabell 73. Medelhyror (kronor) hyresåret 1945—46 i olika ortsgupper för lägenheter om 1 rum och kök.

I hyrorna för lägenheter med centralvärme ingår normala bränslekostnader.

Ett streck (—) anger, att ingen lägenhet finnes redovisad i gruppen. Punkt (·) anger, att uppgifter finnes för högst 9 lägenheter. Angivna medelhyror är alltså grundade på minst 10 uppgifter.

Ortsgrupp	Lägenheter utan brist					Lägenheter med brist		
	med cv o. bad	med cv utan bad		utan cv		med cv	utan cv	
		med wc	utan wc	med wc	utan wc		utan vat. el. avl.	andra brister
Stockholm.....	1 228	918	727	696	579	861	425	529
Göteborg.....	994	752	620	533	447	595	312	384
Malmö.....	842	703	490	447	381	508	298	322
Förorter till Stockholm...	1 040	772	604	542	446	585	381	391
" " Göteborg....	810	738	493	—	376	415	307	290
Övriga förorter.....	805	619	445	436	323	390	261	255
Orter med								
30 000—100 000 inv.....	867	703	534	504	391	500	295	333
20 000— 30 000 "	865	688	518	469	364	553	293	307
10 000— 20 000 "	832	658	508	477	378	438	293	311
5 000— 10 000 "	810	630	442	390	329	394	251	269
2 000— 5 000 "	716	568	417	385	314	353	243	253
1 000— 2 000 "	637	527	397	358	298	357	230	236
500— 1 000 "	509	399		290		352	225	215
200— 500 "	568	377		275		305	209	196
Egentlig landsbygd.....	472	385		272		313	205	174

lekskategorierna 1, 2 och 3 rum och kök samt inom olika kvalitetsgrupper. Vid studiet av variationerna mellan olika ortsgupper kan man lämpligen utgå från den gamla regeln, att hyrorna blir högre, ju större orter det blir fråga om. Skillnaderna kan vara avsevärda. Stockholm har i genomsnitt mellan två och två och en halv gånger så höga hyror som egentliga landsbygden, men både större och mindre variationer förekommer. Som exempel kan några uppgifter avseende lägenheter om 2 rum och kök lämnas. Inom grupp 1 (med cv och bad) varierar medelhyran Stockholm—landsbygden från 1 612 till 699 kronor per år. Kvalitetsgrupp 3 b (utan cv, utan wc) ger en obetydligt lägre variation eller från 760 till 341 kronor, och för grupp 5 (utan cv, brist i fråga om vatten och avlopp) utgör motsvarande hyror 539 och 253 kronor. Inom kvalitetsgrupp 2 b är variationen betydligt mindre, inom grupp 6 (»övriga bristlägenheter») däremot avsevärt större.

Vanligen ligger stockholmshyrorna 20 å 25 % högre än hyrorna i Göteborg, men sedan blir avstånden mellan följande ortsgupper något mindre. Hyrorna i Malmö utgör omkring två tredjedelar av

Tabell 73 (forts.). Medelhyror (kronor) hyresåret 1945—46 i olika ortsgrupper för lägenheter om 2 rum och kök.

Ortsgrupp	Lägenheter utan brist					Lägenheter med brist		
	med cv o. bad	med cv utan bad		utan cv		med cv	utan cv	
		med wc	utan wc	med wc	utan wc		utan vat. el. avl.	andra brister
Stockholm.....	1 612	1 234	937	971	760	1 207	539	693
Göteborg.....	1 298	994	818	847	692	885	450	570
Malmö.....	1 131	838	641	632	533	762	428	480
Förorter till Stockholm...	1 407	952	789	753	605	771	501	543
» Göteborg.....	1 052	902	659	.	513	590	396	438
Övriga förorter.....	1 016	785	611	603	440	531	329	336
Orter med								
30 000—100 000 inv.....	1 145	864	695	700	547	745	417	468
20 000—30 000 »	1 164	862	671	623	479	688	397	407
10 000—20 000 »	1 108	881	668	655	499	658	384	429
5 000—10 000 »	1 040	787	605	558	443	583	329	380
2 000—5 000 »	946	750	555	537	415	490	314	353
1 000—2 000 »	860	697	546	487	399	476	315	318
500—1 000 »	794		576		375	454	295	284
200—500 »	676		514		354	406	274	266
Egentlig landsbygd.....	699		500		341	397	253	221

stockholmshyrorna. Orter med 30 000—100 000 invånare kommer ungefär lika högt; för åtskilliga lägenhetstyper ligger medelhyrorna något högre än i Malmö. Minskningen går långsamt även i de båda följande ortsgrupperna, men från och med gruppen orter med 5 000—10 000 invånare sker den betydligt snabbare. De lägsta hyrorna noteras emellertid inte alltid på egentliga landsbygden, utan gruppen tätorter med 200—500 invånare har ibland ännu lägre siffror. För 2 rum och kök är detta fallet inom kvalitetsgrupp 1.

Stockholms förorter ligger högt på skalan; hyrorna där motsvarar ungefär hyrorna i Göteborg, medan Göteborgs förorter ligger avsevärt lägre. För de mindre lägenheterna är hyrorna i en stad som Solna högre än i Göteborg. Södertälje, som här icke räknas bland Stockholms förorter, har också en mycket hög nivå.

Bland övriga större och medelstora orter med höga hyror märks i första rummet åtskilliga norrländska städer såsom Östersund och Boden. Dessa har sålunda högre hyror än de flesta större städer i södra och mellersta Sverige. I storleksgruppen 30 000—100 000 invånare har Västerås och Uppsala den högsta hyresnivån, medan städer som Lund, Hälsingborg och Halmstad befinner sig lägst ner på skalan. (Se vidare tab. 151.)

Av utrymmesskäl har ingen fördelning efter landsdelar upptagits i tab. 73. Vissa skillnader skall dock nämnas. Hyrorna i övre Norr-

Tabell 73 (forts.). Medelhyror (kronor) hyresåret 1945—46 i olika ortsgrupper för lägenheter om 3 rum och kök.

Ortsgrupp	Lägenheter utan brist					Lägenheter med brist		
	med cv o. bad	med cv utan bad		utan cv		med cv	utan cv	
		med wc	utan wc	med wc	utan wc		utan vat. el. avl.	andra brister
Stockholm.....	2 040	1 658	1 072	1 351	931	1 408	686	975
Göteborg.....	1 704	1 346	980	1 143	888	1 401	558	737
Malmö.....	1 431	1 007	836	821	664	937	.	650
Förorter till Stockholm...	1 747	1 231	1 205	953	740	1 054	598	652
„ „ Göteborg....	1 320	982	860	.	627	767	503	586
Övriga förorter.....	1 317	948	759	756	549	696	400	410
Orter med								
30 000—100 000 inv.....	1 425	1 066	846	894	705	997	541	604
20 000—30 000 „	1 419	1 057	823	799	625	957	481	558
10 000—20 000 „	1 410	1 099	810	813	621	947	497	559
5 000—10 000 „	1 261	952	803	714	557	885	401	508
2 000—5 000 „	1 151	890	713	657	528	731	393	461
1 000—2 000 „	1 041	858	663	620	504	634	386	412
500—1 000 „	969	707		478		641	358	371
200—500 „	815	615		450		616	324	340
Egentlig landsbygd.....	885	627		410		529	287	266

land är sålunda alltid betydligt högre än i övriga landsdelar, ofta 25 % eller mer över genomsnittet. Jämförelsen sker då mellan orter i samma storleksgrupp. Däremot är variationerna mellan de övriga landsdelarna mindre enhetlig. Småland och Södra Sverige har som regel de lägsta hyrorna, men tendensen växlar såväl för olika kvalitetsgrupper som för olika storlekkategorier. I några fall finner man de lägsta hyrorna i västra Sverige, undantagsvis t. o. m. i nedre norra Sverige.

Hyrorna för olika kvalitetsgrupper visar snabbt fallande serier. En lägenhet av den lägsta kvalitetsgruppen har 55 å 65 % lägre hyra än en lägenhet av den högsta gruppen. Därvid bör man dock hålla i minnet, att för centralvärmelägenheter den normala bränslekostnaden (fredsbränsle), som kan uppskattas till ca 10 % av hyran, ingår i de återgivna medeltalen. Variationerna är något större för 1 rum och kök än för 2 och 3 rum och kök.

Skillnaden i hyra för lägenheter med wc och lägenheter utan wc men i övrigt av samma kvalitetsgrupp är mycket stor. För lägenheter med centralvärme utan badrum (grupp 2 a och b) uppgår den till ca 20 % och för lägenheter utan centralvärme (grupp 3 a och b) till ca 10 %. Dessa siffror tyder på att även andra kvalitetsskillnader föreligger mellan grupperna, i varje fall när det gäller lägenheter med centralvärme. Det kan också tänkas, att efterfrågan efter de bättre

lägenheterna har varit relativt stor och att priserna på dessa därigenom har hållits uppe.

Hyresskillnaden mellan kvalitetsgrupp 1 och 2 a är vanligen 20 å 25 %. Även detta kan tyda på en kvalitetsolikhet utöver den som badrummet medför. Badrumslägenheterna har, som påvisades i kap. 5, i genomsnitt något större lägenhetsyta i förhållande till antalet rum än övriga centralvärmelägenheter. Därjämte torde de i större omfattning vara utrustade exempelvis med kylskåp och annan modern köksinredning.

I fråga om bristlägenheterna tycks sådana med brist endast i fråga om vatten eller avlopp i allmänhet vara billigare än övriga bristlägenheter utan cv. Undantag bildar endast landsbygden och de minsta tätorterna. Detta förhållande tyder på att »övriga bristlägenheter» inom de flesta ortsgrupper, dock icke på landsbygden, genomsnittligen är bättre än de som saknar vatten och avlopp men är utan brist för övrigt. Det bör i stor utsträckning vara fråga om enstaka brister såsom låg takhöjd o. d.

Det är emellertid inte bara hyresvariationerna mellan ortsgrupper, kvaliteter och storlekskategorier som är beaktansvärda. Priset på två lägenheter av samma storlek och i samma kvalitetsgrupp på en och samma ort kan stundom variera med belopp, som överstiger medelhyran för denna lägenhetstyp. Den normala hyresvariationen, d. v. s. den variation som återstår, när den dyraste och den billigaste fjärdedelen av lägenheterna har eliminerats, uppgår inte sällan även den till en tredjedel eller mera av medelhyran, men den stannar också någon gång vid 10 % eller undantagsvis ännu lägre. Man behöver väl knappast återigen erinra om de skillnader inom kvalitetsgrupperna och storlekskategorierna som onekligen förekommer. De kan dock inte vara av den storleksordning att de förklarar hela spridningen, inte ens om man därtill lägger skillnaden i läge inom olika stadsdelar i större städer.

Andra orsaker bör också finnas, och vi skall här peka på några av dessa, i den mån det kan ske utan en ingående beskrivning av hyresmarknadens mekanism. Så länge hyresmarknaden var fri — och majoriteten av de hyror som gällde år 1945 hade tillkommit under denna förutsättning — var prisbildningen på detta område föga enhetlig. Den allmänna hyresnivån ändrades avsevärt under 1920-talet, men alla hyror ändrades inte i samma takt. Även om man utgår från att hyrorna i hus med samma byggnadsår från början varit likvärdiga, kan stora differenser ha uppstått under årens lopp. Lägenheter med samma hyresgäst under en längre tid torde lättare ha undgått hyreshöjningar än de övriga, och detsamma gäller förmodligen hela

fastigheter, när dessa haft samma ägare under en längre tid. Hyrespriserna har således icke varit lika rörliga för alla lägenheter byggda samma år. Icke heller utgångsläget, d. v. s. hyressättningen vid nybyggnaden, har varit enhetligt för dessa lägenheter. Därtill kommer att de olika årsklasserna av lägenheter har haft olika utgångsläge. Med hänsyn till sådana omständigheter är det förklarligt, att en betydande hyresspridning kan råda i en och samma kvalitetsklass av lägenheter. I tab. 152 återges medianhyran och den normala hyresvariationen för vissa lägenhetstyper i städer med minst 30 000 invånare. Med medianhyra menas hyran för den mellersta lägenheten, om lägenheterna ordnas efter hyrans storlek. Det kan anmärkas, att de relativt högsta variationerna återfinns på mindre orter.

2. Tillbakablick.

Genom jämförelser med uppgifterna från tidigare hyresräkningar kan man få en bild av hyresutvecklingen under de senaste decennierna. Det ligger i sakens natur, att denna endast blir approximativ. Man kan aldrig jämföra alldeles lika lägenheter med varandra, och ju längre period jämförelsen får överspanna desto osäkrare blir beräkningarna.

Närmaste hyresräkning före den här behandlade ägde rum år 1939. Under de sex åren 1939—45 steg hyresnivån för orter med minst 1 000 invånare ungefär 6 %. För att få fram denna siffra har man gjort särskilda kalkyler för att i möjligaste mån eliminera olikheter i standard och storleksfördelning mellan de båda åren. Framgången härmed har på grund av materialets beskaffenhet inte varit fullständig; en del kvalitetsförbättringar har inte kunnat noteras, men största delen av de 6 % bör dock avse en ren prishöjning. Ökningen har varit mycket olika inom olika ortsgrupper, och den har även växlat synnerligen kraftigt från ort till ort inom samma grupp. Mindre orter har som regel fått vidkännas en kraftigare ökning än de större, så att en viss utjämning av hyresnivån har kommit till stånd. Efterföljande tablå ger en översikt.

Stockholm	2.7	Tätorter med	
Göteborg	2.6	20 000—30 000 inv.	11.2
Malmö	1.3	10 000—20 000 »	11.8
Stockholms förorter	10.6	5 000—10 000 »	14.6
Tätorter med		1 000—5 000 »	17.5
30 000—100 000 inv.	7.1	Samtliga orter.....	6.2

I de tre största städerna har hyresstegringen sålunda stannat vid 1—3 %; på tätorter med 1 000—5 000 invånare uppgår den till 18 %.

Tabell 74. Medelhyra (indextal) hyresåret 1945—46 för lägenheter med olika byggnadsår (medelhyran enligt hyresräkningen 1939/40 = 100).

Lägenheter om 2 rum och kök med centralvärme och badrum. Orter med minst 20 000 inv.

Orter	Medelhyra 1945—46 för lägenheter byggda				Medelhyra 1939—40 saml. läg. 1939	Orter	Medelhyra 1945—46 för lägenheter byggda				Medelhyra 1939—40 saml. läg. 1939
	1942—45	1940—41	1939 el. tid.	saml. lägenheter			1942—45	1940—41	1939 el. tid.	saml. lägenheter	
Stockholm...	96,3	93,3	102,2	100,2	100	Solna.....	132,1	111,1	101,8	113,2	100
Göteborg...	113,2	111,5	100,6	102,9	100	Karlstad...	134,9	108,7	101,8	107,1	100
Malmö.....	119,2	108,6	100,1	104,0	100	Halmstad..	132,3	126,4	107,8	118,5	100
Norrköping..	115,8	112,6	102,0	109,3	100	Karlskrona.	112,0	118,3	107,1	110,6	100
Hälsingborg.	118,1	108,4	102,1	107,3	100	Lund.....	111,3	116,6	104,6	105,9	100
Örebro.....	112,9	102,2	104,5	106,3	100	Karlskoga..	113,7	106,9	110,5	111,8	100
Borås.....	110,0	103,2	99,9	102,3	100	Kalmar....	128,7	115,3	107,2	114,8	100
Västerås....	112,4	108,5	101,8	105,1	100	Kristianstad	117,6	108,7	103,2	108,2	100
Linköping...	130,3	130,3	106,7	117,2	100	Landskrona.	114,5	124,1	104,8	109,3	100
Eskilstuna...	107,5	107,7	100,7	103,2	100	Trollhättan.	120,5	·	109,8	116,2	100
Uppsala.....	122,3	·	105,3	111,3	100	Södertälje..	123,7	·	109,6	119,9	100
Gävle.....	112,6	101,4	100,3	102,2	100	Sundsvall...	117,7	113,3	106,3	108,0	100
Jönköping...	127,5	119,2	102,7	107,4	100	Uddevalla..	133,7	120,6	103,7	116,3	100

Förhållandevis stora höjningar observeras för exempelvis Linköping (13 %), Visby (28 %), Karlskrona (12 %) och Filipstad (27 %).

En annan iakttagelse är, att ökningarna genomgående har varit högre för smålägenheter än för större lägenheter och något högre för den högsta kvalitetsgruppen än för övriga.

Det är tydligt att höjningen av hyresnivån endast delvis innebär en direkt ökning av gamla hyror. Under åren närmast före 1945 var byggnadsverksamheten tämligen livlig och i de nya husen blev hyrorna på de flesta orter högre än i äldre hus med bostäder i samma kvalitetsgrupp. Att särskilja de olika elementen i hyresökningen är inte lätt. Tab. 74 ger en uppfattning av förhållandena för större och medelstora orter. Lägenhetstypen 2 rum och kök i högsta kvalitetsgruppen har utvalts, eftersom den utgör den största gruppen bland nyare lägenheter. Det här återgivna indextalet för samtliga lägenheter kan givetvis inte överensstämma med de ökningstal, som nyss redovisats och som bygger på större delen av alla hyreslägenheter.

Genom att jämföra tredje och fjärde kolumnerna med varandra kan man se hur stor del av hyresökningen för 2 rum och kök, som kommer på de nya husen. När exempelvis hyrorna för lägenheter byggda t. o. m. år 1939 i Norrköping har ökat med 2 % och samtliga lägenheter med 9 %, kan man räkna med, att skillnaden 7 % huvudsakligen orsakats av de nybyggda lägenheterna. I Stockholm är de nya lägenheterna om 2 rum och kök billigare än de äldre. (Man bör

dock lägga märke till, att inga uppgifter återges för lägenheter byggda efter 1945.) I Göteborg och Malmö är differensen 2 resp. 4 %. Låga differenser finner man exempelvis för Örebro, Lund, Gävle och Karlskoga, medan exempelvis Norrköping, Linköping och Solna visar relativt stora skillnader.

Vill man följa utvecklingen längre tillbaka, blir jämförbarheten mellan olika år osäkrare dels på grund av en mindre noggrann redovisning av kvalitetsskillnaderna, dels emedan uppgifter finns för betydligt färre orter. Tendensen kommer dock tydligt fram.

Man finner att en stark hyresstegring har skett under åren 1924—28. Därpå följer en stagnation och delvis t. o. m. sjunkande hyror under perioderna 1928—33 och 1933—39. Efter 1939 kan återigen en stegring observeras. Och slutresultatet för hela perioden 1924—45 blir en ökning, som har beräknats till 15 % i genomsnitt.

En avsevärd skillnad råder i detta fall mellan lägenheter av olika storlek. De minsta bostäderna har ökat starkt i pris, medan lägenheter om 3 rum och kök och däröver har sjunkit eller i varje fall ökat i lägre grad. Undantag från denna regel utgör dock perioden 1939—45, då ökningen är jämnare, ehuru även här med någon övervikt för smålägenheterna.

Centralvärmelägenheterna har stigit mera än övriga lägenheter, varvid skillnaden gör sig starkast gällande för 1 rum och kök. Här har dock en betydande kvalitetsförbättring kommit till stånd (badrum), som det inte varit möjligt att eliminera vid jämförelsen. Samma tendens för hyresförändringarna inom olika ortsgrupper, som kunde konstateras för den kortare perioden 1939—45, framträder också här ehuru mindre utpräglad. Hyresökningen har varit något högre i landsorten än i Stockholm. Den utjämning, som har varit särskilt påfallande under senare år, har i själva verket pågått en längre tid i sakta tempo.

AVDELNING III

BOSTADSHUSHÅLL

Kapitel 8. Bostadshushåll

I det föregående har redogjorts för bostadsbeståndet i tätorter och på landsbygd. Där har upplysning lämnats om bostadshusen, om lägenheternas rumsantal och utrustning, ägandeförhållanden etc. Detta har givit en uppfattning om hur bostadsbeståndet i dess helhet är beskaffat. Men därmed är inte redovisat hur det svenska folket bor. Man vill också veta vilka bostäder hushåll av olika typer behor (ensamstående, barnfamiljer etc.), hur många är trångbodda, hur man bor i olika inkomstklasser o. s. v.

Innan dylika frågor behandlas, behöver man dock veta något om de boende och bostadshushållen. I det följande redogöres därför bl. a. för hushållens storlek och sammansättning, olika typer av hushåll, inkomstförhållanden m. m.

Det bör påpekas, att framställningen i det följande (kap. 8—10), i den mån den bygger på bostadsräkningens uppgifter, icke till någon del är grundad på den totala räkningen utan på de olika stickprovsundersökningarna avseende de s. k. julifamiljerna. De absoluta tal, som ges i tabellerna, är därför framkomna genom uppräkningsfrån undersökningarnas uppgifter och avrundade.

1. Bostadsfolkmängd.

Hela folkmängden i landet uppgick till 6,7 miljoner vid årsskiftet 1945/46. Det var den officiella folkmängden, som anger summan av alla kyrkoskrivna personer. Den siffran intresserar emellertid mindre i detta sammanhang. I den ingår nämligen en del personer, som icke har en stadig hemort i landet. I stället riktas här intresset på den s. k. bostadsfolkmängden, som består av alla dem som mera varaktigt vistas på en ort i landet, m. a. o. är hofasta där. Den kan uppskattas till högst 6,6 miljoner personer.

Antalet boende brukar på de flesta orter understiga den officiella folkmängden med någon procent. Av dem som är kyrkoskrivna på en ort finns det nämligen alltid personer som i verkligheten icke vistas där, en del av dem inte heller på annan ort i landet. Det är exempelvis sjöfolk, som större delen av året följer sitt fartyg inom- eller utomlands, eller personer, som avflyttat till utrikes ort men förblir skrivna

i den gamla hemorten något år och på så sätt kommer med i den officiella folkmängdssiffran. Det finns också sådana som på grund av sitt yrke eller andra orsaker icke har någon fast hemvist inom landet utan ständigt är på rörlig fot. Slutligen kan en del, på en viss ort kyrkoskrivna personer vistas större delen av året på annat håll inom landet och där räknas som boende. En del orter, t. ex. universitetsstäderna Lund och Uppsala och militärorter, kan därför ha ett antal boende överstigande folkmängdssiffran.

2. Egentliga bostadshushåll och kollektivt boende.

I bostadsfolkmängden ingår en del ensamstående, vilka var och en för sig bebor en egen lägenhet. Men de flesta boende grupperar sig 2 eller fler i mindre och större hushåll, vart och ett boende i en bostadslägenhet. Det kan vara man och hustru med eventuella barn, en änka med barn, några syskon etc., vilka hör ihop genom släktskap. Till hushållet kan dessutom höra även andra personer utan släktband med de övriga såsom hembiträden, arbetsbiträden och inneboende. De som tillsammans bebor en lägenhet bildar en enhet, ett s. k. bostadshushåll. Antalet bostadshushåll är alltså lika med antalet begagnade lägenheter.

De allra flesta tillhör sådana bostadshushåll och bor i vanliga bostadslägenheter. Till dessa brukar bostadsundersökningar begränsas. Man utesluter alltså dem som bor i andra, kollektivt betonade former, exempelvis på barnhem, sinnessjukhus och ålderdomshem. Avgränsningen är dock ganska svår att göra, eftersom gränsen mellan egentliga bostadshushåll och andra är flytande, och utvecklingen har gjort den än mera obestämd. För att ta ett exempel. Å ena sidan anses makar och ensamstående i pensionärshem bilda egentliga bostadshushåll, enär de har egna avskilda lägenheter med kokmöjligheter och egen hushållning. Å andra sidan anses icke de som bor på ålderdomshem bilda vanliga bostadshushåll. Även om var och en har ett eget rum, kanske med egna möbler, bildar i övrigt alla på ålderdomshemmet en enhet med gemensamt ordnad mathållning, tillsyn och vård och gemensamma allmänna utrymmen (sällskapsrum o. d.). Under senare år har emellertid utvecklingen skapat olika mellanformer. Kollektivhusen är ett gott exempel. Nya kollektiva anordningar, såsom daghem, tvättstugor, hobbylokaler etc., gör sitt till att sudda ut gränsen mellan de båda huvudtyperna, den individuella och den kollektiva. Det kan därför i framtiden bli allt mera vanskligt att draga en skarp gräns mellan dem och allt mindre berättigat att begränsa bostadsundersökningar till s. k. egentliga bostadslägenheter och till dem som bor i dessa.

Det kan vara på sin plats att ge en kort redogörelse för den kollektiva boendeformen, innan framställningen helt ägnas de egentliga bostadshushållen och deras bostadsförhållanden.

3. Kollektivt boende.

Uppskattningsvis torde 1 à 2 % av befolkningen ha sin bostadsfråga ordnad efter kollektiva former. Vid en specialundersökning avseende Norrköpings stad kom 1,8 % av folkmängden till denna grupp. Alla åldrar är representerade, alltifrån barn som ensamma vistas exempelvis på barnhem eller med sina föräldrar på pensionat e. d., vuxna personer på sinnessjukhus, i fängelse etc. och till åldringar på ålderdomshem. Kollektivt boende är vanligast inom gruppen icke gifta åldringar (över 65 år). Man fann exempelvis i Norrköping, att en femtedel av alla ogifta män över 65 år och en tiondel av ogifta kvinnor över 65 år bodde i ålderdomshem e. d.

Personer som icke bor i vanliga familjebostäder eller liknande och icke ingår i vanliga bostadshushåll är alltså relativt sett en liten grupp bland den hofasta befolkningen, men deras absoluta antal i hela landet är därför icke obetydligt. De utgörs till större delen av speciella kategorier, som på grund av vårdbehov eller andra skäl har en mera kollektivt ordnad hushållning. Deras förhållanden beror väsentligen på åtgärder från samhällets sida. De vistas på anstalten tillräckligt länge — ett eller flera år — för att den skall anses som deras hemvist. För många av dem, framför allt de yngre, är det dock fråga om en övergående boendeform. För åldringarna på ålderdomshem och vårdhem blir i regel denna bostad den för deras livstid definitiva.

Det ligger väsentligen i det allmännas hand hur vanlig denna boendeform blir, eftersom avgörande är i vilka former och i vilken omfattning behov av vård eller omhändertagande kommer att tillgodoses. Det är möjligt att detta behov icke är fyllt och att det finns fler som skulle under längre tid eller för sitt återstående liv behöva vårdas eller omhändertagas. Å andra sidan är det icke givet, att denna boendeform med nödvändighet är den enda eller den lämpligaste. Exempelvis kan omhändertagna barn i många fall placeras i privata hem och därmed ur bostadssynpunkt tillhöra vanliga bostadshushåll. Dylika problem är aktuella inom socialvården. I den mån vårdbehovet ändras till sitt omfång genom förändringar i befolkningens åldersfördelning och andra orsaker och i den mån föreliggande behov blir i större utsträckning tillgodosedda och samtidigt en omvärdering och omprövning av bostadsformerna för dessa kategorier av människor sker, kan den kollektiva boendeformen få en annan — större eller mindre — omfattning än nu.

De kategorier vi talat om bor på barnhem, vårdhem etc. mer eller mindre av nödtvång. Sjukhus och andra allmänna inrättningar håller sig dessutom ofta med personalbostäder. Andra grupper kan också nämnas. En del företag upplåter exempelvis bostad till ensamstående anställda i s. k. ungarbaracker eller i en större möblerad våning. Ensamstående och även familjer bor på pensionat eller liknande, en del av dem tvingade därtill av bostadsbristen.

Alla dessa personer är uteslutna i den följande redogörelsen. Denna är alltså begränsad till dem som bildar eller är medlemmar i enskilda bostadshushåll och som bor i de lägenheter, som närmare beskrivits i de föregående kapitlen.

4. Bostadshushållens storlek.

År 1945 fanns ca 6,5 milj. människor i Sverige boende i 2,1 milj. bostadslägenheter. De fördelade sig med andra ord på 2,1 milj. bostadshushåll. Varje hushåll i landet bestod alltså i genomsnitt av 3,1 personer, vilket bl. a. betyder att den minskning av hushållens storlek, som kunnat iakttagas sedan lång tid tillbaka, har fortsatt även under senare år. År 1936 noterades nämligen 3,5 personer per hushåll och tidigare ännu högre tal.

Hushållen är genomsnittligen minst i de större städerna och störst på den egentliga landsbygden. I Stockholm, Göteborg och Malmö kommer det bara 2,7, 2,9 och 2,8 personer per hushåll. Även i övriga städer med över 30 000 inv. är hushållen små (2,9). I mindre tätorter kommer man upp till 3,1 personer per hushåll men icke högre, icke ens i de minsta tätorterna över 200 inv. Vad som här angivits är genomsnittstal för grupper av orter, och det är klart att bakom dem finns ganska stora olikheter mellan de enskilda orterna. Men uppenbart är, att ortens storlek spelar en ringa roll därvidlag och att det är andra omständigheter, som på olika orter varit bestämmande för hushållens storlek. Den stora skillnaden finner man mellan tätort, stor eller liten, och egentlig landsbygd, där medeltalet är drygt 3,5. Skiljelinjen går alltså mellan den minsta tätorten och den rena landsbygden. Inom den egentliga landsbygden växlar dessutom hushållens storlek mycket kraftigt mellan olika landsändar. Den är lägst i Mälarlänen (3,3) och befinner sig i stort sett på en och samma nivå inom landet i övrigt (3,5) utom i Övre Norrland, som står i särklass med icke mindre än 4,3 personer per hushåll.

Dessa skillnader i hushållens storlek mellan tätort och landsbygd och mellan olika landsdelar överraskar i och för sig icke. De stämmer nämligen väl överens med vad man vet om hur nativitet och barn-

Tabell 75. Bostadshushållens storlek (antal boende) i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Antal hushåll	Därav (i %) med nedanst. antal boende								
		1	2	3	4	5	6	7	8 o. fl.	Så
Stockholm.....	233 200	17,6	31,6	26,1	15,0	6,1	2,3	0,8	0,5	100,0
Göteborg.....	105 100	15,1	26,8	27,8	18,2	7,6	2,8	1,0	0,7	100,0
Malmö.....	60 900	18,2	29,5	26,8	16,0	5,6	2,5	0,7	0,7	100,0
Orter med										
30 000—100 000 inv.....	231 900	16,3	27,6	27,4	16,7	7,2	2,8	1,1	0,9	100,0
10 000—30 000 *.....	215 500	14,6	25,9	27,6	17,5	8,4	3,6	1,4	1,0	100,0
5 000—10 000 *.....	104 200	15,4	25,2	26,9	17,7	8,4	3,9	1,6	0,9	100,0
1 000—5 000 ».....	222 500	14,0	24,4	27,7	18,5	8,7	3,9	1,7	1,1	100,0
200—1 000 ».....	175 800	14,3	25,2	26,8	17,5	8,8	4,1	1,8	1,5	100,0
Egentlig landsbygd.....	733 300	11,9	20,8	22,6	19,0	11,8	6,8	3,5	3,6	100,0
Hela riket.....	2 082 400	14,3	24,9	25,6	17,7	9,1	4,5	2,1	1,8	100,0
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 173 300	15,8	27,4	27,2	17,0	7,5	3,1	1,2	0,8	100,0
Hela riket 1936 ¹	·	12,9	21,5	23,2	17,7	11,1	6,4	3,5	3,7	100,0

¹ Se särskilda folkräkningen 1935/36, del VII.

antal växlar geografiskt i vårt land och blir därmed till väsentlig del förklarade. Det hindrar emellertid inte att även andra omständigheter kan ha viss betydelse. Dessa frågor diskuteras utförligt i det följande.

Medeltalen gör sin tjänst genom att sammanfatta en skiftande verklighet och därmed underlätta överblicken. Men de är abstrakta. I detta fall är det ju så, att det finns ett antal hushåll, som består av en enda person, av 2 personer o. s. v. Tab. 75 och 76 anger hushållen fördelade efter storlek (antal boende) och återger därmed verkligheten mera direkt. En fjärdedel av hushållen bestod av 3 personer och likaså en fjärdedel av 2 personer. Därefter kom 4-personershushållen (18 %). Även enpersonshushållen var relativt många (14 %). Icke fullt en tiondel av hushållen omfattade 6 eller flera personer. De stora hushållen var sällsynta, endast 2 av 100 hushåll bestod av 8 eller flera personer.

På landsbygden var andelen enpersons- och tvåpersonershushåll betydligt lägre, medan i stället de större hushållen var relativt fler. Övre Norrlands landsbygd intog en markerad särställning med endast 7 % enpersonshushåll och nära en fjärdedel av hushållen bestående av 6 eller flera personer.

Den fortgående minskningen av hushållens storlek har för den senaste tioårsperioden (1936—1945) inneburit, att antalet hushåll om 5 och flera personer minskat relativt sett och antalet mindre hushåll ökat (se tab. 75).

Tabell 76. Bostadshushållens storlek (antal boende) i olika landsdelar på den egentliga landsbygden.

Landsdel	Antal hushåll	Därav (1 %) med nedanst. antal boende									
		1	2	3	4	5	6	7	8 o. fl.	S:a	
Mälardälen	117 100	13,2	25,4	23,8	17,6	9,7	5,4	2,4	2,5	100,0	
Östra Götaland	140 500	11,9	21,7	22,8	18,9	11,6	6,3	3,4	3,4	100,0	
Skåne, Halland o. Blekinge	121 100	12,7	20,9	22,4	18,5	12,0	6,8	3,6	3,1	100,0	
Väst kust- o. Vänerlän . . .	152 000	12,6	21,1	22,8	18,7	12,0	6,6	3,4	2,8	100,0	
Dalarna, Nedre Norrland.	137 300	11,7	18,6	22,9	20,4	12,3	7,2	3,4	3,5	100,0	
Övre Norrland	65 300	7,0	14,5	19,6	19,9	14,6	10,4	6,0	8,0	100,0	
Hela egentliga landsbygden	733 300	11,9	20,8	22,6	19,0	11,8	6,8	3,5	3,6	100,0	
Därav											
Annan fastighet	276 300	19,0	25,8	23,1	16,2	8,4	4,0	1,7	1,8	100,0	
Jordbruksfastighet	457 000	7,6	17,7	22,4	20,6	13,9	8,6	4,6	4,6	100,0	

5. Hushållsföreståndare, deras ålder, kön och civilstånd.

Det finns alltså personer, som ensamma bildar ett hushåll och bebor en lägenhet, likaväl som det förekommer familjer med större eller mindre antal medlemmar. Det finns med andra ord många typer av hushåll. Vill man veta mer härom, kan man lämpligen börja med att närmare studera vilka det är som förestår hushållen, de s. k. hushållsföreståndarna. De kan sägas ha bildat hushållet. De representerar hushållet utåt, när bostad efterfrågas och anskaffas. I regel är det hushållsföreståndaren som undertecknar hyreskontraktet eller förvärvar egnahemmet. Vem som bör anses vara hushållsföreståndare — hushållsbildare — säger sig självt i de flesta fall. I samband med bostadsräkningen 1945 undersöktes hushållen och deras sammansättning med hjälp av mantalsblanketternas uppgifter. I det stora flertalet fall behövde inte tvekan råda. I enpersonshushållen är ju saken klar, och i de egentliga familjehushållen med man och hustru betraktades för enkelhetens skull alltid mannen som hushållsföreståndare, även om det någon gång är hustrun, som svarar för hemmets ekonomi, undertecknar hyreskontraktet etc. Det är bara i några få speciella fall tvekan kan råda, närmast i fråga om hushåll, som består av två eller flera syskon eller arbetskamrater. Där har som föreståndare betecknats den hushållsmedlem, som stått främst på mantalsblanketten; det har i regel varit den äldste medlemmen i hushållet. Det kan visserligen vara skäl att betrakta alla medlemmar i sådana hushåll som partiella hushållsföreståndare, men av praktiska skäl har en av dem fått stå som representant för samtliga i syskon- eller kamrathushållet.¹

¹ Vid en specialundersökning av Norrköping har dessa s. k. partiella hushållsföreståndare redovisats närmare. Se Soc. Medd., årg. 1949, sid. 663.

Tab. 77. Antal hushåll med fördelning efter hushållsföreståndarens kön och civilstånd i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Antal hushåll	Därav (i %) där hushållsföreståndaren är							
		ogift, 20—w år		gift samb.	gift ej samb.		förut gift		S:a
		man	kvinnor	man	man	kvinnor	man	kvinnor	
Stockholm.....	233 200	4,5	13,2	63,0	0,9	1,3	3,3	13,8	100,0
Göteborg.....	105 100	5,3	9,9	69,2	0,6	1,0	3,8	10,2	100,0
Malmö.....	60 900	5,3	11,2	66,8	0,9	0,8	4,1	10,9	100,0
Orter med									
30 000—100 000 inv.	231 900	5,0	10,5	68,7	0,6	0,9	4,0	10,3	100,0
10 000— 30 000 *	215 500	5,3	8,7	71,9	0,5	0,6	3,6	9,4	100,0
5 000— 10 000 *	104 200	5,4	9,0	70,2	0,5	0,6	4,2	10,1	100,0
1 000— 5 000 *	222 500	5,9	7,4	72,8	0,5	0,5	4,6	8,3	100,0
200— 1 000 *	175 800	7,2	6,9	71,7	0,4	0,4	4,7	8,7	100,0
Egentlig landsbygd.	733 300	10,3	5,7	70,7	0,3	0,3	5,1	7,6	100,0
Hela riket.....	2 082 400	7,1	8,3	69,7	0,5	0,6	4,4	9,4	100,0
Därav orter med minst 1 000 inv...	1 173 300	5,3	10,0	68,9	0,6	0,8	3,9	10,5	100,0

Den ojämförligt största gruppen bland hushållsföreståndarna eller hushållsbildarna, drygt två tredjedelar eller 70 % av alla, består av gifta män sammanboende med hustrun (tab. 77). Dessa representerar de egentliga familjehushållen (hushåll med man och hustru och eventuella barn). Därefter kommer förut gifta och ogifta kvinnor, vilka svarar för 9 och 8 % av hushållen, medan de förut gifta och ogifta männen förestår omkring 4 och 7 % av hushållen. De icke samboende gifta männen och kvinnorna utgör obetydliga grupper. Över 80 % av hushållen förestås alltså av män.

Dessa proportioner är långt ifrån konstanta från ort till ort. Andelen icke gifta män är relativt mest stabil. Då växlar antalet kvinnor som hushållsbildare desto mer. De är relativt fler i tätorter än på den egentliga landsbygden, och de är särskilt många i vissa städer, exempelvis universitetsstäderna Lund och Uppsala (30 och 27 %). Olika- heterna härvidlag mellan olika städer visar sig ha varit ganska stabila under senare år.

Något mer än två tredjedelar av lägenheterna upptas alltså av egentliga familjehushåll. Denna siffra utgör ett genomsnitt för hela landet, men proportionen växlar avsevärt från ort till ort, från exempelvis 58 % i Lund, 62 % i Uppsala och 63 % i Stockholm upp till omkring 75 % i en del orter, särskilt sådana av förortskaraktär, där bebyggelsen är speciellt inriktad på barnfamiljer.

Under åren 1939—1945 ökades antalet familjehushåll mer än övriga bostadshushåll i landets tätorter. Deras andel av samtliga hushåll steg

nämligen från 65 % till 70 %, medan samtidigt den procentuella andelen hushåll, bildade av ogifta män och kvinnor gick tillbaka.¹

Bostadsbeståndet kom alltså under krigsåren att i stigande utsträckning upptagas av verkliga familjehushåll. Under dessa år steg också giftermålsfrekvensen avsevärt. Samtidigt fick av allt att döma familjerna något större möjligheter att skaffa sig egna bostäder och bilda bostadshushåll i stället för att vara inneboende hos andra.

Hushållsföreståndarna är genomsnittligen äldre än andra boende, även om man vid jämförelsen utesluter alla under 20 år. Undantages gifta personer, bland vilka nästan alla män är hushållsföreståndare, och begränsas jämförelsen till ogifta och förut gifta personer, blir skillnaden i ålder ännu mer markant. Detta tyder på, såsom strax skall närmare visas, att andelen hushållsföreståndare stiger med åldern.

År 1945 var inemot en femtedel eller 19 % av samtliga hushållsföreståndare yngre än 35 år, 35 % tillhörde åldersklassen 35—50 år, 29 % var 50—65 år, och 17 % var minst 65 år gamla och hade alltså i stort sett slutat sin yrkesverksamhet.

Fördelningen av hushållsföreståndarna efter kön, civilstånd och ålder har naturligtvis sitt intresse, men det bör framhållas, att upplysningsvärdet på många sätt är begränsat. Fördelningen är nämligen ett resultat dels av den totala befolkningens fördelning på nämnda grupper och dels av frekvensen hushållsföreståndare inom varje grupp.

Hela folkmängdens fördelning efter ålder, kön och civilstånd enligt folkräkningen 1945 redovisas i tab. 78. Av hela befolkningen på 6,7 miljoner kom 1,9 miljoner eller 28 % på åldrarna upp till 20 år. Så gott som alla var ogifta och ytterst få hade ännu börjat efterfråga egna bostäder. I åldersklassen 20—25 år befann sig ca 520 000 och i de följande något fler; åldrarna 30—35 och 35—40 år var de största med ca 540 000 vardera. Sedan tunnades åldersklasserna successivt ut; endast 300 000 personer tillhörde åldersklassen 60—65 år. Åldrarna 20—65 år omfattade 4,1 milj. personer eller 62 % av hela befolkningen. Åldringarna (65 år och däröver) uppgick till 660 000 eller 10 % av folkmängden.

Man konstaterar särskilt den starka anhopningen till de mest hushållsbildande åldrarna, upp till 40-årsåldern.

Av hela befolkningen var 48 % ogifta, 45 % gifta och 7 % förut gifta. Andelen gifta steg snabbt från 20-årsåldern och nådde omkring 80 % redan i åldersgruppen 30—35 år bland kvinnor och 35—40 år bland männen. Den höll sig sedan vid ungefär samma nivå till de

¹ Bostadsräkningen 1939 medger vissa jämförelser för tätorter över 1000 inv. (exkl. Stockholm).

Tabell 78. Folkmängdens fördelning efter ålder, kön och civilstånd den 31/12 1945.

Ålder	Män			Kvinnor			Samtliga
	ogifta	gifta	förut gifta	ogifta	gifta	förut gifta	
<i>Hela riket</i>							
0—15 år	736 359	—	—	704 772	—	—	1 441 131
15—20 "	226 344	522	3	213 434	6 609	24	446 936
20—25 "	229 965	33 112	274	162 815	92 270	1 042	519 478
25—30 "	140 779	129 344	1 905	80 544	180 441	3 714	536 727
30—35 "	82 962	188 140	3 689	54 541	206 945	6 127	542 404
35—40 "	59 561	208 052	5 036	51 082	208 174	8 988	540 893
40—45 "	45 958	192 818	5 960	50 785	185 250	12 532	493 303
45—50 "	36 497	174 915	7 522	47 447	160 803	17 832	445 016
50—55 "	28 951	152 949	9 655	42 811	137 079	23 681	395 126
55—60 "	24 622	130 992	13 028	39 699	112 099	31 401	351 841
60—65 "	20 411	106 747	16 751	33 350	86 144	37 019	300 422
65— <i>ω</i> "	38 679	175 655	91 820	72 967	122 114	159 237	660 472
Summa	1 671 088	1 493 246	155 643	1 554 247	1 497 928	301 597	6 673 749
<i>Städerna</i>							
0—20 år	359 349	303	2	354 746	2 825	13	717 238
20—35 "	172 853	182 249	4 141	157 774	234 950	7 404	759 371
35—50 "	42 866	256 271	10 326	76 486	246 725	23 573	656 247
50—65 "	22 478	160 674	16 737	56 413	134 818	47 912	439 032
65— <i>ω</i> "	10 679	58 403	28 374	33 878	41 065	62 953	235 352
Summa	608 225	657 900	59 580	679 297	660 383	141 855	2 807 240
<i>Landsbygden</i>							
0—20 år	603 354	219	1	563 460	3 784	11	1 170 829
20—35 "	280 853	168 347	1 727	140 126	244 706	3 479	839 238
35—50 "	99 150	319 514	8 192	72 828	307 502	15 779	822 965
50—65 "	51 506	230 014	22 697	59 447	200 504	44 189	608 357
65— <i>ω</i> "	28 000	117 252	63 446	39 089	81 049	96 284	425 120
Summa	1 062 863	835 346	96 063	874 950	837 545	159 742	3 866 509

högre åldersklasserna, där förut gifta började bli mera talrika. I gruppen över 65 år utgjorde de förut gifta en mycket stor andel, bland kvinnorna var de förut gifta t. o. m. betydligt fler än de gifta.

Om man utesluter alla under 20 år och endast observerar befolkningen i de hushållsbildande åldrarna (20 år och däröver), befinnes endast 28 % av dem vara ogifta, men 62 % gifta och 10 % förut gifta.

Innan jämförelse sker med antalet hushållsföreståndare, kan man ta fasta på att de gifta kvinnorna representeras av sina män vid hushållsbildningen; det bortses då ifrån att ett mindre antal gifta kvinnor icke sammanbor med mannen och själva kan vara hushållsföreståndare. Om man dessutom antar, att hushållsbildning icke förekommer före 20-årsåldern — i verkligheten sker det i enstaka fall, kommer man till att det skulle finnas följande grupper i befolkningen, som vore hushållsbildande (deras storlek den 31/12 1945 anges i av-

rundade tal inom parentes): gifta män (1 490 000), ogifta män (700 000), ogifta kvinnor (630 000), förut gifta män (155 000) och förut gifta kvinnor (300 000). Icke fullt halva befolkningen eller 3 275 000 personer hörde till dessa grupper.

Det kan ha sitt intresse att konstatera följande. Om varje gift par och varje ogift och förut gift person över 20 år bildat eget hushåll — utom det fåtal som ingår i kollektiva hushåll av något slag, skulle det ha blivit omkring 3,2 miljoner hushåll och alltså ett behov av lika många lägenheter. En dylik situation är naturligtvis liktydig med en fullständig hushållssprängning, vilket diskuteras närmare i annat sammanhang. I verkligheten fanns det 2,1 miljoner hushåll och lika många lägenheter.

Befolkningens fördelning efter ålder, kön och civilstånd skiljde sig avsevärt på landsbygd och i tätorter. Folkräkningen medger en jämförelse mellan städer och landsbygd; till landsbygden räknas alltså alla tätorter som ej är städer. Där faller särskilt i ögonen det stora antalet minderåriga och åldringar på landsbygden, 30 och 11 %, jämfört med städerna, 25 och 8 %. De mellanliggande, yrkesverksamma åldersklasserna var i motsvarande grad mindre på landsbygden än i städerna, 59 mot 67 %. Även beträffande civilståndsfördelningen framträder betydande olikheter; i städerna var 60 % av alla över 20 år gifta mot 54 % på landsbygden.

6. Hushållskvoter.

Hur många var nu hushållsföreståndare, d. v. s. hade bildat hushåll, inom var och en av ovannämnda grupper? Tab. 79—82¹ ger besked. Där har antalet hushållsföreståndare, fördelade efter kön, civilstånd och ålder satts i relation till bostadsfolkmängden i samma grupper. Till bostadsfolkmängden har hänförts, förutom den folkmängd som representerar de egentliga bostadshushållen, även den folkmängd som representerar olika former av kollektivt boende. Procenttalen hushållsföreståndare kallas hushållskvoter, och de anger hur många hushållsbildare det finns bland 100 personer i en viss befolkningsgrupp.

Gifta män har naturligtvis nästan alla eget hushåll och egen lägenhet. Endast 1 å 2 av 100 gifta män, som sammanbor med hustrun, saknar egen bostad. Bland de gifta män däremot, som av någon orsak icke sammanbor med hustrun, är eget hushåll icke på långt när så vanligt; icke ens hälften av dem är hushållsföreståndare.

När en av makarna i ett äktenskap avlidit, behåller oftast den kvarlevande änkan eller änklungen hemmet och fortsätter att ha egen

¹ Dessa tabeller har upprättats inom bostadstyrelsen.

Tabell 79. Hushållskvoter för män och kvinnor i olika civilstånd och åldersgrupper 1945.

Hela riket.

Ålder	Män			Kvinnor		
	ogifta	gifta	förut gifta	ogifta	gifta ¹	förut gifta
—20 år	0,5	77,1	—	0,8	16,7	·
20—25 »	2,8	93,5	30,4	5,3	20,6	40,0
25—30 »	9,7	97,5	48,1	12,7	40,3	59,7
30—35 »	18,0	98,4	62,6	21,4	55,8	76,9
35—40 »	32,1	98,8	71,2	30,7	68,4	65,4
40—45 »	46,2	99,3	72,0	40,2	69,2	85,1
45—50 »	59,5	99,3	82,1	51,2	73,5	87,8
50—55 »	65,8	99,4	84,5	55,3	71,3	88,6
55—60 »	69,4	99,5	85,0	61,2	72,9	84,5
60—65 »	66,5	98,9	80,7	61,8	57,5	81,9
65—ω »	56,6	97,0	56,5	60,7	23,2	56,1
Samtliga	17,2	98,6	65,5	22,7	49,7	69,1
därav över 20 år . .	23,3			31,5		

Tabell 80. Hushållskvoter för män och kvinnor i olika civilstånd och åldersgrupper 1945.

Städer och D-kommuner.

Ålder	Män			Kvinnor		
	ogifta	gifta	förut gifta	ogifta	gifta ¹	förut gifta
—20 år	0,6	·	—	1,4	·	·
20—25 »	4,1	92,8	26,3	7,1	19,4	30,2
25—30 »	12,4	97,3	50,0	16,5	40,9	58,8
30—35 »	20,8	98,2	59,2	28,5	53,9	76,3
35—40 »	33,7	98,6	63,7	35,6	66,4	81,5
40—45 »	44,7	99,2	67,1	45,3	68,7	85,0
45—50 »	54,7	99,1	75,7	55,7	70,9	89,1
50—55 »	63,1	99,2	80,6	58,7	69,5	90,5
55—60 »	63,8	99,4	81,7	64,2	77,1	86,3
60—65 »	61,0	98,7	79,6	66,5	63,2	84,8
65—ω »	54,0	98,4	64,7	67,5	49,7	66,4
Samtliga	15,8	98,5	69,3	26,6	54,6	76,5
därav över 20 år . .	21,5			35,0		

bostad (i samma eller annan lägenhet). Även efter skilsmässa söker ofta parterna var för sig egen bostad. Inemot två tredjedelar av förut gifta män var sålunda hushållsföreståndare och något mer än två tredjedelar av förut gifta kvinnor. Särskilt i de lägre åldersklasserna är det något vanligare med egen bostad bland kvinnorna än bland männen.

Det är framför allt de medelålders förut gifta, som behåller eller söker egen bostad, minst 85 %, medan de yngre, särskilt männen,

¹ Avser endast gifta kvinnor, som icke sammanbor med mannen.

Tabell 81. Hushållskvoter för män och kvinnor i olika civilstånd och åldersgrupper 1945.

A-, B- och C-kommuner.

Ålder	Män			Kvinnor		
	ogifta	gifta	förut gifta	ogifta	gifta ¹	förut gifta
—20 år.....	0,4	—	—	0,3	—	—
20—25 *.....	1,6	95,0	50,0	2,5	25,8	75,0
25—30 *.....	7,2	97,9	40,0	6,0	36,0	63,6
30—35 *.....	15,9	98,7	76,3	10,0	66,7	79,7
35—40 *.....	31,0	99,1	87,0	21,8	76,5	88,1
40—45 *.....	47,1	99,4	80,3	32,6	70,6	85,5
45—50 *.....	62,3	99,5	91,7	44,3	79,2	85,0
50—55 *.....	67,3	99,6	88,5	50,1	75,6	85,2
55—60 *.....	72,6	99,6	88,4	57,0	67,8	81,6
60—65 *.....	70,0	99,1	81,8	54,8	47,4	77,5
65—∞ *.....	58,0	95,9	51,2	52,6	86,1	46,6
Samtliga.....	18,3	98,7	62,3	17,4	39,8	59,5
därav över 20 år..	24,7			26,1		

med ett relativt kortvarigt äktenskap bakom sig i många fall bosätter sig hos anhöriga eller blir inneboende hos andra. Även en hel del åldringar (över 65 år) flyttar när de blivit ensamstående till anhöriga, vanligen en son eller dotter.

Det är ganska naturligt att den som varit van som man eller hustru att ha egen bostad och som har den utrustning som fordras för ett hem, gärna behåller detta och har eget hushåll, även när de lämnats ensamma. Det gäller nog icke minst under tider av bostadsbrist, då tillgången till egen bostad betraktas som en värdefull förmån och då var och en tänker sig för mer än en gång innan han lämnar ifrån sig den bostad han disponerar. Det är givet att i varje fall bostadsbristen icke utgör något hinder för varje nybliven änkring eller änka och för åtminstone den ena parten vid skilsmässa att vara hushållsföreståndare.

Bland de vuxna ogifta (över 20 år) finner man ett mycket mindre antal hushållsföreståndare. Av kvinnorna över 20 år är närmare en tredjedel hushållsföreståndare och av männen en ännu mindre andel, mindre än en fjärdedel. Vid 20-årsåldern har bara ett fåtal egen bostad, men sedan stiger andelen hushållsföreståndare med åldern, så att vid 45—50-årsåldern ungefär varannan ogift man och kvinna har egen bostad. Av ogifta män i ålder 50—65 år har två tredjedelar egen bostad och av ogifta kvinnor över 55 år drygt 60 %.

Vad här sagts om hushållsbildningen gäller landet i dess helhet. Den regeln att praktiskt taget alla egentliga familjer (man och hustru) har egna bostäder gäller av allt att döma även inom varje ort för sig.

¹ Avser endast gifta kvinnor, som icke sammanbor med mannen.

Tabell 82. Hushållskvoter för män och kvinnor i olika civilstånd inom olika grupper av orter 1945.

	Ogifta män ö. 20 år	Ogifta kvinnor ö. 20 år	Gifta män	Gifta kvinnor ej samb.	Förut gifta		Samman- hushåll
					män	kvinnor	
Stockholm.....	20,7	34,9	97,0	40,7	63,2	79,5	66,2
Göteborg.....	21,1	33,3	99,1	75,8	70,6	78,9	69,1
Malmö.....	31,9	48,3	99,3	75,4	79,3	84,3	78,8
Städer över 30 000 inv. . .	20,6	35,9	99,1	76,9	70,2	75,1	69,6
Städer med 10 000—30 000 invånare.....	20,7	34,7	98,8	61,1	70,1	76,0	70,0
Städer under 10 000 inv. .	20,6	35,2	98,7	62,5	68,2	75,4	67,8
D-kommuner.....	20,6	26,8	98,9	46,8	71,3	68,7	69,1
A-B-C-kommuner.....	24,6	26,1	98,7	39,9	62,3	59,5	64,3
Hela riket	23,1	31,4	98,6	49,7	65,6	69,1	66,9

Men för övrigt kan förhållandena växla. Bland ogifta och förut gifta kvinnor och även förut gifta män är sålunda hushållsbildningen större i tätorterna än på landsbygden (A-, B- och C-kommuner) — se tab. 82. I städerna har sålunda mer än en tredjedel av de ogifta kvinnorna över 20 år och minst tre fjärdedelar av de förut gifta kvinnorna egna bostäder mot på landsbygden endast en fjärdedel och tre femtedelar. I stället är det något vanligare på landsbygden att ogifta män har egen bostad, en fjärdedel mot en femtedel i tätorterna. Procenttalet hushållsbildare bland ogifta och förut gifta personer varierar dessutom ganska mycket från ort till ort. Sådana lokala olikheter kan naturligtvis i större eller mindre utsträckning bero på åldersfördelningen. Enär hushållskvoten stiger med åldern bland ogifta, blir nämligen procenttalet hushållsbildare bland samtliga ogifta större ju mer de högre åldersklasserna dominerar. I många fall är dock olikheterna reella, d. v. s. de framträder även inom varje åldersklass för sig.

Det kan för hela landet sammanfattningsvis konstateras, att de egentliga familjerna med man och hustru och eventuella barn, representerade av de gifta männen, svarar för den största delen av den realiserade bostadsefterfrågan eller mer än två tredjedelar av alla lägenheter, att de nästan alla efterfrågar lägenheter och att de därför utgör den mest stabila gruppen på bostadsmarknaden. Av återstoden svarar de förut gifta för något mindre än hälften och de ogifta något mer. Av de förut gifta männen och kvinnorna har flertalet (66 och 69 %) lägenheter men av de ogifta över 20 år endast en mindre del (23 och 32 %), en andel som stiger med åldern från några få procent till över 60.

Det bör understrykas, att hushållskvoterna i tab. 79—82 anger endast den efterfrågan i lägenheter räknad, som var realiserad vid

slutet av år 1945. Dessutom fanns säkerligen i tätorterna en köpkraftig efterfrågan, som icke var tillfredsställd på grund av att tillgången på lägenheter var otillräcklig. Att uppskatta storleken av denna efterfrågan och särskilt dennas fördelning på olika kategorier av befolkningen är emellertid vanskligt.

Det kan även tänkas att hushållskvoterna vid nämnda tid var i någon mån påverkade av tillfälliga, snart övergående omständigheter och att de därför inom kort ändrades något. Här åsyftas i första hand den omständigheten att den långa beredskapstiden kort innan avvecklats men att följderna härav på bostadsmarknaden knappast hunnit helt slå igenom, när bostadsräkningen skedde. Under de långa beredskapstjänstgöringarna kom nämligen många både ogifta män och unga äktenskap att stå utanför bostadsmarknaden för att sedan uppträda där med anspråk på bostäder.

Det får räcka med dessa antydningar om de speciella omständigheter, som kunna ha påverkat 1945 års hushållskvoter. Om blott dylika förhållanden beaktas, kan man av dessa tal utläsa hushållsbildningsvanorna, sådana de präglats under rådande arbetsmarknadsläge, hyres- och inkomstförhållanden och med de bostadspolitiska insatser som gjorts från det allmännas sida.

7. Hur påverkas efterfrågan på lägenheter?

Innan redogörelse lämnas för hur bostadsefterfrågan ändrats under senare år, bör i korthet antydvas vilka omständigheter som bestämmer efterfrågan på bostäder räknad i antal lägenheter och vilka förändringar dessa faktorer undergått under senare år.

Av den föregående redogörelsen framgår, att den samlade efterfrågan på lägenheter är räknemässigt sett ett resultat av antalet personer i olika grupper efter kön, civilstånd och ålder och av hushållskvoterna för dessa grupper. Ändras dessa faktorer, ökar eller minskar därmed den samlade bostadsefterfrågan — om icke ändringarna balanserar varandra.

Ökar den totala folkmängden, är det alltså icke givet att bostadsefterfrågan växer i samma mån. En ökad nativitet får icke omedelbart någon som helst inverkan på efterfrågan i lägenheter räknad. Först när de större årskullarna når upp i hushållsbildande ålder, alltså över 20-årsåldern, skulle en ökad efterfrågan kunna märkas. Får däremot hushållsbildande grupper exempelvis ett tillskott genom inflyttning, ger detta snart utslag i efterfrågan.

Det är även uppenbart att bostadsefterfrågan kan påverkas av en strukturförändring inom den befintliga befolkningen, innebärande förskjutningar i fördelningen på ålder och civilstånd. Bostadsefterfrågan

ökas, om förskjutningen går mot grupper med högre hushållskvoter. Om exempelvis äktenskapsbildningen ökar och alltså relativt fler övergår från gruppen ogifta till gruppen gifta, där hushållskvoterna för närvarande är väsentligt högre, stiger den samlade bostadsefterfrågan. En förskjutning mot högre åldersklasser, leder till ett liknande resultat. Den rådande åldersfördelningen vid en given tidpunkt ger besked om sådana åldersförskjutningar skall inträffa under de följande åren. Exempelvis en puckel på åldersfördelningen förskjuts för varje år ett steg på åldersskalan och ändrar därmed åldersfördelningen år efter år. Samtidigt decimeras årsklasserna genom dödsfall. En minskning i dödligheten medverkar alltså till att höja det samlade behovet av lägenheter.

Den samlade bostadsefterfrågan är sålunda avhängig av folkmängden och befolkningens struktur och därmed i sin tur av de olika årsklassernas åldrande, av födelser, dödsfall, giftermål, skilsmässor och flyttningar (immigration, emigration och inrikes omflyttningar). Det kunde därför vara skäl att närmare studera befolkningsrörelsens olika faktorer och deras inverkan på hushållsbildningen.

Genom flyttningar till en ort ökas givetvis det absoluta antalet hushållsbildare, men även hushållskvoterna kan ändras. Det är nämligen icke uteslutet, att de inflyttande, åtminstone under en övergångstid, har andra hushållsbildningsvanor (hushållskvoter) än motsvarande grupper inom ortsbefolkningen. Det vore därför av intresse att få närmare vetskap om hur deras efterfrågan efter bostäder gestaltar sig och i vad mån de vid tiden för inflyttningen och under de följande åren skiljer sig därvidlag från jämnåriga inom den på orten redan bofasta befolkningen. Det borde icke överraska om man vid en undersökning skulle finna vissa särdrag åtminstone hos de yngre ogifta, eftersom deras situation är särpräglad genom att de har föräldrahemmet på annan ort och alltså står på den nya orten utan familjeband.

För övrigt är de inflyttandes demografiska sammansättning otillräckligt känd för närvarande. Man vet att de yngre åldersklasserna (under 40 år) dominerar bland dem och att de främst ger ett tillskott till de mest hushållsbildande åldrarna, men mera exakta uppgifter saknas.

Vad giftermål beträffar tillkommer visserligen nästan lika många familjehushåll som äktenskap, men varje nytt familjehushåll behöver icke innebära ett tillskott i efterfrågan på lägenheter. Mannen eller hustrun eller båda kan förut ha haft eget ungarshushåll med bostad. Om det blir vanligare att unga ogifta personer skaffar sig egna bostäder, kommer alltså de nya äktenskapen att mera sällan innebära

ett nytt behov av lägenheter. Allt flera ungarlägenheter blir genomgångsbostäder till familjebostaden. Nya äktenskap skulle i sådant fall märkas på ett annat sätt på bostadsmarknaden än nu. I stället för att medföra ett tillskott i efterfrågan på lägenheter, skulle ett visst behov av lägenhetsbyte uppstå, d. v. s. en förskjutning i efterfrågans inriktning på olika lägenhetstyper. I den mån båda parterna redan hade egna lägenheter, skulle t. o. m. en minskning kunna ske i behovet av lägenheter. Situationen blir i viss mån den motsatta vid eventuell upplösning av äktenskapet genom skilsmässa.

Förutom befolkningsutvecklingen finns även andra faktorer av betydelse för bostadsefterfrågan. Gemensamt för dem är att de bestämmer hushållsbildningsvanorna och att de alltså kan ändra hushållskvoterna. Det är framför allt ekonomiska och en rad andra faktorer, som kunde vara av intresse för sociologer att utforska. De verkar genom att lösa eller stärka familjebanden, vilket leder till att påskynda eller fördröja den s. k. hushållssprängningen. Det kunde synas som om den förda bostadspolitiken genom att flytta barnfamiljer till större lägenheter i sin strävan att höja utrymmesstandarden skulle ha stärkt familjebanden och därigenom ha i någon mån bromsat hushållssprängningen. Utvecklingen synes dock ha gått mot en ökad hushållssprängning. På landsbygden kunde man vänta sig, att familjebanden vore fastare än i tätorterna. Men där har utflyttningen medfört hushållssprängning, vilken för övrigt föranlett ett ökat behov av bostäder icke på landsbygden utan i tätorterna.

8. Befolkningsutvecklingen sedan 1930-talet.

Betydelsefulla förändringar i befolkningens struktur har i verkligheten skett, och även tendenser till förskjutningar under kommande årtionden kan i viss mån överblickas.

Befolkningens fördelning efter kön, ålder och civilstånd åren 1935, 1940 och 1945 anges i tab. 83. Huvudtendensen har varit en förskjutning i åldersfördelningen, innebärande en ökning av antalet personer i åldrarna över 30 år och en minskning i åldersklasserna 10—30 år samt en ändring i civilståndsfördelningen i form av en ökning av antalet gifta och förut gifta och en minskning i antalet vuxna ogifta.

Då situationen är i hög grad olika, vore det all anledning att studera landsbygd och tätorter för sig. Folkräkningarna särredovisar emellertid icke tätorter och egentlig landsbygd. Siffror för städer och landet i övrigt finns däremot, men genom inkorporeringar o. d. är uppgifterna för de olika folkräkningsåren icke helt jämförbara. Beaktas detta kan dock tillgängliga uppgifter ge en allmän uppfattning om utvecklingen.

Tabell 83. Folkmängden i grupper efter kön, civilstånd och ålder i hela riket åren 1935, 1940 och 1945 (1930 = 100).

Civilstånd Ålder	Män				Kvinnor			
	1930	1935	1940	1945	1930	1935	1940	1945
0—20 år	100,0	92,5	87,4	90,8	100,0	92,5	87,4	90,5
Ogifta								
20—35 år	100,0	105,2	98,0	87,0	100,0	99,0	85,0	68,6
35—50 *	100,0	113,1	121,7	123,6	100,0	106,6	107,8	100,0
50—65 *	100,0	114,5	126,1	136,2	100,0	109,5	120,5	127,9
65— ω *	100,0	108,1	120,0	136,4	100,0	106,6	112,9	125,7
Gifta								
20—35 år	100,0	109,8	133,1	150,5	100,0	110,3	130,7	147,3
35—50 *	100,0	108,3	119,4	134,9	100,0	107,9	118,2	134,1
50—65 *	100,0	110,3	119,7	131,5	100,0	109,1	117,9	130,0
65— ω *	100,0	100,6	105,6	120,0	100,0	98,1	99,1	110,2
Förut gifta								
20—35 år	100,0	97,5	105,5	146,3	100,0	100,7	117,0	146,6
35—50 *	100,0	102,1	98,9	99,3	100,0	106,0	110,1	110,4
50—65 *	100,0	110,1	114,8	109,3	100,0	108,6	121,1	126,6
65— ω *	100,0	104,1	109,2	116,7	100,0	101,1	103,9	110,9
Summa	100,0	102,3	104,6	109,9	100,0	101,2	102,9	107,4
Därav								
0—20 år	100,0	92,5	87,4	90,8	100,0	92,5	87,4	90,5
20—35 *	100,0	106,6	108,8	106,9	100,0	103,8	104,7	102,8
35—50 *	100,0	109,1	119,2	131,4	100,0	107,4	115,1	124,2
50—65 *	100,0	110,9	120,1	130,1	100,0	109,1	119,0	129,0
65— ω *	100,0	102,5	108,3	120,8	100,0	101,1	103,9	113,4

Landsbygdens folkmängd har minskat och städernas har ökat. Minskningen på landsbygden träffade de yngre åldersgrupperna upp till omkring 35-årsgränsen, medan antalet äldre personer ökade något, vilket innebar en avsevärd förskjutning mot höga åldersklasser. Folkminskningen berörde endast vuxna ogifta. Antalet gifta ökade i stället något, en ökning som troligen var begränsad till landsbygdens tätorter; i varje fall var antalet gifta i stort sett oförändrat bland jordbruksbefolkningen. Ökningen i städerna gällde åtminstone alla åldersklasser över 20 år. Antalet gifta och förut gifta ökade mycket kraftigt, medan antalet vuxna ogifta ändrades obetydligt.

Den befolkningsfördelning efter kön, ålder och civilstånd som förelåg vid jämförelseperiodens början gav i mycket förutsättningarna för den utveckling som skett. Då exempelvis åldersgruppen 20—25 år var mycket stor, kunde gruppen 25—30 år förutses vara stor fem år senare. På så sätt fanns vissa möjligheter att förutse utvecklingen. Utgående från situationen 1935 ändrades sedan befolkningens sammansättning genom födelser, dödsfall, giftermål, skilsmässor och flyttningar. Det är dessa faktorer, som gör prognoser osäkra, enär deras utveckling är mer eller mindre oviss. Det gäller i synnerhet nativitet och flyttningar, medan framför allt dödligheten enligt lång erfarenhet

Tabell 84. Folkmängdens förändringar på landsbygden och i städerna i riket åren 1931—1949.

Årligen	På 1 000 invånare							
	Giftermål		Levande födda		Döda		Folkökning	
	Lb.	St.	Lb.	St.	Lb.	St.	Lb.	St.
1931/35.....	6,44	9,13	15,19	11,92	12,04	10,85	— 1,58	13,62
1936/40.....	7,69	11,69	15,37	13,79	12,23	10,74	— 6,09	21,58
1941/45.....	7,90	12,30	17,99	19,90	11,23	9,74	— 6,32	33,09
1947.....	7,15	10,85	17,80	20,38	11,61	9,79	— 6,32	34,43
1948.....	6,68	10,15	17,46	19,48	10,51	9,03	— 5,52	33,62
1949.....	6,38	9,54	16,81	18,08	10,72	9,04	— 8,30	29,08

ändras relativt litet och ganska regelbundet, bortsett från mindre avvikelser under tider av krig och andra liknande katastrofer.

Känt är att nativiteten successivt minskat sedan slutet av 1800-talet. Den nådde botten under 1930-talet med lägst 13,7 % åren 1933—34. Talet gick sedan sakta upp och nådde 15,6 % år 1941. Då steg det plötsligt med flera enheter och nådde toppen 1944 med 20,6 %. Men sedan har en tillbakagång åter inträtt; år 1949 var talet nere i 17,4 % (tab. 84). Det var en icke helt förutsedd utveckling, som emellertid ännu så länge endast medfört en oväntad ansvällning i botten på ålderspyramiden. Det dröjer ännu något årtionde innan dessa stora årsklasser gör sig märkbara på bostadsmarknaden. De har alltså ännu icke medfört ökat behov av lägenheter men väl ett visst behov av större bostadsutrymme för de familjer de tillhör. Det bör tilläggas att den tillfälliga nativitetsökningen gjorde sig mest märkbar i städerna, där den för övrigt fortfarande befinner sig på en relativt hög nivå efter 1930-talets måttstock.

Dödligheten har fortsatt att nedgå. I den sedan gammalt pågående jämna nedgången skedde dock ett brott med särskilt låga tal åren 1942—43. Det har sitt intresse att dödligheten fortfarande minskas, trots att den redan befinner sig på en, internationellt sett mycket låg nivå. Det bör tilläggas, att dödligheten minskas i alla åldrar från det första levnadsåret till de högsta åldersklasserna. Dödlighetsutvecklingen innebär naturligtvis att allt fler i alla åldersklasser kvarlever från år till år och att folkmängden blir större än eljest kunde väntas. Från bostadshushållen sett, blir upplösningar av hushåll på grund av dödsfall relativt färre, och hushållens livslängd ökas. Likaså minskas icke hushållens storlek så snabbt som förut genom dödsfall bland medlemmarna.

Giftermålsfrekvensens utveckling sedan början av 1930-talet är intressant. Äktenskapsbildningen ökade år från år och nådde toppsiffror

1939 och 1942—44 men började sedan åter sjunka. Stegringen gjorde sig framför allt märkbar i de yngre åldersgrupperna. Sålunda ingick 97 män av 1 000 ogifta i åldern 25—30 år äktenskap årligen under perioden 1931—35, medan talet var uppe i 159 år 1945. Stegringen var mest markant i städerna. Den ökade familjebildningen ledde naturligtvis till en omedelbar stegring i bostadsefterfrågan. Praktiskt taget alla gifta efterfrågar ju bostäder. Men varje nytt äktenskap behövde icke en ny bostad, eftersom mannen eller hustrun eller båda kunde i ett okänt antal fall vid giftermålet upplösa sitt ungarshushåll. När de var medlemmar i andra hushåll, medförde giftermålet en hushållssprängning på ett eller två håll. Sådana följdföreteelser på bostadsmarknaden ökade alltså i styrka i och med den stegrade äktenskapsbildningen.

En faktor i befolkningsrörelsen återstår att beröra, nämligen flyttningarna. När landet i dess helhet diskuteras, begränsas problemet till emigration och immigration. Den spelade en mycket liten roll under 1930-talet. Man kunde då räkna med en mindre nettoinflyttning till landet. År 1944 började emellertid en för våra förhållanden ganska betydande immigration. Den åtföljdes visserligen ganska snart av en återutflyttning, men resultatet blev dock ett icke obetydligt nettotillskott till folkmängden, för åren 1944—49 sammanlagt något över 100 000 personer. Det medförde snart ett ökat behov av bostäder.

För olika delar av landet tillkommer frågan om den inrikes omflyttningen. Det är ett område, som är bristfälligt statistiskt belyst. Vid sidan av en fortgående omflyttning mellan olika orter, där inflyttning och utflyttning kan förutsättas ungefär balanseras, pågår en inflyttning till tätorterna av människor, som till mycket stor del torde befinna sig i de lägsta hushållsbildande åldrarna. Överskottet inflyttade har växlat år från år i stort sett efter de ekonomiska konjunkturerna. Under de senaste åren tycks dock trots högkonjunkturen nettoinflyttningen särskilt till storstäderna ha hejats en hel del, vilket kan sammanhålla med svårigheterna att erhålla bostad.

Av det sagda framgår att många faktorer tenderat till att skärpa stegringen i efterfrågan på bostäder i tätorterna. Så var fallet icke minst under 1940-talets förra hälft. Äktenskapsbildningen steg, dödlighetens nedgång fortsatte och inflyttningen till tätorterna från landsbygden var betydande. En viss lättnad i detta tryck på bostadstillgången har dock kunnat spåras efter krigets slut, ehuru en icke betydelselös immigration istället kom till.

9. Hushållsföreståndaren och hushållets storlek.

Såsom tidigare påpekats kom för hela landet i genomsnitt 3,1 personer per hushåll. De egentliga familjehushållen var dock större, i

medeltal 3,6 personer, medan andra hushåll var så mycket mindre. Närmast i storlek kom de förut gifta männens och kvinnornas hushåll med 2,2 personer och sist de ogifta männens och kvinnornas med 2,0 och 1,6 personer. Det kan tilläggas att enligt en utförligare redovisning i bostadsräkningen 1939 jämnåriga änklingar, änkor och frånskilda kvinnor hade lika stora hushåll, medan de frånskilda männens hushåll var betydligt mindre. Detta förhållande får i stort sett sin förklaring av att det i regel är kvinnorna som får ta hand om barnen, när ett äktenskap upplöses.

Det egentliga familjehushållet växer till storleken från sitt bildande i och med att barnen tillkommer till dess barnafödandet upphör och hushållet därmed fullbildats. Det förblir sedan fulltaligt en del år till dess barnen börjar lämna hemmet eller äktenskapet upplöses. Familjens livstid kan alltså med hänsyn till storleken och behovet av bostadsutrymme indelas i tre perioder, kännetecknade av tillväxt, konstans och krympning.

I verkligheten hinner naturligtvis icke alla familjer igenom alla tre perioderna. Äktenskapet kan upplösas innan den andra perioden begynt eller innan barnen börjat lämna hemmet. Och periodernas längd växlar. Om man betraktar de familjer, som genomlöper alla utvecklingsfaser, är det givet att den första och sista perioden blir längst och mellanperioden i stället kortast för de största barnfamiljerna. Mellanperioden varar från det sista barnets födelse till dess första gången ett barn lämnar hemmet. Och det dröjer längst för familjer med många barn och sådana där barnen tillkommit med långa tidsintervaller innan hushållet krympt ner till ett tvåpersonershushåll.

Även om förhållandena är mycket olika i de enskilda fallen, är dock utvecklingsgången under familjens tillvaro från uppbyggnad till avveckling gemensam för alla. Den spåras tydligt i uppgifterna om hushållens storlek för olika åldersklasser gifta hushållsföreståndare (tab. 91). Medelålders gifta män (35—50 år) hade i genomsnitt de största familjerna med 4,0 personer, medan motsvarande tal för de yngsta (under 35 år) och de äldsta (över 65 år) var 3,3 och 3,1 personer.

De förut gifta kan sägas representera f. d. egentliga familjehushåll. När hushållens medelstorlek stiger något för dessa med hushållsföreståndarens ålder upp till medelåldern, beror det väsentligen på att de yngre åldersklasserna representerar hushåll, vilka upphört relativt tidigt som familjehushåll (med man och hustru) och innan det normala tillväxtskedet hunnit avslutas. När sedan hushållsföreståndarens ålder stiger ytterligare, minskas även här hushållets storlek i och med barnens utflyttning.

Även för de ogifta framträder samma utvecklingsgång beträffande

Tabell 85. Bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder fördelade efter storlek.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Antal hushåll	Därav (i %) med nedanstående antal boende								
		1	2	3	4	5	6	7	8 o. fl.	S:a
Ogift man										
20—35 år.....	33 300	59,7	23,0	10,4	4,4	1,5	0,6	0,3	0,1	100,0
35—50 *.....	54 100	37,7	29,1	18,6	8,9	3,6	1,4	0,4	0,3	100,0
50—65 *.....	41 600	43,8	29,8	15,2	6,9	2,6	1,1	0,4	0,2	100,0
65— <i>ω</i>	20 800	51,9	30,6	11,0	4,5	1,1	0,7	0,1	0,1	100,0
Ogift kvinna										
20—35 år.....	27 100	66,6	23,4	6,4	2,2	0,9	0,3	0,1	0,1	100,0
35—50 *.....	50 000	50,7	30,5	12,2	3,9	1,6	0,7	0,2	0,2	100,0
50—65 *.....	56 200	56,9	27,8	9,4	3,9	1,2	0,5	0,1	0,2	100,0
65— <i>ω</i>	37 500	67,9	21,8	6,8	2,1	0,8	0,4	0,1	0,1	100,0
Gift man, samboende										
—35 år.....	320 700	—	23,7	40,0	22,7	8,7	3,2	1,2	0,5	100,0
35—50 *.....	572 700	—	15,6	28,4	26,6	14,7	7,6	3,7	3,4	100,0
50—65 *.....	393 600	—	27,4	28,1	19,8	11,9	6,4	3,2	3,2	100,0
65— <i>ω</i> *.....	166 600	—	45,7	26,4	14,3	7,3	3,5	1,6	1,2	100,0
Gift man, ej samboende..	10 400	60,6	19,9	9,8	5,4	3,3	0,8	0,1	0,1	100,0
Gift kvinna, samboende..	12 500	29,6	29,6	23,2	9,9	4,3	2,0	0,7	0,7	100,0
Förut gift man										
—50 år.....	14 600	33,5	23,1	21,3	12,4	5,3	2,2	1,3	0,9	100,0
50—65 *.....	29 100	31,5	28,0	19,1	10,4	6,0	2,9	0,9	1,2	100,0
65— <i>ω</i> *.....	45 800	48,4	29,2	12,4	5,2	2,7	1,4	0,3	0,4	100,0
Förut gift kvinna										
—50 år.....	35 400	19,6	28,2	24,4	14,0	7,1	3,6	1,8	1,3	100,0
50—65 *.....	75 000	31,1	29,4	18,9	11,2	5,3	2,2	1,0	0,9	100,0
65— <i>ω</i> *.....	85 400	59,4	23,1	9,7	4,6	1,9	0,9	0,2	0,2	100,0
Samtliga.....	2 082 400	14,3	24,9	25,6	17,7	9,1	4,5	2,1	1,8	100,0

hushållets storlek, men här beror detta förhållande icke på olikheter i barnantalet; barn förekommer för övrigt sällan i dessa hushåll. Man finner huvudsakligen andra kategorier (anhöriga, inneboende o. d.) representerade vid sidan av hushållsföreståndaren själv. Många ungarlshushåll torde för övrigt vara ganska kortvariga, när de endast blir genomgångshushåll till egentliga familjehushåll.

Hushållens fördelning efter storlek för olika grupper av hushållsföreståndare visas i tab. 85.

De egentliga familjehushållen består naturligtvis alltid av minst två personer, mannen och hustrun. I vart fjärde fall begränsades hushållet till dessa. Andelen ensamstående makar växlande dock med åldern från knappt en fjärdedel när mannen var under 35 år till 16 % i åldersgruppen 35—50 år, över en fjärdedel i åldern 50—65 år och närmare hälften i pensionsåldern (över 65 år). För gifta män under 35 år var trepersonershushållet det vanligaste (40 %); endast 14 % hade hushåll om 5 eller flera personer. I åldern 35—50 år var 4-personershushållen nästan lika vanliga som 3-personershushållen, vardera

omfattade drygt en fjärdedel av alla, och nära en tredjedel bestod av 5 eller fler personer. I nästa åldersgrupp (50—65 år) märktes åter en förskjutning mot mindre hushåll. Hushåll med två och tre personer var de vanligaste — på vardera gruppen kom drygt en fjärdedel, medan en femtedel av hushållen bestod av 4 personer och en fjärdedel av 5 eller flera personer. I den högsta åldersgruppen hade hushållens storlek krympt ännu mer. En fjärdedel omfattade 3 personer, 14 % 4 personer och likaså 14 % 5 eller flera personer.

En uppgift om äktenskapets och hushållets ålder kan visserligen icke ersättas av en uppgift om mannens ålder, men det råder ett starkt samband. Ovanstående redogörelse ger därför åtminstone en antydning om hur hushållet ändras till storleken under livstiden från grundandet till upplösningen. Bilden är naturligtvis ur denna synpunkt grumlad av att icke alla äldre män representerar äldre hushåll utan i en del fall yngre eller helt unga hushåll.

Av de gifta män, som ej sammanbodde med hustrun och som hade egen bostad, var över 60 % ensamma och bildade alltså enpersons-hushåll mot endast 30 % av gifta icke samboende kvinnor. Denna olikhet förklaras väsentligen av att eventuella barn i regel följer modern.

Av förut gifta män med egen bostad och i åldrarna under 65 år bodde knappt en tredjedel ensamma, medan övriga två tredjedelar hade upptagit en eller flera andra personer i hushållet. Av de äldre över 65 år var betydligt fler eller hälften ensamboende. Förut gifta kvinnor i åldern 50—65 år visade samma fördelning efter hushållets storlek som de förut gifta männen i samma ålder. Däremot fanns relativt fler större hushåll bland de yngre under 50 år, endast en femtedel bodde ensamma. I åldrarna över 65 år var å andra sidan relativt fler eller 60 % ensamboende.

Av ogifta män med egen bostad bildade nära hälften eller 45 % enpersonshushåll och av ogifta kvinnor 59 %. Ensamboende var vanligast bland de yngsta och äldsta (under 35 år och över 65 år), medan relativt fler av de medelålders ogifta hade även andra medlemmar i sitt hushåll. Det fanns få ogifta med större hushåll; endast 4 % av männen och 2 % av kvinnorna förestod hushåll med 5 eller flera personer.

Det har visats, att gifta samboende män såsom representanter för de egentliga familjehushållen helt naturligt har de genomsnittligt största hushållen; bland dem fanns icke några enpersonshushåll men väl ett betydande antal stora hushåll. Å andra sidan hade ogifta och förut gifta personer över 65 år och ogifta under 35 år, såväl män som kvinnor, de minsta hushållen; bland dem utgjorde enpersonshushållen en stor eller övervägande del.

Det kan ha sitt intresse att se hur gruppen ensamboende var sammansatt. Den utgjordes till 56 % av ogifta, 41 % förut gifta och 3 % gifta, som ej sammanbodde med maken eller maken. Flertalet eller $\frac{3}{5}$ av de ensamboende var kvinnor och $\frac{2}{5}$ var män. Bland dessa utgjorde åldringarna en betydande del eller nära $\frac{1}{10}$, inemot hälften (45 %) tillhörde åldersklassen 35—65 år, och endast $\frac{1}{6}$ (17 %) var under 35 år. Av dem som var för sig lagt beslag på en hel lägenhet var alltså den största delen äldre personer och endast ett fåtal yngre män och kvinnor. Av dessa yngre personer var omkring hälften män och hälften kvinnor.

Från och med tvåpersonershushållen dominerade de egentliga familjehushållen; två tredjedelar av dem förestods av gifta män. Av trepersonershushållen var 84 % familjehushåll, och sedan steg andelen ytterligare med storleken till över 93 % för hushåll med 8 eller flera personer. Det kan tilläggas att av de stora hushåll, som ej utgjorde egentliga familjehushåll, förestods inte mindre än hälften av förut gifta kvinnor.

10. De boende efter inbördes ställning i hushållet.

Av de boende har hittills endast hushållsföreståndarna studerats. Såsom tidigare angivits fanns i hela landet 6,5 milj. boende i 2,1 milj. lägenheter. Såsom hushållsföreståndare kunde alltså räknas 2,1 milj. eller icke fullt var tredje person (31,3 %). Vilka var då de övriga boende?

Först bör nämnas hustrurna i familjehushållen. De var naturligtvis till antalet lika med antalet gifta samboende män med eget hushåll. Det bör anmärkas, att som man och hustru även räknats ogifta och förut gifta män och kvinnor, som hade barn och bostad tillsammans. Det fanns naturligtvis åtskilliga jämförliga fall av samboende utan gemensamma barn, men det har icke varit möjligt att urskilja dessa. Till denna grupp hustrur och likställda kom 22 % av samtliga boende. Hushållsföreståndarna och hustrurna omfattade över hälften av alla personer. De utgjorde var och en på sitt håll hela hushållet eller bildade kärnan i ett större hushåll.

De övriga eller 46 % av samtliga boende karakteriseras bäst genom att ange i vilket förhållande de stod till hushållsföreståndaren eller dennes hustru. Närmast kom hushållsförståndarens och hustruns barn eller närmare bestämt deras ogifta hemmavarande barn, som ej i sin tur hade egna barn. Vuxna barn, som var gifta eller förut gifta eller som var ogifta och hade barn, räknades nämligen icke till familjen utan betraktades som anhöriga, enär de ansågs ha lämnat familje-

Tabell 86. De boende fördelade på familjemedlemmar, anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende samt barn i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Antal boende	Därav (i %)						Därav i % barn
		familje-medl.	an-höriga	hem-bitr.	arbets-bitr.	inne-boende	S:a	
Stockholm.....	640 000	87,2	4,1	1,9	0,0	6,8	100,0	18,9
Göteborg.....	303 000	90,7	3,8	1,1	0,0	4,4	100,0	21,3
Malmö.....	167 000	92,2	3,6	1,1	0,0	3,1	100,0	20,9
Orter med								
30 000—100 000 inv....	670 000	90,0	3,5	1,3	0,1	5,1	100,0	21,7
10 000— 30 000 „ ...	650 000	89,6	3,5	1,4	0,2	5,3	100,0	23,1
5 000— 10 000 „ ...	310 000	88,9	3,9	1,8	0,3	5,1	100,0	22,2
1 000— 5 000 „ ...	685 000	90,2	4,2	1,3	0,4	3,9	100,0	23,4
200— 1 000 „ ...	540 000	90,2	5,0	1,3	0,7	2,8	100,0	24,0
Egentlig landsbygd....	2 590 000	87,8	7,6	1,4	1,1	2,1	100,0	25,7
Hela riket	6 555 000	88,8	5,4	1,4	0,6	3,8	100,0	23,4
Därav orter med minst 1 000 inv.	3 425 000	89,3	3,9	1,5	0,2	5,1	100,0	21,7

kretsen för att bilda en egen familj. Till de hemmavarande barnen räknades något mer än en tredjedel av de boende eller 35 %. Därmed har 89 % av alla boende redovisats och just dessa som här kallas familjemedlemmar. Något oegentligt har till dem räknats alla hushållsföreståndare, även de som bildar enpersonshushåll. Dessa utgjorde emellertid endast 4,5 % av alla boende. Räknas dessa bort, blir alltså 84,6 % av de boende redovisade som medlemmar i familjer med egen bostad. Familj tages då i vidsträcktare bemärkelse med inräknande av ogifta och förut gifta män och kvinnor med barn.

Vilken anknytning till hushållet hade då återstående 11,2 % av de boende? De var anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende (tab. 86). Hälften av dem eller 5,4 % av samtliga boende var anhöriga; som sådana räknades hushållsföreståndarens eller hans makas föräldrar, förföräldrar, syskon, syskonbarn, svågrar, svägerskor, barnbarn, fastrar, mostrar, farbröder och morbröder men däremot ej kusiner.

Åtskillnad göres mellan hembiträden och arbetsbiträden. Med arbetsbiträden avses personer, som icke deltar i hushållsarbetet utan är anställda av hushållsföreståndaren i dennes yrkesverksamhet, vanligen inom jordbruk, hantverk och handel. Till dessa grupper räknades 1,4 och 0,6 % av de boende.

Slutligen kommer de inneboende, omfattande 3,8 % av alla boende.

De boendes fördelning efter deras ställning i hushållet är ganska lika i större och mindre tätorter. Den egentliga landsbygden ger emellertid en något annan bild (tab. 87). Där var procenttalet inneboende lägre än i tätorterna. I stället var anhöriga och arbetsbiträden

Tabell 87. De boende fördelade på familjemedlemmar, anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende samt barn i olika landsdelar på den egentliga landsbygden.

Landsdel	Antal boende	Därav (i %)						Därav i % barn
		familje-medl.	an-höriga	hem-bitr.	arbets-bitr.	inne-boende	S:a	
Mälardalen	381 200	88,5	6,1	1,7	1,6	2,1	100,0	24,2
Östra Götaland	489 600	88,0	7,4	1,3	1,3	2,0	100,0	24,9
Skåne, Halland, Blekinge	423 000	87,9	6,9	1,6	1,7	1,9	100,0	26,1
Väst kust- o. Värmland	525 400	87,0	8,6	1,3	0,9	2,2	100,0	23,5
Dalarna, Nedre Norrland	493 300	86,7	8,5	1,5	0,5	2,8	100,0	25,3
Övre Norrland	277 500	89,6	7,3	0,9	0,3	1,9	100,0	32,7
Hela egentliga landsbygden	2 590 000	87,8	7,6	1,4	1,1	2,1	100,0	25,7
Därav								
Annan fastighet	1 011 000	91,1	5,1	1,1	0,4	2,3	100,0	25,4
Jordbruksfastighet	1 579 000	86,2	8,8	1,5	1,4	2,1	100,0	25,8

Tabell 88. De boende fördelade på familjemedlemmar, anhöriga etc. i bostads-hushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Antal boende	Därav (i %)						Därav i % barn
		familje-medl.	an-höriga	hem-bitr.	arbets-bitr.	inne-boende	S:a	
Ogift man								
20—35 år	55 700	62,4	21,5	4,0	1,1	11,0	100,0	5,1
35—50 "	117 600	49,7	37,7	5,5	1,0	6,1	100,0	5,2
50—65 "	83 000	54,0	28,7	8,6	1,7	7,0	100,0	3,4
65— <i>o</i> "	35 400	59,5	20,1	11,6	1,9	6,9	100,0	1,7
Ogift kvinna								
20—35 år	41 300	73,1	13,9	0,3	0,3	12,4	100,0	7,0
35—50 "	89 200	63,9	25,1	0,9	0,7	9,4	100,0	5,6
50—65 "	94 600	65,3	19,5	1,3	1,1	12,8	100,0	2,1
65— <i>o</i> "	55 600	69,8	15,1	2,1	0,8	12,2	100,0	0,9
Gift man, samboende								
—35 år	1 072 500	94,3	2,4	0,5	0,4	2,4	100,0	34,6
35—50 "	2 277 000	93,7	2,7	0,9	0,6	2,1	100,0	36,5
50—65 "	1 442 100	92,0	3,8	0,9	0,5	2,8	100,0	14,5
65— <i>o</i> "	508 600	89,8	5,4	1,1	0,4	3,3	100,0	4,5
Gift man, ej samboende	18 900	74,1	6,9	6,4	0,3	12,3	100,0	12,1
Gift kvinna, ej samboende	31 800	81,2	5,5	1,7	0,1	11,5	100,0	25,8
Förut gift man								
—50 år	35 700	75,2	7,0	8,2	0,7	8,9	100,0	25,8
50—65 "	74 800	78,3	7,0	8,1	0,8	5,8	100,0	11,1
65— <i>o</i> "	90 000	75,6	7,3	9,8	0,4	6,9	100,0	3,5
Förut gift kvinna								
—50 år	103 000	83,6	5,7	0,7	0,8	9,2	100,0	30,1
50—65 "	183 700	81,1	6,4	0,7	0,7	11,1	100,0	7,2
65— <i>o</i> "	144 500	81,4	6,1	2,3	0,5	9,7	100,0	2,2
Samtliga	6 555 000	88,8	5,4	1,4	0,6	3,8	100,0	23,4

Tabell 89. Antal boende, barn, familjemedlemmar, anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende per 100 hushåll i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Familje- medl.	Övriga boende				Samtl. boende	Antal barn under 16 år
		anhöriga	hembitr.	arbets- bitr.	inne- boende		
Stockholm.....	238,1	11,1	5,3	0,0	18,5	273,0	51,7
Göteborg.....	265,8	11,1	3,2	0,1	13,0	293,2	62,3
Malmö.....	253,9	9,9	3,0	0,1	8,5	275,4	57,7
Orter med							
30 000—100 000 inv.....	260,0	10,3	3,7	0,2	14,7	289,0	62,8
10 000—30 000 *	270,7	10,5	4,2	0,6	16,0	302,0	69,6
5 000—10 000 *	268,1	11,7	5,4	0,8	15,5	301,5	67,1
1 000—5 000 *	278,0	12,9	4,0	1,3	12,0	308,2	72,2
200—1 000 *	279,2	15,3	4,2	2,1	8,7	309,5	74,2
Egentlig landsbygd.....	310,6	26,8	5,0	3,8	7,7	353,8	90,8
Hela riket.....	279,8	16,9	4,5	1,7	11,9	314,8	73,8
Därav orter med minst 1 000 inv.	261,1	11,3	4,4	0,5	14,9	292,2	63,5

vanligare i jordbrukarhemmen. Det stora antalet inneboende i Stockholm faller även i ögonen.

Det fanns 315 personer per 100 hushåll. Av dessa var naturligtvis precis 100 hushållsföreståndare, och därtill kom 70 hustrur och 110 barn, varav 74 under 16 år och 36 äldre. Det blev alltså sammanlagt 280 familjemedlemmar per 100 hushåll. Dessutom kom 35 andra personer per 100 hushåll. Såsom redan påpekats kunde hälften av dem räknas som anhöriga. På 100 hushåll kom sammanlagt 17 anhöriga, 4 hushållstjänare, 2 arbetsbiträden och 12 inneboende (tab. 89).

Det har tidigare visats att hushållen är i genomsnitt något större i små tätorter än i storstäderna. Denna skillnad kan nu preciseras till att endast gälla barnantalet; antalet övriga boende var ungefär det samma i alla storleksgrupper av orter, omkring 30 per 100 hushåll. Malmö utgjorde ett undantag med endast 22 övriga boende på 100 hushåll. För Stockholm var antalet ovanligt stort (35). Men ser man på de olika kategorierna av övriga boende, framträder vissa skillnader. För de minsta tätorterna framkom ett större antal anhöriga och arbetsbiträden men ett mindre antal inneboende än för de större städerna.

Såsom redan påvisats var landsbygdens hushåll väsentligt större än tätorternas med 354 boende per 100 hushåll mot 292 för samtliga tätorter med minst 1 000 inv. Antalet familjemedlemmar var betydligt större, 311 mot 261, liksom även övriga boende, 43 mot 31. Skillnaden mellan landsbygd och tätorter i fråga om antalet familjemedlemmar per hushåll hänförde sig uteslutande till barnantalet. I tätorternas hushåll fanns endast 92 barn per 100 hushåll — alltså i genomsnitt

Tabell 90. Antal boende, barn, familjemedlemmar, anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende per 100 hushåll i olika landsdelar på den egentliga landsbygden.

Landsdel	Familjemedl.	Övriga boende				Samtl. boende	Antal barn
		anhöriga	hembitr.	arbetsbitr.	inneboende		
Mälardalen	288,2	19,9	5,6	5,1	6,9	325,7	78,9
Östra Götaland	306,7	25,8	4,7	4,7	6,6	348,6	86,9
Skåne, Halland, Blekinge	307,1	23,9	5,7	5,9	6,8	349,4	91,2
Västkust- o. Vänerlän	300,9	29,8	4,5	3,2	7,4	345,8	81,3
Dalarna, Nedre Norrland	311,6	30,5	5,2	1,9	10,1	359,4	90,8
Övre Norrland	381,0	31,2	3,7	1,3	7,9	425,1	139,1
Hela egentliga landsbygden	310,6	26,8	5,0	3,8	7,7	353,8	90,8
Därav							
Annan fastighet	335,7	18,7	4,1	1,6	8,3	368,4	93,7
Jordbruksfastighet	299,5	30,4	5,3	4,8	7,4	347,4	89,6

icke ens ett barn per hushåll — mot 140 på den egentliga landsbygden. Intressant är att av de 92 barnen på 100 tätortshushåll 64 var minderåriga och 28 äldre mot landsbygdens 91 och 49. Det fanns alltså lika många minderåriga barn i landsbygdens hushåll som barn i alla åldrar i tätorternas hushåll.

Landsbygdens hushåll hade dessutom flera övriga boende. Det innebär att de inneslöt mer än dubbelt så många anhöriga och även fler arbetsbiträden; i stället förekom inneboende i mindre utsträckning.

Det har redan tidigare påpekats att landsbygdens hushåll var i genomsnitt ungefär lika stora i alla delar av landet med två tydliga undantag (tab. 90). I Mälardalen var de något mindre, men även där betydligt större än i tätorterna. I övre Norrland var hushållen mycket större, vilket hänförde sig till det stora barnantalet; antalet övriga boende var icke större där än i andra landsdelar. Medeltalet barn per hushåll var dubbelt så stort i övre Norrland som i Mälardalens landsbygd och i rikets tätorter. Där fanns i medeltal två barn per hushåll mot endast ett i tätorterna eller närmare bestämt 210 mot 92 barn per 100 hushåll. Av de 210 barnen var 139 under 16 år och 71 äldre.

Olikheterna i hushållens storlek mellan tätorter och landsbygd och mellan olika landsdelar kräver sin förklaring. De hänför sig, såsom redan visats, huvudsakligen till antalet barn, såväl minderåriga som vuxna. Hur kan emellertid dessa olikheter förklaras? Berodde de på olika nativitet, olika benägenhet hos barnen att lämna föräldrahemmet, d. v. s. olika grad av hushållssprängning, eller på andra omständigheter?

Att hushållen och speciellt barnantalet var större på landsbygden och särskilt i övre Norrland än i tätorterna tycks väsentligen bero på

de rådande olikheterna i nativitet. Avvikelserna kan nämligen endast till mycket ringa del förklaras av att landsbygden har relativt något fler familjehushåll och färre enpersonshushåll. Den relativt ringa storleken av tätorternas hushåll skulle då kunna förklaras av att hushållen splittras hastigare, d. v. s. att barnen flytta tidigare hemifrån. Men även för landsbygdens del har man att räkna med en motsvarande process, vilken innebär att ungdomen icke flyttar till annan bostad i hemorten utan lämnar landsbygden för att slå sig ned i tätorter. De åldersklasser av gifta män, där antalet hemmavarande barn är störst, är icke heller särskilt starkt företrädade på landsbygden. Då återstår endast nativitetsskillnaderna som den huvudsakliga förklaringsgrunden. Den stödes också av att proportionen minderåriga och vuxna hemmavarande barn är ganska lika på landsbygd och i tätorter.

Jämföres hushållens storlek på landsbygden och i tätorter och i olika landsdelar för varje grupp av hushållsföreståndare för sig, framträder genomgående samma skillnader.

11. Antal hushåll med barn.

Förekomsten av minderåriga barn i hushållen visas i tab. 92—95.

Över hälften eller 58,3 % av hushållen saknade barn under 16 år; ett-barnsfamiljerna omfattade 22,0 %, två-barnsfamiljerna 12,2 % och familjer med 3 eller flera barn 7,5 % av alla hushåll. I regel var dessa barn hushållsföreståndarens eller hustruns, men i enstaka fall stod ett eller flera barn utanför familjekretsen och tillhörde hushållet såsom anhöriga eller inneboende.

Andelen barnfamiljer var minst och alltså andelen barnlösa hushåll störst i storstäderna. På den egentliga landsbygden var visserligen procenttalet barnlösa hushåll lägre än i tätorterna, men särskilt markant var det stora antalet barnrika familjer; 11,5 % av hushållen hade 3 eller flera minderåriga barn mot endast 3,7 % i Stockholm, 4,7 % i Göteborg och 3,9 % i Malmö. Övre Norrlands landsbygd visade sin särställning med procenttalet 20,7; i stället var endast 40,9 % av hushållen barnlösa. Av alla barnrika familjer i hela landet befann sig 11 % i de tre storstäderna, 36 % i andra tätorter och 53 % på den egentliga landsbygden. Dessa uppgifter bör jämföras med motsvarande fördelning av hela folkmängden (19, 46 och 35 %).

Enligt tab. 94 bestod en fjärdedel eller 24,3 % av hushållen av två vuxna utan barn, 14,3 % av en ensam vuxen person, 13,8 % av två vuxna och ett barn och 11,6 % av 3 vuxna och ett barn. De övriga eller 36 % av samtliga var fördelade på ett stort antal hushållstyper.

Den största andelen hushåll med barn fanns naturligtvis bland de egentliga familjehushållen, som förestods av gift man med hustru,

Tabell 91. Antal boende, barn, familjemedlemmar, anhöriga etc. per 100 hushåll bland bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder.

Hela riket.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Familje- medl.	Övriga boende				Samtl. boende	Antal barn
		anhöriga	hembitr.	arbets- bitr.	inne- boende		
Ogift man							
20—35 år	105,1	36,2	7,0	1,8	18,7	168,5	8,5
35—50 »	108,8	82,5	12,0	2,1	13,5	218,9	11,5
50—65 »	108,6	57,8	17,4	3,4	14,0	201,2	6,9
65—ω »	104,5	35,3	20,4	3,3	12,2	175,7	3,0
Ogift kvinna							
20—35 år	109,0	20,7	0,4	0,4	18,5	149,0	10,4
35—50 »	114,5	44,8	1,6	1,2	16,9	179,0	10,0
50—65 »	109,7	32,8	2,2	1,8	21,4	167,9	3,5
65—ω »	103,4	22,4	3,1	1,2	18,0	148,1	1,3
Gift man, samboende							
—35 år	314,7	7,9	1,8	1,3	8,0	333,7	115,6
35—50 »	372,7	10,5	3,7	2,2	8,5	397,7	145,1
50—65 »	338,2	13,8	3,5	1,9	10,1	367,5	53,2
65—ω »	275,7	16,6	3,5	1,2	10,1	307,1	13,8
Gift man, ej samboende..	129,3	12,1	11,1	0,5	21,4	174,4	21,0
Gift kvinna, ej samboende	197,9	13,3	4,0	0,3	28,0	243,5	62,9
Förut gift man							
—50 år	187,6	17,5	20,6	1,6	22,1	249,4	65,4
50—65 »	196,3	17,7	20,3	2,0	14,4	250,7	27,9
65—ω »	145,5	14,1	18,9	0,7	13,2	192,5	6,6
Förut gift kvinna							
—50 år	239,0	16,5	1,9	2,4	26,2	286,1	86,1
50—65 »	199,0	15,9	1,8	1,6	27,3	245,7	17,7
65—ω »	139,4	10,4	4,0	0,9	16,6	171,3	3,7
Summa	279,6	17,0	4,5	1,7	11,9	314,8	73,8

främst bland de yngre hushållen där mannen var under 50 år (tab. 95). Bland de yngsta, under 35 år, var ett barn det ojämförligt vanligaste (43 %). Även bland de något äldre, 35—50 år, var ett-barnshushållen vanligare än andra grupper (32 %). Men särskilt utmärkande för denna åldersgrupp var det stora antalet hushåll med 3 eller flera barn; över en sjättedel (17,5 %) av hushållen hörde dit eller avsevärt flera än bland någon annan grupp av hushållsföreståndare. I barnfamiljerna växer med tiden barnen upp, och det leder naturligtvis till att antalet familjer med minderåriga barn så småningom avtar med mannens ålder. Av hushåll tillhöriga gifta män under 50 år hade tre fjärdedelar, i åldern 50—65 år en tredjedel och i åldern över 65 år en tiondel ett eller flera minderåriga barn.

Andra grupper av hushållsföreståndare redovisade mera sällan barn, av de ogifta männen och kvinnorna endast några få procent eller högst

Tabell 92. Bostadshushållen fördelade efter antalet barn (under 16 år) i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Antal hushåll	Därav (i %) med nedanst. antal barn under 16 år						
		0	1	2	3	4	5 o. fl.	S:a
Stockholm.....	233 200	66,6	20,1	9,6	2,7	0,7	0,3	100,0
Göteborg.....	105 100	61,1	22,4	11,8	3,2	0,9	0,6	100,0
Malmö.....	60 900	62,6	22,8	10,7	2,9	0,7	0,3	100,0
Orter med								
30 000—100 000 inv..	231 900	61,0	22,9	11,0	3,6	0,9	0,6	100,0
10 000— 30 000 * .	215 500	57,7	24,1	12,2	4,0	1,3	0,7	100,0
5 000— 10 000 * .	104 200	59,1	23,1	12,0	4,1	1,2	0,5	100,0
1 000— 5 000 * .	222 500	56,3	24,7	12,7	4,3	1,3	0,7	100,0
200— 1 000 * .	175 800	57,5	22,4	13,1	4,3	1,5	1,2	100,0
Egentlig landsbygd....	733 300	54,7	20,5	13,3	6,4	2,8	2,3	100,0
Hela riket	2 082 400	58,3	22,0	12,2	4,6	1,7	1,2	100,0
Därav orter med								
minst 1 000 inv.	1 173 300	60,6	22,8	11,4	3,6	1,0	0,6	100,0
Hela riket 1936 ¹	.	57,9	21,8	11,3	5,0	2,2	1,8	100,0

¹ Se Särskilda folkräkningen 1935/36, del VII.**Tabell 93. Bostadshushållen fördelade efter antalet barn (under 16 år) i olika landsdelar på den egentliga landsbygden.**

Landsdel	Antal hushåll	Därav (i %) med nedanst. antal barn under 16 år						
		0	1	2	3	4	5 o. fl.	S:a
Mälardalen.....	117 100	58,4	20,4	12,3	5,1	2,1	1,7	100,0
Östra Götaland.....	140 500	56,3	19,9	13,0	6,1	2,7	2,0	100,0
Skåne, Halland, Blekinge.	121 100	55,2	20,2	12,6	6,5	3,0	2,5	100,0
Väst kust- o. Vänerlän..	152 000	58,4	19,1	12,4	5,9	2,4	1,8	100,0
Dalarna, Nedre Norrland.	137 300	52,4	22,6	14,5	6,2	2,6	1,7	100,0
Övre Norrland.....	65 300	40,9	21,6	16,8	10,0	5,0	5,7	100,0
Hela egentliga landsbygden	733 300	54,7	20,5	13,3	6,4	2,8	2,3	100,0
Därav								
Annan fastighet.....	276 300	59,7	19,7	11,9	5,2	2,0	1,5	100,0
Jordbruksfastighet.....	457 000	51,7	21,0	14,2	7,1	3,3	2,7	100,0

Tabell 94. Bostadshushållen i riket fördelade efter antal vuxna och barn.

Antal barn	Antal vuxna						Samtliga hushåll
	1	2	3	4	5	6 o. fl.	
0.....	14,3	24,3	11,6	5,2	2,0	0,9	58,3
1.....	0,6	13,8	4,3	2,1	0,8	0,4	22,0
2.....	0,2	8,1	2,2	1,0	0,4	0,3	12,2
3.....	0,1	2,8	1,0	0,4	0,2	0,1	4,6
4.....	0,0	1,0	0,4	0,2	0,1	0,0	1,7
5 o. fl.	0,0	0,7	0,2	0,1	0,1	0,1	1,2
Summa	15,2	50,7	19,7	9,0	3,6	1,8	100,0

Tabell 95. Bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder fördelade efter antalet barn (under 16 år).

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Antal hushåll	Därav (i %) nedanst. antal barn (under 16 år)						
		0	1	2	3	4	5 o. fl.	S:a
Ogift man								
20—35 år.....	33 300	93,6	5,2	0,8	0,2	0,1	0,1	100,0
35—50 ».....	54 100	92,4	5,3	1,4	0,6	0,2	0,1	100,0
50—65 ».....	41 600	94,8	4,0	0,9	0,3	0,0	0,0	100,0
65— <i>ω</i> ».....	20 800	97,7	1,8	0,3	0,1	0,1	—	100,0
Ogift kvinna								
20—35 år.....	27 100	91,3	7,5	0,8	0,4	0,0	—	100,0
35—50 ».....	50 000	92,1	6,5	1,1	0,2	—	0,1	100,0
50—65 ».....	56 200	97,3	2,1	0,5	0,1	—	0,0	100,0
65— <i>ω</i> ».....	37 500	99,0	0,8	0,1	0,1	0,0	—	100,0
Gift man, samboende								
—35 år.....	320 700	26,8	42,9	21,7	6,2	1,7	0,7	100,0
35—50 ».....	572 700	26,5	32,0	24,0	10,3	4,0	3,2	100,0
50—65 ».....	393 600	67,8	19,8	7,4	2,9	1,2	0,9	100,0
65— <i>ω</i> ».....	166 600	89,8	7,8	1,5	0,5	0,2	0,2	100,0
Gift man, ej samboende	10 400	86,7	7,7	4,1	0,9	0,6	—	100,0
Gift kv., ej samboende	12 500	59,6	24,4	11,0	3,7	1,1	0,2	100,0
Förut gift man								
—50 år.....	14 600	60,3	22,1	11,9	4,2	0,9	0,6	100,0
50—65 ».....	29 100	81,6	12,1	4,4	1,1	0,5	0,3	100,0
65— <i>ω</i> ».....	45 800	94,9	4,0	0,7	0,3	0,1	—	100,0
Förut gift kvinna								
—50 år.....	35 400	50,0	27,1	14,6	5,4	1,9	1,0	100,0
50—65 ».....	75 000	86,2	10,9	2,2	0,5	0,1	0,1	100,0
65— <i>ω</i> ».....	85 400	97,0	2,5	0,3	0,2	0,0	—	100,0
Samtliga.....	2 082 400	58,3	22,0	12,2	4,6	1,7	1,2	100,0

9 % för ogifta kvinnor under 35 år. Då var barn mera vanliga i hushåll, som förestods av förut gifta män och kvinnor, särskilt i åldrarna under 50 år. T. o. m. flera barn var inte ovanligt. Av förut gifta kvinnor under 50 år med eget hushåll hade exempelvis 8,3 % 3 eller flera minderåriga barn.

Av alla barnlösa hushåll förestods över hälften (54,5 %) av gifta män med hustru. Men redan av ett-barnshushållen utgjordes $\frac{9}{10}$ av vanliga familjehushåll och av fler-barnshushållen ännu flera. Endast 4 % av hushåll med 3 eller flera barn förestods av andra än gift man med hustru. Omkring hälften av dessa eller 2 % av samtliga representerades av förut gifta kvinnor.

Av alla minderåriga barn tillhörde 93 % egentliga familjehushåll och bodde därmed — med få undantag — hos sina föräldrar. Av de övriga bodde förmodligen flertalet hos fadern eller modern och endast en mindre del hos anhöriga eller främmande personer. Det bör erinras om att här endast avsetts barn boende i vanliga bostadslägenheter och icke sådana i barnhem o. d.

Tabell 96. Procentuella antalet hushåll med endast familjemedlemmar och sådana med anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Antal hushåll	Därav (i %) med						
		endast familjemedl.	övriga boende	s:a	anhöriga	hembitr.	arbetsbitr.	inneboende
Stockholm.....	233 200	76,0	24,0	100,0	8,6	4,8	0,0	12,1
Göteborg.....	105 100	81,1	18,9	100,0	8,1	3,1	0,1	9,0
Malmö.....	60 900	83,5	16,5	100,0	7,7	2,9	0,1	6,8
Orter med								
30 000—100 000 inv..	231 900	80,1	19,9	100,0	7,8	3,5	0,2	10,0
10 000—30 000 * .	215 500	78,6	21,4	100,0	7,9	4,0	0,4	10,9
5 000—10 000 * .	104 200	77,4	22,6	100,0	8,4	5,0	0,6	10,7
1 000—5 000 * .	222 500	79,4	20,6	100,0	9,3	3,9	1,0	8,3
200—1 000 * .	175 800	79,5	20,5	100,0	11,0	4,0	1,6	6,2
Egentlig landsbygd....	733 300	73,4	26,6	100,0	17,2	4,8	3,2	5,4
Hela riket	2 082 400	77,0	23,0	100,0	11,6	4,3	1,4	8,2
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 173 300	78,5	21,5	100,0	8,5	4,1	0,4	10,0

Under 10-årsperioden 1936—45 minskades andelen familjer med 3 eller flera barn från 9,0 till 7,5 %. I stället blev 2-barnsfamiljerna relativt fler, och även andelen ett-barnsfamiljer och barnlösa hushåll ökade något (se tab. 92).

12. Antal hushåll med anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende.

Mer än tre fjärdedelar eller 77,0 % av alla hushåll i landet bestod endast av familjemedlemmar, och mindre än en fjärdedel eller 23,0 % av hushållen omfattade även andra personer. I 11,6 % av hushållen fanns anhöriga, i 4,3 % hembiträden, i 1,4 % arbetsbiträden och i 8,2 % inneboende (tab. 96).

Detta gäller landet i dess helhet. Landsbygden ger emellertid en annan bild än tätorterna (tab. 97). På landsbygden, närmare bestämt på dess jordbruksfastigheter, fanns relativt fler hushåll med personer utanför familjekretsen (28,3 %). Hushåll bosatta på annan fastighet liknade till sammansättningen mera tätorternas hushåll, av vilka endast 21,1 % hade övriga boende.

Karakteristiskt är att så många hushåll på landsbygden och särskilt vid jordbruket upptar anhöriga. Där fanns nämligen anhöriga i nästan vart femte hushåll mot endast i vart tolfte hushåll i tätorterna. I hushållsarbete anställda förekom i stort sett lika ofta i tätorterna som på landsbygden. Däremot fanns mycket sällan arbetsbiträden i tätorternas hushåll, praktiskt taget icke alls i de större städerna och

Tabell 97. Procentuella antalet hushåll med endast familjemedlemmar och sådana med anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende i olika landsdelar på den egentliga landsbygden.

Landsdel	Antal hushåll	Därav (i %) med						
		endast familje-medl.	övriga boende	s:a	an-höriga	hem-bitr.	arbets-bitr.	inne-boende
Mälardalen.....	117 100	75,9	24,1	100,0	13,8	5,2	4,2	5,0
Östra Götaland.....	140 500	74,6	25,4	100,0	16,6	4,6	4,0	4,7
Skåne, Halland, Blekinge.	121 100	73,0	27,0	100,0	16,0	5,2	4,9	5,2
Väst kust- o. Vänerlän.	152 000	72,0	28,0	100,0	19,1	4,3	2,9	5,2
Dalarna, Nedre Norrland.	137 300	71,8	28,2	100,0	18,8	5,1	1,7	6,6
Övre Norrland.....	65 300	74,0	26,0	100,0	18,7	3,7	1,1	5,6
Hela egentliga landsbygden	733 300	73,4	26,6	100,0	17,2	4,8	3,2	5,4
Därav								
Annan fastighet.....	276 300	77,3	22,7	100,0	13,6	4,0	1,2	6,0
Jordbruksfastighet.....	457 000	71,7	28,3	100,0	18,8	5,1	4,1	5,1

i 1 å 2 av 100 hushåll i de minsta tätorterna. Här kunde det vara fråga om någon enstaka hantverkare eller butiks innehavare, som berett en anställd bostad i sitt hem. Det var främst landsbygdens jordbrukarhem som hade anställda bland hushållsmedlemmarna. I 4,1 % av jordbrukarhushållen ingick någon för gårdens skötsel anställd. Denna grupp arbetsbiträden har redovisats skild från den närstående gruppen inneboende, vilken alltså avser personer som icke är släkt med eller är anställda hos hushållsföreståndaren och dennes familj. Sådana inneboende fanns i vart tionde hushåll i de större tätorterna och i vart tjugonde hushåll på den egentliga landsbygden.

Hushållsmedlemmar utanför familjekretsen var minst vanliga i de egentliga familjehushållen (gift man och hustru), av vilka över 80 % var »rena» familjehushåll (tab. 98). I högst $\frac{1}{10}$ av dessa hushåll fanns anhöriga, 3 % hade hembiträde boende i lägenheten, 1 % hade arbetsbiträden och 6—7 % hade inneboende. Däremot var det mycket vanligt att ogifta hushållsföreståndare hade anhöriga (föräldrar, syskon m. fl.), hembiträde eller inneboende. I synnerhet medelålders ogifta bodde tillsammans med anhöriga. Det var fallet med nära hälften av männen och en tredjedel av kvinnorna i åldern 35—50 år. Även många ogifta män hade hembiträde eller hushållerska, närmare en femtedel i åldrarna över 50 år. Samma var förhållandet bland förut gifta män i alla åldrar.

Över en tiondel av de ogifta männen och kvinnorna och ännu fler av de yngsta (under 35 år) hade inneboende. Men de förut gifta visade ändå högre tal, främst de förut gifta kvinnorna under 65 år, av vilka över en sjättedel (17—18 %) hade inneboende.

Tabell 98. Procentuella antalet hushåll med endast familjemedlemmar och sådana med anhöriga etc. bland bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Antal hushåll	Därav (i %) med						
		endast familje- medl.	övriga boende	S:a	an- höriga	hem- bitr.	arbets- bitr.	inne- boende
Ogift man								
20—35 år	33 300	61,4	38,6	100,0	22,6	6,6	1,4	14,0
35—50 *	54 100	39,7	60,3	100,0	47,4	11,7	2,0	9,7
50—65 *	41 600	45,9	54,1	100,0	36,0	17,0	2,7	9,9
65— <i>o</i> *	20 800	53,3	46,7	100,0	23,9	20,1	2,7	8,7
Ogift kvinna								
20—35 år	27 100	70,4	29,6	100,0	15,6	0,4	0,3	14,8
35—50 *	50 000	56,4	43,6	100,0	33,5	1,4	1,0	11,7
50—65 *	56 200	62,2	37,8	100,0	24,4	2,1	1,5	11,1
65— <i>o</i> *	37 500	69,8	30,2	100,0	17,4	3,0	1,0	11,6
Gift man, samboende								
—35 år	320 700	86,3	13,7	100,0	6,1	1,7	1,0	5,8
35—50 *	572 700	82,1	17,9	100,0	8,3	3,4	1,8	6,0
50—65 *	393 600	80,7	19,3	100,0	9,5	3,2	1,6	6,9
65— <i>o</i> *	166 600	81,4	18,6	100,0	9,5	3,1	1,0	6,5
Gift man, ej samboende	10 400	70,3	29,7	100,0	8,8	10,5	0,5	14,5
Gift kv., ej samboende	12 500	69,0	31,0	100,0	10,2	3,7	0,3	18,5
Förut gift man								
—50 år	14 600	57,3	42,7	100,0	13,2	20,1	1,2	16,2
50—65 *	29 100	63,9	36,1	100,0	10,7	19,9	1,7	9,9
65— <i>o</i> *	45 800	67,4	32,6	100,0	8,2	18,4	0,6	9,2
Förut gift kvinna								
—50 år	35 400	68,5	31,5	100,0	12,5	1,8	2,0	18,3
50—65 *	75 000	71,8	28,2	100,0	10,8	1,7	1,4	16,7
65— <i>o</i> *	85 400	79,5	20,5	100,0	7,1	3,6	0,7	10,6
Samtliga	2 082 400	76,8	23,2	100,0	11,7	4,3	1,4	8,1

Det kan tilläggas att endast 3 å 4 % av hushållen hade hembiträde i inkomstklasserna under 8 000 kr., 6 å 8 % av hushållen med 8 000—10 000 kr. men 24 % av hushåll med en inkomst över 10 000 kr. Av hushållen i den högsta inkomstklassen hade i tätorterna 23 % och på landsbygden 30 % hembiträde.

Till komplettering av det sagda anges i tab. 99 sammansättningen av hushåll av olika storlek och med olika barnantal.

Det är naturligtvis endast hushåll med 2 och flera personer, som kan innehålla andra än familjemedlemmar. Andelen hushåll med sådana övriga boende steg sedan med hushållets storlek för att nå sitt maximum för hushåll om 7 personer och sedan åter sjunka något. Av hushåll om 2 personer bestod $\frac{4}{5}$ endast av familjemedlemmar; det var man och hustru eller ogifta och förut gifta män och kvinnor med

Tabell 99. Procentuella antalet hushåll med endast familjemedlemmar och sådana med anhöriga, hembiträden, arbetsbiträden och inneboende bland hushåll av olika storlek och barnantal.

Antal boende Antal barn	Antal hushåll	Därav (i %) med						
		endast familje- medl.	övriga boende	så- dana	an- höriga	hem- bitr.	arbets- bitr.	inne- boende
1 boende.....	298 000	100,0	—	100,0	—	—	—	—
2 »	518 500	78,8	21,2	100,0	10,7	4,1	0,3	6,1
3 »	533 000	79,9	20,1	100,0	10,4	3,5	1,0	7,8
4 »	368 600	73,2	26,8	100,0	13,6	4,4	1,7	10,2
5 »	189 500	59,1	40,9	100,0	19,3	7,7	3,5	15,5
6 »	93 700	51,6	48,4	100,0	24,1	10,3	5,1	17,7
7 »	43 700	49,4	50,6	100,0	27,1	11,0	7,2	17,2
8 »	18 700	52,2	47,8	100,0	25,3	10,3	7,5	17,9
9 »	10 300	54,8	45,2	100,0	25,4	9,5	7,0	17,2
10 o. fl. boende.....	8 400	57,5	42,5	100,0	28,9	6,2	6,1	14,8
Samtliga hushåll	2 082 400	77,0	23,0	100,0	11,6	4,3	1,4	8,2
Därav med								
0 barn.....	1 214 000	77,0	23,0	100,0	11,7	4,2	1,2	9,2
1 »	458 000	76,8	23,2	100,0	12,3	3,4	1,6	9,0
2 »	254 000	77,8	22,2	100,0	10,4	5,0	1,9	8,0
3 »	96 000	75,3	24,7	100,0	10,6	7,0	2,8	7,5
4 »	35 400	76,4	23,6	100,0	11,6	6,2	2,9	6,7
5 o. fl. barn.....	25 000	81,0	19,0	100,0	10,4	4,0	2,0	5,2

ett barn. De övriga hushållen eller en femtedel av samtliga hade en annan sammansättning; förutom hushållsföreståndaren fanns en släkting i en tiondel av hushållen, en inneboende i 6 % och ett hembiträde i närmare 4 %. Ungefär samma siffror visade även hushåll om 3 personer. Men fr. o. m. 4-personshushållen blev det vanligare med främmande inslag i hushållet. Den stora förändringen skedde mellan hushåll med 4 och sådana med 5 personer. Av de förra upptog en fjärdedel och av de senare nära hälften även medlemmar utanför familjekretsen. Maximum eller över hälften (51 %) nåddes av hushåll med 7 boende. Av hushåll med 6 eller flera boende hade en fjärdedel en eller flera anhöriga, en tiondel hade hembiträden boende i lägenheten och över en femtedel inneboende eller arbetsbiträden.

Andra än familjemedlemmar (anhöriga, hembiträde, inneboende) var tydligen lika vanliga i barnfamiljer som i andra hushåll, och bland barnfamiljerna förekom de lika väl i de barnrika som i fåbarnsfamiljerna. Närmare en fjärdedel av hushållen innehöll även andra personer än familjemedlemmar (tab. 100).

Det visade sig, att 23,0 % av samtliga hushåll hade en eller flera medlemmar, som ej tillhörde familjen. Två tredjedelar av dessa eller

Tabell 100. Hushållen fördelade efter antalet icke familjemedlemmar i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Samtliga hushåll	Därav (i %) med... icke familjemedl.					Hushåll med icke familjemedl.	Därav (i %) med... icke familjemedl.				
		0	1	2	3 o. fl.	S:a		1	2	3 o. fl.	S:a	
Stockholm.....	233 200	76,0	16,7	4,9	2,4	100,0	56 000	69,7	20,2	10,1	100,0	
Göteborg.....	105 100	81,1	13,3	3,8	1,8	100,0	19 900	70,4	20,2	9,4	100,0	
Malmö.....	60 900	83,5	12,8	2,8	0,9	100,0	10 100	77,2	17,1	5,7	100,0	
Orter med												
30 000—100 000 inv.	231 900	80,1	13,6	4,3	2,0	100,0	46 200	68,6	21,3	10,1	100,0	
10 000— 30 000 *	215 500	78,6	14,8	4,6	2,0	100,0	46 100	68,9	21,6	9,5	100,0	
5 000— 10 000 *	104 200	77,4	15,3	5,0	2,3	100,0	23 600	67,8	22,2	10,0	100,0	
1 000— 5 000 *	222 500	79,8	14,0	4,4	2,2	100,0	46 000	67,9	21,5	10,6	100,0	
200— 1 000 *	175 800	79,5	13,9	4,5	2,1	100,0	36 100	67,6	22,1	10,3	100,0	
Egentlig landsbygd.	733 300	73,4	16,1	6,4	4,1	100,0	195 000	60,7	24,1	15,2	100,0	
Hela riket	2 082 400	77,0	15,1	5,1	2,8	100,0	479 000	65,7	22,3	12,0	100,0	
Därav orter med minst 1 000 inv.	1 173 300	78,9	14,6	4,4	2,1	100,0	347 900	69,2	21,0	9,8	100,0	

Tabell 101. Hushållen fördelade efter antalet icke familjemedlemmar i olika landsdelar på den egentliga landsbygden.

Landsdel	Samtliga hushåll	Därav (i %) med... icke familjemedl.					Hushåll med icke familjemedl.	Därav (%) med... icke familjemedl.				
		0	1	2	3 o. fl.	S:a		1	2	3 o. fl.	S:a	
Mälardalen.....	117 100	75,9	15,5	5,5	3,1	100,0	28 300	64,3	22,7	13,0	100,0	
Östra Götaland.....	140 500	74,6	14,9	6,6	3,9	100,0	35 700	58,8	26,0	15,2	100,0	
Skåne, Halland, Blekinge.	121 100	73,0	17,1	6,2	3,7	100,0	32 700	63,2	23,1	13,7	100,0	
Väst kust- o. Vänerlän..	152 000	72,0	17,1	6,9	4,0	100,0	42 600	61,0	24,5	14,5	100,0	
Dalarna, Nedre Norrland.	137 300	71,8	16,4	6,9	4,9	100,0	38 700	58,1	24,4	17,5	100,0	
Övre Norrland.....	65 300	74,0	15,4	5,8	4,8	100,0	17 000	59,4	22,4	18,2	100,0	
Hela egentliga landsbygden	733 300	73,4	16,1	6,4	4,1	100,0	195 000	60,7	24,1	15,2	100,0	
Därav												
Annan fastighet.....	276 300	77,3	15,7	4,8	2,2	100,0	64 000	69,2	21,3	9,5	100,0	
Jordbruksfastighet.....	457 000	71,7	16,3	7,1	4,9	100,0	131 000	57,7	25,0	17,3	100,0	

15,1 % av samtliga hushåll hade endast en sådan medlem, närmare $\frac{1}{4}$ hade 2 och $\frac{1}{8}$ hade 3 eller flera. I storstäderna fanns relativt färre hushåll med andra än familjemedlemmar, medan å andra sidan den egentliga landsbygden hade relativt fler. Denna olikhet förstärktes av att det i storstäderna i större utsträckning fanns endast en person utanför familjekretsen, medan det på landsbygden, särskilt på jordbruksfastigheterna, fanns relativt fler hushåll med 2 eller fler sådana personer (tab. 101).

13. Den enskildes hushållstillhörighet i olika åldrar.

Åtskilligt av det som redovisats i det föregående kan sammanfattas i en beskrivning av hur den enskilde individens tillhörighet till bostadshushållen förändras med åldern »från vaggan till graven». Framställningen bygger visserligen på en undersökning avseende en enda ort, Norrköping¹, och gör därför icke anspråk på allmän räckvidd, men den bör ändå vara ganska belysande.

Vid födelsen hamnar barnet i de flesta fall i ett föräldrahem. I undantagsfallen finner man barnen hos anhöriga, som inneboende i en främmande familj tillsammans med modern eller fadern eller som inackorderad. För de flesta sker ingen förändring under barnaåren. Av alla barn under 15 år i Norrköping bodde 93 % hos sina föräldrar, något över 2 % hos anhöriga, över 1 % som inneboende och mindre än 1 % tillhörde icke något familjehushåll utan vistades på barnhem o. d.

Under barnets uppväxttid blir naturligtvis risken större för varje år att föräldrahemmet splittras eller upplöses genom föräldrarnas skilsmässa eller genom moderns eller faderns död. Om så sker stannar dock barnet i de flesta fall hos fadern eller modern och har då fortfarande ett hem. Redan i 15—19 års åldern efter slutad skolgång börjar en del att lämna föräldrahemmet, kvinnorna något tidigare än männen. De blir inneboende (7 % och 8 %), och av kvinnorna tar en del hembiträdesplats (7 %). Andelen boende utanför de egentliga bostadshushållen stiger; i denna ålder tillhörde 3 à 4 % något hushåll av kollektiv typ. Men ännu är det ytterst få som bildar eget hushåll såsom ogifta (1 % av männen och 2 % av kvinnorna). Ett mindre antal kvinnor gifter sig dock och bildar familj. I hela landet var 3 % av kvinnorna i åldern 15—19 år gifta, av männen inte ens tiondelen så många. I åldern 15—19 år var drygt $\frac{1}{5}$ av männen och mindre än $\frac{3}{4}$ av kvinnorna kvar i föräldrahemmet.

Från och med 20-årsåldern börjar de att i större skala lämna sina föräldrahem. Av alla kvinnor i Norrköping i åldern 20—24 år var ungefär en tredjedel gifta och med eget hushåll, en tjugondel ogifta men med eget hushåll, knappt en tredjedel boende i ett »främmande» hushåll och en tredjedel kvarboende hos föräldrarna. Av männen i samma ålder var mindre än en femtedel gifta och med eget hushåll, knappt en tjugondel ogifta men med eget hushåll, en femtedel boende i ett »främmande» hushåll och tre femtedelar kvarboende hos föräldrarna. Kvinnorna lämnar alltså föräldrarna betydligt tidigare än männen.

¹ Se Soc. Medd. 1949, sid. 657 ff.

Utflyttningen från föräldrahemmet fortsätter, så att i åldern 25—29 år endast 20 % av männen och 12 % av kvinnorna bor kvar, medan 15 å 16 % tillhör »främmande» hushåll såsom inneboende, hembiträden eller anhöriga eller ingår i kollektiva hushåll. De övriga eller 64 % av männen och 73 % av kvinnorna bildar egna hushåll. Övergången till en ny generation av hushåll har alltså redan fortskridit ganska långt. Flertalet unga har nu lämnat föräldrahemmet och bildat nya egna hushåll. Det har i flesta fall skett i samband med giftermål; 58 % av alla män i åldern 25—29 år och 68 % av kvinnorna var gifta och hade eget hushåll. Men även ogifta hade i många fall fått egen bostad eller 15 % av de ogifta männen och 20 % av de ogifta kvinnorna; dessa utgjorde 6 respektive 5 % av alla i åldersgruppen 25—29 år.

Processen går vidare. I åldersgruppen 30—34 år har över 80 % av männen och kvinnorna eget hushåll och endast omkring 7 % bor kvar hos föräldrarna. Utflyttningen från den äldre generationen av hushåll är i det närmaste fullbordad, även om icke alla nya bildats ännu.

Andelen män och kvinnor med eget hushåll stiger ytterligare med åldern men når aldrig över 90 %. Samtidigt försvinner allt mer samboendet med den äldre generationen (fadern och modern), och där det förekommer blir hushållstillhörigheten i allt fler fall den omvända; det blir i stället fadern och modern som bor hos något av sina barn.

När det konstateras att antalet personer med eget hushåll (hushållsföreståndare eller dennes hustru) icke i någon åldersgrupp överstiger 90 %, betyder det icke, att var tionde person som når högre ålder, aldrig haft eget hushåll. Det innebär endast att minst var tionde jämnårig samtidigt saknat eget hushåll. Av den tiondel bland 65-åringarna, som inte har eget hushåll, har ett okänt antal haft det tidigare. Och så till sist i pensionsåldern (över 65 år) tycks en del upphöra med eget hushåll och i stället bo hos anhöriga eller på vårdhem, ålderdomshem e. d.

Sammanfattningsvis kommer den enskilde individen vid födelsen normalt till ett familjehushåll och ökar dess storlek och behov av utrymme. Han får följa dess utvecklingshistoria till dess han lämnar det för att flytta över till ett annat hushåll eller bilda ett eget. En sådan flyttning kan naturligtvis ske redan i späd ålder. Hushållsbildningen och bostadsefterfrågan i lägenheter räknad börjar däremot ej förrän vid 20-årsåldern och tycks vara mest intensiv i 20—35-årsåldern. Sedan får han följa utvecklingen av sitt eget hushåll, dess tillväxt, avveckling genom s. k. hushållssprängning och upplösning.

Uppgifterna om befolkningens fördelning efter hushållstillhörighet har gett besked om situationen vid olika åldersstadier. Det man direkt

Tabell 102. Medelinkomsten (kr) för hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder (inkl. hustruns inkomst) år 1945.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Stockholm	Göteborg	Malmö	Tätorter med invånare					Egentlig landsbygd	Hela riket
				30 000— 100 000	10000— 30 000	5 000 — 10 000	1 000 — 5 000	200— 1 000		
Ogift man										
20—35 år	5 389	3 899	4 224	3 856	4 153	3 790	3 506	3 552	2 771	3 713
35—50 "	7 239	4 488	4 571	4 316	4 592	4 868	3 655	3 208	2 391	3 385
50—65 "	7 493	5 264	4 656	5 246	4 720	3 962	3 638	2 885	2 048	3 114
65— <i>o</i> "	7 401	.	.	.	.	.	1 467	1 480	1 166	1 993
Ogift kvinna										
20—35 år	3 683	2 731	2 890	2 684	2 712	2 743	2 360	.	1 984	2 856
35—50 "	4 348	3 136	3 312	3 279	3 416	2 698	2 584	2 395	1 731	3 013
50—65 "	4 115	3 328	3 171	2 867	2 898	2 970	2 502	1 683	1 217	2 550
65— <i>o</i> "	2 603	1 571	.	1 564	1 397	1 578	1 231	691	525	1 331
Gift man, samb. . .										
—35 år	7 726	5 947	6 183	5 748	5 478	5 239	4 984	4 452	3 651	5 243
35—50 år	9 678	7 372	7 172	6 875	6 557	6 399	5 704	5 111	4 047	5 927
50—65 "	10 781	7 597	7 872	7 471	6 829	6 803	5 907	4 973	3 751	5 920
65— <i>o</i> "	8 964	5 382	5 929	4 572	4 194	4 381	3 379	2 514	1 993	3 427
Gift man, ej samb.	7 103	.	.	4 170	.	.	.	.	2 861	4 836
Gift kv., ej samb..	2 996	.	.	1 998	.	.	.	.	1 903	2 345
Förut gift man										
—50 år	7 292	.	.	4 446	5 301	.	4 493	.	3 173	4 763
50—75 "	8 415	.	.	4 520	4 264	4 602	4 214	3 837	2 605	4 112
65— <i>o</i> "	5 729	3 374	.	3 092	2 886	2 574	2 319	1 587	1 167	2 179
Förut gift kvinna										
—50 år	3 533	2 379	2 504	2 665	2 348	2 718	2 108	1 403	1 306	2 436
50—65 "	3 385	2 499	2 674	2 204	1 851	1 634	1 639	1 289	1 008	1 944
65— <i>o</i> "	3 323	2 909	1 510	1 968	1 153	1 485	912	560	627	1 427
Samtliga	7 526	5 821	5 740	5 373	5 200	5 025	4 565	3 859	2 996	4 609

ser är endast resultaten vid vissa tidpunkter av en ständigt fortgående process. Något om förloppet av denna process bör dock indirekt ha framgått av ovanstående redogörelse.

14. Inkomstförhållanden.

Uppgifter om bostadshushållens inkomster har hämtats ur 1946 års taxeringslängder och sammanställts i tab. 102—104. De avser hushållsföreståndarens och hustruns sammanlagda årsinkomst under 1945 enligt taxeringen till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, allmänna avdrag ej frånräknade. Det förekommer att hemmavarande barn har egna inkomster, men dessa är ej medräknade och naturligtvis icke heller de inkomster andra medlemmar i hushållet kan ha. Detta förhållande bör beaktas, när sambandet mellan inkomst och bostadsstandard studeras i följande kapitel. I en del fall har nämligen bostaden

Tabell 103. Bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder fördelade efter inkomstens storlek år 1945.

	Antal hushåll	Därav (i %) med en årsinkomst av											kronor	
		under 1 000	1 000—1 999	2 000—2 999	3 000—3 999	4 000—4 999	5 000—5 999	6 000—6 999	7 000—7 999	8 000—8 999	9 000—9 999	10 000—14 999	15 000—19 999	S:a
Ogift man														
20—35 år	33 300	7,4	11,4	22,2	22,3	16,5	8,6	4,6	2,7	1,3	0,9	2,1	100,0	
35—50 »	54 100	13,1	20,3	20,6	18,4	12,2	5,8	2,9	1,7	1,2	0,7	3,1	100,0	
50—65 »	41 600	23,0	23,2	18,0	13,7	7,9	4,3	2,1	1,4	0,9	0,7	4,8	100,0	
65— <i>o</i> »	20 800	55,0	18,4	9,0	5,7	2,9	1,8	1,4	1,0	0,7	0,7	3,4	100,0	
Ogift kvinna														
20—35 år	27 100	9,6	15,6	32,9	22,7	11,7	4,6	1,5	0,7	0,3	0,1	0,3	100,0	
35—50 »	50 000	23,9	14,5	17,4	14,7	12,6	6,6	3,9	2,8	1,2	0,9	1,5	100,0	
50—65 »	56 200	39,7	15,6	12,2	8,7	8,5	5,2	2,8	2,4	1,4	1,0	2,5	100,0	
65— <i>o</i> »	37 500	63,0	14,8	6,7	5,8	3,2	2,7	1,5	0,6	0,3	0,2	1,2	100,0	
Gift man, samb.														
—35 år	320 700	1,6	3,2	10,5	20,8	21,1	14,7	9,8	6,3	4,2	2,5	5,3	100,0	
35—50 »	572 700	1,9	3,7	10,7	18,8	19,4	13,8	9,2	5,9	4,2	2,6	9,8	100,0	
50—65 »	393 600	4,6	8,2	14,0	18,4	15,9	11,3	7,1	4,6	3,2	2,1	10,6	100,0	
65— <i>o</i> »	166 600	29,3	20,4	14,6	11,9	7,2	4,4	2,4	2,0	1,2	0,9	5,7	100,0	
Gift man, ej samb.	10 400	16,2	8,3	12,1	17,1	15,3	10,5	3,7	4,7	2,8	1,8	7,5	100,0	
Gift kvinna, ej samb.	12 500	43,5	16,1	12,1	9,3	7,3	3,4	3,2	1,9	0,8	0,6	1,8	100,0	
Förut gift man														
—50 år	14 600	6,3	7,9	18,1	22,3	15,7	10,3	7,4	3,8	1,7	1,8	4,7	100,0	
50—65 »	29 100	13,7	15,1	16,8	19,4	14,1	6,4	4,4	2,5	1,5	1,0	5,1	100,0	
65— <i>o</i> »	45 800	49,0	17,2	11,7	7,6	5,2	2,9	1,2	0,7	0,7	0,4	3,4	100,0	
Förut gift kvinna														
—50 år	35 400	31,9	18,8	19,4	12,7	6,6	3,4	2,9	1,4	0,8	0,5	1,6	100,0	
50—65 »	75 000	49,8	19,9	11,1	6,4	3,6	2,5	1,6	1,4	0,7	0,4	2,6	100,0	
65— <i>o</i> »	85 400	68,5	15,0	5,6	3,6	1,7	1,2	0,7	0,5	0,6	0,4	2,2	100,0	
Samtliga	2 082 400	15,2	9,7	12,7	16,3	14,5	9,8	6,3	4,1	2,8	1,8	6,8	100,0	

och de årliga kostnaderna för denna anpassats icke enbart efter hushållsföreståndarens och hustruns inkomster utan även med hänsyn till bidrag från vuxna barn och hyresinkomster från inneboende.

Det bör dessutom erinras om, att inkomstredovisningen har vissa brister, som enligt sakens natur vidlåder taxeringsuppgifter. Även i en korrekt deklaration saknas en del inkomstposter och värderas vissa naturainkomster jämförelsevis lågt.

Det kan också nämnas, att inkomstförhållandena under det redovisade året 1945 var exceptionella för ganska stora folkgrupper. Verkstadskonflikten år 1945 innebar att många i verkstadsindustrien selsatta nådde en årsinkomst långt under den normala, även om en del kunde kompensera inkomstbortfallet med förtjänster i andra sysselsättningar. Denna omständighet spelade viss roll framför allt i orter där verkstadsindustrien var betydande.

Medelinkomsten per år var 4 609 kronor för hela landet. Den uppgick till 7 526 kr. i Stockholm, 5 821 kr. i Göteborg och sjönk sedan

Tabell 104. Bostadshushåll av olika storlek (antal boende) och barnantal fördelade efter inkomstens storlek år 1945.

Antal boende Antal barn	Antal hushåll	Därav (i %) med en årsinkomst av											kronor	
		under 1 000	1 000— 2 000	2 000— 3 000	3 000— 4 000	4 000— 5 000	5 000— 6 000	6 000— 7 000	7 000— 8 000	8 000— 9 000	9 000— 10 000	10 000— 11 000	S:a	
1 boende.....	298 000	39,8	14,6	13,4	11,4	8,3	4,6	2,4	1,7	1,0	0,6	2,2	100,0	
2 »	518 500	17,8	11,5	12,3	13,8	12,0	9,3	6,7	4,7	3,3	2,2	6,4	100,0	
3 »	533 000	9,4	8,6	12,0	17,6	17,0	11,6	7,5	4,9	3,1	1,9	6,4	100,0	
4 »	368 600	7,5	7,2	12,3	18,5	17,2	11,8	7,4	4,5	3,2	2,0	8,4	100,0	
5 »	189 500	7,3	7,3	13,7	18,8	17,0	10,5	6,4	3,9	2,8	2,0	10,3	100,0	
6 »	93 700	7,7	8,0	14,0	19,8	16,8	10,5	5,3	3,5	2,3	1,5	10,6	100,0	
7 »	43 700	6,8	7,6	15,5	20,4	17,7	9,7	5,7	3,3	2,4	1,3	9,6	100,0	
8 »	18 700	8,2	6,1	15,9	22,9	16,5	10,1	5,9	2,4	2,5	1,0	8,5	100,0	
9 »	10 400	7,9	8,0	17,6	19,3	17,2	10,1	5,4	2,8	1,6	1,0	9,1	100,0	
10 o. fl. boende....	8 300	7,4	8,4	16,3	27,0	14,3	10,9	4,9	3,1	2,3	0,8	4,6	100,0	
Samtliga hushåll...	2 082 400	15,2	9,7	12,7	16,3	14,5	9,8	6,3	4,1	2,8	1,8	6,8	100,0	
Därav med														
0 barn.....	1 214 000	22,3	12,7	13,0	13,6	11,3	8,0	5,3	3,6	2,5	1,6	6,1	100,0	
1 »	458 000	5,8	6,1	12,1	19,1	19,1	12,8	8,2	5,0	3,3	2,0	6,5	100,0	
2 »	254 000	4,1	4,6	12,1	20,2	18,6	12,7	7,9	5,0	3,4	2,2	9,2	100,0	
3 »	96 000	4,5	4,7	12,9	21,0	19,8	10,8	6,4	4,0	3,0	2,1	10,8	100,0	
4 »	35 400	5,6	5,8	14,3	24,0	19,1	10,1	6,1	2,9	2,2	1,1	8,8	100,0	
5 o. fl. barn.....	25 000	6,4	5,5	16,7	27,2	17,6	10,7	5,2	3,4	1,7	0,8	4,8	100,0	

med tätorternas storlek för att på den egentliga landsbygden endast utgöra i runt tal 3 000 kr.

De egentliga familjehushållen, representerade av gifta män med hustru, hade genomsnittligen betydligt högre inkomster än andra grupper, och bland dem nådde åldrarna 35—65 år högst med över 5 900 kr. Därefter kom i tur och ordning förut gifta män, ogifta män, ogifta kvinnor och sist förut gifta kvinnor. I alla dessa grupper hade åldringarna mycket lägre inkomster än de yngre i arbetsför ålder. Till detta bör dock erinras om, att de nya väsentligt högre folkpensionerna infördes först senare, år 1948.

Av samtliga hushållsföreståndare hade nära en sjättedel en inkomst under 1 000 kr. och något mer än en femtedel minst 6 000; endast 7 % hade 10 000 kr. eller mer. Fördelningen på inkomstklasser för olika typer av hushållsföreståndare kan närmare studeras i tab. 103.

De egentliga familjehushållen var koncentrerade till inkomstklasserna 3 000—5 000 kr.; dit hörde minst tre tiondelar av samtliga. För övrigt lägger man bl. a. märke till, att åldringarna var samlade i de lägsta inkomstklasserna. Det kan tilläggas, att av alla i den lägsta klassen (under 1 000 kr.) hälften var åldringar.

Nedanstående tablå visar medelinkomsten för hushåll av olika storlek. Enpersonshushållen, av vilka 60 % var åldringar, hade de ojämförligt lägsta inkomsterna, i genomsnitt 2 400 kr. Nära 40 % av dem hade under 1 000 kr., i tätorterna 30 % och på landsbygden drygt 60 % (se tab. 104). Redan tvåpersonershushållen hade betydligt högre inkomster, i medeltal 4 300 kr. Sedan steg inkomsten något med hushållets storlek och nådde maximum för 7-personershushållen med något över 5 900 kr. Både tätorter och egentlig landsbygd visade samma tendens. Denna stegring berodde väsentligen på att andelen egentliga familjehushåll, vilka hade betydligt större inkomster än övriga, steg med hushållsstorleken.

Årsinkomst i medeltal per hushåll, kr	Antal boende								Samtliga hushåll
	1	2	3	4	5	6	7	8 o. fl.	
Hushåll med endast familjemedlemmar	2 437	4 718	4 892	5 207	4 963	4 518	4 317	3 967	4 418
Hushåll med även andra medlemmar	—	2 976	4 803	5 525	6 609	7 175	7 576	7 199	5 243
Samtliga hushåll	2 437	4 335	4 874	5 293	5 636	5 803	5 966	5 451	4 609

I tablåen jämföres inom varje hushållsstorlek medelinkomsten för hushåll, som endast består av familjemedlemmar, och hushåll som även innehåller andra medlemmar (anhöriga, hushållstjänare och inboende). Bland tvåpersonershushållen hade helt naturligt de »rena» hushållen högre medelinkomst än de övriga, enär de till stor del bestod av hushåll med gift man och hustru. Bland 3- och 4-personershushållen var inkomsterna ungefär lika stora, men fr. o. m. hushåll om 5 personer hade de »rena» hushållen, där familjerna överväger, lägre inkomster än övriga hushåll av samma storlek, bland de största hushållen t. o. m. betydligt lägre inkomster.

Nedanstående tablå visar medelinkomsten för hushåll med olika barnantal. De barnlösa hushållen redovisade betydligt lägre inkomster än hushållen med barn. Inkomsten steg något med barnantalet till hushåll med 3 barn och sjönk sedan åter, så att de relativt fåtaliga hushållen med 5 eller flera barn t. o. m. hade något lägre inkomst än ettbarnshushållen.

Årsinkomst i medeltal per hushåll, kr	Antal barn under 16 år						Samtliga hushåll
	0	1	2	3	4	5 o. fl.	
Hushåll med endast familjemedlemmar	3 950	5 052	5 283	5 057	4 487	4 162	4 418
Hushåll med även andra medlemmar	4 558	5 264	6 779	8 340	8 172	6 853	5 243
Samtliga hushåll	4 092	5 101	5 615	5 868	5 357	4 673	4 609

Tabell 105. Inkomstfördelningen i riket 1945—1948¹

Inkomst	Antal inkomsttagare							
	absolut, år				%, år			
	1945	1946	1947	1948	1945	1946	1947	1948
under 1 000 kr....	230 563	196 206	178 037	105 981	7,5	6,3	5,5	3,1
1 000— 2 000 kr.	664 405	569 600	521 376	530 311	21,6	18,2	16,1	15,7
2 000— 3 000 "	578 617	503 866	453 896	467 394	18,8	16,1	14,0	13,9
3 000— 4 000 "	519 990	486 563	457 565	425 679	16,9	15,5	14,1	12,6
4 000— 5 000 "	388 433	441 253	441 191	413 279	12,6	14,1	13,6	12,3
5 000— 6 000 "	236 440	311 924	371 434	399 221	7,7	10,0	11,5	11,9
6 000— 7 000 "	138 446	187 917	257 686	308 613	4,5	6,0	8,0	9,2
7 000— 8 000 "	87 515	118 627	158 494	207 186	2,9	3,8	4,9	6,2
8 000—10 000 "	94 495	131 542	176 026	225 611	3,1	4,2	5,4	6,7
10 000— "	136 089	183 670	224 965	284 531	4,4	5,8	6,9	8,4
Samtliga.....	3 074 993	3 131 168	3 240 670	3 367 806	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Uppgifterna är hämtade ur Skattetaxeringarna etc., vari den årliga inkomststatistiken publiceras, och avser den sammanräknade nettoinkomsten enligt inkomsttaxeringslängdernas A-längder. Samtaxerade äkta makar har räknats som en inkomsttagare.

Även här har en jämförelse mellan hushåll och uteslutande familjemedlemmar och övriga hushåll sitt intresse. Bland de barnlösa hushållen och ettbarnsfamiljerna var inkomsten ungefär lika stor oavsett om det fanns medlemmar utanför familjekretsen. Men bland flerbarnshushållen tillhörde de hushåll, som inneslöt även andra än familjemedlemmar, relativt högre inkomstklasser än de »rena» familjehushållen. Det bör observeras, att till den förstnämnda gruppen kom bl. a. alla hushåll med hembiträde boende i lägenheten, vilka företrädesvis hörde hemma i de högre inkomstklasserna.

Av de uppgifter, som bostadsräkningen lämnar, är inkomstredovisningen naturligtvis den som snabbast mister sin aktualitet. Det kan därför vara skäl att erinra om att det sedan 1945 skett en ganska betydande inkomstlyftning över hela linjen. Det framgår av den sammanställning över inkomstfördelningen för samtliga inkomsttagare åren 1946—48, som lämnas i tab. 105.

Oaktat inkomstförskjutningen torde dock det studium, som i de följande kapitlen göres av bostadsförhållandena i olika inkomstklasser och särskilt jämförelserna mellan olika inkomstskikt, fortfarande äga viss giltighet. Det bör endast hållas i minnet att de enskilda hushållen nu i regel befinner sig högre upp på inkomstskalan än de skulle ha gjort år 1945. I synnerhet vid jämförelser mellan inkomst och hyra bör nämnda omständighet beaktas. Vid praktisk användning av undersökningens uppgifter på detta område behöver därför numera korrigeringar ske genom en framskrivning av inkomstläget i någon form.

AVDELNING IV

DE BOENDE OCH BOSTÄDERNA

Kap. 9. De boende och bostadsutrymmet

1. Hushållens storlek och lägenheternas rumsantal.

I nedanstående tablå redovisas fördelningen av samtliga bebodda lägenheter. De få obebodda lägenheter, som fanns hösten 1945, är alltså icke medräknade. Då varje lägenhet också representerar ett bostadshushåll, kan siffrorna likaväl sägas ge bostadshushållens fördelning på lägenheter av olika storlek. Även samtliga boende och barn har fördelats på olika lägenhetskategorier.

	Samtliga	D ä r a v (i %) b o e n d e i								
		1 r	1 rk	2 r	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o fl.	S:a
		1 k	1 kv	2 kv m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	rk	
Hushåll ..	2 082 400	3,8	4,0	3,9	25,4	31,0	16,4	8,0	7,5	100,0
Boende ..	6 555 000	1,8	2,3	3,4	21,7	31,9	18,9	9,9	10,1	100,0
Barn	1 520 000	0,9	1,3	3,3	20,6	34,2	20,1	10,1	9,5	100,0

Sådana smålägenheter som enkelrum, dubletter och kokvrålägenheter utgjorde 11,7 % av hela lägenhetsbeståndet men inrymde en mindre del eller 7,5 % av befolkningen. I dessa för barnfamiljer mindre lämpliga lägenheter bodde vart tjugonde barn under 16 år eller 5,5 % av samtliga.

Det kan vidare konstateras, att drygt en tredjedel av alla lägenheter bestod av högst 1 rum och kök och att i dessa bodde över en fjärdedel av befolkningen och en nästan lika stor andel av barnen. Det bostadspolitiska målet inga barnfamiljer i smålägenheter om högst 1 rum och kök hade alltså långt kvar till sitt förverkligande.

Nära en tredjedel av alla lägenheter bestod av 2 rum och kök, och i dem bodde en lika stor andel av befolkningen och en något större eller över en tredjedel av barnen. Även de större lägenheterna med 3 och flera rum och kök utgjorde nära en tredjedel av bostadsbeståndet, men de gav bostad åt nära fyra tiondelar av befolkningen och samma andel av barnen.

Av dessa uppgifter kan man bl. a. draga den slutsatsen, att hushållen i smålägenheter var genomsnittligen mindre än de hushåll, som be-

Tabell 106. Antal boende och barn per 100 lägenheter inom olika lägenhets-kategorier och ortsgrupper.

Ortsgrupp	1 r 1 k	1 rk v	2 r 2 rk v m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o. fl. rk	Samt- liga
<i>Antal barn per 100 lägenheter</i>									
Hela riket.....	17	23	63	60	81	90	93	94	74
<i>Antal boende per 100 lägenheter</i>									
Stockholm.....	134	160	244	245	301	341	357	399	273
Göteborg.....	129	155	237	266	329	359	362	420	293
Malmö.....	132	170	277	244	299	317	337	272	275
Orter med									
30 000—100 000 inv.....	145	186	289	263	313	356	362	412	289
10 000—30 000 ».....	152	179	282	266	313	357	381	422	302
5 000—10 000 ».....	144	184	277	262	308	345	374	416	302
1 000—5 000 ».....	155	192	276	269	314	346	380	415	308
200—1 000 ».....	145	217	272	270	313	341	364	387	309
Egentlig landsbygd.....	177	221	288	287	348	383	415	446	354
Hela riket.....	152	178	276	268	324	363	390	426	315
Därav orter m. minst 1 000 inv.	145	172	273	260	311	348	370	411	292
Hela riket 1936.....	167	174	248	307	357	392	438	491	348

bodde större lägenheter. Detta framgår också klart av tab. 106, där antalet boende och antalet barn per 100 lägenheter (och hushåll) anges för varje lägenhetskategori. Enkelrum och lägenheter om 1 rum med kokvrå hade det minsta antalet. Redan dubletter, 2 rum med kokvrå samt 1 rum och kök hade ett betydligt större antal boende. Sedan steg antalet boende och även antalet barn per lägenhet med bostadens rumsantal.

Att lägenheternas storlek anpassats i viss grad efter hushållets storlek framgår mera tydligt av tab. 107. Av enpersonshushållen bodde nära fyra tiondelar i sådana smålägenheter som enkelrum, dubletter och kokvrålägenheter, inemot en tredjedel i ett rum och kök och likaså nära en tredjedel i lägenheter om 2 och flera rum och kök. Redan 2-personershushållen visade en betydligt mindre andel eller drygt en tiondel boende i lägenheter av de allra minsta typerna, medan en tredjedel hade 1 rum och kök och lika många 2 rum och kök samt de återstående, omkring en fjärdedel, lägenheter med 3 eller flera rum och kök. Med stigande hushållsstorlek skedde en ytterligare förskjutning mot större lägenhetstyper. Detta hindrade emellertid icke att det fanns enstaka stora hushåll, som bodde i enkelrum och kokvrålägenheter.

Även barnfamiljernas fördelning på lägenhetskategorier kan studeras i tab. 107. Man lägger bl. a. märke till att ganska många barnrika familjer bebodde smålägenheter. Exempelvis hade en femtedel av 3-

Tabell 107. Bostadshushåll av olika storlek och barnantal fördelade på lägenhets-kategorier.

Antal boende Antal barn	Samtliga hushåll	Därav (i %) boende i lägenheter om								
		1 r 1 k	1 rk v	2 r 2 rk v m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk o. fl.	S:a
1 boende.....	298 000	18,1	14,5	5,6	31,1	18,8	6,9	2,8	2,2	100,0
2 ".....	518 500	2,7	4,4	4,4	32,6	32,0	13,8	5,8	4,3	100,0
3 ".....	533 000	1,3	2,2	3,8	28,7	34,9	16,4	7,1	5,6	100,0
4 ".....	368 600	0,7	0,9	3,2	20,3	35,0	20,7	10,1	9,1	100,0
5 ".....	189 500	0,4	0,7	2,7	13,2	32,0	22,9	13,5	14,6	100,0
6 ".....	93 700	0,3	0,4	2,3	10,1	29,0	23,7	15,1	19,1	100,1
7 ".....	43 700	0,2	0,3	2,4	8,2	26,8	24,6	15,8	21,7	100,0
8 ".....	18 700	0,1	0,2	2,2	6,7	26,6	25,1	17,1	22,0	100,0
9 ".....	10 400	—	0,3	1,5	8,5	22,9	24,6	16,8	25,4	100,0
10 o. fl. boende....	8 300	0,3	0,3	1,7	5,9	25,6	24,3	19,4	22,5	100,0
Samtliga hushåll...	2 082 400	3,8	4,0	3,8	25,5	31,0	16,4	8,0	7,5	100,0
Därav med										
0 barn.....	1 214 000	5,7	5,6	4,2	26,7	28,7	14,8	7,4	6,9	100,0
1 ".....	458 000	1,5	2,3	3,6	27,7	34,0	17,0	7,4	6,5	100,0
2 ".....	254 000	0,8	1,1	3,4	22,0	35,1	19,4	9,5	8,7	100,0
3 ".....	96 000	0,7	0,8	3,0	16,0	33,1	21,6	11,7	13,1	100,0
4 ".....	35 400	0,5	0,5	3,3	12,2	34,4	22,7	13,4	13,0	100,0
5 o. fl. barn.....	25 000	0,2	0,2	2,9	10,7	33,5	27,1	13,6	11,8	100,0

Tabell 108. Bostadshushåll i olika lägenhetskategorier fördelade efter storlek (antal boende) samt antalet rumsenheter per 100 hushåll.

Lägenhets- kategori	Samtl. hushåll	Därav (i %) med nedanstående antal boende									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 o. fl.
1 r, 1 k.....	84 300	68,8	17,8	8,7	3,2	1,0	0,4	0,1	0,0	—	0,0
1 rk v.....	85 400	52,2	27,6	14,0	4,0	1,5	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0
2 r, 2 rk v m. fl.	82 400	20,5	28,5	24,8	14,9	6,4	2,7	1,3	0,5	0,2	0,2
1 rk.....	530 100	17,5	31,9	28,8	14,1	4,7	1,8	0,7	0,3	0,1	0,1
2 rk.....	642 200	8,7	25,7	28,8	20,0	9,4	4,2	1,8	0,8	0,3	0,3
3 rk.....	339 400	6,0	21,0	25,6	22,4	12,7	6,4	3,1	1,5	0,7	0,6
4 rk.....	165 000	5,0	18,0	22,8	22,3	15,4	8,4	4,1	2,0	1,0	1,0
5 o. fl. rk.....	153 600	4,1	14,3	19,3	21,6	17,7	11,4	6,0	2,8	1,6	1,2
Samtliga.....	2 082 400	14,3	24,9	25,6	17,7	9,1	4,5	2,1	0,9	0,5	0,4
Antal rumsenhe- ter per 100 hus- håll.....	318	219	291	314	351	391	418	436	443	456	446

barnsfamiljerna lägenheter om högst 1 rum och kök. Lägenheter om 2 rum och kök var dock den vanligaste typen.

Det bostadsutrymme hushåll av olika storlek i genomsnitt förfogade över får ett sammanfattande uttryck i antalet rumsenheter (boningsrum och kök) per 100 hushåll (se tab. 108). Det visar sig att antalet rumsenheter steg med antalet personer ehuru icke i samma takt.

Tabell 109. Bostadshushåll i olika lägenhetskategorier fördelade efter antalet barn.

Lägenhetskategori	Samtliga hushåll	Därav (i %) med nedanstående antal barn						
		0	1	2	3	4	5 o. fl.	Sum
1 r, 1 k.....	84 300	87,9	8,6	2,4	0,8	0,2	0,1	100,0
1 rkv.....	85 400	82,7	12,8	3,3	0,9	0,2	0,1	100,0
2 r, 2 rkv m. fl.	82 400	63,0	20,5	10,6	3,6	1,4	0,9	100,0
1 rk.....	530 100	61,3	24,0	10,5	2,9	0,8	0,5	100,0
2 rk.....	642 200	54,0	24,1	13,8	4,9	1,9	1,3	100,0
3 rk.....	339 400	52,5	22,7	14,4	6,1	2,3	2,0	100,0
4 rk.....	165 000	53,6	20,3	14,5	6,7	2,8	2,1	100,0
5 o. fl. rk.....	153 600	53,9	19,2	14,1	8,0	2,9	1,9	100,0
Samtliga.....	2 082 400	58,3	22,0	12,2	4,6	1,7	1,2	100,0

Man kan också för varje storlekskategori av lägenheter fråga sig hur de hushåll som bebodde dem fördelade sig efter storlek och barnantal (tab. 108 och 109). Av enkelrummen var $\frac{2}{3}$ bostad för enpersonshushåll, och i de flesta övriga fanns 2 eller 3 personer; 5 % av enkelrummen hade 4 eller flera boende. I 12 % av enkelrummen fanns ett eller flera barn under 16 år. Även lägenheter om 1 rum och kokvrå hade övervägande små hushåll, i hälften bodde enpersonshushåll och i över en sjättedel fanns ett eller flera barn. I övriga smålägenheter om högst 1 rum och kök var 2 och 3 boende det vanligaste, i två femtedelar av dem fanns barn. I större lägenheter var naturligtvis enpersonshushållen sällsynta, medan stora hushåll var desto vanligare.

Lägenhetens storlek har alltså anpassats efter hushållets storlek, men endast i viss grad. Från och med hushåll om 6 eller 7 personer tycks lägenheternas storlek knappast öka med hushållets. För övrigt är hushåll av en viss storlek spridda i ganska hög grad på lägenheter av olika storlekstyper. Det finns även markanta ytterlighetsfall, även om de är ganska sällsynta. Å ena sidan har en del enpersonshushåll lägenheter om 5 eller flera rum och kök, och å andra sidan finns det några stora hushåll om 10 eller flera personer och familjer med många barn boende i enkelrum med eller utan kokvrå.

Såsom förut visats växlade hushållens storlek med hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder. Även lägenheternas storlek varierade på motsvarande sätt (se tab. 110).

Bland de egentliga familjehushållen ökade lägenhetens storlek med mannens ålder och var genomsnittligen störst för män i åldern 50—65 år för att sedan åter minskas något. För familjehushållen utom de yngsta, där mannen var under 35 år, bestod typlägenheten av två rum och kök.

De minsta lägenheterna var vanligast bland ogifta kvinnor under

Tabell 110. Bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder fördelade efter lägenhetens storlek.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Antal hushåll	Därav (i %) boende i lägenheter om								
		1 r 1 k	2 r 1 rkv 2 rkv m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 rk	6 o. fl. rk	S:a
Ogift man										
20—35 år.....	33 300	24,9	18,5	21,8	18,5	9,1	3,4	1,6	2,2	100,0
35—50 *.....	54 100	11,9	9,7	24,7	23,8	15,7	7,8	3,5	2,9	100,0
50—65 *.....	41 600	11,2	8,4	26,9	23,2	13,7	8,2	3,5	4,9	100,0
65— <i>o</i> *.....	20 800	15,5	8,7	25,8	22,1	13,3	6,7	3,8	4,1	100,0
Ogift kvinna										
20—35 år.....	27 100	28,6	32,4	21,5	10,5	4,0	1,5	0,7	0,8	100,0
35—50 *.....	50 000	10,4	21,6	27,8	23,1	9,7	3,4	1,9	2,1	100,0
50—65 *.....	56 200	8,0	16,6	30,0	24,4	10,8	5,3	2,5	2,4	100,0
65— <i>o</i> *.....	37 500	10,0	18,5	29,1	20,4	10,3	5,9	3,1	2,7	100,0
Gift man, samboende										
—35 år.....	320 700	1,9	8,4	34,9	34,7	12,7	4,3	1,8	1,3	100,0
35—50 *.....	572 700	0,7	4,7	23,6	35,3	19,2	8,8	3,8	3,9	100,0
50—65 *.....	393 600	0,5	3,6	18,3	33,0	21,1	11,8	5,6	6,1	100,0
65— <i>o</i> *.....	166 600	1,2	5,4	21,8	30,7	19,4	10,7	5,4	5,4	100,0
Gift man, ej samboende.	10 400	12,6	12,8	29,2	22,0	11,9	5,9	2,7	2,9	100,0
Gift kvinna, ej samboende	12 500	7,2	14,1	30,7	24,8	12,6	5,0	2,7	2,9	100,0
Förut gift man										
—50 år.....	14 600	6,8	13,1	32,1	26,9	12,3	5,1	2,3	1,4	100,0
50—65 *.....	29 100	6,2	6,0	28,0	28,8	15,0	8,3	3,7	4,0	100,0
65— <i>o</i> *.....	45 800	8,6	8,5	29,1	25,7	13,1	7,6	3,1	4,3	100,0
Förut gift kvinna										
—50 år.....	35 400	4,2	13,9	30,7	29,7	11,3	5,3	2,7	2,2	100,0
50—65 *.....	75 000	4,7	9,5	28,3	27,7	14,6	7,3	3,9	4,0	100,0
65— <i>o</i> *.....	85 400	7,9	13,0	29,3	25,1	11,8	6,3	3,6	3,0	100,0
Samtliga.....	2 082 400	3,8	7,9	25,5	31,0	16,4	8,0	3,7	3,7	100,0

35 år. Tre femtedelar av dem hade enkelrum, kokvrålägenheter o. dyl., en femtedel ett rum och kök och likaså en femtedel lägenheter om 2 eller flera rum och kök. Därnäst kom ogifta män under 35 år, av vilka två femtedelar hade lägenheter av de minsta typerna. Dessa unga ogifta män och kvinnor intog en särställning markerad av att de endast utgjorde 3 % av alla hushållsföreståndare men lade beslag på en femtedel av alla lägenheter mindre än ett rum och kök. Ogifta män och kvinnor över 35 år hade i regel större lägenheter, vanligen ett eller två rum och kök. Deras val av lägenheter liknade de förut gifta männens och kvinnornas.

2. Boendetäthet.

Redan de ovan lämnade uppgifterna om antalet boende på 100 lägenheter om 1 rum och kök, 2 rum och kök etc. har gett en viss belysning av boendetätheten. För att få ett mått, som är oberoende av lägenhetens storlek, kan man sätta antalet boende i relation till antalet rums-

Tabell 111. Antal boende per 100 rumsenheter i olika lägenhetskategorier och ortsgrupper.

Ortsgrupp	1 r 1 k	1 rk	2 r 2 rk m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o. fl. rk	Samt- liga
Stockholm.....	134	160	116	123	100	85	71	58	98
Göteborg.....	129	155	113	132	110	90	72	60	105
Malmö.....	132	170	132	122	100	79	67	54	96
Orter med									
30 000—100 000 inv.	145	186	138	132	104	89	72	58	105
10 000—30 000 »	152	179	135	133	104	89	76	60	101
5 000—10 000 »	144	184	132	131	103	86	75	59	94
1 000—5 000 »	155	192	131	135	105	86	76	60	97
200—1 000 »	145	217	129	135	104	85	73	56	93
Egentlig landsbygd.	177	221	137	144	116	96	83	63	99
Hela riket.....	152	178	132	134	108	91	78	61	99
Därav orter med minst 1 000 inv. ...	145	172	130	130	104	87	74	59	100
Hela riket 1936 ...	167	174	.	154	119	98	88	.	.

enheter (rum och kök). Antalet boende per 100 rumsenheter eller boendetäthetstalet är ett sedan gammalt vedertaget mått, helt naturligt eftersom det är praktiskt och lätt att beräkna. Det kräver endast lätt tillgängliga uppgifter och anger på ett enkelt sätt boendetätheten i ett enda sammanfattande tal.

Även i sin begränsade innebörd är dock boendetäthetstalet schematiskt. Det är visserligen sant, att en rumsenhet kan lämna mer eller mindre gott utrymme för samma antal personer alltefter ytvidden och att en uppgift om antalet personer per kvm vore att föredraga ur vissa synpunkter. Likväl spelar vid utförandet av många funktioner inom bostaden förekomsten av skiljevägg en sådan roll, att ett större bostadshushåll kan inrymmas på samma golvyta, om denna uppdelats på flera rumsenheter. Frågan är nog taget ännu mer komplicerad. Alla rumsenheter kan ej anses vara användbara för alla funktioner. Å andra sidan gör personer i olika åldrar anspråk på olika stort bostadsutrymme. Lägenheternas planlösning spelar dessutom stor roll för rummens användbarhet. Men sådana omständigheter kan ej bli beaktade i ett, på enkelt sätt beräknat tal. Man får därför här endast ett grovt mått på boendetätheten.

Är man väl medveten om hur schematiskt talet är, kan det med fördel användas. Man kan jämföra boendetätheten i lägenheter av olika storlekskategorier och finna att den är störst i smålägenheter (tab. 111). Då det högsta antalet boende per rumsenhet konstateras för lägenheter om 1 rum och kokvrå, bör det erinras om att kokvrån icke alls räknas i detta sammanhang. I lägenheter om 2 rum och kök

kom det gott och väl en person per rumsenhet, men i större lägenheter är antalet boende mindre än antalet rumsenheter; i de största lägenheterna med 6 och flera rum fanns det i medeltal 2 rumsenheter per person. Genomsnittstalet för alla lägenheter visade att det i hela landet kom i medeltal en person på varje rumsenhet.

Boendetätheten var i flertalet lägenhetskategorier lägst i Stockholm och högst på den egentliga landsbygden. För övrigt fanns det icke någon mera utpräglad olikhet mellan tätorter av olika storleksklasser. Däremot förekom ganska stora olikheter mellan olika landsdelar och framför allt mellan enskilda orter. Särskilt framträdde en mycket hög boendetäthet i övre Norrland och å andra sidan en relativt låg i sydligaste Sverige.

Boendetätheten var störst för familjehushåll, där mannens ålder understeg 50 år. Därefter kom familjehushåll med mannen i åldern 50—65 år samt ogifta män och kvinnor under 35 år och förut gifta män och kvinnor under 50 år. Sedan sjönk boendetätheten och ökade alltså utrymmesstandarden med hushållsföreståndarens ålder. Åldringar över 65 år hade väsentligt högre utrymmesstandard än andra grupper.

I det föregående har boendetätheten angivits i genomsnitt för hela orter eller grupper av lägenheter. Men genomsnittstalen ger en mycket grov sammanfattning av läget och döljer de mycket stora olikheter, som finns mellan enskilda lägenheter och bostadshushåll. Lägenheterna och hushållen har därför fördelats med hänsyn till graden av boendetäthet. Av samtliga lägenheter hade en tredjedel en boendetäthet i närheten av den genomsnittliga, d. v. s. omkring 1,0 boende per rumsenhet. För att sedan nämna ytterlighetsfallen, var mer än en åttondel av lägenheterna endast hälften så glest befolkade, medan en lika stor del inrymde mer än dubbelt så många boende, d. v. s. 2 eller flera per rumsenhet.

3. Trångboddhet — en orientering.

När boendetätheten i en lägenhet överstiger en viss gräns, talar man om överbefolkning och trångboddhet. Lägenheten säges vara överbefolkad, och bostadshushållet och de boende anges vara trångbodda. Denna gräns eller relation mellan hushållet och bostadens storlek kan bestämmas konventionellt på olika sätt.

I tidigare bostadsstatistik har förekommit flera olika definitioner av begreppet trångboddhet. I dem ligger en subjektiv värdering, och det är naturligt att de gärna blir mer eller mindre medvetet ett uttryck för en bostadspolitisk målsättning. Vad som efter en viss norm angi-

Tabell 112. Procentuella antalet trångbodda hushåll, boende och barn i olika lägenhetskategorier.

Hela riket.

Lägenhetskategori	Procentuella antalet trångbodda					
	hushåll		boende		barn	
	II	I	II	I	II	I
1 r, 1 k.....	13,4		31,3		90,6	
1 rk.....	20,1		39,4		93,1	
2 r m. fl.....	5,6		13,3		27,1	
2 rk.....	9,3		19,6		38,2	
1 rk.....	7,7	50,6	16,3	69,6	31,5	98,6
2 rk.....	3,3	16,9	7,9	30,2	15,4	48,8
3 rk.....	1,3	5,9	3,5	12,7	7,3	23,1
4 rk.....	0,5	2,0	1,5	5,0	3,4	9,9
5 rk.....	0,1	0,5	0,5	1,5	0,9	3,2
6 o. fl. rk.....	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,4
Samtliga.....	4,9	20,9	8,9	29,9	16,7	46,0

I = trångbodda enligt normen mer än 2 boende per boningsrum.
 II = trångbodda enl. normen mer än 2 boende per rumsenhet (boningsrum och kök)

vits som trångboddhet har betraktats som icke önskvärt, och dess undanröjande har ansetts som ett mål att sträva efter. Men definitionen måste bli mycket schematisk och kan icke följa en mera nyanserad bedömning av de konkreta typfallen än vad som är praktiskt möjligt vid en statistisk bearbetning.

Här bör även möjligheterna till jämförelser med tidigare undersökningar tillvaratagas. I bostadsstatistiken har sedan gammalt trångboddhetsmättet fler än 2 boende per rumsenhet (boningsrum eller kök) använts. Bostadssociala utredningen och bostadsräkningen 1939 tillämpade även mättet fler än 2 boende per boningsrum. Båda har använts vid denna undersökning.

Normen mer än 2 boende per rumsenhet ger uttryck åt en mera svårartad trångboddhet. Den innebär, konkret uttryckt, att det bor 3 eller flera personer i ett enkelrum eller i ett rum med kokvrå, 5 eller flera personer i en dubblett, 2 rum med kokvrå eller 1 rum och kök, 7 eller flera personer i 2 rum och kök, 9 eller flera personer i 3 rum och kök etc. Vart tjugonde hushåll (4,9 %) i landet var trångbott i denna mening, och till dessa hushåll hörde var elfte person (8,9 %) och vart sjätte barn (16,7 %) (se tab. 112).

Normen mer än 2 boende per boningsrum innebär, att det bor 3 eller flera personer i ett enkelrum, i 1 rum och kokvrå eller 1 rum och kök, 5 eller flera personer i en dubblett, 2 rum med kokvrå eller 2 rum

och kök, 7 eller flera personer i 3 rum och kök etc. I denna mening trångbodda var vart femte hushåll (20,9 %), och till dessa hushåll hörde nästan var tredje person (29,9 %) och nära hälften av alla barn (46,0 %).

Andelen trångbodda bland samtliga individer är helt naturligt större än andelen trångbodda hushåll eller överbefolkade lägenheter, eftersom det är de större hushållen som främst är trångbodda. Mera märkligt är då, att trångboddheten är så mycket större bland barn än bland vuxna personer. Endast till en del sammanhänger detta med att både trångboddheten och andelen barn stiger med hushållets storlek. Jämföres barnfamiljer och barnlösa hushåll av samma storlek, visar det sig nämligen att trångboddheten är större bland de förstnämnda. Detta förhållande bör dock bedömas med beaktande av att de använda trångboddhetsnormerna förutsätter samma bostadsutrymme för vuxna som för barn.

4. Trångboddhet och lägenhetens storlek.

Tab. 113 och 114 ger det procentuella antalet överbefolkade lägenheter inom olika storlekskategorier. Såsom de båda kriterierna formulerats blir givetvis antalet överbefolkade smålägenheter utan kök det samma i båda fallen. Det största antalet överbefolkade eller en femtedel hade bland dessa kategorier ett rum med kokvrå närmast följt av enkelrum och enkelkök (13,4 %). Överbefolkning av den svårare grad, som normen mer än 2 boende per rumsenhet innebär, var vanligast i dessa lägenhetskategorier och minskade med stigande lägenhetsstorlek. Trångboddhet enligt normen mer än 2 boende per boningsrum var däremot vanligast i lägenheter om 1 rum och kök, över hälften av dessa lägenheter var överbefolkade. Men sedan sjönk procenttalet trångbodda hastigt med stigande rumsantal; det var 16,9 % för 2 rum och kök, 5,9 % för 3 rum och kök och försvinnande litet i större lägenhetskategorier.

Den mera svårartade trångboddheten (mer än 2 boende per rumsenhet) var till en tredjedel förlagd till enkelrum, kokvrålägenheter m. fl. och till två femtedelar till 1 rum och kök. Av alla i denna mening överbefolkade lägenheter var alltså tre fjärdedelar (74,2 %) sådana om högst 1 rum och kök, en femtedel eller 21,0 % bestod av 2 rum och kök, och de övriga eller endast en tjugondel (5,3 %) var större med 3 eller flera rum. Trångboddheten enligt normen mer än 2 boende per boningsrum (exkl. köket) berörde till 69,4 % lägenheter om högst 1 rum och kök och till en fjärdedel (25,1 %) lägenheter om 2 rum och kök, endast 5,5 % av de överbefolkade lägenheterna var större.

Tabell 113. Procentuella antalet trångbodda hushåll i olika lägenhetskategorier i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	1 r 1 k	1 rk v	2 r 2 rk v m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o. fl. rk	Samt- liga
<i>I Mer än 2 boende per boningsrum</i>									
Stockholm.....	6,4	13,1	4,0	43,6	11,4	3,5	0,8	—	19,0
Göteborg.....	6,9	13,6	3,5	52,0	17,2	5,5	0,9	—	27,8
Malmö.....	7,5	16,0	8,6	44,3	11,2	2,5	0,4	—	19,8
<i>Orter med</i>									
30 000—100 000 inv.....	10,9	23,1	6,7	51,5	13,6	4,9	0,7	—	23,5
10 000—30 000 *	13,0	21,5	8,5	52,1	13,6	4,2	0,8	0,4	20,4
5 000—10 000 *	13,1	25,3	6,3	50,4	13,1	3,3	0,9	—	18,5
1 000—5 000 *	14,4	27,2	8,1	53,0	13,4	3,8	1,4	0,6	19,8
200—1 000 *	11,9	32,4	7,1	51,6	14,3	4,3	1,7	0,3	18,3
Egentlig landsbygd.....	21,0	34,7	12,2	52,9	23,1	8,3	3,0	0,4	21,2
Hela riket	13,4	20,1	8,1	50,6	16,9	5,9	2,0	0,3	20,9
Därav orter m. minst 1 000 inv.	11,3	18,2	6,7	49,6	13,2	4,0	0,9	0,2	21,1
<i>II Mer än 2 boende per rumsenhet</i>									
Hela riket 1945.....	13,4	20,1	8,1	7,7	3,3	1,3	0,5	0,1	4,9
1936.....	17,1	16,6	10,6	15,5	6,6	2,4	.	.	8,3

Tabell 114. Procentuella antalet trångbodda hushåll i olika lägenhetskategorier i olika landsdelar på egentliga landsbygden.

Landsdel	1 r 1 k	1 rk v	2 r 2 rk v m. m.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o. fl. rk	Samt- liga
<i>I Mer än 2 boende per boningsrum</i>									
Mälardalen.....	12,3	.	10,5	46,7	17,7	6,4	2,5	0,2	20,7
Östra Götaland.....	9,6	38,9	13,4	45,1	19,4	6,0	2,6	0,1	15,1
Skåne, Halland, Blekinge..	.	.	6,3	45,3	21,5	6,4	1,8	0,2	11,8
Väst kust- o. Vänerlän.....	16,4	26,1	12,1	47,8	20,1	7,2	2,1	0,5	18,1
Dalarna, Nedre Norrland..	24,2	.	17,7	58,2	25,6	10,6	3,9	0,6	28,2
Övre Norrland.....	42,0	.	.	68,3	39,8	21,6	9,7	2,2	42,4
Hela egentliga landsbygden	21,0	34,7	12,2	52,9	23,1	8,3	3,0	0,4	21,2
<i>Därav</i>									
Annan fastighet.....	15,6	27,7	8,3	45,9	15,2	4,8	2,1	0,3	18,9
Jordbruksfastighet.....	27,2	44,7	16,8	59,1	28,3	10,1	3,3	0,4	22,5

5. Trångboddhet i olika delar av landet.

Trångboddheten varierade till omfattningen i hög grad från ort till ort. Betraktas till att börja med den mera svårartade trångboddheten enligt normen mer än 2 boende per rumsenhet (köket inräknat), visade sig de olika storleksgrupperna av tätorter avvika ganska litet från varandra. Icke heller den egentliga landsbygden i Götaland och Svealand avvek från tätorternas nivå, men Norrland och i synnerhet övre

Norrland stod i särklass med flerdubbelt högre trångboddhetstal än landet i övrigt. I övre Norrland var icke mindre än en sjättedel av alla hushåll trångbodda enligt nämnda kriterium. Den egentliga landsbygden i dess helhet kom därigenom på en något högre nivå än tätorterna.

Enligt det andra kriteriet, mer än 2 boende per boningsrum (köket oräknat), var trångboddheten i genomsnitt obetydligt större på landsbygden än i rikets tätorter. På den egentliga landsbygden var olikheterna mycket stora, lägst kom Skåne, Halland och Blekinge med 11,8 % trångbodda hushåll. En så låg siffra kunde icke någon av de större städerna i samma trakt uppvisa. Närmast kom Lund och Kalmar med 12,2 och 12,8 %. Eljest var flertalet större tätorter med relativt liten trångboddhet belägna i Sydsverige. Det fanns dock en del nordligare tätorter med jämförelsevis låga trångboddhetstal, exempelvis Visby (12,2 %), Växjö (12,3 %) och Uppsala (16,5 %). Även ett par orter inom Stockholms förortsbebyggelse hade ovanligt låga tal, nämligen Lidingö och Sollentuna (11,6 och 11,8%). De har en speciell samhällsstruktur, som kontrasterar mot ett par andra förorter till Stockholm, nämligen Solna och Sundbyberg; dessa hade i stället de högsta trångboddhetstalen bland alla större tätorter i landet (32,5 och 33,2 %). På landsbygden i övre Norrland var emellertid trångboddheten ännu vanligare (42,4 %).

Lokala olikheter i trångboddhet fanns alltså, även om sådana icke var påtagliga mellan landsbygd och tätorter och mellan tätorter av olika storlek. Betydande avvikelser framträdde däremot mellan olika landsdelar. Sydligaste Sverige nådde den lägsta trångboddheten och övre Norrland hade den högsta, väsentligt högre än andra delar av landet. För övrigt fanns ganska stora olikheter mellan enskilda orter betingade av speciella förhållanden.

6. Trångboddhet och hushållens storlek.

Med de angivna normerna kan hushåll om 1 och 2 boende aldrig vara trångbodda, icke ens i ett enkelrum. Det krävs alltså minst 3 personer för att ett hushåll skall kunna vara trångbott. Enligt normen mer än 2 boende per rumsenhet var endast 3 av 100 3-personershushåll och 2 av 100 4-personershushåll trångbodda (tab. 115). För 5—6-personershushållen var procenttalen 16 och 13 för 7—8-personershushållen 38 och 37. Av de största hushållen var mer än hälften trångbodda. Procenttalet trångbodda steg alltså med hushållets storlek men icke i en jämn serie utan stegvis vid en ökning med 2 boende. Det grovt schematiska i normgivningen blir därmed tydligt åskådliggjort. Samma sak framkommer när den andra normen tillämpas. Pro-

Tabell 115. Procentuella antalet trångbodda hushåll av olika storlek (antal boende) i olika ortsgupper.

Ortsgrupp	Hushåll med nedanst. antal boende						Samtl. hushåll	Samtl. boende
	3	4	5	6	7	8 o. fl.		
<i>I Mer än 2 boende per boningsrum</i>								
Stockholm.....	40,2	25,6	50,8	37,7	58,8	.	19,0	26,8
Göteborg.....	48,2	37,8	62,6	51,9	.	.	27,8	37,6
Malmö.....	37,1	25,6	60,6	47,4	.	.	19,8	28,7
Orter med								
30 000—100 000 inv.....	42,7	29,9	57,3	46,3	61,1	74,8	23,5	32,7
10 000—30 000 ».....	32,3	22,8	51,1	44,5	61,4	61,7	20,4	28,6
5 000—10 000 ».....	31,4	18,9	45,9	37,4	55,9	.	18,5	25,8
1 000—5 000 ».....	30,5	22,0	47,7	37,8	60,2	61,6	19,8	27,4
200—1 000 ».....	26,5	19,4	45,0	40,8	63,7	65,9	18,3	26,4
Egentlig landsbygd.....	23,3	16,6	43,9	41,1	62,3	70,9	21,2	31,0
Hela riket.....	32,1	21,9	48,0	41,5	62,5	69,2	20,9	29,7
Därav orter m. minst 1 000 inv.....	37,3	25,7	52,4	42,3	62,5	65,9	21,1	29,4
<i>II Mer än 2 boende per rumsenhet</i>								
Hela riket 1945.....	3,4	1,6	16,0	12,5	37,8	48,8	4,9	8,9
1936.....	3,4	1,8	22,7	18,5	43,7	51,8	8,3	.

centtalen ligger emellertid på en mycket högre nivå. Sålunda var en tredjedel av 3-personershushållen och nära hälften av 5-personershushållen trångbodda i denna mening.

Det är givet att de större hushållen överväger bland de trångbodda. Av de mera svårartat trångbodda hushållen bestod över tre fjärdedelar (76,1 %) av 5 eller flera personer, 5,7 % av 4 personer och 18,2 % av 3 personer. Av hushåll trångbodda enligt normen mer än 2 boende per boningsrum kom endast 42,2 % på hushåll med 5 eller flera personer, medan 18,5 % utgjordes av 4 personer och 39,3 % av 3 personer. Fördelningen av de trångbodda hushållen efter storlek präglas av den grova schematisering som trångboddhetsnormerna fått.

Med siffrorna i tab. 115 för ögonen kan man uppenbarligen vänta, att de lokala olikheter, som i det föregående konstaterats beträffande trångboddhetens omfattning, åtminstone delvis beror på att hushållens fördelning efter storlek är olika. Ett högt procenttal kan alltså vara en följd av att det finns ovanligt många stora hushåll.

I övre Norrlands landsbygd var procenttalet trångbodda exceptionellt högt. Tidigare konstaterades även, att hushållen där var genomsnittligt mycket stora. Men det ger ej hela förklaringen, ty enligt tab. 116 var även procenttalen trångbodda för varje hushållsstorlek för sig mycket högre i övre Norrland än i andra landsdelar.

Tabell 116. Procentuella antalet trångbodda hushåll av olika storlek (antal boende) i olika landsdelar på egentliga landsbygden.

Landsdel	Hushåll med nedanst. antal boende						Samtl. hushåll	Samtl. boende
	3	4	5	6	7	8 o. fl.		
<i>1 Mer än 2 boende per boningsrum</i>								
Mälardalen	30,8	20,9	45,7	39,1	57,9	69,5	20,7	29,8
Östra Götaland	15,3	9,0	36,3	33,5	51,6	55,4	15,1	23,0
Skåne, Halland, Blekinge	6,2	4,1	31,9	28,9	53,0	63,9	11,8	19,9
Väst kust- o. Vänerlänen	21,4	13,5	38,4	32,9	61,6	67,7	18,1	26,7
Dalarna, Nedre Norrland	34,4	26,3	52,7	49,7	66,1	74,3	28,2	38,6
Övre Norrland	39,9	31,1	65,5	64,9	83,4	88,9	42,4	55,8
Hela egentliga landsbygden	23,3	16,6	43,9	41,1	62,3	70,9	21,2	31,0
Därav								
Annan fastighet	28,0	21,1	53,1	47,8	73,1	78,8	18,9	29,6
Jordbruksfastighet	20,4	14,5	40,5	39,2	59,8	69,0	22,5	31,6

Tab. 116 ger ökad belysning även på en annan punkt. Inom jordbruksbefolkningen eller närmare bestämt befolkningen på jordbruksfastigheter fanns relativt fler trångbodda hushåll än inom den övriga befolkningen på den egentliga landsbygden (boende på annan fastighet). Denna skillnad beror emellertid helt på att jordbrukarhushållen är så mycket större än de övriga på landsbygden. Ja, jämför man varje storleksgrupp av hushåll för sig, blir förhållandet det rakt motsatta. Jordbrukarhushållen är faktiskt i betydligt mindre utsträckning trångbodda än andra landsbygdshushåll av samma storlek.

7. Trångboddhet och barnantal.

Trångboddhet är sällsynt bland hushåll utan barn, helt naturligt eftersom till denna grupp hör bl. a. alla enpersonshushåll och även praktiskt taget alla 2-personershushåll, vilka ej kan vara trångbodda enligt de använda normerna. Endast 1 % av hushåll utan barn var trångbodda enligt normen mer än 2 boende per rumsenhet mot 5 och 7 % av hushåll med 1 och 2 barn, 23 och 29 % av 3- och 4-barnsfamiljerna samt 61 % av hushåll med 5 eller flera barn. Enligt normen mer än 2 boende per boningsrum var 7 % av hushåll utan barn trångbodda, en tredjedel av 1- och 2-barnsfamiljerna, mer än hälften av 3- och 4-barnsfamiljerna och icke mindre än 82 % av hushåll med 5 eller flera barn.

Trångboddhet är alltså i hög grad en barnfamiljeföreteelse. Detta beror inte bara på att stora hushåll i regel också har barn. Det förhåller sig nämligen så, att bland hushåll av en viss storlek, exempelvis 5 personer, stiger procenttalet trångbodda med antalet minderåriga barn. Av hushåll om 5 vuxna var sålunda 35 % trångbodda enligt

Tabell 117. Procentuella antalet trångbodda hushåll med olika antal barn i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Hushåll med nedanst. antal barn						Samtl. hushåll	Samtl. barn
	0	1	2	3	4	5 o. fl.		
<i>I Mer än 2 boende per boningsrum</i>								
Stockholm.....	7,2	42,6	38,5	52,7	57,3	.	19,0	44,5
Göteborg.....	11,3	50,2	52,4	72,1	.	.	27,8	57,3
Malmö.....	6,4	38,4	42,2	62,1	.	.	19,8	46,3
<i>Orter med</i>								
30 000—100 000 inv.....	8,5	45,0	42,6	63,6	62,4	85,3	23,5	50,7
10 000—30 000 ».....	6,2	36,6	34,6	60,0	59,6	77,5	20,4	44,0
5 000—10 000 ».....	6,6	33,4	32,2	48,0	.	.	18,5	39,1
1 000—5 000 ».....	7,0	33,4	32,2	53,1	55,7	79,1	19,8	40,7
200—1 000 ».....	5,7	30,9	30,3	52,9	58,6	78,7	18,3	41,0
Egentlig landsbygd.....	7,5	27,2	31,8	55,2	64,2	83,2	21,2	47,4
<i>Hela riket</i>	7,4	35,0	35,1	56,2	61,8	82,4	20,9	45,9
<i>Därav orter med minst 1 000 inv.</i>	7,5	39,7	38,1	57,9	58,8	81,3	21,1	44,5
<i>II Mer än 2 boende per rumsenhet</i>								
<i>Hela riket 1945</i>	1,0	5,4	6,8	23,2	28,8	61,1	4,9	16,7
<i>1936</i>	1,7	7,6	13,3	36,0	46,5	72,3	8,3	.

Tabell 118. Procentuella antalet trångbodda hushåll med olika antal barn i olika landsdelar på egentliga landsbygden.

Landsdel	Hushåll med nedanst. antal barn						Samtl. hushåll	Samtl. barn
	0	1	2	3	4	5 o. fl.		
<i>I Mer än 2 boende per boningsrum</i>								
Mälardalen.....	8,1	31,1	32,2	55,6	62,0	87,1	20,7	46,8
Östra Götaland.....	5,2	17,1	21,6	48,4	54,7	77,0	15,1	38,1
Skåne, Halland, Blekinge.	2,4	10,7	17,5	43,4	50,6	73,9	11,8	34,9
Väst kust- o. Vänerlän.....	7,4	24,8	27,4	46,5	65,2	78,0	18,1	41,9
Dalarna, Nedre Norrland.	10,7	39,4	43,3	63,8	73,1	86,3	28,2	54,9
Övre Norrland.....	16,6	45,1	52,9	76,6	79,5	94,3	42,4	70,8
<i>Hela egentliga landsbygden</i>	7,5	27,2	31,8	55,2	64,2	83,2	21,2	47,4
<i>Därav</i>								
Annan fastighet.....	5,7	30,6	32,9	57,9	64,0	85,7	18,9	47,0
Jordbruksfastighet.....	8,8	25,2	31,3	53,9	64,2	82,4	22,5	47,5

normen mer än 2 boende per rumsenhet, av hushåll med 4 vuxna och ett barn var 44 % trångbodda och av hushåll med 2 vuxna och 3 barn 61 %. Barnen ges alltså i regel icke lika stort bostadsutrymme som de vuxna.

Av alla mera svårartat trångbodda hushåll var endast en tiondel barnlösa; det stora flertalet eller 89 % hade alltså minderåriga barn.

Nära hälften av de trångbodda hushållen hade 3 eller flera barn. Av alla hushåll, trångbodda enligt normen mer än 2 boende per boningsrum, saknade en femtedel barn, medan knappt en fjärdedel hade 3 eller flera barn. Det var alltså i synnerhet bland de mera svårartade fallen som barnfamiljerna och speciellt flerbarnsfamiljerna dominerade.

8. Trångboddhet bland olika typer av hushåll.

Trångboddheten var störst bland hushåll, som endast bestod av familjemedlemmar (d. v. s. hushållsföreståndaren och dennes hustru, deras minderåriga och vuxna barn). Bland hushåll där även andra personer var upptagna, såsom anhöriga, inneboende, hembiträden och arbetsbiträden, förekom trångboddhet mera sällan (tab. 119 och 120). Jämförelsen sker då bland hushåll av samma storlek. Trångboddhet var mest sällsynt bland hushåll med hembiträde boende i lägenheten, helt naturligt eftersom dessa i regel tillhörde högsta inkomstklasserna med möjligheter att betala tillräckligt rymliga bostäder. Detsamma tycks i stort sett gälla även de hushåll, som hyser arbetsbiträden.

Men även hushåll med inneboende var mindre ofta trångbodda än rena familjehushåll av samma storlek. Detta förhållande bör naturligtvis ses i samband med att inneboendehushållen har mindre antal barn än de rena familjehushållen och att de av denna anledning kunde väntas vara mindre trångbodda enligt de använda normerna. Det är i varje fall uppenbart att inneboendesystemet spelar en mycket ringa roll för trångboddhetens omfattning. Av alla trångbodda hushåll enligt normen mer än 2 boende per rumsenhet hade endast 8 % inneboende. De inneboende hade naturligtvis ändå sin betydelse i den meningen att ett hushåll som tar emot en inneboende ökas med en person och därigenom kan bli trångbott om det icke var det redan förut. En annan sak är att de använda trångboddhetsnormerna icke ger helt uttryck åt de speciella utrymmesbehov, som kan uppstå när hushållet upptar inneboende. Den inneboende kan exempelvis ensam lägga beslag på ett av lägenhetens rum och familjen i övrigt bli tvungen att tränga ihop sig i det övriga lägenhetsutrymmet på sådant sätt, att familjen ensam för sig blir trångbodd, utan att hela hushållet behövt betecknas som trångbott. Eller också delar den inneboende rum med någon familjemedlem, och detta kan i och för sig vara lika så besvärande som trångboddhet enligt det använda schemat.

Trångboddheten är då vanligare bland hushåll, som upptar anhöriga, ehuru långt ifrån så vanlig som bland de rena familjehushållen.

Tabell 119. Procentuella antalet trångbodda (mer än 2 boende per boningsrum) bland hushåll av olika storlek (boende och barn) och med olika sammansättning (familjemedlemmar, anhöriga etc.).

Hela riket.

Antal boende Antal barn	Samtliga hushåll	Hushåll med					
		endast fam.- medl.	övr. boende	anhöriga	hembitr.	arbets- bitr.	inne- boende
3 boende.....	32,1	35,0	20,7	24,3	14,3	4,9	19,4
4 »	21,9	25,0	13,2	16,1	7,2	4,0	11,9
5 »	48,0	56,0	36,5	42,4	16,4	15,6	40,3
6 »	41,5	52,7	29,7	35,4	12,9	11,8	31,1
7 »	62,5	75,6	49,6	59,3	17,5	22,7	51,8
8 »	60,9	75,9	44,5	53,0	18,1	16,5	45,7
9 »	74,6	87,6	58,8	68,7	23,9	30,6	62,8
10 o. fl. boende....	82,8	89,1	74,1	81,8	28,9	45,9	61,1
Samtliga	20,9	21,0	20,3	24,1	10,2	11,6	21,6
Därav med							
0 barn.....	7,4	6,4	10,6	12,6	5,3	5,6	11,7
1 »	35,0	37,3	27,4	31,8	16,3	8,5	27,8
2 »	35,1	34,3	37,9	46,2	15,3	18,7	41,5
3 »	56,2	61,7	39,5	52,1	17,6	21,8	44,5
4 »	61,8	64,0	54,9	71,5	20,4	34,7	59,5
5 o. fl. barn.....	82,4	85,5	68,8	82,1	28,8	54,1	71,3

Tabell 120. Procentuella antalet trångbodda (mer än 2 boende per rumsenhet) bland hushåll av olika storlek (boende och barn) och med olika sammansättning (familjemedlemmar, anhöriga etc.).

Hela riket.

Antal boende Antal barn	Samtliga hushåll	Hushåll med					
		endast fam.- medl.	övr. boende	anhöriga	hembitr.	arbets- bitr.	inne- boende
3 boende.....	3,4	3,7	2,6	2,7	1,4	0,8	3,2
4 »	1,6	1,7	1,3	1,3	0,7	0,2	1,5
5 »	16,0	19,8	10,6	14,3	3,9	4,0	9,5
6 »	12,5	16,4	8,4	11,0	4,2	3,2	7,4
7 »	37,8	49,0	26,9	33,6	5,8	8,9	27,3
8 »	35,8	47,8	22,6	26,8	11,4	7,3	23,6
9 »	57,8	72,5	39,9	46,9	9,0	12,2	44,6
10 o. fl. boende....	69,5	78,0	57,9	66,5	18,4	29,7	38,9
Samtliga	4,9	4,6	5,8	7,4	2,3	3,6	5,9
Därav med							
0 barn.....	1,0	0,7	1,8	2,1	0,6	1,4	2,3
1 »	5,4	5,0	6,6	8,2	3,3	1,6	6,2
2 »	6,8	5,2	12,6	17,3	4,2	6,3	12,1
3 »	23,2	25,2	17,3	24,8	5,5	8,3	19,0
4 »	28,2	44,8	29,3	41,2	6,4	9,7	33,3
5 o. fl. barn.....	61,1	63,7	50,3	61,1	15,1	32,4	51,1

Tabell 121. Procentuella antalet trångbodda bland hushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder jämte medelinkomsten för trångbodda och icke trångbodda hushåll.

Hela riket.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Procent. antalet trångbodda hushåll		Årsinkomst (kr) i medeltal per hushåll			
			Trångbodda		Icke trång- bodda	Samtliga
	II	I	II	I		
Ogift man						
20—35 år	1,5	5,1	•	3 058	3 749	3 713
35—50 »	2,0	8,0	•	2 729	3 441	3 385
50—65 »	1,2	5,9	•	2 194	3 204	3 144
65— <i>ω</i> »	0,6	3,8	•	•	2 026	1 993
Ogift kvinna						
20—35 år	1,6	4,5	•	•	2 886	2 856
35—50 »	0,9	5,8	•	1 455	3 108	3 013
50—65 »	0,8	3,8	•	1 295	2 599	2 550
65— <i>ω</i> »	0,3	1,5	•	•	1 338	1 331
Gift man, samboende						
—35 »	6,8	34,7	4 189	4 478	5 650	5 243
35—50 »	7,5	30,8	4 230	4 652	6 494	5 927
50—65 »	5,3	20,1	3 780	4 008	6 400	5 920
65— <i>ω</i> »	2,9	13,2	1 917	1 905	3 660	3 427
Gift man, ej samboende . . .	1,1	6,1	•	•	4 912	4 836
Gift kvinna, ej samboende . .	3,3	14,1	•	1 350	2 509	2 349
Förut gift man						
—50 år	4,1	16,1	•	4 033	4 903	4 763
50—65 »	3,4	12,3	•	3 028	4 264	4 112
65— <i>ω</i> »	0,9	5,3	•	1 320	2 226	2 179
Förut gift kvinna						
—50 år	5,8	20,3	1 280	1 310	2 723	2 436
50—65 »	2,5	11,6	867	848	2 088	1 944
65— <i>ω</i> »	0,7	4,0	•	640	1 460	1 427
Samtliga	4,9	20,9	3 760	4 042	4 759	4 609

Trångboddhet finner man främst bland stora hushåll med barn, d. v. s. bland de egentliga familjehushållen. Hushåll bildade av gift man med hustru visade också de högsta trångboddhetstalen (tab. 121). De yngre gifta männen hade de allra högsta talen, nämligen 7,5 % i åldern 35—50 år enligt normen mer än 2 boende per rumsenhet och 34,7 % i åldern under 35 år enligt normen mer än 2 boende per boningsrum. Närmast kom de hushåll som förestås av yngre förut gifta kvinnor (under 50 år).

Av alla trångbodda hushåll tillhörde enligt båda normerna 90 % gifta män med hustru.

9. Trångboddhet och upplåtelseform.

Trångboddhet var icke oväntat mest sällsynt i egnahem och andra ägarelägenheter, särskilt i de större och medelstora tätorterna, där

Tabell 122. Procentuella antalet trångbodda hushåll i lägenheter av olika upplåtelseform i olika ortsgrupper.

Ortsgrupp	Uthyrd i öppna marknaden	Upplåten i bost.-soc. syfte	Upplåten till anställd		Upplåten i bost.-rättsförf.-hus	Begagnad av ägaren		Övriga begagn. läg.	Samtl. läg.
			lant-arbetare	andra		en-fam.-hus	två- o. fler-fam.-hus		
<i>I Mer än 2 boende per bostadsrum</i>									
Stockholm.....	19,5	28,0	—	22,6	15,5	5,2	12,9	26,7	19,0
Göteborg.....	29,2	46,3	—	19,3	21,8	3,8	12,8	42,7	27,8
Malmö.....	21,8	.	.	.	22,2	3,3	4,1	32,4	19,8
<i>Orter med</i>									
30 000—100 000 inv.	26,0	37,8	.	34,2	18,2	7,7	11,5	26,3	23,5
10 000— 30 000 *	22,4	24,9	.	29,3	17,5	10,1	13,0	29,7	20,4
5 000— 10 000 *	18,9	.	.	33,5	21,4	10,1	12,5	24,1	18,5
1 000— 5 000 *	22,8	.	.	31,8	13,3	10,5	12,4	25,8	19,8
200— 1 000 *	23,6	.	.	27,0	.	11,3	12,9	21,6	18,3
Egentlig landsbygd.	30,9	.	33,7	19,9	.	18,4	20,4	24,2	21,2
Hela riket.....	23,7	31,3	34,2	26,9	17,8	15,6	14,5	25,3	20,9
<i>Därav orter med</i>									
minst 1 000 inv....	23,0	31,4	40,1	30,2	17,8	9,1	12,2	28,1	21,1
Vägda tal (hela riket)	28,0	36,8	26,2	19,0	22,6	11,4	14,6	25,3	20,9
<i>II Mer än 2 boende per rumsenhet</i>									
Hela riket.....	4,4	7,3	10,3	6,0	2,9	4,8	3,0	7,2	4,9
Vägda tal	6,8	5,4	6,3	6,0	5,4	2,9	3,2	6,7	4,9

ägandet av bostaden är förbehållet högre inkomstklasser i en helt annan utsträckning än i småorter och framför allt på landsbygden (tab. 122). Visserligen framkom lägre trångboddhetstal för ägarelägenheter även på landsbygden, men skillnaden var där icke så stor. Där framträdde i stället som mest anmärkningsvärt en särskilt hög trångboddhet i lantarbetarbostäder och hyreslägenheter. Även bostadsföreningslägenheter var mera sällan överbefolkade. På ungefär samma nivå befann sig hyreslägenheter, tjänstebostäder (med undantag av lantarbetarbostäder) och lägenheter upplåtna till släktingar m. fl. Bostadssociala lägenheter och lantarbetarbostäder hade de högsta trångboddhetstalen.

Den höga trångboddheten i övre Norrlands landsbygd har påpekats tidigare. Den tycks gälla i lika mån hyreslägenheter, egnahem och andra lägenheter utom tjänstebostäder (tab. 123). Över huvud taget kan förhållandena vad tjänstebostäderna beträffar, om lantarbetarbostäderna undantages, anses enhetliga över hela landet utom södra Sverige, där den allmänt låga trångboddheten framkom även för dessa lägenheter.

När trångboddheten växlar till omfattningen mellan lägenheter av

Tabell 123. Procentuella antalet trångbodda hushåll med olika upplåtelseformer i olika landsdelar på egentliga landsbygden.

Landsdel	Uthyrd i öppna markn.	Upplåten till anställd		Begagnad av ägaren		Övriga begagn. läg.	Samtliga läg.
		lant- arbet.	andra	enfam.- hus	två- o. flerfam.- hus		
I Mer än 2 boende per boningsrum							
Mälarlän.....	32,7	35,1	21,1	14,4	13,9	22,7	20,7
Östra Götaland.....	21,9	32,7	18,5	11,3	12,8	18,5	15,1
Skåne, Halland, Blekinge..	16,0	32,1	10,6	10,1	11,8	11,8	11,8
Väst kust- o. Vänerlän..	29,3	31,5	21,3	15,3	15,6	22,7	18,1
Dalarna, Nedre Norrland..	41,9	•	24,5	25,3	25,2	33,0	28,2
Övre Norrland.....	43,0	•	22,4	42,6	44,7	44,9	42,4
Hela egentliga landsbygden	30,9	33,7	19,9	18,4	20,4	24,2	21,2
Därav							
Annan fastighet.....	29,0	—	19,0	15,4	18,0	15,1	18,9
Jordbruksfastighet.....	33,9	33,7	22,4	20,0	22,4	23,9	22,5
Anm. Grupperna upplåtna i bostadssocialt syfte och upplåtna i bostadsrättsförenings- hus, vilka är fåtaligt representerade på egentliga landsbygden, särredovisas ej men ingår naturligtvis i »Samtliga lägenheter».							

olika upplåtelseform, kan orsaken åtminstone till en del vara att proportionen mellan stora och små hushåll är olika. För att eliminera denna omständighet och få en möjlighet till full jämförbarhet mellan olika upplåtelseformer har i tab. 122 procenttalet trångbodda framräknats efter »standardvägning» av hushållens storlek. För varje upplåtelseform har procenttalet trångbodda beräknats inom varje hushållsstorlek och dessa tal har sedan vägts ihop under antagande av att hushållen fördelar sig efter storlek på samma sätt som samtliga hushåll.

Efter att ha eliminerat inverkan av den olika fördelningen på stora och små hushåll visar det sig att den inbördes ordningen mellan olika upplåtelseformer har ändrats. Hyreslägenheterna kom främst när det gällde den mest svårartade trångboddheten närmast följda av lägenheter upplåtna till släktingar m. fl. och sådana upplåtna till lantarbetare, medan egnahemmen och andra av ägaren bebodda lägenheter hade de lägsta talen. I fråga om trångboddhet enligt den andra normen visade de bostadssociala lägenheterna det högsta talet, betydligt högre än för någon annan grupp. Närmast följde hyreslägenheter, lantarbetsbostäder och släktinglägenheter. Även efter denna norm hade egnahemmen och andra av ägaren bebodda lägenheter den avgjort lägsta frekvensen trångbodda.

Av alla överbefolkade lägenheter enligt normen mer än 2 boende per boningsrum var 40,8 % hyreslägenheter, 28,5 % bebodda av ägaren,

Tabell 124. Procentuella antalet trångbodda hushåll (mer än 2 boende per boningsrum) inom olika inkomstklasser och hushåll av olika storlek.

Hela riket.

Inkomstgrupp	Antal boende						Samtliga hushåll
	3	4	5	6	7	8 o. fl.	
Under 1 000 kr.....	33,7	22,5	55,4	54,2	75,4	76,4	12,4
1 000— 2 000 *.....	26,4	19,7	53,8	48,8	70,9	73,8	16,1
2 000— 3 000 *.....	30,7	22,2	48,1	42,3	65,0	71,7	21,4
3 000— 4 000 *.....	37,5	26,4	57,1	50,3	74,4	80,3	28,4
4 000— 5 000 *.....	40,4	27,8	54,9	49,6	67,7	72,3	29,5
5 000— 6 000 *.....	36,1	26,1	51,5	38,9	63,6	71,0	26,0
6 000— 7 000 *.....	34,1	19,9	49,0	36,9	54,8	58,2	22,4
7 000— 8 000 *.....	27,8	18,5	41,5	26,2	51,9	60,8	18,4
8 000— 9 000 *.....	22,4	11,4	32,7	18,6	29,3	47,5	13,7
9 000—10 000 *.....	17,5	11,6	22,2	15,5	32,5	40,7	10,8
10 000— *.....	6,5	3,5	11,3	8,1	13,7	18,1	5,3
Samtliga.....	32,1	21,9	48,0	41,5	62,5	69,2	20,9

13,8 % upplåtna av arbetsgivaren till anställd, 10,7 % upplåtna till släkting eller till andra mot lägre hyra, 3,9 % belägna i bostadsrättsföreningshus och 2,3 % upplåtna av bostadssociala stiftelser m. fl.

10. Trångboddhet och inkomst.

Det visade sig i tab. 124 att trångboddheten sjönk med stigande inkomst fr. o. m. gruppen 3 000—4 000 kr., som hade den högsta frekvensen. I de lägsta inkomstklasserna var frekvensen lägre, vilket torde väsentligen förklaras av att icke gifta ensamstående och andra småhushåll var relativt sett ganska talrika i dessa grupper. Dessa förhållanden gäller icke bara landet i dess helhet utan även olika storleksgrupper av tätorter och den egentliga landsbygden.

De trångbodda hushållen hade betydligt lägre medelinkomst än de icke trångbodda. Det framträder särskilt klart när man jämför hushåll av samma typ, t. ex. yngre och äldre familjehushåll och hushåll bildade av icke gifta män och kvinnor (tab. 121).

Av de trångbodda hushållen hade endast 3 % inkomster över 7 000 kr., medan av de icke trångbodda 16 % tillhörde denna inkomstklass. Skillnaden är icke så stor på landsbygden som i storstäderna, i Göteborg exempelvis är procentalen 8 och 28.

11. Trångboddhet och bostadens kvalitet.

Eftersom trångboddheten avtog med stigande lägenhetsstorlek och dessutom de större lägenheterna i regel, särskilt i mindre tätorter och på landsbygden, var bättre utrustade och allmänt taget av en högre kvalitet än smålägenheterna, blev givetvis trångboddheten i stort sett

Tabell 125. Procentuella antalet trångbodda hushåll med lägenheter i olika kvalitetsgrupper i olika ortsgrupper.

Landsdel	Lägenheter utan brist			Lägenheter med brist				Samtl.
	cv o. badr.	med cv.	utan cv	med cv		utan cv		
				utan vat. o. avl.	andra brister	utan vat. o. avl.	andra brister	
I Mer än 2 boende per boningsrum								
Stockholm.....	17,7	20,0	21,8	5,4	13,7	20,2	14,2	19,0
Göteborg.....	15,1	33,9	39,4	•	•	25,6	18,4	27,8
Malmö.....	13,7	23,2	25,3	—	•	•	•	19,8
Orter med								
30 000—100 000 inv.....	15,4	24,5	32,8	11,2	9,4	23,5	23,4	23,5
10 000—30 000 *.....	11,3	19,9	27,9	18,2	13,2	30,8	24,2	20,4
5 000—10 000 *.....	8,9	15,8	26,9	13,9	8,7	28,1	19,7	18,5
1 000—5 000 *.....	5,4	15,3	25,0	16,4	11,9	32,3	20,4	19,8
200—1 000 *.....	4,9	14,8	21,3	17,5	9,6	25,5	14,6	18,3
Egentlig landsbygd.....	5,1	15,4	19,5	22,8	9,5	29,0	17,9	21,2
Hela riket.....	13,3	19,8	26,2	19,7	10,5	28,7	18,3	20,9
Därav orter med								
minst 1 000 inv.....	14,1	21,3	28,4	15,0	12,1	29,6	21,2	21,1
Vägda tal (hela riket)....	12,7	21,6	27,0	16,5	8,1	29,1	16,8	20,9
II Mer än 2 boende per rumsenhet								
Hela riket.....	2,5	3,5	4,9	6,0	3,0	8,6	5,4	4,9
Vägda tal.....	2,5	4,2	5,6	4,3	2,1	8,1	4,5	4,9

större i de sämst utrustade lägenheterna. M. a. o. de två huvudbristerna i svensk bostadsstandard, trångboddheten och bostädernas bristfällighet, följs i viss mån åt.

Då är det också helt naturligt, att trångboddheten i moderna lägenheter var så mycket mindre på landsbygden och i mindre tätorter, där moderniteten fortfarande är en exklusivitet förbehållen de största lägenheterna, än i storstäderna, där även en stor del av smålägenheterna är modernt utrustade.

Man finner att trångboddheten stiger från de bästa lägenheterna till de sämst utrustade, om jämförelsen begränsas till sådana utan brist (tab. 125 och 126). Lägenheterna med brist ger däremot en oenhetlig bild bl. a. därför att angivna brister icke kan betraktas som några helt tillförlitliga kriterier på bostadskvaliteten. Till den kvalitetsgrupp, som omfattar centralvärme med en eller flera brister — andra än avsaknad av vatten och avlopp, kan höra modernt utrustade egnahem, där något rum i övre våningen har låg rumshöjd, och villor med s. k. gillesstuga i källarplanet, som ligger lågt i förhållande till markytan. Denna i och för sig obetydliga grupp av bristlägenheter visade också en mycket låg trångboddhetsfrekvens. Endast gruppen

Tabell 126. Procentuella antalet trångbodda hushåll med lägenheter i olika kvalitetsgrupper i olika landsdelar på egentliga landsbygden.

Ortsgrupp	Lägenheter utan brist			Lägenheter med brist				Samtl.
	ev o. badr.	med cv	utan cv	med cv		utan cv		
				utan vat. o. avl.	andra brister	utan vat. o. avl.	andra brister	
I Mer än 2 boende per boningsrum								
Mälardalälän.....	3,4	14,6	19,0	14,8	6,7	28,2	19,7	20,7
Östra Götaland.....	3,0	11,5	10,3	14,5	4,0	18,2	15,5	15,1
Skåne, Halland, Blekinge.	3,4	9,2	13,8	12,7	3,6	17,7	10,3	11,8
Väst kust- o. Vänerlän..	4,3	11,5	17,1	17,7	8,4	24,6	17,1	18,1
Dalarna, Nedre Norrland.	7,5	19,1	26,4	22,9	14,4	37,3	23,2	28,2
Övre Norrland.....	18,0	30,8	46,9	37,8	24,3	52,6	38,8	42,4
Hela egentliga landsbygden	5,1	15,4	19,5	22,8	9,5	29,0	17,9	21,2
Därav								
Annan fastighet.....	5,6	13,9	18,3	19,1	9,9	26,0	16,0	18,9
Jordbruksfastighet.....	4,5	16,8	20,0	25,2	9,3	31,0	18,9	22,5

utan cv och vatten och avlopp, som alltså innefattar uteslutande lägenheter av lägre kvalitet, visade högre trångboddhetstal.

På den egentliga landsbygden har konstaterats en mycket hög trångboddhet i övre Norrland. Även där råder samma skillnader mellan olika kvalitetsgrupper av lägenheter. Men värt att notera är att trångboddheten låg på en hög nivå inom alla kategorier, även inom gruppen helt moderna lägenheter.

Bland de överbefolkade lägenheterna var alla kvalitetsgrupper representerade. Jämfört med sin andel i hela bostadsbeståndet övervägde emellertid de sämsta lägenheterna framför allt bland de mera svårarbat överbefolkade. Av de överbefolkade lägenheterna var hälften bristlägenheter utan cv (49,2 %), medan av hela bostadsbeståndet en tredjedel tillhörde dessa kvalitetsgrupper. Högsta kvalitetsgruppen var representerad med 11,1 % mot över en femtedel i hela bostadsbeståndet. Lägenheter överbefolkade enligt normen mer än 2 boende per boningsrum anslöt sig i fråga om sammansättningen efter kvalitet närmare till hela bostadsbeståndet.

12. De boende och bostadsutrymmet — en återblick.

Framför allt den snabba nativitetsnedgången från seklets början ledde till en betydande successiv minskning av hushållens storlek. Så småningom bidrog även den ökade hushållssprängningen till denna utveckling, och för landsbygdens del verkade den starka utflyttningen av ungdomar till tätorterna i samma riktning.

Hur bostadslägenheternas storleksfördelning ändrats har närmare

belysts på annan plats (kap. 5). En förskjutning mot något större lägenhetskategorier om 2—4 rum och kök har skett väsentligen på bekostnad av lägenheter om 1 rum och kök och i viss mån även av större lägenheter.

Med dessa förutsättningar kunde boendetätheten minskas snabbt. För 52 tätorter kan jämförelse ske ända tillbaka till den första allmänna bostadsräkningen 1912/15. Då fanns i dessa orter 135 boende per 100 rumsenheter. Under de följande krigsåren skedde icke någon förbättring; år 1920 nåddes nämligen talet 134. Men sedan började boendetätheten att minska till 127 år 1924, 124 år 1926, 117 år 1933 och 105 år 1939. Även under de följande krigsåren fortsatte nedgången till uppskattningsvis 101 år 1945 (i de 52 orterna). Antalet överbefolkade lägenheter med mer än 2 boende per rumsenhet gick ännu mer tillbaka. Procenttalet trångbodda i lägenheter om högst 3 rum och kök — redovisningen begränsades till dessa lägenhetskategorier i äldre bostadsräkningar — uppgick till 22,8 år 1912/15 och 21,0 år 1920, 17,7 år 1924, 16,0 år 1926 och 10,7 år 1933.

Från 1930-talet finns ett rikare jämförelsematerial att hämta ur bostadsräkningarna 1933 och 1939 avseende tätorterna i landet utom Stockholm samt ur den partiella folkräkningen mars 1936 avseende hela riket. Jämförbarheten är dock icke till alla delar fullständig. Det är i vissa hänseenden svårt att bedöma jämförbarheten mellan bostadsräkningarnas och folkräkningens uppgifter på grund av deras olika karaktär. Folkräkningen och bostadsräkningen 1945 avser hela riket. Bostadsräkningen 1939 omfattar alla såväl administrativa som andra tätorter med över 1 000 inv. utom Stockholm, medan endast tätorter över 10 000 inv. utom Stockholm är fullständigt representerade vid 1933 års bostadsräkning, i vilken alltså de mindre tätorterna är underrepresenterade. Jämförelserna mellan bostadsräkningarna begränsas till att gälla tätorter med över 1 000 inv. (vid respektive räknetillfällen) utom Stockholm. Jämförelsen gäller sålunda icke identiska orter. Enär för övrigt ifrågavarande delar av undersökningarna utom 1939 års bostadsräkning icke bygger på totala räkningar utan på representativa material, bör icke jämförelseuppgifterna pressas för hårt.

Beträffande utvecklingen i riket i dess helhet kan konstateras, att hushållen minskat betydligt till storleken under 10-årsperioden 1936—45 (tab. 106). Minskningen gällde hushåll i alla storlekskategorier av lägenheter med undantag av vissa grupper av smålägenheter bestående av kokvrålägenheter, dubbletter och s. k. delkökslägenheter, bland vilka utvecklingen gick i motsatt riktning. Vissa av de lägenhetstyper, där boendetätheten är som störst, deltog sålunda icke i den allmänna nedgången. Det innebar att, samtidigt som den allmänna boendetätheten minskade, bostadsbeståndet kom att utnyttjas sämre.

När denna utveckling bedömes, bör emellertid beaktas att försämringen var huvudsakligen begränsad till en ny, helt modern lägenhetstyp som fått relativt sett mycket stora tillskott av nybyggda lägenheter under jämförelseperioden och som kan ha lockat sådana hushåll, som föredrar modern utrustning framför utrymme.

Trångboddheten minskade samtidigt från 8,3 till 4,9 % enligt normen mer än 2 boende per rumsenhet. Nedgången var störst i 1 rum och kök och större lägenheter; för lägenheter om 1 rum och kokvrå framträdde i stället en ökning i trångboddhetsfrekvensen (tab. 113). Trångboddheten nedgick mest bland medelstora hushåll (5—7 personer) och rätt obetydligt bland hushåll om 4 personer och sådana om 8 och flera personer men var oförändrad för 3-personershushållen (tab. 115). Nedgången var ganska ringa bland de största flerbarnsfamiljerna med 5 eller flera barn, medan situationen förbättrades i hög grad för familjer med färre antal barn och även för barnlösa hushåll (tab. 117).

Trångboddhetsfrekvensens nedgång i landet under perioden 1936—45 var sålunda icke uteslutande en automatisk följd av att de stora hushållen, som har de högsta trångboddhetsriskerna, blev relativt färre och att de minsta hushållen om 1 och 2 personer, som icke kan vara trångbodda, i stället ökade. Hade hushållens storleksfördelning varit oförändrad, skulle procentalet trångbodda ändå ha nedgått från 8,3 till 6,8. Men den minskade hushållsstorleken förklarar dock en större del av trångboddhetsminskningen, i varje fall mer än hälften och kanske närmare två tredjedelar. Med 1945 års storleksfördelning av hushållen och 1936 års trångboddhetsfrekvenser för varje storleksgrupp av hushåll skulle procentalet trångbodda ha blivit 5,9. När talet i verkligheten stannade vid 4,9 och icke lägre, berodde det på att de hushållsgrupper (5—7-personershushåll), som visade den största minskningen i trångboddhet, samtidigt fick mindre vikt i hela hushållsbeståndet.

Utvecklingen sedan 1933 i landets tätorter utom Stockholm belyses i följande tablå:

Tätorter över 1 000 inv. (utom Stockholm)	Antal boende per 100 lägenheter om									Samtliga
	1 r 1 k	1 rk v	2 r m. fl.	2 rk v	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o. fl. rk	
1933	154	190	257	300	311	360	383	410	478	330
1939		154		272	270	327	360	381	443	301
1945	147	179	281	279	264	313	350	372	414	297

Hushållens genomsnittliga storlek minskade avsevärt åren 1933—39 men ganska litet de följande åren 1939—45. Även hushållens storlek inom de olika lägenhetskategorierna nedgick. Nedgången under åren

Tabell 127. Procentuella antalet trångbodda hushåll och boende i olika lägenhetskategorier i tätorter över 1 000 inv. (utom Stockholm) åren 1933, 1939 och 1945.

	1 r 1 k	1 rk v	2 r 2 rk v m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 rk	5 o. fl. rk	Samt- liga
I Mer än 2 boende per bostadsrum									
Hushåll 1939	8,3	19,2	7,7	52,1	17,1	5,6	1,2	0,2	24,0
1945	12,2	21,4	7,4	51,4	13,7	4,1	1,0	0,2	21,6
Boende 1939	20,2	37,4	15,7	70,0	30,0	12,2	3,2	0,7	33,8
1945	28,7	41,2	15,6	69,4	24,4	9,2	2,7	0,8	30,8
II Mer än 2 boende per rumsenhet									
Hushåll 1933	13,3	23,8	.	15,7	6,0		1,1		9,6
1939	8,3	19,2	7,7	7,4	3,0	1,2	0,3	0,0	5,2
1945	12,2	21,4	7,4	5,9	1,8	0,8	0,3	0,1	4,3
Boende 1933	30,2	45,3	.	29,4	13,0		2,6		17,0
1939	20,2	37,4	15,7	15,2	7,1	3,3	0,8	0,1	9,4
1945	28,7	41,2	15,6	12,2	4,4	2,2	0,8	0,1	7,5

Utvecklingen mot lägre trångboddhet fortsatte under åren 1939—45 men i långsammare takt.

Hur trångboddheten utvecklats inom olika lägenhetskategorier redovisas närmare i tab. 127.

Kapitel 10. De boende och bostadens kvalitet och kostnader

1. De boende och bostadens kvalitet.

I föregående kapitel visades hur stort bostadsutrymme hushåll av olika storlek disponerade. Procenttalet överbefolkade lägenheter angavs även för olika kvalitetsgrupper. I tab. 128 anges lägenheternas fördelning på kvalitetsgrupper för hushåll av olika storlek.

Den högsta kvalitetsklassen av lägenheter med cv och badrum och utan brister var i stort sett lika vanlig bland stora som små hushåll. De stora hushållen hade centralvärme i samma utsträckning som de mindre hushållen. Men det är uppenbart, att bostadskvaliteten sjunker i viss grad med stigande hushållsstorlek. Andelen bristlägenheter steg nämligen från omkring en tredjedel bland 2- och 3-personershushållen till nära tre femtedelar bland de största hushållen med 10 eller flera personer. Eftersom bland bristerna märks särskilt avsaknande av en sådan för hushållsarbetet underlättande utrustning som vatten och avlopp, är det tydligt att de större hushållen hade mera svårskötta lägenheter än småhushållen.

Tabell 128. Hushåll av olika storlek (antal boende) fördelade efter lägenhetens kvalitet.

Antal boende	Antal hushåll	Därav (i %) boende i lägenheter								S:a
		utan brist			med brist					
		cv o. bad- rum	med cv	utan cv	med cv		utan cv			
					utan vat. o. avl.	andra brister	utan vat. o. avl.	andra brister		
1 boende.....	298 000	14,2	22,5	19,8	3,2	1,2	22,3	16,8	100,0	
2 »	518 500	22,5	21,2	21,2	2,5	1,5	17,3	13,8	100,0	
3 »	533 000	22,9	21,7	21,0	2,9	1,7	16,6	13,2	100,0	
4 »	368 600	23,0	19,2	20,4	3,2	2,2	16,8	15,2	100,0	
5 »	189 500	22,8	15,9	19,1	3,8	2,5	18,1	17,8	100,0	
6 »	93 700	22,1	14,4	17,9	4,3	3,1	18,8	19,4	100,0	
7 »	43 700	20,1	13,3	14,8	4,8	3,3	22,1	21,6	100,0	
8 »	18 700	17,8	13,4	16,1	5,2	3,3	22,4	21,8	100,0	
9 »	10 400	22,4	12,1	12,8	6,8	5,0	22,2	18,7	100,0	
10 o. fl. boende.	8 300	17,4	14,6	10,0	6,6	3,4	26,8	21,2	100,0	
Samtliga	2 082 400	21,5	20,1	20,3	3,1	1,9	18,1	15,0	100,0	

Tabell 129. Bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder fördelade efter lägenhetens kvalitet.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Antal hushåll	Därav (i %) boende i lägenheter							
		utan brist			med brist				S:a
		cv o. bad- rum	med cv	utan cv	med cv		utan cv		
					utan vat. o. avl.	andra bris- ter	utan vat. o. avl.	andra bris- ter	
Ogift man									
20—35 år	33 300	16,9	22,5	18,2	7,7	1,9	19,6	13,2	100,0
35—50 *	54 100	9,5	12,1	16,2	3,8	1,7	28,9	27,8	100,0
50—65 *	41 600	7,8	9,1	14,1	2,8	1,3	33,1	31,8	100,0
65— <i>w</i> *	20 800	6,4	7,1	14,7	2,3	0,8	33,6	35,1	100,0
Ogift kvinna									
20—35 år	27 100	22,9	35,9	17,5	6,4	1,9	9,6	5,8	100,0
35—50 *	50 000	21,5	26,6	21,8	2,9	1,3	14,7	11,2	100,0
50—65 *	56 200	18,4	22,4	22,0	2,1	1,4	17,9	15,8	100,0
65— <i>w</i> *	37 500	13,0	22,6	21,8	1,8	1,1	19,6	20,1	100,0
Gift man, samboende									
—35 år	320 700	29,1	24,4	18,8	2,7	1,5	14,3	9,2	100,0
35—50 *	572 700	26,4	21,7	19,4	3,5	2,0	15,5	11,5	100,0
50—65 *	393 600	20,9	18,0	21,4	3,3	2,5	17,4	16,5	100,0
65— <i>w</i> *	166 600	12,4	15,1	20,5	3,2	2,0	24,9	21,9	100,0
Gift man, ej samboende . .	10 400	24,3	21,8	22,5	2,0	2,3	16,3	10,8	100,0
Gift kvinna, ej samboende	12 500	28,3	23,8	22,5	1,6	1,3	14,1	8,4	100,0
Förut gift man									
—50 år	14 600	21,0	18,1	23,3	3,6	1,6	19,1	13,3	100,0
50—65 *	29 100	11,8	15,5	24,6	2,7	1,9	24,5	19,0	100,0
65— <i>w</i> *	45 800	8,4	12,7	21,0	2,6	1,4	29,3	24,6	100,0
Förut gift kvinna									
—50 år	35 400	27,1	22,0	23,9	2,5	1,2	13,8	9,5	100,0
50—65 *	75 000	20,4	19,7	25,1	2,4	1,5	16,9	14,0	100,0
65— <i>w</i> *	85 400	13,0	19,1	23,2	1,8	1,2	22,6	19,1	100,0
Samtliga	2 082 400	21,5	20,1	20,3	3,1	1,9	18,1	15,0	100,0

Den särställning som enpersonshushållen visade med relativt många boende i bristlägenheter torde i viss mån bero på de schematiska principerna för kvalitetsgrupperingen. Många av dem behodde nämligen enkelrum, av vilka en stor del räknas som bristlägenheter därför att de saknar vatten eller avlopp inne i rummet. Detta är en ganska ringa brist i sådana fall, där tillgång till dessa och även andra bekvämligheter finns utom lägenheten i angränsande rum eller korridor.

Studerar uppgifterna i tab. 129 angående kvaliteten på de bostäder, som innehas av familjehushåll och olika grupper av ungarshushåll, bör även hänsyn tagas till vilka storlekstyper av lägenheter denna grupp av hushåll brukar bebo och till den för dessa normala kvalitetserna. Det blir då ganska naturligt att betydligt fler av familjehushållen har lägenheter av högre kvalitet än de små ungarshushållen, som

Tabell 130. Hushåll i olika inkomstklasser fördelade efter lägenhetens kvalitet.

Inkomstgrupp	Antal hushåll	Därav (i %) boende i lägenheter								S:a
		utan brist			med brist					
		cv o. bad- rum	med cv	utan cv	med cv		utan cv			
					utan vat. o. avl.	andra brister	utan va o. avl.	andra brister		
Under 1 000kr	316 500	6,1	12,6	19,9	2,6	1,2	30,7	26,9	100,0	
1 000— 2 000 *	202 000	6,8	14,6	19,0	4,0	1,8	28,1	25,7	100,0	
2 000— 3 000 *	264 500	8,0	16,5	21,3	4,6	2,0	27,0	20,6	100,0	
3 000— 4 000 *	339 400	10,8	20,1	23,3	4,7	1,9	23,1	16,1	100,0	
4 000— 5 000 *	301 900	17,0	25,4	26,1	3,5	1,8	11,8	11,4	100,0	
5 000— 6 000 *	204 100	28,3	29,5	22,8	2,5	2,0	7,9	7,0	100,0	
6 000— 7 000 *	131 200	37,2	29,7	19,3	1,8	2,0	4,9	5,1	100,0	
7 000— 8 000 *	85 400	45,6	27,6	15,3	1,6	1,8	3,6	4,5	100,0	
8 000— 9 000 *	58 300	52,3	23,5	13,8	1,4	2,1	2,8	4,1	100,0	
9 000—10 000 *	37 500	60,0	20,8	10,1	1,1	1,9	2,6	3,5	100,0	
10 000— *	141 600	74,9	11,8	7,1	0,5	2,5	1,2	2,0	100,0	
Samtliga	2 082 400	21,5	20,1	20,3	3,1	1,9	18,1	15,0	100,0	

i regel bebor smålägenheter, där högre kvalitet är mera sällsynt. Mera anmärkningsvärt är, att ogifta och förut gifta kvinnor hade så mycket bättre lägenheter än män av motsvarande civilstånd och ålder.

Särskilt intressant är att de yngsta hushållen eller närmare bestämt de yngsta hushållsföreståndarna hade de bästa och modernaste lägenheterna. Andelen hushåll i moderna lägenheter sjönk sedan snabbt med hushållsföreståndarens ålder, så att åldringarna långt mer än andra grupper bodde i omoderna eller bristfälliga lägenheter.

De uppgifter, som tab. 130 lämnar om fördelningen på lägenheter av olika kvalitet för hushåll i olika inkomstklasser, präglas naturligtvis en hel del av att landsbygden med dess stora andel bristfälliga lägenheter väger särskilt tungt i lägre inkomstklasser. Även ungarlshushållen är särskilt företrädade i lägre inkomstskikt. Allt sådant har bidragit till att göra tendenserna i tabellen framträdande.

I de lägsta inkomstskikten var moderna lägenheter sällsynta. Först i inkomstgruppen 3 000—4 000 kr. hade minst en tiondel av hushållen lägenheter med cv och badrum (utan brist) och närmare två femtedelar centralvärmelägenheter. Sedan steg lägenhetens utrustningsstandard mycket snabbt med inkomsten. I den högsta inkomstgruppen med minst 10 000 kr. dominerade den högsta kvalitetsgruppen helt. Tre fjärdedelar av hushållen hade helt moderna lägenheter och endast en tiondel saknade centralvärme. Samtidigt blev bristlägenheterna allt mera sällsynta. Tre femtedelar av hushållen i de lägsta inkomstskikten hade bristlägenheter, men redan i inkomstgruppen 5 000—6 000

Tabell 131. Medelinkomsten (kr) år 1945 för hushåll av olika storlek boende i lägenheter av olika kvalitet.

Antal boende	Lägenheter utan brist			Lägenheter med brist				Samtl.
	med cv o. bad- rum	med cv	utan cv	med cv		utan cv		
				utan vat. o. avl.	andra brister	utan vat. o. avl.	andra brister	
<i>Familjehushåll</i> (gift man o. hustru)								
2 boende.....	8 587	5 290	4 374	3 529	4 835	2 717	2 587	5 165
3 »	8 542	5 249	4 540	3 833	6 270	3 229	3 142	5 284
4 »	9 656	5 442	4 711	3 782	5 829	3 371	3 428	5 622
5 »	11 269	5 364	4 762	4 004	6 717	3 322	3 653	5 992
6 »	12 015	5 343	4 759	3 839	8 958	3 274	3 686	6 139
7 »	14 057	5 196	5 080	4 194	.	3 297	3 852	6 302
8 o. fl. boende.....	11 768	5 623	4 550	3 832	.	3 251	3 781	5 704
Hela riket.....	9 506	5 322	4 586	3 802	6 260	3 161	3 261	5 502
därav								
Stockholm.....	11 060	7 086	6 345	.	.	7 310	.	9 392
Övriga tätorter.....	8 978	5 305	4 543	4 450	7 454	3 664	3 864	5 926
Egentlig landsbygd.....	8 151	4 371	4 013	3 351	5 145	2 878	3 039	3 596
<i>Övriga hushåll</i>								
1 boende.....	5 799	2 969	1 929	2 613	2 427	1 261	1 012	2 436
2 »	5 907	2 810	2 266	2 135	2 852	1 374	1 371	2 648
3 »	5 712	2 748	2 313	1 906	3 662	1 593	1 712	2 756
4 »	6 021	2 938	2 210	.	.	1 679	1 823	2 847
5 o. fl. boende.....	5 851	2 557	2 316	2 019	.	1 622	1 895	2 787
Hela riket.....	5 836	2 889	2 122	2 332	3 328	1 380	1 332	2 583
därav								
Stockholm.....	6 301	3 088	2 529	.	.	1 736	.	4 342
Övriga tätorter.....	5 555	2 829	1 965	2 566	3 132	1 529	1 568	2 723
Egentlig landsbygd.....	5 096	2 831	2 458	2 034	2 836	1 280	1 225	1 588

kr. hade andelen nedgått till en femtedel, i gruppen 8 000—9 000 kr. till en tiondel och i den högsta (över 10 000 kr.) till endast 6 %.

Av alla moderna lägenheter med cv och badrum tillhörde en fjärdedel hushåll med över 10 000 kr. och en femtedel hushåll med inkomst under 4 000 kr. I övriga kvalitetsgrupper av lägenheter var däremot hushåll tillhörande de högsta inkomstskikten sällsynta, medan de lägsta inkomstklasserna dominerade.

Medelinkomsten för familjehushåll i den högsta kvalitetsklassen av lägenheter var 9 500 kr. och därefter kom med avsevärt lägre inkomster sådana som bebodde centralvärmelägenheter utan badrum och för övrigt utan brister (5 300 kr.) och lägst sådana som hade bristlägenheter utan cv med omkring 3 200 kr. i årsinkomst. Situationen var densamma för ungarhushållen, ehuru de alla befann sig på en betydligt lägre inkomstnivå. Se närmare tab. 131.

2. Hushållen och deras val av lägenhet.

I det föregående har visats hur bostadsbeståndet disponerats eller fördelats på hushåll av olika typer. Intrycket blev att de till storleken mycket olika lägenheterna långt ifrån fördelats på hushållen efter deras behov av utrymme. Visserligen fanns en allmän regel att större hushåll också hade större lägenheter. Men undantagen var många. Beträffande lägenheternas utrustning kan man icke på samma sätt fixera behovet för olika hushåll. Så varierande som bostadsbeståndet är i fråga om kvalitet och utrustning kan icke heller alla hushåll få helmoderna lägenheter, även om de skulle ha de ekonomiska möjligheterna. Många lägenheter är halvmoderna, omoderna eller bristfälliga i olika hänseenden och lika många hushåll måste ta dem i besittning. Möjligheten att få en modern eller omodern lägenhet varierar i hög grad lokalt, långt mer än tillfällena att få en stor eller liten bostad. För att nämna det viktigaste exemplet, i tätorterna, framför allt de större, hänvisas hushållen i första hand till moderna lägenheter, på landsbygden till omoderna.

Valmöjligheterna växlar emellertid med marknadsläget. Under tider med tillräcklig reserv av lediga lägenheter inom alla storleks- och kvalitetsklasser har nybildade hushåll möjlighet att få den typ av lägenhet de önskar inom ramen för vad bostadsbeståndet på orten erbjuder och deras ekonomiska resurser medger. På samma sätt kan äldre hushåll, om de önskar, genom byte anpassa sin bostad efter de ändringar i bostadsbehovet, som kan uppstå under hushållets livstid. I den mån deras önskemål av andra skäl ändras, kan även dessa tillgodoses. I verkligheten har emellertid ett sådant tillstånd sällan rått. Även om den allmänna ledighetsreserven varit stor, har det i regel varit knappt om vissa typer av lägenheter, i regel smålägenheter. Från början av 1940-talet minskades ledighetsreserven i tätorterna allt mera och försvann helt ganska snart för att förbytas i en allt mera utpräglad brist. I samma mån förändrades också förutsättningarna för nya hushåll vid valet av bostad. Den för dem tillgängliga delen av bostadsbeståndet kom att väsentligen bestå av nyuppförda, moderna lägenheter, medan en osedvanligt liten del av det äldre bostadsbeståndet stod till disposition. Likaså fick äldre hushåll mindre möjligheter att genom byte anpassa bostaden efter ändringar i bostadsbehovet, i synnerhet om det gällde byte till lägenhetstyper, som var särskilt eftersökta. Utan att ha direkt belägg härför kan man förmoda att under dylika förhållanden växande familjer sitter kvar i för små bostäder, medan hushåll som minskas genom hushållssprängning blir kvar i sina bostäder, som nu ger ökat utrymme per person. De sistnämnda är bäst ställda, enär de kan acceptera det ökade utrymmet eller komplettera hushållet med inneboende.

Sådan är situationen något schematiserad under den för närvarande aktuella situationen i tätorterna med bostadsbrist och total avsaknad av ledighetsreserv. På landsbygden är förhållandena friare.

Om den bostadsstandard, som olika typer av hushåll visade år 1945, betraktas som ett resultat av valet av bostad vid hushållens bildande och de bostadsbyten som därefter skett, får vissa karakteristiska avvikelser mellan de olika årsklasserna av hushåll i tätorterna sin belysning. De yngre hushållen hade skaffat sig bostad under en tid av knapphet eller brist på bostäder och hade alltså i de flesta fall fått nya moderna lägenheter. Även före det senaste världskriget (år 1939) visade de yngre årsklasserna en starkare dragning till nya moderna lägenheter än de äldre, och denna tendens torde alltså ha förstärkts under bostadsbristens år. De äldre hushållen kunde en gång välja mera fritt men fick senare svårigheter att byta vid ändringar i bostadsbehovet.

Bortsett från det fåtal, som vid anskaffandet av bostad bygger för egen räkning och därvid kan materialisera sina önskemål inom ramen för gällande byggnadsbestämmelser, blir alltså hushållen tvingade att göra sitt val inom ortens bostadsbestånd i det skick det befinner sig. Under tider av bostadsbrist blir valmöjligheterna ännu mer inskränkta.

Inom denna ram blir de enskilda hushållens fördelning på olika slag av lägenheter ett resultat av deras önskemål och ekonomiska resurser. Hushållens ekonomiska tillgångar och deras avvägning av bostadsbehovet gentemot andra behov, som också måste tillgodoses, blir alltså till sist avgörande för deras bostadsstandard.

Ju större inkomst ett hushåll har, desto större belopp kan givetvis användas för bostad. Bland hushåll med samma inkomst skulle de största behöva disponera större belopp för bostad men samtidigt också mer pengar för andra ändamål, såsom mat, kläder m. m. än de mindre hushållen. Bland lika stora hushåll i samma inkomstläge finns även individuella olikheter i fråga om värderingen av bostad och annan nödtorft, vilket leder till att även inom en sådan homogen grupp den andel av inkomsten som disponeras för bostadsändamål växlar från hushåll till hushåll.

Stora hushåll kräver visserligen större bostadsutrymmen än små hushåll, men inkomsterna och därmed förmågan att bestrida de högre bostadsutgifterna stiger icke i takt med utrymmesbehovet. Bland de större hushållen finns naturligtvis ett högsta inkomstskikt med möjligheter att betala en modernt utrustad bostad med tillräckliga utrymmen. Men övriga hushåll tvingas att väga utrymmesbehovet mot bekvämlighetsbehovet och göra avkall på ettdera eller båda för att kunna få en bostad inom sin betalningsförmåga.

För de minsta hushållen om 1 och 2 personer är enligt gängse normer även den minsta bostad tillräcklig vad utrymmet beträffar. Har sådana hushåll en så ringa betalningsförmåga att även kostnaden för ett enkelrum blir kännbar, måste de hålla sig till lägre hyresklasser av bostäder, vilka saknar en del eller alla bekvämligheter. I högre inkomstskikt kan däremot vissa valmöjligheter uppstå mellan en liten modern bostad och en större omodern eller modern.

Hushållens ekonomiska grundval vid undersökningstillfället anges icke enbart av den aktuella inkomsten i och för sig. Av vikt är även hur stabil den är, d. v. s. om en viss inkomst är garanterad eller om den är mycket osäker på grund av yrkets natur (vissa fria yrken) eller risk för arbetslöshet. Av betydelse är också om inkomsten kan väntas stiga eller sjunka under de närmaste åren. Därtill kommer att en större eller mindre förmögenhet kan underlätta eller möjliggöra för hushållet att besitta en större eller bättre bostad än eljest.

Den som tack vare en förmögenhet kan köpa sig en bostad, får bostad upplåten av sin arbetsgivare eller får bostad till särskilt fördelaktiga villkor eller speciella bidrag är ofta bättre ställd än den som i samma inkomstläge måste söka bostad på den öppna hyresmarknaden. Upplåtelseformen spelar alltså stor roll. Det kan därför äga sitt intresse att se i vilka former hushåll av olika typer disponerar sin bostad. Det är skäl att studera detta även därför att en undersökning av hur stor bostadskostnaden är och hur stor andel av inkomsten den tar måste, såsom senare skall visas, begränsas till en enda upplåtelseform, förhyrning i den öppna marknaden.

3. Hushållen och bostadens upplåtelseform.

Av alla hushåll i landet ägde själva närmare två femtedelar eller 38,8 % sina bostäder och nästan lika många eller 36,2 % hyrde lägenhet på öppna marknaden. De övriga eller precis en fjärdedel av alla hushåll förfogade över bostäderna i annan form. Åt en tiondel eller 10,3 % hade arbetsgivaren upplåtit bostaden. Nästan lika många hade fått den upplåten av släkting eller av olika skäl fått disponera den mot reducerad hyra såsom understöd eller dylikt. En tjugondel eller 4,5 % bodde i lägenheter tillhöriga bostadsrättsförening eller liknande antingen som innehavare av bostadsrätt eller som hyresgäst hos föreningen eller rättsinnehavaren. Slutligen bodde 1,5 % av hushållen i lägenheter upplåtna på särskilda villkor i bostadssocialt syfte.¹

¹ Dessa uppgifter ansluter sig till den redovisning, som lämnats i kap. 5 av bostadsbeståndets fördelning på upplåtelseform efter uteslutning av obegagnade lägenheter. Full överensstämmelse råder ej, när denna framställning bygger på det s. k. tolftefelsurvalet, medan kap. 5 är grundat på den totala räkningen.

Tabell 132. Hushåll av olika storlek (antal boende) fördelade efter lägenhetens upplåtelseform.

Antal boende	Antal hushåll	Därav (i %) boende i lägenhet								S:a
		uthyrd i öppna marknaden	upp-låten i bost.-socialt syfte	upplåten till anställd		upp-låten i bost.-rätts-för.-hus	begagnad av ägaren		övriga be-gagn. läg.	
				lant-ar-betare	andra		en-fam.-hus	två- o. fler-fam.-hus		
1 boende.....	298 000	46,6	3,9	0,6	8,6	3,9	18,3	7,1	11,0	100,0
2 »	518 500	40,9	1,1	1,4	8,6	6,0	24,4	9,8	7,8	100,0
3 »	533 000	39,1	0,6	1,6	9,5	5,4	26,5	9,2	8,1	100,0
4 »	368 600	32,1	0,7	1,8	9,5	4,2	33,6	9,7	8,4	100,0
5 »	189 500	24,7	1,7	1,9	8,4	2,8	42,5	9,2	8,8	100,0
6 »	93 700	17,6	2,8	2,2	6,6	1,7	49,7	9,4	10,0	100,0
7 »	43 700	12,8	2,7	3,0	6,1	1,1	55,5	8,5	10,3	100,0
8 »	18 700	10,5	3,0	3,6	5,3	0,9	57,3	8,4	11,0	100,0
9 »	10 400	8,8	5,1	2,7	5,1	0,9	60,1	5,8	11,5	100,0
10 o. fl. boende	8 300	5,3	3,3	3,1	2,9	0,2	64,7	6,1	14,4	100,0
Samtliga.....	2 082 400	36,2	1,5	1,5	8,8	4,5	29,7	9,1	8,7	100,0

Stora och små hushåll uppträder ganska olika på bostadsmarknaden. De större hushållen fann man företrädesvis i egna hem (egna enfamiljshus), medan småhushållen gärna hyrde sin bostad. Två femtedelar eller flera av hushållen om 1—3 personer hade vänt sig till hyresmarknaden (tab. 132). Först bland 4-personershushållen betydde egna hemmen lika mycket som hyreslägenheterna; på vardera typen kom en tredjedel av dessa hushåll. Från och med 5-personershushållen blev egna hemmen den viktigaste upplåtelseformen. Av 6-personershushållen bodde hälften i egna enfamiljshus och av de största om 10 eller flera personer nära två tredjedelar. I stället fick hyresmarknaden mindre vikt. Endast en tiondel av 8-personershushållen och en tjugondel av hushåll om 10 eller flera personer hyrde bostad.

Till egna hemmen skulle även kunna räknas tvåfamiljshusen, men dessa har i redovisningen sammanförts med flerfamiljshusen. Medräknas alla dessa, befinns så pass många som en fjärdedel av enpersons-hushållen bebo egna lägenheter, över en tredjedel av 2-personershushållen och två tredjedelar eller fler av de större hushållen (6 eller flera personer).

Lägenheter i bostadsrättsföreningshus och i någon mån tjänstebo-städer, med undantag av lantarbetarbostäder, spelade en större roll bland småhushåll än bland större. I stället fick lägenheter upplåtna i bostadssocialt syfte och lantarbetarbostäder en vikt som ökade något med hushållets storlek.

Ovanstående uppgifter gäller landet i dess helhet. Olikheterna mellan stora och små hushåll var inte fullt så stora i de större tätorterna, där hyreslägenheterna dominerade allmänt taget, och icke heller på den egentliga landsbygden, där egnahemmen var den dominerande typen.

Hyreslägenheterna och föreningslägenheterna hade de minsta hushållen, i genomsnitt 275 och 279 boende per 100 hushåll, närmast följda av bostadssociala lägenheter. Egnahemmen och andra av ägaren bebodda lägenheter hade de största, 367 boende på 100 hushåll.

Unga och gamla hushåll eller närmare bestämt hushållsföreståndare i olika åldersklasser intog en ganska olika ställning på bostadsmarknaden. De yngsta (under 35 år) vände sig, oavsett civilstånd och kön, till den öppna hyresmarknaden i mycket högre grad än äldre personer (tab. 133). Över hälften av hushållsföreståndarna i denna ålder hade hyreslägenheter. Ogifta kvinnor stod i särklass med tre fjärdedelar i hyreslägenheter. Med stigande ålder hos hushållsföreståndaren minskade sedan hyresmarknaden mycket snabbt i betydelse. I åldern 50—65 år hade endast en fjärdedel av gifta och ogifta män hyreslägenheter, två femtedelar av ogifta kvinnor och en tredjedel av förut gifta kvinnor.

Även tjänstebostäder var vanligast bland yngre hushållsföreståndare, åtminstone bland de ogifta. Gott och väl en tiondel av alla under 35 år hade bostad upplåten av arbetsgivaren. Av ogifta män under 35 år hade 15 % tjänstebostad och sedan sjönk procenttalet med åldern ned till 5 % i åldrarna över 65 år. Även för ogifta kvinnor framkom en liknande tendens. Däremot var andelen med tjänstebostad i stort sett oberoende av åldern bland gifta och förut gifta män och kvinnor. Man borde härav kunna sluta, att hushållsbildning med egen bostad underlättades bland yngre ogifta män och kvinnor av tillgången till tjänstebostad och att alltså denna förmån höjt hushållskvoterna för dessa grupper.

Även andelen innehavare av lägenheter i bostadsrättsföreningshus sjönk med åldern för alla grupper utom ogifta kvinnor. Denna boendeform var alltså mest vanlig bland yngre personer och för övrigt mera vanlig bland gifta män och ogifta och förut gifta kvinnor än bland ogifta män.

När förhyrning i öppna marknaden och innehav av bostadsföreningslägenhet och för ogifta personer även av tjänstebostad avtog med hushållsföreståndarens ålder, tilltog i stället bostadsägandet. Allmänt taget ägde män oavsett civilstånd mycket oftare sin bostad än kvinnorna. Endast en femtedel av ogifta män i åldern under 35 år ägde

Tabell 133. Bostadshushåll med hushållsföreståndare av olika kön, civilstånd och ålder fördelade efter lägenhetens upplåtelseform.

Hushållsföreståndarens kön, civilstånd och ålder	Antal hushåll	Därav (i %) boende i lägenhet								S:a
		uthyrd i öppna mark- naden	upp- låten i bost.- socialt syfte	upplåten till anställd		upp- låten i bost.- rätts- för- hus	begagnad av ägaren		övriga be- gagn- läg.	
				lant- arbe- tare	andra		en- fam.- hus	två- o. fler- fam.- hus		
Ogift man										
20—35 år	33 300	52,2	0,5	1,1	13,6	4,2	16,8	3,5	8,1	100,0
35—50 »	54 100	29,0	0,2	1,6	7,6	2,0	42,6	6,5	10,5	100,0
50—65 »	41 600	25,2	0,1	1,3	6,2	1,5	49,0	7,6	9,1	100,0
65— <i>ω</i> »	20 800	22,8	0,9	0,8	4,5	1,6	47,8	8,6	13,0	100,0
Ogift kvinna										
20—35 år	27 100	75,3	1,4	0,2	10,1	3,8	3,7	1,9	3,6	100,0
35—50 »	50 000	53,8	2,1	0,3	9,3	5,0	16,8	5,3	7,4	100,0
50—65 »	56 200	44,4	2,9	0,4	7,9	6,0	23,2	7,4	7,8	100,0
65— <i>ω</i> »	37 500	40,4	8,5	0,1	3,2	4,5	24,7	7,6	11,0	100,0
Gift man, samboende.										
—35 år	320 700	52,4	0,8	2,1	8,9	6,3	14,6	5,3	9,6	100,0
35—50 »	572 700	36,1	1,4	2,1	5,7	5,0	31,9	9,6	8,2	100,0
50—65 »	393 600	24,7	0,7	1,8	10,5	4,5	39,8	11,4	6,6	100,0
65— <i>ω</i> »	166 600	19,8	1,4	1,4	6,0	2,9	43,7	14,2	10,6	100,0
Gift man, ej samboende	10 400	55,0	0,7	2,2	9,7	3,6	17,2	5,2	6,4	100,0
Gift kv., ej samboende	12 500	62,7	1,8	0,5	6,8	4,6	11,3	4,9	7,4	100,0
Förut gift man										
—50 år	14 600	47,8	1,0	1,4	10,2	4,2	22,1	7,2	6,1	100,0
50—65 »	29 100	31,0	0,6	1,4	9,9	3,1	35,6	10,5	7,9	100,0
65— <i>ω</i> »	45 800	24,2	1,8	1,0	6,9	2,2	36,9	13,5	13,5	100,0
Förut gift kvinna										
—50 år	35 400	54,7	2,8	0,4	5,1	5,9	16,0	6,9	8,2	100,0
50—65 »	75 000	42,5	2,5	0,6	5,8	5,2	24,5	10,6	8,3	100,0
65— <i>ω</i> »	85 400	34,5	5,7	0,5	4,6	3,7	24,3	11,2	15,5	100,0
Samtliga	2 082 400	36,2	1,5	1,5	8,8	4,5	29,7	9,1	8,7	100,0

själva sina bostäder, antingen egnahem eller lägenheter i flerfamiljs-hus. Men redan i åldern 35—50 år var bostadsägandet vanligare än förhyrning. Egnahem och andra egna lägenheter var mest vanliga bland åldringarna, bland vilka över hälften av männen och en tredjedel av kvinnorna ägde bostäderna.

Det bistånd, som det allmänna och privata stiftelser i bostadssocialt syfte lämnat sådana, som ej kunde med egna medel ensamma betala hela kostnaden för en lämplig bostad, gick tydligen främst till kvinnor i alla åldrar och i synnerhet äldre kvinnor. Av de ogifta kvinnorna över 65 år hade 8,5 % och av de förut gifta 5,7 % lägenheten upplåten av bostadssocial stiftelse eller liknande. Men även bland de yngre kom kvinnorna före männen. Av de egentliga familjehushållen

**Tabell 134. Hushåll i olika inkomstklasser fördelade efter lägenhetens upp-
låtelseform.**

Inkomstgrupp	Antal hushåll	Därav (i %) boende i lägenhet								
		uthyrd i öppna mark- naden	upp- låten i bost.- socialt syfte	upplåten till anställd		upp- låten i bost.- rätts- för.-hus	begagnad av ägaren		övriga be- gagn. läg.	S:a
				lant- ar- betare	andra		en- fam.- hus	två o. fler- fam.- hus		
Under 1 000 kr.	316 500	28,8	3,1	0,9	5,5	1,8	36,0	8,3	15,6	100,0
1 000— 2 000kr	202 000	24,9	1,8	1,2	4,2	2,3	44,4	10,3	10,9	100,0
2 000— 3 000 *	264 500	29,4	0,9	3,7	6,0	2,4	38,2	8,8	10,6	100,0
3 000— 4 000 *	339 400	32,7	1,0	3,7	10,5	2,8	31,1	9,5	8,7	100,0
4 000— 5 000 *	301 900	38,3	1,2	1,1	13,3	4,3	25,1	9,9	6,8	100,0
5 000— 6 000 *	204 100	43,8	1,8	0,5	10,5	7,3	20,9	9,4	5,8	100,0
6 000— 7 000 *	131 200	45,9	1,8	0,2	10,2	9,4	19,2	8,8	4,5	100,0
7 000— 8 000 *	85 400	46,6	1,5	0,1	9,9	10,1	18,8	8,3	4,7	100,0
8 000— 9 000 *	58 300	48,0	1,1	—	10,1	10,3	19,1	7,6	3,8	100,0
9 000—10 000 *	37 500	49,6	0,6	0,1	10,1	10,4	19,2	5,9	4,1	100,0
10 000—	141 600	50,4	0,4	0,0	9,0	6,9	21,4	8,2	3,7	100,0
Samtliga	2 082 400	36,2	1,5	1,5	8,8	4,5	29,7	9,1	8,7	100,0

med gift man och hustru var det främst de barnrika familjerna och de gifta pensionärerna som fått sin bostadsfråga löst på detta sätt. Det var dock inalles endast drygt 1 % av familjehushållen som hade sådan bostadshjälp.

Även gruppen »övriga» hade sin största betydelse bland åldringar. Gruppen bestod huvudsakligen av lägenheter upplåtna av släkting utan vederlag eller till jämförelsevis låg hyra.

Tab. 134 anger i vilka former lägenheterna upplåtits inom olika inkomstklasser. Tabellen avser hela riket, varför det finns särskild anledning att beakta att landsbygdens hushåll dominerar i de lägre inkomstklasserna och tätorterna i de högre. Likaså återfinns de verkliga familjehushållen särskilt i de högre inkomstklasserna och de ensamstående huvudsakligen i de lägsta.

Det är därför förklarligt, att andelen hushåll i hyreslägenheter steg med inkomsten från omkring en fjärdedel i de lägsta inkomstklasserna till hälften i de högsta och att andelen i egna lägenheter omvänt sjönk. För övrigt märkes, att bostadsföreningslägenheter var vanligast i de högre inkomstklasserna och att lägenheter upplåtna av släktingar m. fl. och sådana upplåtna i bostadssocialt syfte förekom mest i de lägre inkomstklasserna, ehuru de icke saknades helt ens i de högsta.

Inkomstfördelningen för hushåll i hyreslägenheter, egnahem etc. anges i tab. 135.

Tabell 135. Hushåll i lägenheter med olika upplåtelseformer, fördelade efter inkomstens storlek.

Upplåtelseform	Antal hushåll	Därav (i %) med en årsinkomst av												kronor	
		under 1 000	1 000—2 000	2 000—3 000	3 000—4 000	4 000—5 000	5 000—6 000	6 000—7 000	7 000—8 000	8 000—9 000	9 000—10 000	10 000—	S:a		
Uthyrd i öppna marknaden	737 200	12,1	6,7	10,1	14,7	15,4	12,0	8,0	5,3	3,7	2,5	9,5	100,0		
Upplåten i bostadssocialt syfte	31 300	31,0	11,6	7,0	10,4	11,9	12,1	7,5	4,0	2,0	0,8	1,7	100,0		
Upplåten till anställd lantarbetare	34 800	9,1	7,3	29,6	39,1	10,2	3,5	0,7	0,2	—	0,1	0,2	100,0		
andra	184 600	9,5	4,6	8,5	19,4	22,1	11,8	7,3	4,6	3,2	2,1	6,9	100,0		
Upplåten i bostadsrättsföreningshus .	89 700	5,8	5,0	6,4	10,1	13,8	15,9	13,1	9,2	6,3	4,1	10,3	100,0		
Begagnad av ägaren, enfamiljshus	613 000	18,4	14,6	16,0	17,1	12,3	7,0	4,1	2,6	1,8	1,2	4,9	100,0		
två- o. flerfamiljsh.	188 300	14,0	11,1	12,1	17,1	15,9	10,3	6,1	3,7	2,3	1,2	6,2	100,0		
Övriga lägenheter ..	203 500	27,4	12,3	15,3	16,5	11,4	6,6	3,3	2,2	1,2	0,9	2,9	100,0		
Samtliga	2 082 400	15,2	9,8	12,4	16,3	14,6	9,9	6,3	4,1	2,8	1,8	6,8	100,0		

4. Hushållens inkomster och bostadskostnader — hyresprocenten.

De årliga kostnader hushållen hade för bostaden var i mycket beroende av upplåtelseformen. De var speciellt låga för hushåll, som hade lägenhet upplåten av bostadssocial stiftelse eller av släkting. Arbetsgivare upplät bostad i många fall som en löneförmån. De som ägde sin bostad hade kostnader härför av olika slag, icke helt jämförbara med exempelvis årshyran för en hyreslägenhet. Exakta uppgifter om bostadskostnaden finns emellertid endast för lägenheter hyrda i öppna marknaden.

Följande redogörelse begränsas sålunda till hushåll i hyreslägenheter, alltså till en speciell kategori av hushåll, som ingalunda är representativ för landets samtliga hushåll. Från undersökningen har dessutom undantagits sådana hushåll som har inneboende. Genom att de uppbär hyresersättning av inneboende, utgöres deras faktiska bostadsutgifter icke av hela bostadshyran utan av ett lägre, för oss okänt belopp. I enstaka fall är t. o. m. rumsuthyrning en del av eller rentav den huvudsakliga inkomstkällan.

Beträffande inkomstuppgifterna hänvisas till den diskussion, som förts härom i kap. 8. Hyresuppgifterna avser grundhyran och de före kriget normala bränslekostnaderna. För centralvärmelägenheter ingår sålunda icke eventuella bränsletillägg. För lägenheter utan centralvärme har de beräknade normala bränslekostnaderna tillagts.

Tabell 136. Familjehushåll (man och hustru) m. fl. fördelade efter hyresprocentens storlek i olika ortsgrupper.

	Hyra i % av inkomst												
	—	5,0—	7,5—	10,0—	12,5—	15,0—	17,5—	20,0—	22,5—	25,0—	30,0—	35,0	S:a
	4,9	7,4	9,9	12,4	14,9	17,4	19,9	22,4	24,9	29,9	34,9	—	
<i>Gifta män</i>													
Stockholm.....	0,9	2,6	7,0	14,3	17,7	16,0	11,5	8,2	6,0	6,1	2,8	6,9	100,0
Göteborg.....	0,7	3,2	12,1	18,5	18,6	15,3	9,6	6,2	3,7	4,8	1,8	5,5	100,0
Malmö.....	1,8	6,3	15,1	18,5	17,2	14,8	8,6	4,9	3,0	3,8	1,5	4,5	100,0
<i>Orter med</i>													
30 000—100 000 inv.	1,4	5,6	14,6	19,3	17,8	13,4	8,3	5,2	3,3	3,1	1,9	6,1	100,0
10 000— 30 000 *	1,0	6,4	14,2	19,6	17,5	13,1	8,6	5,5	3,6	3,6	1,8	5,1	100,0
5 000— 10 000 *	1,3	8,3	18,0	19,6	15,2	11,2	7,4	5,3	3,1	3,3	1,4	5,9	100,0
under 5 000 *	3,2	14,0	22,4	20,0	13,5	8,5	4,8	3,0	1,9	2,3	0,9	5,5	100,0
Egentlig landsbygd.	5,6	19,1	23,3	16,7	10,4	6,6	3,3	2,0	1,4	1,5	0,9	9,2	100,0
Hela riket.....	1,8	7,4	14,8	18,1	16,4	12,7	8,2	5,4	3,5	3,8	1,8	6,1	100,0
<i>Övriga män.....</i>	4,1	9,1	13,2	12,7	10,8	7,7	6,3	4,7	3,3	4,1	2,8	21,2	100,0
<i>Kvinnor.....</i>	0,5	1,4	3,3	5,2	5,8	6,5	5,8	5,9	4,7	6,9	5,3	48,7	100,0

Såsom framgår av tab. 136 varierar i mycket hög grad den andel av inkomsten som går till hyra, den s. k. hyresprocenten, från några få procent upp till en mycket hög andel; i vissa fall har hyresutgifterna t. o. m. varit lika stora eller rentav större än den uppgivna inkomsten. Bland ytterlighetsfallen finns hushåll med mycket osäkra eller mycket växlande inkomster. Hyresutgiften är även för dessa i stort sett konstant år från år och ändras i varje fall icke så lätt i takt med inkomstväxlingarna. Under år med höga inkomster blir hyresprocenten mycket låg för att under år med låga inkomster stiga mycket starkt.

För 1,8 % av alla familjehushåll understeg hyresprocenten 5. Över en tredjedel av hushållen (34,5 %) använde 10—15 % av inkomsten till hyra och 11,7 % mer än en fjärdedel av inkomsten.

Familjehushåll i hyreslägenheter hade i genomsnitt 6 455 kr. i inkomst år 1945 och deras hyra (inkl. normal bränslekostnad) uppgick till 885 kr., vilket motsvarade 13,7 % av inkomsten. I verkligheten var deras kostnader större ifrågavarande år genom särskilda s. k. bränsletillägg, utgörande uppskattningsvis 10 % av grundhyran. Deras totala bostadsutgifter torde därför ha uppgått till omkring 15 % av inkomsten. Då redovisningen i det följande gäller hyran inkl. de normala bränslekostnaderna, bör beaktas att en viss merkostnad för bränsle av angiven storlek tillkommer.

Bostadsutgifterna var i genomsnitt avsevärt högre i Stockholm än i andra delar av landet. De sjönk med ortens storlek och var på lands-

Tabell 137. Medelhyra per år och hyra i % av inkomst för hyreshushåll i olika inkomstklasser och ortsggrupper.

	Hushåll med en årsinkomst av												Samtl. hushåll
	under 1 000	1 000— 2 000	2 000— 3 000	3 000— 4 000	4 000— 5 000	5 000— 6 000	6 000— 7 000	7 000— 8 000	8 000— 9 000	9 000— 10 000	10 000— 10 000		
<i>Medelhyra, kr</i>													
<i>Gifta män</i>													
Stockholm.....	1 204	.	1 018	1 069	1 038	1 092	1 120	1 179	1 286	1 298	2 122	1 432	
Göteborg.....	.	.	663	704	717	786	884	1 042	1 197	1 355	1 970	975	
Malmö.....	.	.	620	670	678	750	783	933	.	.	1 603	884	
<i>Orter med</i>													
30 000—100 000 inv.	699	627	633	632	676	744	837	927	1 010	1 166	1 616	841	
10 000—30 000 »	726	.	616	606	634	734	877	975	1 137	1 189	1 653	826	
5 000—10 000 »	.	.	556	515	600	706	801	.	.	.	1 503	731	
under 5 000 »	439	402	429	434	494	575	696	778	.	.	1 238	539	
Egentlig landsbygd...	288	307	314	349	398	424	472	.	.	.	.	361	
Hela riket.....	605	557	527	551	632	773	897	1 016	1 158	1 230	1 877	885	
<i>Övriga män</i>	388	384	438	486	584	714	877	1 092	1 077	1 270	1 889	633	
<i>Kvinnor</i>	505	627	648	806	948	1 060	1 218	1 285	1 444	1 470	2 225	736	
<i>Hyra i % av inkomst</i>													
<i>Gifta män</i>													
Stockholm.....	.	.	39,8	30,3	22,9	19,8	17,3	15,8	15,2	13,7	11,6	14,7	
Göteborg.....	.	.	25,5	19,9	15,8	14,4	13,7	14,0	14,1	14,3	11,5	14,4	
Malmö.....	.	.	24,1	18,9	14,9	13,7	12,1	12,5	.	.	9,2	13,0	
<i>Orter med</i>													
30 000—100 000 inv.	.	40,9	24,8	17,9	15,0	13,6	13,0	12,5	12,0	12,3	9,9	13,6	
10 000—30 000 »	.	.	23,9	17,0	14,1	13,4	13,6	13,1	13,4	12,6	10,5	13,9	
5 000—10 000 »	.	.	21,6	14,4	13,4	12,9	12,5	.	.	.	9,6	13,2	
under 5 000 »	.	25,3	16,8	12,2	11,1	10,6	10,8	10,5	.	.	8,8	11,8	
Egentlig landsbygd...	.	19,8	12,3	10,1	9,0	7,8	7,3	.	.	.	.	10,7	
Hela riket.....	.	35,7	20,5	15,6	14,2	14,1	13,9	13,6	13,7	13,0	10,9	13,7	
<i>Övriga män</i>	.	25,8	17,5	13,9	13,1	13,2	13,7	14,7	12,7	13,4	10,1	14,9	
<i>Kvinnor</i>	.	42,4	26,0	23,4	21,3	19,6	18,9	17,3	17,1	15,6	12,5	28,3	

bygden betydligt lägre än t. o. m. i de minsta tätorterna. Även medelinkomsten varierade ungefär på samma sätt. Hyresprocenten låg därför på stort sett samma nivå åtminstone bland tätorter. Storstäderna skilde sig något med en något högre hyresprocent än övriga tätorter. Landsbygdens hyreshushåll intog en motsatt särställning, enär de använde till hyra en betydligt lägre andel av sina i och för sig låga inkomster, drygt en tiondel (10,7 %).

Det är givet att hushåll i de lägsta inkomstklasserna måste använda en betydligt större andel av sina inkomster till hyra än andra hushåll. I tätorterna var hyresutgifterna ungefär lika stora i alla inkomstklasser under 4 000 kr., och hyresprocenten var därför högst i den lägsta inkomstklassen och sjönk med stigande inkomst till inkomstgruppen 4 000—5 000 kr. I inkomstskikten från 5 000 till 10 000 kr. steg emel-

Tabell 138. Medelhyra per år, medelinkomst och hyra i % av inkomst för familjehushåll (man och hustru) med olika antal barn i hyreslägenheter och i olika ortsgrupper.

	Hushåll med nedanstående antal barn				Samtliga
	0	1	2	3 o. fl.	
<i>Medelhyra, kr</i>					
Stockholm.....	1 425	1 347	1 509	1 910	1 432
Göteborg.....	988	940	982	1 076	975
Malmö.....	858	879	896	.	884
Orter m. 30 000—100 000 inv....	824	810	903	1 009	841
, , 10 000— 30 000 , ...	820	790	873	961	826
, , 5 000— 10 000 , ...	734	674	789	.	731
, , under 5 000 , ...	533	526	572	568	539
Egentlig landsbygd.....	348	362	376	375	361
Hela riket.....	913	829	898	941	885
<i>Medelinkomst, kr</i>					
Stockholm.....	9 815	8 754	10 210	14 735	9 726
Göteborg.....	6 800	6 494	6 997	7 383	6 758
Malmö.....	6 784	6 474	6 828	.	6 792
Orter m. 30 000—100 000 inv....	6 073	5 876	6 559	8 251	6 199
, , 10 000— 30 000 , ...	5 812	5 785	6 272	7 049	5 943
, , 5 000— 10 000 , ...	5 450	5 229	5 764	.	5 515
, , under 5 000 , ...	4 364	4 569	4 951	4 928	4 576
Egentlig landsbygd.....	2 953	3 550	3 662	3 648	3 373
Hela riket.....	6 595	6 025	6 604	7 430	6 455
<i>Hyra i % av inkomst</i>					
Stockholm.....	14,5	15,4	14,8	13,3	14,7
Göteborg.....	14,5	14,5	14,0	14,6	14,4
Malmö.....	12,6	13,6	13,1	.	13,0
Orter m. 30 000—100 000 inv....	13,6	13,8	13,8	12,2	13,6
, , 10 000— 30 000 , ...	14,1	13,7	13,9	13,6	13,9
, , 5 000— 10 000 , ...	13,3	12,9	13,7	.	13,2
, , under 5 000 , ...	12,2	11,5	11,6	11,5	11,8
Egentlig landsbygd.....	11,8	10,2	10,2	10,3	10,7
Hela riket.....	13,8	13,8	13,6	12,7	13,7

lertid hyresutgifterna i takt med inkomsterna, så att hyresprocenten var i stort sett lika. Först när inkomsterna översteg 10 000 kr., gick hyresprocenten ned och det avsevärt. På landsbygden, där det fanns gott om bostäder i mycket låga hyresklasser, steg däremot hyresutgifterna kontinuerligt redan från den lägsta inkomstklassen och fortsatte därmed så långt upp i inkomstgrupperna man kan följa, och hyresprocenten sjönk därmed kontinuerligt.

Som redan påpekats var hyresprocenten i genomsnitt ungefär densamma i såväl mindre som större tätorter, om storstäderna undantas. Men ser man på varje inkomstklass för sig, visar sig hyresprocenten sjunka ganska mycket med ortens storlek ned mot landsbygdens låga tal.

Tabell 139. Medelhyra per år, medelinkomst och hyra i % av inkomst för familjehushåll (man och hustru) med olika antal barn i olika inkomstklasser boende i hyreslägenheter.

Hela riket.

	Hushåll med en årsinkomst av kronor												Samtl. hushåll
	under 1 000	1 000—2 000	2 000—3 000	3 000—4 000	4 000—5 000	5 000—6 000	6 000—7 000	7 000—8 000	8 000—9 000	9 000—10 000	10 000—		
<i>Medelhyra, kr</i>													
Hush. m. 0 barn.....	554	550	575	603	667	794	887	1 005	1 111	1 179	1 872	913	
» » 1 »	688	602	504	522	625	763	899	1 007	1 182	1 275	1 809	829	
» » 2 »	1 073	554	458	525	614	743	927	1 083	1 251	1 372	1 876	898	
» » 3 o. fl. barn	776	410	452	483	600	753	888	1 010	1 259	1 197	2 098	941	
Samtliga	605	557	527	551	632	773	897	1 016	1 158	1 230	1 877	885	
<i>Hyra i % av inkomst</i>													
Hush. m. 0 barn.....	.	22,5	17,1	14,9	14,5	13,7	13,5	13,5	13,1	12,5	10,7	13,8	
» » 1 »	.	37,7	19,5	14,7	13,9	14,0	13,9	13,5	14,0	13,5	11,2	13,8	
» » 2 »	.	33,8	17,7	14,8	13,7	13,6	14,3	14,5	14,8	14,4	11,4	13,6	
» » 3 o. fl. barn	.	25,8	17,7	13,7	13,5	13,9	13,8	13,6	14,9	12,6	10,8	12,7	
Samtliga	.	35,7	20,5	15,6	14,2	14,1	13,9	13,6	13,7	13,0	10,9	13,7	

De egentliga familjehushållen använde en mindre andel av inkomsten till hyra än övriga hushåll. Hushåll bildade av ogifta och förut gifta män hade något högre hyresprocent, medan de ogifta och förut gifta kvinnornas hushåll intog en särställning med avsevärt högre tal; de använde icke mindre än en fjärdedel av inkomsten till hyra. Dessa olikheter framträdde allmänt i såväl stora och små tätorter som på landsbygden (tab. 137).

Bland familjehushåll i hyreslägenheter använde de barnrika samma andel av inkomsten till hyra som fåbarnsfamiljerna och de barnlösa. De barnrika i medelstora och större tätorter hade visserligen något högre kostnader för bostad, men deras inkomster var också i motsvarande grad större (tab. 138).

Som en allmän regel gäller naturligtvis att ju högre inkomst en familj har, desto större belopp användes till bostad och desto större och kvalitativt bättre lägenhet har den.

Familjehushåll (gift man och hustru) i helmoderna lägenheter hade i genomsnitt mer än dubbelt så stora inkomster som hushåll i de kvalitativt sämsta lägenheterna, om jämförelsen sker inom varje ortsgrupp för sig (tab. 140). Men skillnaden i bostadsutgifter var ändå större. För att kunna ha fullt moderna lägenheter behövde alltså en större del av inkomsten disponeras härför. Familjehushåll i moderna lägenheter använde en större del av sina inkomster till hyra, ungefär 15 % i alla typer av orter, medan de hushåll som hade de sämsta lägenheterna endast använde en tiondel av inkomsten.

Tabell 140. Medelhyra per år, medelinkomst och hyra i % av inkomst för hushåll i hyreslägenheter av olika kvalitet och i olika ortsgrupper.

	Lägenh. utan brist			Lägenh. med brist		Samtliga
	med cv o. badrum	med cv	utan cv	med cv	utan cv	
<i>Medelhyra, kr</i>						
<i>Gifta män</i>						
Stockholm.....	1 677	1 012	950	.	.	1 432
Göteborg.....	1 536	772	592	.	.	975
Malmö.....	1 320	723	550	.	.	884
<i>Orter med</i>						
30 000—100 000 inv.....	1 274	746	553	.	464	841
10 000— 30 000 *	1 321	758	554	.	432	826
5 000— 10 000 *	1 237	709	513	.	396	731
under 5 000 *	1 160	594	477	461	373	539
Egentlig landsbygd.....	.	482	412	398	313	361
Hela riket.....	1 469	742	590	576	366	885
Övriga män.....	1 428	646	492	384	262	633
Kvinnor.....	1 372	686	519	422	294	736
<i>Medelinkomst, kr</i>						
<i>Gifta män</i>						
Stockholm.....	11 314	7 227	6 285	.	.	9 726
Göteborg.....	10 015	5 438	4 566	.	.	6 758
Malmö.....	9 606	5 541	4 825	.	.	6 792
<i>Orter med</i>						
30 000—100 000 inv.....	8 656	5 457	4 715	.	4 182	6 199
10 000— 30 000 *	8 791	5 405	4 430	.	3 943	5 943
5 000— 10 000 *	8 512	5 071	4 324	.	3 740	5 515
under 5 000 *	7 779	4 950	4 156	4 416	3 695	4 576
Egentlig landsbygd.....	.	4 258	3 697	3 811	3 038	3 373
Hela riket.....	9 915	5 542	4 709	5 023	3 529	6 455
Övriga män.....	9 206	4 489	2 989	3 452	2 124	4 262
Kvinnor.....	5 050	2 686	1 470	2 152	845	2 596
<i>Hyra i % av inkomst</i>						
<i>Gifta män</i>						
Stockholm.....	14,8	11,3	15,1	.	.	14,7
Göteborg.....	15,3	14,0	13,0	.	.	14,4
Malmö.....	13,7	13,0	11,4	.	.	13,0
<i>Orter med</i>						
30 000—100 000 inv.....	14,7	13,7	11,7	.	11,1	13,6
10 000— 30 000 *	15,0	14,0	12,5	.	11,0	13,9
5 000— 10 000 *	14,5	14,0	11,9	.	10,6	13,2
under 5 000 *	14,9	12,0	11,5	10,4	10,1	11,8
Egentlig landsbygd.....	.	11,3	11,1	10,4	10,3	10,7
Hela riket.....	14,8	13,4	12,5	11,5	10,4	13,7
Övriga män.....	15,5	14,4	16,4	11,1	12,3	14,9
Kvinnor.....	27,2	25,5	35,3	19,6	34,8	28,3

Tabell 141. Medelhyra per år, medelinkomst och hyra i % av inkomst för hushåll i hyreslägenheter av olika storlek och i olika ortsgrupper.

	1 r 1 k 1 rk	2 r 2 rk m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 o. fl. rk	Samtl.
<i>Medelhyra, kr</i>							
<i>Gifta män</i>							
Stockholm.....	•	1 035	1 014	1 383	1 823	3 201	1 432
Göteborg.....	•	871	639	1 072	1 586	2 493	975
Malmö.....	•	592	600	874	1 253	2 001	884
<i>Orter med</i>							
30 000—100 000 inv.....	529	750	610	903	1 256	1 927	841
10 000—30 000 ».....	561	721	570	834	1 201	1 845	826
5 000—10 000 ».....	•	579	466	720	1 038	1 539	731
under 5 000 ».....	341	471	386	560	807	1 194	539
Egentlig landsbygd.....	264	313	300	390	481	•	361
Hela riket.....	499	757	625	876	1 249	2 223	885
<i>Övriga män</i>	323	681	505	777	1 192	2 315	633
<i>Kvinnor</i>	365	690	569	889	1 287	2 245	736
<i>Medelinkomst, kr</i>							
<i>Gifta män</i>							
Stockholm.....	•	7 169	6 957	8 556	11 744	24 491	9 726
Göteborg.....	•	5 978	4 877	6 583	9 310	19 232	6 758
Malmö.....	•	5 688	5 200	6 220	8 261	14 966	6 792
<i>Orter med</i>							
30 000—100 000 inv.....	4 800	5 443	5 023	5 810	8 405	15 581	6 199
10 000—30 000 ».....	4 610	5 262	4 649	5 593	7 459	14 360	5 943
5 000—10 000 ».....	•	4 434	4 223	4 972	6 875	12 213	5 515
under 5 000 ».....	3 914	4 153	3 944	4 498	5 703	8 911	4 576
Egentlig landsbygd.....	2 985	2 906	3 225	3 427	3 708	•	3 373
Hela riket.....	4 760	5 586	5 008	5 870	8 136	17 173	6 455
<i>Övriga män</i>	3 003	4 764	3 253	4 332	6 205	16 231	4 262
<i>Kvinnor</i>	1 717	2 966	1 797	2 644	3 716	9 073	2 596
<i>Hyra i % av inkomst</i>							
<i>Gifta män</i>							
Stockholm.....	•	14,4	14,6	16,2	15,5	13,1	14,7
Göteborg.....	•	14,6	13,1	16,3	17,0	13,0	14,4
Malmö.....	•	10,4	11,5	14,1	15,2	13,4	13,0
<i>Orter med</i>							
30 000—100 000 inv.....	11,0	13,8	12,1	15,5	15,0	12,4	13,6
10 000—30 000 ».....	12,2	13,7	12,3	14,9	16,1	12,9	13,9
5 000—10 000 ».....	•	13,1	11,3	14,5	15,1	12,6	13,2
under 5 000 ».....	8,7	11,3	9,8	12,5	14,2	13,4	11,8
Egentlig landsbygd.....	8,8	10,8	9,3	11,4	13,0	•	10,7
Hela riket.....	10,5	13,6	12,5	14,9	15,3	12,9	13,7
<i>Övriga män</i>	10,7	14,3	15,5	17,9	18,0	14,3	11,9
<i>Kvinnor</i>	21,3	23,3	31,7	33,6	34,6	24,7	28,3

Tabell 142. Medelhyra per år, medelinkomst och hyra i % av inkomst för hushåll i hyreslägenheter av olika storlek och kvalitet.

Hela riket.

	1 r 1 k 1 rk	2 r 2 rk m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 o. fl. rk	Samtl.
<i>Medelhyra, kr</i>							
<i>Gifta män</i>							
Lägenh. u. brist {cv o. badr. .	•	1 070	1 070	1 294	1 594	2 511	1 469
{cv.	545	729	673	799	979	1 332	742
{utan cv. .	418	481	490	660	876	1 347	590
• m. brist {cv.	•	•	396	537	•	•	576
{utan cv. .	272	354	321	405	491	661	366
Samtliga	499	757	625	876	1 249	2 223	885
<i>Medelinkomst, kr</i>							
<i>Gifta män</i>							
Lägenh. u. brist {cv o. badr. .	•	6 895	6 862	7 916	10 495	19 754	9 915
{cv.	5 288	5 601	5 286	5 602	6 282	8 697	5 542
{utan cv. .	4 196	4 556	4 524	4 720	5 208	8 180	4 709
• m. brist {cv.	•	•	4 222	4 401	•	•	5 023
{utan cv. .	3 425	3 516	3 439	3 541	3 642	5 057	3 529
Samtliga	4 760	5 586	5 008	5 870	8 136	17 173	6 455
<i>Hyra i % av inkomst</i>							
<i>Gifta män</i>							
Lägenh. u. brist {cv o. badr. .	•	15,5	15,6	16,3	15,2	12,7	14,8
{cv.	10,3	13,0	12,7	14,3	15,6	15,3	13,4
{utan cv. .	10,0	10,6	10,8	14,0	16,8	16,5	12,5
• m. brist {cv.	•	•	9,4	12,2	•	•	11,5
{utan cv. .	7,9	10,1	9,3	11,4	13,1	13,1	10,4
Samtliga	10,5	13,6	12,5	14,9	15,3	12,9	13,7
<i>Övriga män</i>							
Lägenh. u. brist {cv o. badr. .	•	15,0	17,1	17,0	•	13,8	15,5
{cv.	11,1	13,9	15,4	17,8	•	•	14,4
{utan cv. .	11,6	14,8	15,9	20,3	•	•	16,4
• m. brist {cv.	9,0	•	•	•	•	•	11,1
{utan cv. .	9,6	11,1	13,3	17,5	•	•	12,3
Samtliga	10,7	14,3	15,5	17,9	18,0	14,3	14,9
<i>Kvinnor</i>							
Lägenh. u. brist {cv o. badr. .	•	24,0	29,0	32,2	32,3	23,0	27,2
{cv.	20,0	21,3	27,7	31,2	31,3	•	25,5
{utan cv. .	24,5	28,4	36,4	39,2	45,8	•	35,3
• m. brist {cv.	14,9	•	•	•	•	•	19,6
{utan cv. .	24,5	33,3	39,4	42,0	•	•	34,8
Samtliga	21,3	23,3	31,7	33,6	34,6	24,7	28,3

På samma sätt steg inkomsten även med lägenhetens storlek, men bostadskostnaden steg ändå mer upp till och med 3 rum och kök (tab. 141). Familjehushåll i enkelrum använde en tiondel av inkomsten till hyra, medan hushåll i 2 och 3 rum och kök använde 15 %.

Jämföres slutligen familjehushåll i omoderna smålägenheter med sådana i moderna större lägenheter, blir skillnaden i inkomst men framför allt i bostadskostnad ändå större (tab. 142). Familjer i enklrum tillhörande lägsta kvalitetsgruppen använde endast 8 % av inkomsten till hyra, medan familjer i moderna eller halvmoderna lägenheter om 2 eller flera rum och kök avdelade i genomsnitt 16 å 17 % av inkomsten härför.

Familjer i moderna lägenheter om 4 eller flera rum och kök intog en särställning. Deras genomsnittliga inkomst var så hög, att de behövde för bostadsposten reservera en jämförelsevis ringa andel av inkomsten (12,7 %).

Såsom visats, använde visserligen familjer i de lägsta inkomstskikten en oproportionerligt stor del av inkomsten till bostad, en fjärdedel eller mera. Men det var även tydligt att de familjer, som bebor beträffande utrymme och kvalitet otillfredsställande bostäder, använde en ovanligt liten andel av inkomsten till bostad och att många av dem skulle kunna ha bättre bostad om de offrade lika mycket härför som de familjer som bodde i bättre bostäder.

Förhållandena bland hushåll, som förestods av ogifta män, var i stort desamma som bland familjehushållen. Inkomsten var endast något lägre och något större andel därav gick till bostad, en andel som växlade med bostadens storlek och kvalitet på samma sätt som bland familjehushållen.

Men ogifta kvinnor tycks närmast överanstränga sin ekonomi för att kunna ha egen bostad. Även de som nöjt sig med den enklaste bostad måste disponera en mycket stor del av sin inkomst härför.

Tabell 143. Antalet lägenheter fördelade efter husets storlek.

Orter med minst 10 000 invånare.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus med nedanstående antal lägenheter							Samtliga hus	Antal lägenheter per hus
		1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	s:a		
Stockholm.....	233 353	6,3	2,1	1,8	6,7	24,3	58,8	100,0	28 507	8,2
Södertälje.....	7 054	15,9	14,5	14,5	12,9	23,7	18,5	100,0	2 227	3,2
Sundbyberg.....	4 990	2,9	2,9	3,4	10,3	19,5	61,0	100,0	515	9,7
Solna.....	10 869	4,2	5,6	9,0	16,9	24,2	40,1	100,0	1 647	6,6
Lidingö.....	4 205	39,6	18,6	11,9	7,5	10,1	12,3	100,0	2 304	1,8
Sollentuna köp..	4 747	64,4	24,8	5,8	3,4	1,6	—	100,0	3 763	1,3
Uppsala.....	16 590	5,2	7,8	8,6	20,3	19,4	38,7	100,0	2 841	5,8
Nyköping.....	5 597	6,9	12,0	16,3	28,8	23,6	12,4	100,0	1 362	4,1
Katrineholm....	4 112	12,8	19,6	18,8	29,2	13,0	6,6	100,0	1 388	3,0
Eskilstuna.....	16 234	8,5	13,7	11,2	19,3	28,8	18,5	100,0	3 912	4,1
Linköping.....	15 463	5,1	10,0	11,7	27,6	28,9	16,7	100,0	3 152	4,9
Norrköping.....	27 335	7,3	9,4	7,9	17,4	26,8	31,2	100,0	5 440	5,0
Finspångs köp...	3 817	25,3	32,7	17,4	11,2	11,2	2,2	100,0	1 884	2,0
Motala verkstad ¹	3 470	25,6	29,7	16,3	16,6	11,8	—	100,0	1 693	2,0
Jönköping.....	12 947	7,2	17,8	11,4	17,2	29,1	17,3	100,0	3 211	4,0
Huskvarna.....	3 318	8,4	30,1	29,3	18,7	10,6	2,9	100,0	1 186	2,8
Nässjö.....	3 824	8,5	21,3	24,2	31,0	9,7	5,3	100,0	1 235	3,1
Växjö.....	5 459	13,6	23,8	21,9	29,7	8,6	2,4	100,0	2 058	2,7
Kalmar.....	8 068	10,8	16,4	23,1	23,9	19,4	6,4	100,0	2 496	3,2
Västervik.....	4 754	19,3	33,8	23,0	16,9	4,3	2,7	100,0	2 189	2,2
Visby.....	4 234	25,8	28,8	16,4	23,5	3,8	1,7	100,0	2 239	1,9
Karlskrona.....	10 107	6,6	14,3	18,3	22,9	20,5	17,4	100,0	2 479	4,1
Karlshamn.....	3 517	14,4	23,3	24,3	24,7	10,5	2,8	100,0	1 341	2,6
Kristianstad....	7 456	13,7	12,4	9,6	15,1	20,2	29,0	100,0	2 038	3,7
Malmö.....	61 067	7,7	7,1	3,8	6,9	21,4	53,1	100,0	10 076	6,1
Lund.....	11 350	8,2	8,2	12,7	21,5	22,6	26,8	100,0	2 468	4,6
Landskrona.....	8 206	6,3	11,5	11,2	28,9	27,0	15,1	100,0	1 819	4,5
Hälsingborg....	22 735	11,8	11,4	9,3	19,4	27,4	20,7	100,0	5 870	3,9
Ystad.....	4 388	14,2	17,9	18,6	21,8	14,3	13,2	100,0	1 472	3,0
Trelleborg.....	5 202	23,9	32,3	14,7	11,4	11,4	6,3	100,0	2 456	2,1
Halmstad.....	9 871	13,2	19,8	24,5	21,3	13,7	7,5	100,0	3 459	2,9
Varberg.....	3 885	11,7	19,6	33,7	19,2	15,2	0,6	100,0	1 365	2,8
Göteborg.....	105 272	5,9	6,0	3,7	8,8	34,5	41,1	100,0	16 024	6,6
Mölnådal.....	5 559	20,7	27,2	19,1	11,8	9,0	12,2	100,0	2 386	2,3
Uddevalla.....	6 812	14,5	19,3	20,8	26,7	11,7	7,0	100,0	2 427	2,8
Vänersborg.....	4 720	19,5	24,2	18,4	23,7	10,0	4,2	100,0	1 958	2,4
Trollhättan....	6 961	16,3	24,9	16,6	10,2	15,0	17,0	100,0	2 566	2,7
Alingsås.....	3 782	13,9	22,3	22,5	28,1	11,8	1,4	100,0	1 392	2,7
Borås.....	17 055	8,3	14,1	14,5	34,2	22,4	6,5	100,0	4 595	3,7
Lidköping.....	4 287	9,4	18,5	27,5	24,6	12,4	7,6	100,0	1 361	3,1

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus med nedanstående antal lägenheter							Samtliga hus	Antal lägenheter per hus
		1	2	3—4	5—9	10—19	20 o. fl.	s:a		
Skövde.....	4 843	13,3	14,8	20,1	24,8	23,0	4,0	100,0	1 564	3,1
Karlstad.....	10 567	10,7	17,3	19,5	23,0	20,9	8,6	100,0	3 201	3,3
Kristinehamn...	5 159	17,6	34,6	22,9	12,0	6,2	6,7	100,0	2 276	2,3
Arvika.....	4 656	29,4	27,9	21,2	15,6	4,6	1,3	100,0	2 449	1,9
Örebro.....	21 396	9,8	13,8	10,7	21,3	30,4	14,0	100,0	5 491	3,9
Karlskoga.....	9 006	30,6	32,2	13,7	8,4	10,6	4,5	100,0	4 762	1,9
Västerås.....	15 913	7,4	13,5	17,7	21,1	20,3	20,0	100,0	3 927	4,1
Fagersta.....	3 363	27,2	23,0	15,8	21,9	10,8	1,3	100,0	1 582	2,1
Köping.....	3 805	16,9	15,7	14,5	13,8	19,7	19,4	100,0	1 249	3,0
Falun.....	5 261	16,4	22,7	21,0	20,9	8,5	10,5	100,0	2 019	2,6
Borlänge.....	6 464	25,7	30,1	16,7	12,6	13,0	1,9	100,0	3 149	2,1
Gävle.....	14 607	9,4	15,3	22,7	25,1	20,1	7,4	100,0	4 283	3,4
Sandviken.....	5 891	14,5	30,3	18,7	26,5	5,5	4,5	100,0	2 328	2,5
Härnösand.....	4 487	13,2	23,5	34,2	25,0	3,6	0,5	100,0	1 770	2,5
Sundsvall.....	6 745	7,7	17,3	25,9	30,9	10,4	7,8	100,0	2 034	3,3
Östersund.....	5 838	6,5	16,5	20,0	30,1	17,2	9,7	100,0	1 579	3,7
Umeå.....	4 440	10,4	27,5	32,3	22,3	6,0	1,5	100,0	1 697	2,6
Skellefteå.....	3 364	17,2	32,8	23,2	17,7	6,8	2,3	100,0	1 482	2,3
Luleå.....	5 143	13,1	21,2	27,2	25,0	9,8	3,7	100,0	1 875	2,7
Boden.....	2 822	10,4	16,3	21,1	29,2	14,9	8,1	100,0	871	3,2
Kiruna m:e.....	3 329	8,2	20,5	32,3	25,0	11,6	2,4	100,0	1 097	3,0

Tabell 144. Antalet lägenheter fördelade efter husets höjd.

Orter med minst 10 000 invånare.

Orter	Samtliga lägenh.	Därav i (%) i hus med våningar				
		1	2	3	4 o. fl.	s:a
Stockholm.....	233 353	2,8	8,8	15,5	72,9	100,0
Södertälje.....	7 054	16,5	43,0	26,0	14,5	100,0
Sundbyberg.....	4 990	1,8	14,6	17,3	66,3	100,0
Solna.....	10 869	3,9	25,5	27,8	42,8	100,0
Lidingö.....	4 205	20,4	52,0	13,9	13,7	100,0
Sollentuna köping.....	4 747	37,8	59,6	2,6	—	100,0
Uppsala.....	16 590	5,4	34,1	36,4	24,1	100,0
Nyköping.....	5 597	13,1	66,9	17,5	2,5	100,0
Katrineholm.....	4 112	12,8	65,1	21,0	1,1	100,0
Eskilstuna.....	16 234	14,3	61,2	17,8	6,7	100,0
Linköping.....	15 463	4,9	41,1	36,9	17,1	100,0
Norrköping.....	27 335	5,2	32,1	37,1	25,6	100,0
Finspångs köping.....	3 817	15,7	77,0	7,3	—	100,0
Motala verkstad ¹	3 470	28,5	66,3	5,2	—	100,0
Jönköping.....	12 947	6,2	56,9	30,6	6,3	100,0
Husvarna.....	3 318	6,9	78,2	14,9	—	100,0
Nässjö.....	3 824	7,8	69,2	20,0	3,0	100,0
Växjö.....	5 459	10,6	71,5	16,8	1,1	100,0
Kalmar.....	8 068	10,2	65,0	18,7	6,1	100,0
Västervik.....	4 754	19,3	68,4	11,5	0,8	100,0
Visby.....	4 234	32,1	57,5	8,9	1,5	100,0
Karlskrona.....	10 107	6,9	44,0	26,7	22,4	100,0
Karlshamn.....	3 517	16,3	71,2	12,0	0,5	100,0
Kristianstad.....	7 456	23,9	28,6	14,9	32,6	100,0
Malmö.....	61 067	8,0	17,9	14,8	59,3	100,0
Lund.....	11 350	18,4	30,9	20,3	30,4	100,0
Landskrona.....	8 206	16,9	28,8	42,9	11,4	100,0
Hälsingborg.....	22 735	18,1	28,6	17,8	35,5	100,0
Ystad.....	4 388	31,6	42,7	18,7	7,0	100,0
Trelleborg.....	5 202	38,7	42,9	13,8	4,6	100,0
Halmstad.....	9 871	17,4	56,1	15,4	11,1	100,0
Varberg.....	3 885	19,3	70,5	9,2	1,0	100,0
Göteborg.....	105 272	3,5	19,2	47,6	29,7	100,0
Mölnadal.....	5 559	17,7	61,7	18,1	2,5	100,0
Uddevalla.....	6 812	19,1	65,2	10,1	5,6	100,0
Vänersborg.....	4 720	23,8	56,8	15,6	3,8	100,0
Trollhättan.....	6 961	18,6	48,9	24,3	8,2	100,0
Alingsås.....	3 782	12,1	76,1	9,8	2,0	100,0
Borås.....	17 055	7,7	55,1	33,5	3,7	100,0
Lidköping.....	4 287	12,6	73,9	13,1	0,4	100,0

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägenh.	Därav (i %) i hus med våningar				
		1	2	3	4 o. fl.	s:a
Skövde.....	4 843	16,4	53,4	27,5	2,7	100,0
Karlstad.....	10 567	11,5	63,3	17,9	7,3	100,0
Kristinehamn.....	5 159	14,4	73,0	9,7	2,9	100,0
Arvika.....	4 656	31,7	56,3	10,4	1,6	100,0
Örebro.....	21 396	8,9	50,3	30,9	9,9	100,0
Karlskoga.....	9 006	35,2	53,2	11,5	0,1	100,0
Västerås.....	15 913	9,1	58,8	28,7	3,4	100,0
Fagersta.....	3 363	49,4	47,8	2,8	—	100,0
Köping.....	3 805	21,3	45,5	33,2	—	100,0
Falun.....	5 261	23,5	58,4	16,5	1,6	100,0
Borlänge.....	6 464	39,7	52,0	7,8	0,5	100,0
Gävle.....	14 607	15,8	63,5	14,7	6,0	100,0
Sandviken.....	5 891	45,8	48,4	5,6	0,2	100,0
Härnösand.....	4 487	16,9	72,1	8,7	2,3	100,0
Sundsvall.....	6 745	10,3	57,9	23,9	7,9	100,0
Östersund.....	5 838	8,0	60,6	22,4	9,0	100,0
Umeå.....	4 440	9,7	78,8	9,3	2,2	100,0
Skellefteå.....	3 364	19,1	66,6	13,7	0,6	100,0
Luleå.....	5 143	22,1	64,8	7,8	5,3	100,0
Boden.....	2 822	12,8	68,4	16,5	2,3	100,0
Kiruna m:e.....	3 329	19,5	77,3	3,0	0,2	100,0

Tabell 145. Antalet lägenheter fördelade efter husets placering i kringbyggda kvarter eller som fristående hus.

Orter med minst 10 000 inyånare.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) belägna i				
		gatuhus i kringbyggd kvarter	gårdshus i kringbyggd kvarter	fristående hus	hus med okänd belägenhet	s:a
Stockholm.....	233 353	54,7	7,8	37,5	—	100,0
Södertälje.....	7 054	32,7	3,0	63,8	0,5	100,0
Sundbyberg.....	4 990	18,2	0,5	81,2	0,1	100,0
Solna.....	10 869	36,1	1,5	58,0	4,4	100,0
Lidingö.....	4 205	6,4	0,3	85,7	7,6	100,0
Sollentuna köping.....	4 747	1,1	0,4	97,7	0,8	100,0
Uppsala.....	16 590	50,4	5,5	41,5	2,6	100,0
Nyköping.....	5 597	50,6	4,7	41,5	3,2	100,0
Katrineholm.....	4 112	33,6	6,5	59,8	0,1	100,0
Eskilstuna.....	16 234	41,6	4,6	52,3	1,5	100,0
Linköping.....	15 463	40,3	8,0	50,5	1,2	100,0
Norrköping.....	27 335	52,2	5,8	40,0	2,0	100,0
Finspångs köping.....	3 817	0,7	0,4	96,2	2,7	100,0
Motala verkstad ¹	3 470	1,7	0,7	97,0	0,6	100,0
Jönköping.....	12 947	49,6	3,5	44,9	2,0	100,0
Huskvarna.....	3 318	13,8	1,0	84,5	0,7	100,0
Nässjö.....	3 824	34,0	5,9	59,2	0,9	100,0
Växjö.....	5 459	44,8	5,5	48,2	1,5	100,0
Kalmar.....	8 068	42,2	6,7	50,9	0,2	100,0
Västervik.....	4 754	37,3	8,6	53,0	1,1	100,0
Visby.....	4 234	41,4	4,5	53,5	0,6	100,0
Karlskrona.....	10 107	61,3	5,1	32,6	1,0	100,0
Karlshamn.....	3 517	43,6	3,3	52,6	0,5	100,0
Kristianstad.....	7 456	40,1	3,5	54,1	2,3	100,0
Malmö.....	61 067	66,2	2,7	29,6	1,5	100,0
Lund.....	11 350	59,7	5,4	33,7	1,2	100,0
Landskrona.....	8 206	69,7	4,1	25,5	0,7	100,0
Hälsingborg.....	22 735	60,9	3,1	34,8	1,2	100,0
Ystad.....	4 388	56,1	6,2	37,5	0,2	100,0
Trelleborg.....	5 202	27,6	0,9	71,5	—	100,0
Halmstad.....	9 871	34,2	6,2	58,3	1,3	100,0
Varberg.....	3 885	23,0	1,9	75,0	0,1	100,0
Göteborg.....	105 272	60,4	4,1	35,4	0,1	100,0
Mölnadal.....	5 559	11,2	0,3	88,1	0,4	100,0
Uddevalla.....	6 812	20,6	1,3	77,5	0,6	100,0
Vänernsborg.....	4 720	37,4	3,8	57,8	1,0	100,0
Trollhättan.....	6 961	34,2	2,7	61,1	2,0	100,0
Alingsås.....	3 782	25,4	2,9	71,4	0,3	100,0
Borås.....	17 055	21,7	2,2	74,5	1,6	100,0
Lidköping.....	4 287	33,7	4,7	59,8	1,8	100,0

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) belägna i				
		gatuhus i kring- byggt kvarter	gårdshus i kring- byggt kvarter	fristående hus	hus med okänd be- lägenhet	s:a
Skövde.....	4 843	30,6	2,5	66,0	0,9	100,0
Karlstad.....	10 567	31,4	4,7	61,8	2,1	100,0
Kristinehamn.....	5 159	17,1	4,2	78,0	0,7	100,0
Arvika.....	4 656	23,3	4,6	72,0	0,1	100,0
Örebro.....	21 396	54,0	2,4	41,2	2,4	100,0
Karlskoga.....	9 006	2,7	0,4	93,7	3,2	100,0
Västerås.....	15 913	27,0	4,5	66,3	2,2	100,0
Fagersta.....	3 363	6,4	2,1	88,6	2,9	100,0
Köping.....	3 805	13,9	1,7	81,3	3,1	100,0
Falun.....	5 261	50,8	5,0	43,9	0,3	100,0
Borlänge.....	6 464	12,5	4,5	82,2	0,8	100,0
Gävle.....	14 607	45,0	4,9	47,6	2,5	100,0
Sandviken.....	5 891	5,2	1,5	91,4	1,9	100,0
Härnösand.....	4 487	27,0	7,3	63,6	2,1	100,0
Sundsvall.....	6 745	22,8	2,1	73,8	1,3	100,0
Östersund.....	5 838	46,5	8,4	44,9	0,2	100,0
Umeå.....	4 440	46,7	11,2	39,5	2,6	100,0
Skellefteå.....	3 364	30,8	8,6	58,0	2,6	100,0
Luleå.....	5 143	33,2	6,2	60,0	0,6	100,0
Boden.....	2 822	12,8	2,8	83,7	0,7	100,0
Kiruna m:e.....	3 329	1,8	0,9	97,1	0,2	100,0

Tabell 146. Antalet lägenheter fördelade efter husets byggnadsmaterial.

Orter med minst 10 000 invånare.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus med följande byggnadsmaterial					
		trä	sten	trä och sten	annat material	okänt material	s:a
Stockholm.....	233 353	10,0	88,9	0,5	0,6	—	100,0
Södertälje.....	7 054	52,6	44,6	2,0	—	0,8	100,0
Sundbyberg.....	4 990	16,3	78,4	3,2	—	2,1	100,0
Solna.....	10 869	33,9	60,8	3,4	0,0	1,9	100,0
Lidingö.....	4 205	66,7	28,9	3,4	0,1	0,9	100,0
Sollentuna köping.....	4 747	90,7	6,9	1,4	—	1,0	100,0
Uppsala.....	16 590	39,1	58,4	1,3	0,0	1,2	100,0
Nyköping.....	5 597	58,9	38,6	1,3	—	1,2	100,0
Katrineholm.....	4 112	82,0	17,2	0,7	—	0,1	100,0
Eskilstuna.....	16 234	69,0	26,5	3,3	0,2	1,0	100,0
Linköping.....	15 463	48,5	47,4	3,0	0,0	1,1	100,0
Norrköping.....	27 335	26,9	64,8	6,9	0,6	0,8	100,0
Finspångs köping.....	3 817	84,4	12,0	3,2	0,3	0,1	100,0
Motala verkstad ¹	3 470	92,1	6,1	1,5	0,1	0,2	100,0
Jönköping.....	12 947	58,0	38,9	1,9	—	1,2	100,0
Huskvarna.....	3 318	84,5	12,5	2,7	—	0,3	100,0
Nässjö.....	3 824	86,3	10,0	2,8	—	0,9	100,0
Växjö.....	5 459	83,3	11,9	3,7	0,1	1,0	100,0
Kalmar.....	8 068	67,2	26,6	5,5	0,1	0,6	100,0
Västervik.....	4 754	85,5	11,7	2,0	—	0,8	100,0
Visby.....	4 234	60,1	31,5	7,4	0,1	0,9	100,0
Karlskrona.....	10 107	50,5	43,1	5,4	0,2	0,8	100,0
Karlshamn.....	3 517	75,9	20,4	3,1	0,3	0,3	100,0
Kristianstad.....	7 456	21,2	66,7	6,0	5,7	0,4	100,0
Malmö.....	61 067	2,3	93,2	4,3	0,2	—	100,0
Lund.....	11 350	1,3	92,2	5,3	0,4	0,8	100,0
Landskrona.....	8 206	2,2	90,9	5,8	0,7	0,4	100,0
Hälsingborg.....	22 735	3,2	90,8	5,4	0,2	0,4	100,0
Ystad.....	4 388	1,5	82,4	13,7	0,7	1,7	100,0
Trelleborg.....	5 202	1,4	89,4	7,6	0,1	1,5	100,0
Halmstad.....	9 871	56,7	35,8	6,5	0,2	0,8	100,0
Varberg.....	3 885	80,4	17,5	1,7	0,1	0,3	100,0
Göteborg.....	105 272	22,9	35,2	41,8	0,1	—	100,0
Mölnadal.....	5 559	79,6	4,9	15,2	0,1	0,2	100,0
Uddevalla.....	6 812	81,1	15,7	2,7	0,4	0,1	100,0
Vänersborg.....	4 720	70,3	21,3	7,7	0,2	0,5	100,0
Trollhättan.....	6 961	63,6	30,8	4,3	0,0	1,3	100,0
Alingsås.....	3 782	85,2	11,3	2,9	—	0,6	100,0
Borås.....	17 055	71,6	22,9	4,6	0,1	0,8	100,0
Lidköping.....	4 287	75,5	20,6	2,8	0,3	0,8	100,0

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) i hus med följande byggnadsmaterial					
		trä	sten	trä och sten	annat material	okänt material	s:a
Skövde.....	4 843	51,2	45,9	2,4	—	0,5	100,0
Karlstad.....	10 567	72,3	23,6	2,7	0,2	1,2	100,0
Kristinehamn.....	5 159	80,9	16,5	1,9	0,0	0,7	100,0
Arvika.....	4 656	87,1	10,3	2,1	—	0,5	100,0
Örebro.....	21 396	53,2	38,6	6,5	0,3	1,4	100,0
Karlskoga.....	9 006	83,6	12,2	1,0	1,9	1,3	100,0
Västerås.....	15 913	68,3	29,5	1,7	0,0	0,5	100,0
Fagersta.....	3 363	81,9	16,1	1,3	0,1	0,6	100,0
Köping.....	3 805	51,8	45,3	1,7	0,2	1,0	100,0
Falun.....	5 261	75,0	21,5	3,1	0,1	0,3	100,0
Borlänge.....	6 464	90,0	8,3	1,4	0,0	0,3	100,0
Gävle.....	14 607	74,0	22,5	2,6	0,0	0,9	100,0
Sandviken.....	5 891	86,5	11,6	0,3	0,0	1,6	100,0
Härnösand.....	4 487	89,2	8,7	1,4	0,0	0,7	100,0
Sundsvall.....	6 745	72,1	27,0	0,7	0,0	0,2	100,0
Östersund.....	5 838	72,9	24,9	0,7	—	1,5	100,0
Umeå.....	4 440	88,6	10,5	0,2	—	0,7	100,0
Skellefteå.....	3 364	86,9	11,1	1,0	—	1,0	100,0
Luleå.....	5 143	87,8	10,2	1,4	0,2	0,4	100,0
Boden.....	2 822	76,7	22,3	0,5	—	0,5	100,0
Kiruna m:e.....	3 329	95,9	2,1	0,8	0,0	1,2	100,0

Tab. 147. Antalet lägenheter fördelade efter husets ålder.

Orter med minst 10 000 invånare.

Orter	Samtliga lägenh.	Därav (i %) i hus byggda år									
		1880 el. tid.	1881 —90	1891 —1900	1901 —10	1911 —20	1921 —30	1931 —35	1936 —40	1941 —45	o- känt år
Stockholm.....	233 353	4,4	8,6	5,8	11,4	8,4	19,6	12,1	16,4	11,9	1,4
Södertälje.....	7 054	9,5	3,1	7,8	16,1	11,5	7,2	3,8	9,6	21,5	9,9
Sundbyberg.....	4 990	1,0	1,4	3,1	8,5	8,5	16,8	9,1	22,0	23,7	5,9
Solna.....	10 869	2,4	1,1	8,8	14,2	8,6	7,8	5,6	20,0	12,4	19,1
Lidingö.....	4 205	2,2	0,5	1,8	13,5	22,8	15,4	3,1	9,2	16,3	15,2
Sollentuna köping..	4 747	2,3	0,3	1,1	4,1	9,4	29,0	15,7	15,1	10,1	12,9
Uppsala.....	16 590	15,9	4,9	1,6	4,5	5,6	7,8	9,1	16,3	20,8	13,5
Nyköping.....	5 597	18,3	3,4	6,3	11,5	9,7	9,5	4,9	10,3	21,7	4,4
Katrineholm.....	4 112	3,5	1,3	6,4	9,0	23,8	5,5	5,2	19,4	15,6	10,3
Eskilstuna.....	16 234	7,7	2,4	10,1	9,4	6,9	10,7	9,2	16,9	13,9	12,8
Linköping.....	15 463	12,6	3,2	3,7	9,4	7,3	10,1	9,5	12,3	21,8	10,1
Norrköping.....	27 335	14,7	4,6	12,2	8,7	4,5	11,6	5,9	11,9	12,6	13,3
Finspångs köping..	3 817	22,7	3,5	2,8	7,4	20,8	8,0	7,7	12,8	10,5	3,8
Motala verkstad ¹ ...	3 470	18,5	1,8	7,5	3,7	6,6	6,7	9,9	24,7	10,2	10,4
Jönköping.....	12 947	20,0	5,5	5,7	8,6	5,8	10,7	8,3	16,6	10,3	8,5
Husvarna.....	3 318	3,8	5,4	10,7	15,4	15,8	12,1	6,8	14,8	12,0	3,2
Nässjö.....	3 824	3,9	1,3	6,9	11,7	19,4	11,8	8,2	11,6	16,4	8,8
Växjö.....	5 459	21,3	6,3	5,9	10,7	11,1	13,4	6,6	10,2	10,7	3,8
Kalmar.....	8 068	14,3	2,4	4,5	11,0	4,4	16,2	8,0	10,7	13,3	15,2
Västervik.....	4 754	20,4	3,9	9,8	11,4	13,3	12,8	5,7	7,7	7,4	7,6
Visby.....	4 234	25,5	1,8	6,9	12,9	3,9	7,1	6,2	10,1	12,2	13,4
Karlskrona.....	10 107	19,4	2,2	4,7	11,6	6,1	6,0	4,3	10,5	18,0	17,2
Karlshamn.....	3 517	28,9	4,5	9,9	9,1	7,8	7,2	7,3	9,2	6,2	9,9
Kristianstad.....	7 456	14,4	3,8	4,6	11,1	6,6	8,8	9,3	18,9	13,2	9,3
Malmö.....	61 067	6,7	4,0	8,7	15,4	4,7	14,2	11,2	19,7	10,6	4,8
Lund.....	11 350	19,2	4,3	5,3	14,1	4,7	10,5	8,8	16,2	7,4	9,5
Landskrona.....	8 206	15,4	5,5	6,6	7,8	10,2	6,3	8,3	14,2	13,9	11,8
Hälsingborg.....	22 735	11,0	5,5	7,8	14,0	4,0	18,8	11,9	13,2	9,8	4,0
Ystad.....	4 388	23,8	5,2	7,3	14,4	7,8	4,7	2,8	8,2	12,5	13,3
Trelleborg.....	5 202	14,5	3,0	11,0	10,4	6,7	14,2	7,0	12,0	13,7	7,5
Halmstad.....	9 871	8,8	4,2	6,2	13,3	2,9	10,0	10,8	14,3	11,8	17,7
Varberg.....	3 885	17,7	5,7	8,2	12,2	7,2	10,9	10,4	15,9	10,6	1,2
Göteborg.....	105 272	8,3	6,1	9,5	10,7	7,9	14,7	12,7	17,2	9,0	3,9
Mölnådal.....	5 559	12,2	2,1	5,0	7,9	16,4	26,3	6,0	12,2	9,2	2,7
Uddevalla.....	6 812	16,9	1,5	8,7	11,1	8,2	14,1	8,4	11,7	16,7	2,7
Vänernsborg.....	4 720	17,3	2,6	6,6	11,7	10,6	13,4	9,6	7,0	10,9	10,3
Trollhättan.....	6 961	5,2	2,6	6,2	12,1	10,6	10,1	3,3	15,7	19,5	14,7
Alingsås.....	3 782	16,7	2,1	5,2	15,0	11,7	17,1	8,0	12,3	8,5	3,4
Borås.....	17 055	3,8	2,8	9,1	9,6	9,7	20,4	10,1	19,1	8,8	6,6
Lidköping.....	4 287	16,3	1,8	2,0	9,3	10,1	10,8	10,3	16,9	16,9	5,6

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägenh.	Därav (i %) i hus byggda år									
		1880 el. tid.	1881 —90	1891 —1900	1901 —10	1911 —20	1921 —30	1931 —35	1936 —40	1941 —45	o- känt år
Skövde.....	4 843	15,2	2,6	3,0	12,4	6,5	9,6	6,1	11,3	22,2	11,1
Karlstad.....	10 567	7,9	1,8	5,8	12,4	6,7	13,3	8,8	15,3	10,3	17,7
Kristinehamn.....	5 159	14,5	3,3	9,1	12,5	12,4	12,6	8,9	9,1	12,7	4,9
Arvika.....	4 656	16,7	3,4	7,9	16,6	13,6	15,9	3,6	9,8	8,3	4,2
Örebro.....	21 396	5,9	1,5	7,4	9,8	9,5	16,8	8,3	15,8	9,3	15,7
Karlskoga.....	9 006	9,6	1,8	4,3	7,2	9,8	7,2	9,1	24,1	19,5	7,4
Västerås.....	15 913	6,9	1,9	6,7	13,7	14,3	5,3	9,1	19,2	18,9	4,0
Fagersta.....	3 363	11,6	2,7	7,9	12,4	17,1	3,9	3,5	14,4	16,4	10,1
Köping.....	3 805	16,4	4,8	8,7	6,2	3,9	2,5	3,4	11,2	37,2	5,7
Falun.....	5 261	22,1	2,6	6,3	8,7	8,1	8,1	5,1	9,2	10,9	18,9
Borlänge.....	6 464	8,3	3,8	12,0	9,9	16,2	12,4	6,8	10,1	7,8	12,7
Gävle.....	14 607	21,6	6,3	12,6	7,4	5,8	10,9	5,4	7,5	9,1	13,4
Sandviken.....	5 891	7,6	4,7	9,7	11,9	12,4	11,5	8,5	14,7	9,2	9,8
Härnösand.....	4 487	23,2	4,0	7,0	12,7	5,0	9,9	5,5	9,4	8,0	15,3
Sundsvall.....	6 745	10,2	13,4	13,7	7,8	7,9	12,0	6,0	8,7	13,6	6,7
Östersund.....	5 838	13,4	7,8	6,5	10,8	9,8	9,4	5,3	12,5	17,1	7,4
Umeå.....	4 440	4,3	4,8	6,8	8,0	10,0	17,5	10,1	10,6	14,0	13,9
Skellefteå.....	3 364	6,7	1,3	2,1	3,4	6,9	16,4	23,4	13,3	13,4	13,1
Luleå.....	5 143	11,0	5,3	19,5	8,7	8,6	13,9	4,3	8,4	17,6	2,7
Boden.....	2 822	3,7	2,4	8,7	16,3	14,1	9,8	3,7	12,6	25,1	3,6
Kiruna m:e.....	3 329	—	—	1,4	26,7	14,5	33,2	2,1	3,1	8,5	10,5

Tabell 148. Antalet lägenheter fördelade efter storlek.

Orter med minst 10 000 invånare.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) av följande storlek					
		1 r, 1 k 1 rk m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 o. fl. rk	s:a
Stockholm.....	233 353	20,0	30,4	27,5	11,9	10,2	100,0
Södertälje.....	7 054	18,4	31,8	28,2	12,7	8,9	100,0
Sundbyberg.....	4 990	21,6	42,5	25,6	6,9	3,4	100,0
Solna.....	10 869	20,5	41,1	24,5	7,9	6,0	100,0
Lidingö.....	4 205	11,7	15,7	21,5	18,9	32,2	100,0
Sollentuna köping.....	4 747	9,4	13,7	24,7	26,8	25,4	100,0
Uppsala.....	16 590	24,5	24,8	26,3	13,1	11,3	100,0
Nyköping.....	5 597	17,6	35,4	29,9	9,1	8,0	100,0
Katrineholm.....	4 112	13,9	29,6	36,8	10,9	8,8	100,0
Eskilstuna.....	16 234	16,7	43,0	28,0	7,5	4,8	100,0
Linköping.....	15 463	20,1	32,0	28,3	10,9	8,7	100,0
Norrköping.....	27 335	21,6	39,6	23,4	9,1	6,3	100,0
Finspångs köping.....	3 817	16,9	33,1	29,3	12,2	8,5	100,0
Motala verkstad ¹	3 470	13,9	32,3	33,4	13,0	7,4	100,0
Jönköping.....	12 947	13,2	35,1	28,8	11,9	11,0	100,0
Huskvarna.....	3 318	7,7	27,7	45,0	13,3	6,3	100,0
Nässjö.....	3 824	9,9	19,8	44,3	17,2	8,8	100,0
Växjö.....	5 459	13,9	14,1	35,1	16,6	20,3	100,0
Kalmar.....	8 068	15,7	16,2	39,6	16,3	12,2	100,0
Västervik.....	4 754	15,2	29,4	33,8	12,7	8,9	100,0
Visby.....	4 234	17,5	9,7	32,1	21,5	19,2	100,0
Karlskrona.....	10 107	21,6	17,2	34,0	16,7	10,5	100,0
Karlshamn.....	3 517	16,6	8,8	38,3	21,5	14,8	100,0
Kristianstad.....	7 456	17,4	14,0	35,2	18,8	14,6	100,0
Malmö.....	61 067	12,9	32,0	33,0	11,9	10,2	100,0
Lund.....	11 350	24,8	16,7	29,7	14,2	14,6	100,0
Landskrona.....	8 206	17,0	24,7	36,5	12,2	9,6	100,0
Hälsingborg.....	22 735	15,2	21,6	35,5	15,3	12,4	100,0
Ystad.....	4 388	18,6	17,4	34,8	16,6	12,6	100,0
Trelleborg.....	5 202	14,9	14,4	41,0	18,6	11,1	100,0
Halmstad.....	9 871	18,9	18,7	35,0	16,1	11,3	100,0
Varberg.....	3 885	9,9	18,5	44,5	16,0	11,1	100,0
Göteborg.....	105 272	11,5	41,5	27,2	10,7	9,1	100,0
Mölnadal.....	5 559	10,3	33,9	35,3	11,9	8,6	100,0
Uddevalla.....	6 812	11,0	30,3	34,5	14,2	10,0	100,0
Vänerns borg.....	4 720	10,1	28,9	33,2	15,3	12,5	100,0
Trollhättan.....	6 961	11,1	31,2	35,3	13,4	9,0	100,0
Alingsås.....	3 782	13,9	25,5	34,6	14,8	11,2	100,0
Borås.....	17 055	17,6	27,5	32,9	13,7	8,3	100,0
Lidköping.....	4 287	16,0	29,3	34,7	10,7	9,3	100,0

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägen- heter	Därav (i %) av följande storlek					
		1 r, 1 k 1 rk m. fl.	1 rk	2 rk	3 rk	4 o. fl. rk	ssa
Skövde.....	4 843	16,9	19,9	33,1	16,3	13,8	100,0
Karlstad.....	10 567	15,9	27,3	30,6	14,6	11,6	100,0
Kristinehamn.....	5 159	13,0	29,8	34,6	13,6	9,0	100,0
Arvika.....	4 656	10,5	27,8	32,4	15,1	14,2	100,0
Örebro.....	21 396	22,0	32,6	28,4	10,4	6,6	100,0
Karlskoga.....	9 006	16,1	27,2	31,7	13,2	11,8	100,0
Västerås.....	15 913	16,6	36,7	30,3	9,4	7,0	100,0
Fagersta.....	3 363	18,9	33,6	26,1	11,5	9,9	100,0
Köping.....	3 805	17,8	29,5	32,3	12,6	7,8	100,0
Falun.....	5 261	23,1	25,3	25,5	12,8	13,3	100,0
Borlänge.....	6 464	12,7	35,2	33,4	11,3	7,4	100,0
Gävle.....	14 607	19,9	38,9	23,6	10,0	7,6	100,0
Sandviken.....	5 891	19,5	39,8	26,1	8,2	6,4	100,0
Härnösand.....	4 487	17,8	26,3	26,1	16,7	13,1	100,0
Sundsvall.....	6 745	22,6	26,5	26,5	14,4	10,0	100,0
Östersund.....	5 838	19,6	23,1	31,5	14,6	11,2	100,0
Umeå.....	4 440	14,3	19,9	31,8	19,0	15,0	100,0
Skellefteå.....	3 364	15,5	18,1	35,0	19,4	12,0	100,0
Luleå.....	5 143	18,5	24,3	30,7	15,7	10,8	100,0
Boden.....	2 822	18,3	18,7	34,2	17,1	11,7	100,0
Kiruna m:e.....	3 329	33,3	34,0	20,9	6,6	5,2	100,0

Tabell 149. Antalet lägenheter fördelade efter kvalitetsgrupp.

Orter med minst 10 000 invånare.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) lägenheter					S:a	Därav (i %)		
		utan brist			med brist			med cv	med enskilt badrum	med duschrum el. delat bad
		med cv och enskilt badrum	med cv utan enskilt bad	utan cv	med cv	utan cv				
Stockholm.....	233 353	54,5	24,1	18,6	0,5	2,3	100,0	79,1	55,2	9,4
Södertälje.....	7 054	35,7	19,1	29,1	2,9	13,2	100,0	57,7	37,1	7,2
Sundbyberg.....	4 990	58,0	24,6	14,1	1,3	2,0	100,0	83,9	58,5	14,4
Solna.....	10 869	43,3	22,6	25,5	1,8	6,8	100,0	67,7	44,2	9,6
Lidingö.....	4 205	49,5	26,9	8,9	5,6	9,1	100,0	82,0	53,1	10,2
Sollentuna köp..	4 747	36,1	24,8	8,6	12,6	17,9	100,0	73,5	39,8	3,8
Uppsala.....	16 590	50,5	16,7	23,5	1,9	7,4	100,0	69,1	51,1	9,5
Nyköping.....	5 597	36,5	21,0	32,3	1,2	9,0	100,0	58,7	37,2	11,8
Katrineholm....	4 112	30,2	23,1	41,2	1,0	4,5	100,0	54,3	31,2	12,7
Eskilstuna.....	16 234	23,9	36,3	31,4	1,3	7,1	100,0	61,5	24,4	25,0
Linköping.....	15 463	43,8	17,9	27,3	0,9	10,1	100,0	62,6	44,5	14,7
Norrköping.....	27 335	26,0	23,0	35,0	1,8	14,2	100,0	50,8	26,6	16,5
Finspångs köp..	3 817	18,3	22,2	16,7	5,8	37,0	100,0	46,3	19,1	11,6
Motala verkstad ¹	3 470	19,3	29,0	23,6	2,9	25,2	100,0	51,2	19,7	16,5
Jönköping.....	12 947	31,5	22,8	35,3	1,1	9,3	100,0	55,4	32,1	12,8
Huskvarna.....	3 318	32,0	17,1	41,5	1,5	7,9	100,0	50,6	32,9	11,5
Nässjö.....	3 824	28,2	32,1	30,3	1,9	7,5	100,0	62,2	29,0	20,8
Växjö.....	5 459	26,8	24,0	32,9	2,5	13,8	100,0	53,3	27,4	7,2
Kalmar.....	8 068	31,0	15,3	42,3	1,5	9,9	100,0	47,8	33,2	9,6
Västervik.....	4 754	19,6	16,9	32,5	4,2	26,8	100,0	40,7	20,8	4,7
Visby.....	4 234	28,1	22,6	25,2	4,7	19,4	100,0	55,4	29,7	6,6
Karlskrona.....	10 107	31,6	14,2	36,0	1,8	16,4	100,0	47,6	32,3	8,0
Karlshamn.....	3 517	23,1	14,6	32,4	4,3	25,6	100,0	42,0	22,5	7,0
Kristianstad....	7 456	30,0	29,0	27,8	1,6	11,6	100,0	60,6	31,0	14,8
Malmö.....	61 067	37,2	27,6	30,2	1,5	3,5	100,0	66,3	38,0	6,8
Lund.....	11 350	42,9	29,2	18,3	3,3	6,3	100,0	75,4	40,2	8,0
Landskrona.....	8 206	16,2	37,6	36,9	1,7	7,6	100,0	55,5	17,2	15,0
Hälsingborg....	22 735	27,9	42,0	23,4	2,2	4,5	100,0	72,1	28,5	10,3
Ystad.....	4 388	31,1	18,8	33,8	3,4	12,9	100,0	53,3	32,0	8,2
Trelleborg.....	5 202	27,1	27,8	31,7	2,2	11,2	100,0	57,1	27,7	4,2
Halmstad.....	9 871	26,9	34,3	25,3	3,4	10,1	100,0	64,6	27,8	20,0
Varberg.....	3 885	16,4	42,7	27,9	3,2	9,8	100,0	62,3	16,8	15,0
Göteborg.....	105 272	36,1	29,3	29,0	1,4	4,2	100,0	66,8	37,0	14,0
Mölnådal.....	5 559	13,1	38,2	28,0	4,9	15,8	100,0	56,2	13,2	11,9
Uddevalla.....	6 812	30,6	28,9	18,5	4,5	17,5	100,0	64,0	30,4	11,9
Vänernsborg....	4 720	23,5	29,8	25,6	3,9	17,2	100,0	57,2	20,7	10,8
Trollhättan....	6 961	28,2	28,6	22,4	4,1	16,7	100,0	60,9	28,6	12,7
Alingsås.....	3 782	18,9	34,5	32,9	3,1	10,6	100,0	56,5	19,5	18,5
Borås.....	17 055	32,0	41,0	16,4	4,0	6,6	100,0	77,0	32,2	14,1
Lidköping.....	4 287	27,2	36,3	24,5	2,5	9,5	100,0	66,0	27,6	15,4

¹ Med Charlottenberg och Holm.

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) lägenheter						S:a	Därav (i %)		
		utan brist			med brist				med cv	med enskilt badrum	med duschrum el. delat bad
		med cv och enskilt badrum	med cv utan enskilt bad	utan cv	med cv	utan cv					
Skövde.....	4 843	37,8	28,9	17,8	3,1	12,4	100,0	69,8	38,2	7,8	
Karlstad.....	10 567	39,5	19,8	27,1	2,6	11,0	100,0	61,9	40,4	5,8	
Kristinehamn...	5 159	25,9	22,2	36,2	3,0	12,7	100,0	51,1	26,7	8,2	
Arvika.....	4 656	15,6	24,7	26,2	5,9	27,6	100,0	46,2	16,3	5,2	
Örebro.....	21 396	32,4	24,3	31,7	2,5	9,1	100,0	59,2	34,0	13,5	
Karlskoga.....	9 006	29,8	33,3	13,0	6,2	17,7	100,0	69,3	30,5	15,0	
Västerås.....	15 913	35,8	28,7	28,2	1,2	6,1	100,0	65,7	36,5	15,2	
Fagersta.....	3 363	21,5	25,5	33,6	3,2	16,2	100,0	50,2	22,3	6,6	
Köping.....	3 805	38,6	22,6	18,0	2,2	18,6	100,0	63,4	39,2	10,7	
Falun.....	5 261	31,9	25,5	26,0	3,6	13,0	100,0	61,0	32,8	5,8	
Borlänge.....	6 464	21,0	24,9	36,9	2,9	14,3	100,0	48,8	21,5	6,4	
Gävle.....	14 607	21,0	27,6	36,3	2,5	12,6	100,0	51,1	21,5	9,2	
Sandviken.....	5 891	14,1	30,6	29,5	10,3	15,5	100,0	55,0	14,6	3,5	
Härnösand.....	4 487	22,2	27,3	35,4	3,0	12,1	100,0	52,5	23,6	4,1	
Sundsvall.....	6 745	32,2	30,0	22,4	2,9	12,5	100,0	65,1	32,3	10,7	
Östersund.....	5 838	43,3	24,5	22,1	3,1	7,0	100,0	70,9	43,2	5,2	
Umeå.....	4 440	38,4	32,9	20,3	3,9	4,5	100,0	75,2	39,7	8,3	
Skellefteå.....	3 364	33,1	37,9	8,6	8,9	11,5	100,0	79,9	33,0	14,9	
Luleå.....	5 143	23,6	43,0	16,8	7,0	9,6	100,0	73,6	24,0	17,6	
Boden.....	2 822	30,5	43,5	14,3	5,3	6,4	100,0	79,3	31,4	17,5	
Kiruna m.e.....	3 329	8,4	32,9	46,3	3,3	9,1	100,0	44,6	9,5	6,9	

Tabell 150. Antalet lägenheter fördelade efter upplåtelseform.

Orter med minst 10 000 invånare.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) med följande upplåtelseform							
		uthyrd i öppna marknaden	upp-låten i bostads-socialt syfte	upp-låten av arbets-givare till an-ställd	bostads-rättslän-genhet	be-gagnad av ägaren	övriga begagn. lägenh.	obe-gagnad out-hyrd	s:a
Stockholm.....	233 353	64,4	6,5	4,2	13,6	6,8	4,5	0,0	100,0
Södertälje.....	7 054	57,7	1,4	7,8	6,5	20,0	6,0	0,6	100,0
Sundbyberg.....	4 990	80,2	0,7	3,8	7,5	4,5	3,1	0,2	100,0
Solna.....	10 869	84,2	0,3	5,5	2,0	5,7	2,2	0,1	100,0
Lidingö.....	4 205	35,8	2,3	8,8	4,2	42,2	6,0	0,7	100,0
Sollentuna köping..	4 747	19,6	—	5,5	—	67,3	7,2	0,4	100,0
Uppsala.....	16 590	42,7	1,6	4,2	38,4	8,0	4,6	0,5	100,0
Nyköping.....	5 597	58,7	2,1	6,3	15,4	12,5	4,7	0,3	100,0
Katrineholm.....	4 112	56,3	1,4	8,1	5,2	23,3	5,3	0,4	100,0
Eskilstuna.....	16 234	55,9	2,1	6,4	12,5	17,2	5,5	0,4	100,0
Linköping.....	15 463	73,2	1,2	5,4	6,0	10,0	3,9	0,3	100,0
Norrköping.....	27 335	66,8	1,4	4,9	12,0	11,1	3,3	0,5	100,0
Finspångs köping..	3 817	22,6	0,6	33,5	2,5	28,4	10,4	2,0	100,0
Motala verkstad ¹ ..	3 470	37,5	0,7	15,8	0,9	38,9	5,4	0,8	100,0
Jönköping.....	12 947	62,0	2,3	6,4	6,8	17,0	5,0	0,5	100,0
Huskvarna.....	3 318	35,2	0,8	15,0	14,4	28,4	6,0	0,2	100,0
Nässjö.....	3 824	62,7	3,3	6,2	1,4	20,6	5,3	0,5	100,0
Växjö.....	5 459	56,1	3,2	6,0	1,8	25,7	6,9	0,3	100,0
Kalmar.....	8 068	68,4	0,9	3,7	2,6	19,8	3,7	0,9	100,0
Västervik.....	4 754	52,3	0,8	5,4	3,0	31,6	6,4	0,5	100,0
Visby.....	4 234	43,6	2,3	6,2	2,6	37,7	6,8	0,8	100,0
Karlskrona.....	10 107	66,3	3,3	5,7	4,9	14,0	5,0	0,8	100,0
Karlshamn.....	3 517	55,5	3,2	3,8	4,8	27,1	4,5	1,1	100,0
Kristianstad.....	7 456	61,4	3,6	4,9	7,1	19,7	2,9	0,4	100,0
Malmö.....	61 067	64,0	1,0	2,1	18,0	11,5	3,2	0,2	100,0
Lund.....	11 350	59,9	3,2	3,1	16,8	12,7	3,7	0,6	100,0
Landskrona.....	8 206	69,3	3,1	3,8	1,6	15,3	6,4	0,5	100,0
Hälsingborg.....	22 735	70,6	2,6	3,3	1,6	17,8	3,4	0,7	100,0
Ystad.....	4 388	56,6	4,9	3,7	5,8	22,5	5,7	0,8	100,0
Trelleborg.....	5 202	43,8	1,2	2,7	8,1	38,0	5,3	0,9	100,0
Halmstad.....	9 871	59,9	0,7	4,5	1,2	25,9	7,1	0,7	100,0
Varberg.....	3 885	63,7	1,1	3,9	0,3	25,6	4,8	0,6	100,0
Göteborg.....	105 272	72,0	4,7	3,1	5,9	9,7	4,4	0,2	100,0
Mölnådal.....	5 559	44,0	0,7	14,0	0,9	34,0	5,5	0,9	100,0
Uddevalla.....	6 812	59,1	1,2	4,7	3,8	26,7	3,7	0,8	100,0
Vänernsberg.....	4 720	50,0	4,6	7,9	1,4	29,5	5,7	0,9	100,0
Trollhättan.....	6 961	45,6	1,5	5,8	13,5	27,8	4,9	0,9	100,0
Alingsås.....	3 782	61,5	0,9	6,9	1,4	25,0	3,7	0,6	100,0
Borås.....	17 055	60,8	2,6	8,6	3,6	18,2	5,7	0,5	100,0
Lidköping.....	4 287	54,1	4,0	4,4	8,7	21,2	7,2	0,4	100,0

¹ Med Charlottenberg och Holm.

Orter	Samtliga lägenheter	Därav (i %) med följande upplåtelseform							
		uthyrd i öppna marknaden	upplåten i bostads-socialt syfte	upplåten av arbetsgivare till anställd	bostadsrättslägenhet	begagnad av ägaren	övriga begagn. lägenh.	obegagnad uthyrd	s:a
Skövde.....	4 843	50,0	3,6	5,9	13,2	21,1	5,5	0,7	100,0
Karlstad.....	10 567	60,6	1,7	6,1	4,9	20,4	5,4	0,9	100,0
Kristinehamn.....	5 159	45,0	1,5	6,6	8,7	31,5	6,2	0,5	100,0
Arvika.....	4 656	40,3	1,2	10,8	1,9	37,1	7,9	0,8	100,0
Örebro.....	21 396	67,8	0,8	4,5	5,1	17,4	3,9	0,5	100,0
Karlskoga.....	9 006	24,1	1,8	16,3	8,8	39,8	7,9	1,3	100,0
Västerås.....	15 913	54,3	1,4	10,3	12,8	15,3	5,6	0,3	100,0
Fagersta.....	3 363	13,0	—	39,3	9,6	30,2	6,3	1,6	100,0
Köping.....	3 805	48,4	1,5	8,5	9,9	19,9	6,0	5,8	100,0
Falun.....	5 261	50,2	1,2	10,9	9,4	22,3	5,4	0,6	100,0
Borlänge.....	6 464	28,0	1,0	24,4	2,4	34,9	8,2	1,1	100,0
Gävle.....	14 607	55,3	3,6	10,8	5,6	17,7	6,3	0,7	100,0
Sandviken.....	5 891	25,4	1,3	30,7	6,6	27,7	7,5	0,8	100,0
Härnösand.....	4 487	57,9	0,8	5,4	2,6	25,8	6,9	0,6	100,0
Sundsvall.....	6 745	55,0	3,5	5,8	9,0	19,6	6,3	0,8	100,0
Östersund.....	5 838	61,7	0,8	6,5	10,0	15,5	5,2	0,3	100,0
Umeå.....	4 440	58,6	0,2	7,2	4,3	24,9	4,3	0,5	100,0
Skellefteå.....	3 364	46,3	0,6	9,3	9,2	28,5	5,1	1,0	100,0
Luleå.....	5 143	50,8	2,1	8,9	7,8	22,4	7,5	0,5	100,0
Boden.....	2 822	51,6	1,1	16,6	6,0	19,5	4,1	1,1	100,0
Kiruna m:e.....	3 329	42,9	4,0	26,1	—	20,4	5,9	0,7	100,0

Tabell 151. Medelhyror för lägenheter av olika storlekskategorier och kvalitetsgrupper.

Orter med minst 10 000 invånare.

I hyrorna för lägenheter med centralvärme ingår normala bränslekostnader.

Ett streck (—) anger, att ingen lägenhet finns redovisad i gruppen. Punkt (·) anger, att uppgifter finns för högst 9 lägenheter. Angivna medelhyror är alltså grundade på minst 10 uppgifter.

Orter	Med centralvärme						Utan centralvärme					
	med badrum			utan badrum			med vatten o. avlopp, utan brister			utan vatten el. avlopp, utan andra brister		
	1 rk	2 rk	3 rk	1 rk	2 rk	3 rk	1 rk	2 rk	3 rk	1 rk	2 rk	3 rk
Stockholm	1 228	1 612	2 040	905	1 221	1 644	667	948	1 325	425	539	686
Södertälje	1 089	1 479	1 757	645	949	1 195	429	638	896	326	454	·
Sundbyberg	1 008	1 384	1 803	750	937	1 178	514	706	829	·	·	—
Solna	1 064	1 452	1 760	782	970	1 277	478	709	955	363	510	·
Lidingö	1 124	1 538	1 954	695	928	1 218	523	666	855	405	492	·
Sollentuna köping	—	1 170	1 558	642	863	1 096	462	650	·	422	498	·
Uppsala	969	1 246	1 550	598	911	1 197	410	640	844	521	440	·
Nyköping	876	1 189	1 523	628	911	1 053	416	641	871	283	·	·
Katrineholm	750	1 038	1 291	650	886	1 130	401	620	867	281	·	—
Eskilstuna	850	1 146	1 512	696	901	1 142	373	581	774	284	418	·
Linköping	887	1 229	1 519	697	904	1 137	407	611	886	297	416	·
Norrköping	868	1 228	1 495	701	876	1 138	412	638	848	294	411	494
Finspångs köping	713	976	1 245	477	715	·	384	560	·	254	330	·
Motala verkst.m.m.	734	952	1 192	589	768	881	312	429	·	223	326	·
Jönköping	783	1 078	1 356	632	761	994	342	540	704	238	341	·
Huskvarna	658	857	1 155	464	632	824	305	443	546	208	·	—
Nässjö	707	938	1 125	624	819	894	344	513	643	244	·	·
Växjö	746	997	1 279	536	695	890	320	454	638	242	324	·
Kalmar	833	1 071	1 301	619	765	974	385	540	737	286	364	·
Västervik	659	955	1 197	497	680	914	325	490	667	260	376	·
Visby	901	1 225	1 514	597	833	1 043	364	533	739	330	407	514
Karlskrona	929	1 211	1 491	777	880	1 076	407	594	780	325	439	518
Karlshamn	733	978	1 241	478	619	781	277	418	568	205	302	·
Kristianstad	762	1 073	1 297	640	778	911	337	480	695	256	365	·
Malmö	842	1 131	1 431	668	786	961	390	565	756	298	428	·
Lund	801	1 061	1 283	553	713	945	341	473	622	212	·	·
Landskrona	781	1 031	1 246	656	788	881	332	440	610	215	316	·
Hälsingborg	808	1 049	1 287	621	732	866	327	464	620	251	363	·
Ystad	751	980	1 196	436	592	746	272	412	542	208	·	—
Trelleborg	775	1 032	1 308	606	723	958	371	506	653	·	327	·
Halmstad	830	1 090	1 348	582	741	881	321	467	650	274	335	—
Varberg	722	1 055	1 227	563	770	932	356	509	695	259	361	·
Göteborg	994	1 298	1 704	715	942	1 251	449	725	1 014	312	450	558
Mölnådal	866	1 080	1 399	635	768	886	383	522	660	310	405	·
Uddevalla	749	1 039	1 358	539	740	901	349	508	656	263	390	463
Vänersborg	791	1 133	1 448	517	735	984	312	466	652	262	352	·
Trollhättan	855	1 224	1 524	584	786	1 040	344	503	722	264	376	·
Alingsås	771	1 022	1 251	569	798	971	331	506	667	287	·	·
Borås	833	1 059	1 376	636	825	1 096	414	623	859	342	449	·
Lidköping	678	1 020	1 242	579	760	977	342	510	637	282	·	·

Orter	Med centralvärme						Utan centralvärme					
	med badrum			utan badrum			med vatten o. avlopp, utan brister			utan vatten el. avlopp, utan andra brister		
	1 rk	2 rk	3 rk	1 rk	2 rk	3 rk	1 rk	2 rk	3 rk	1 rk	2 rk	3 rk
Skövde.....	836	1 110	1 363	594	799	1 073	359	520	649	280	434	.
Karlstad.....	838	1 038	1 338	592	774	999	409	597	807	302	411	.
Kristinehamn.....	797	1 031	1 311	556	814	1 034	405	589	755	318	.	.
Arvika.....	858	1 023	1 310	489	706	939	335	485	660	256	363	.
Örebro.....	907	1 213	1 540	686	842	1 115	459	677	906	312	423	.
Karlskoga.....	863	1 183	1 437	646	866	1 061	444	644	.	332	515	.
Västerås.....	920	1 253	1 565	712	942	1 209	465	704	1 016	330	568	.
Fagersta.....	.	1 063	1 497	484	713	.	386	507	—	291	.	—
Köping.....	933	1 226	1 483	666	965	1 096	336	517	740	274	362	.
Falun.....	860	1 111	1 370	607	823	1 015	376	569	746	290	423	—
Borlänge.....	724	930	1 224	481	652	942	322	466	688	238	.	.
Gävle.....	847	1 160	1 435	577	877	1 078	396	624	802	263	357	.
Sandviken.....	.	1 088	.	468	695	843	428	574	.	337	504	.
Härnösand.....	964	1 164	1 474	575	818	1 070	380	567	752	281	.	.
Sundsvall.....	891	1 286	1 581	660	938	1 206	431	665	846	319	417	.
Östersund.....	1 010	1 337	1 661	748	1 043	1 318	545	778	1 016	383	457	.
Umeå.....	966	1 283	1 568	669	906	1 205	496	758	945	337	.	.
Skellefteå.....	944	1 206	1 478	626	864	1 071	489	631	756	355	435	.
Luleå.....	876	1 337	1 698	655	997	1 310	495	706	980	331	.	.
Boden.....	976	1 343	1 643	708	1 077	1 331	495	662	920	441	.	—
Kiruna m:e.....	.	.	1 717	697	1 027	1 311	520	686	714	429	.	.

Tabell 152. Medianhyra och normal hyresvariation för 2 rum och kök i orter med minst 30 000 invånare.

Med medianhyra menas hyran för den mellersta lägenheten, om lägenheterna ordnas efter hyrans storlek. Med normal hyresvariation menas den variation, som återstår när den dyraste och den billigaste fjärdedelen av lägenheterna har eliminerats.

Orter	Lägenheter utan brist									
	med cv och bad		med cv utan bad				utan cv			
			med wc		utan wc		med wc		utan wc	
	medi- an	varia- tion	medi- an	varia- tion	medi- an	varia- tion	medi- an	varia- tion	medi- an	varia- tion
Stockholm.....	1 607	1 417— 1 827	1 270	1 143— 1 384	946	764— 1 116	992	917— 1 073	766	670— 879
Solna.....	1 400	1 260— 1 609	960	900— 1 050	.	.	780	700— 840	600	600— 660
Uppsala.....	1 240	1 108— 1 380	946	850— 1 000	831	700— 898	750	700— 800	605	560— 669
Eskilstuna.....	1 150	1 050— 1 250	900	850— 1 035	684	588— 800	.	.	600	505— 655
Linköping.....	1 250	1 093— 1 355	928	840— 1 009	793	693— 882	700	650— 750	600	500— 650
Norrköping.....	1 225	1 128— 1 315	915	850— 1 000	700	569— 800	715	665— 750	611	550— 675
Jönköping.....	1 065	960— 1 200	831	756— 894	690	615— 790	650	600— 700	545	455— 605
Karlskrona.....	1 226	1 121— 1 305	960	840— 1 087	780	716— 840	.	.	600	540— 648
Malmö.....	1 104	1 000— 1 260	840	774— 900	660	567— 720	636	600— 672	540	480— 600
Lund.....	1 081	975— 1 169	762	695— 840	624	552— 696	600	500— 636	456	400— 540
Hälsingborg...	1 020	954— 1 149	780	720— 840	612	552— 696	540	500— 600	456	396— 501
Halmstad.....	1 080	960— 1 200	780	687— 858	622	558— 690	558	498— 600	456	420— 497
Göteborg.....	1 301	1 080— 1 480	960	900— 1 080	840	720— 921	840	780— 900	720	600— 780
Borås.....	1 020	960— 1 092	899	828— 940	780	708— 840	.	.	612	600— 660
Karlstad.....	1 020	900— 1 140	816	744— 864	690	628— 762	660	600— 720	552	503— 600
Örebro.....	1 200	1 100— 1 340	886	800— 950	672	574— 750	735	700— 775	600	525— 665
Västerås.....	1 250	1 100— 1 400	996	900— 1 077	828	702— 912	810	750— 860	700	593— 750
Gävle.....	1 150	1 087— 1 250	921	825— 1 001	655	523— 771	705	650— 755	600	500— 655